

บทที่ 4

การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงการละเล่นของหลวง

การละเล่นของหลวง ประกอบไปด้วย การแสดง 5 ชุด ได้แก่

1. โมงครุ่ม
2. ระเบง
3. กุลาตีไม้
4. แทงวิไลย
5. กระจ้อวแทงควาย

ซึ่งการแสดงแต่ละชุดนั้นจะมีรูปแบบ วิธีการแสดง รวมทั้งท่ารำที่ปรากฏแตกต่างกันไป การแสดงใน 3 ชุดแรกนั้นได้แก่ โมงครุ่ม ระเบง และกุลาตีไม้ เป็นการแสดงที่มีรูปแบบ วิธีการแสดง องค์ประกอบในการแสดงต่าง ๆ รวมทั้งท่ารำที่แน่นอน ชัดเจน มีระเบียบแบบแผน และมีการสืบทอดต่อมา ส่วนการแสดงใน 2 ชุดหลัง ได้แก่ แทงวิไลย และกระจ้อวแทงควายนั้น เป็นการแสดงที่ไม่ปรากฏการสืบทอดการแสดงแล้ว ทำให้องค์ประกอบในการแสดงต่าง ๆ รวมทั้งลักษณะของท่ารำไม่มีปรากฏแสดงแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์หรืออนุมานลักษณะหรือรูปแบบการแสดงของทั้ง 2 ชุด การแสดงนี้โดยใช้หลักฐานอ้างอิง จากข้อมูลวิชาการ หรือจากภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดต่าง ๆ ที่มีปรากฏเกี่ยวกับการแสดงประเภทนี้มาประกอบในการวิเคราะห์หรืออนุมานลักษณะของการแสดงในงานวิจัยฉบับนี้

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำของการแสดงการละเล่นของหลวงโดยแยกการศึกษาออกเป็นแต่ละชุดการแสดง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โมงครุ่ม

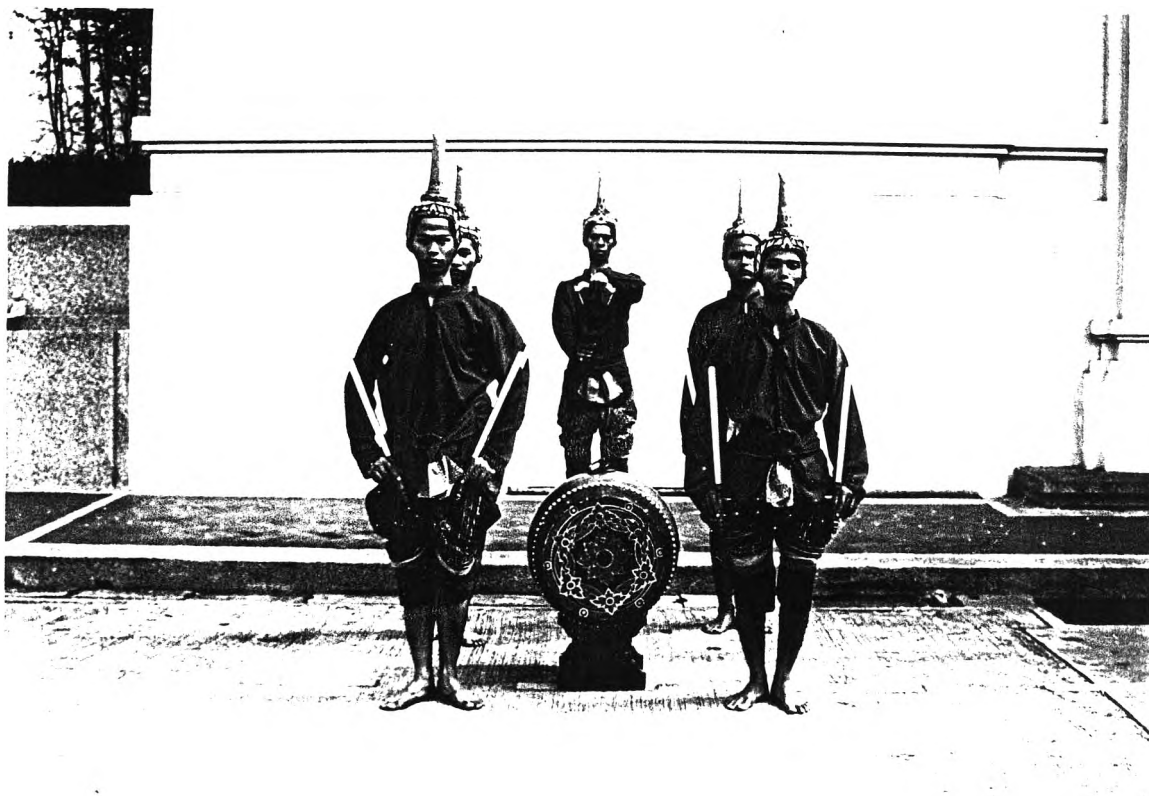
การแสดงโมงครุ่มนั้นในบางครั้งจะเรียกว่า “อิริตถิตทา” ซึ่งเป็นการเรียกชื่อ การแสดงตามเสียงร้องของผู้แสดง โดยการแสดงโมงครุ่มนั้นจะมีการนำเอากลองและฆ้องโหม่งมาเป็นอุปกรณ์ประกอบในการแสดง ซึ่งจะมีการแบ่งผู้แสดงออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน ใน 1 กลุ่มจะมีกลอง ที่เรียกว่า “กลองโมงครุ่ม” ตั้งอยู่กลางวง และจะมีผู้แสดง 1 คน ยืนถือฆ้องโหม่ง คอยตีฆ้องโหม่งเพื่อเป็น

การให้สัญญาณต่าง ๆ ในการแสดง ผู้แสดงคนอื่น ๆ ก็จะปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ ตามที่ได้ยินเสียงสัญญาณพร้อมทั้งตีกลองสลับกับการปฏิบัติท่ารำ การตีกลองนี้ผู้แสดงจะใช้ไม้กำกับ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระบองโขนแต่ไม้ขั้วนั้นเกลียวเป็นอุปกรณ์ในการตีกลอง

การแสดงโหม่งครุมนิยมแสดงในงานพระราชพิธีเช่นเดียวกันกับการแสดงระเบง แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยมีการจัดแสดงแล้ว และจากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะของท่ารำและรูปแบบการแสดงมาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาจากภาพถ่ายต่าง ๆ และได้ทำการบันทึกภาพถ่ายท่ารำ ซึ่งมีท่ารำดังต่อไปนี้

บันทึกทำรำโหมงครุ่ม

ภาพที่ 50 - 113

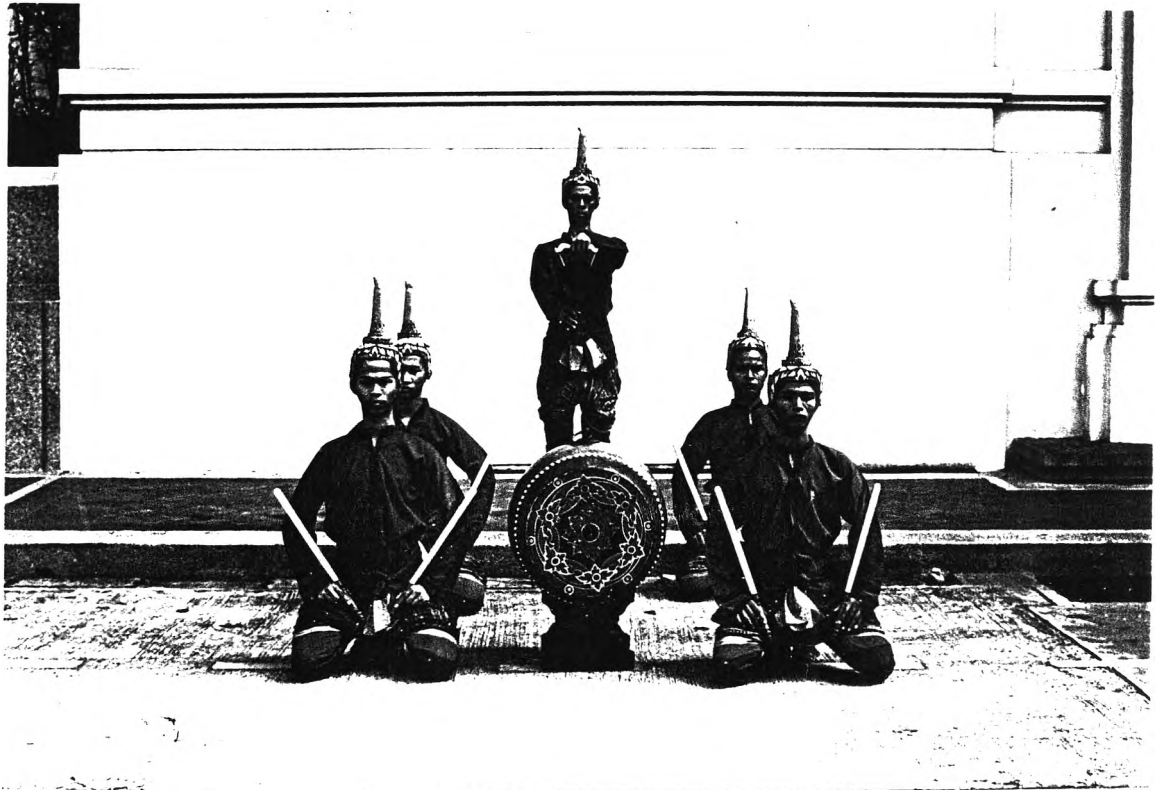
ท่าที่ 1

ท่าเตรียม

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน ยืนตัวตรงปลายเท้าแยกออกจากกันเล็กน้อย มือถือไม้กำกับตปลายไม้ตั้งขึ้นเฉียงออกรับกับข้อศอกที่กางออก

ท่าที่ 3 นั่งคุกเข่าบนสั้นเท้า
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนสั้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนสั้นเท้า

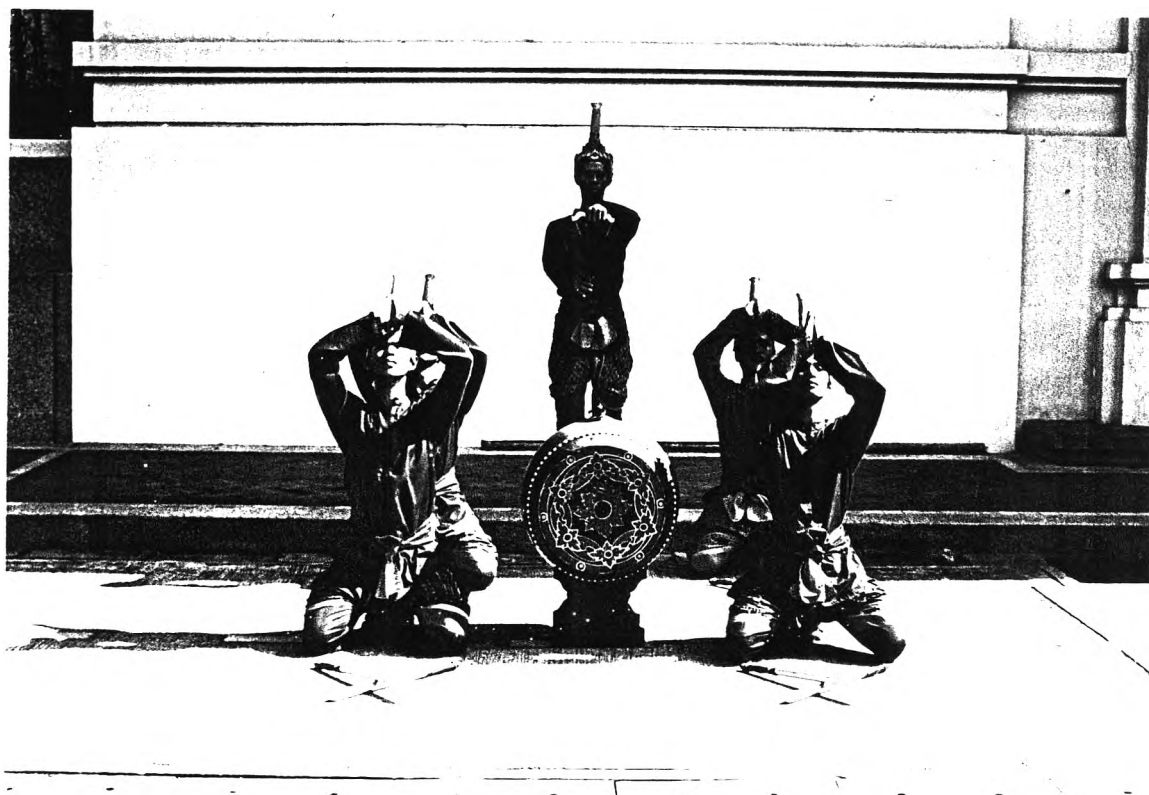
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนสั้นเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้ง
ขึ้นเฉียงรับกับข้อศอกที่กางออกเล็กน้อย

ท่าที่ 4 นั่งพนมมือ
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

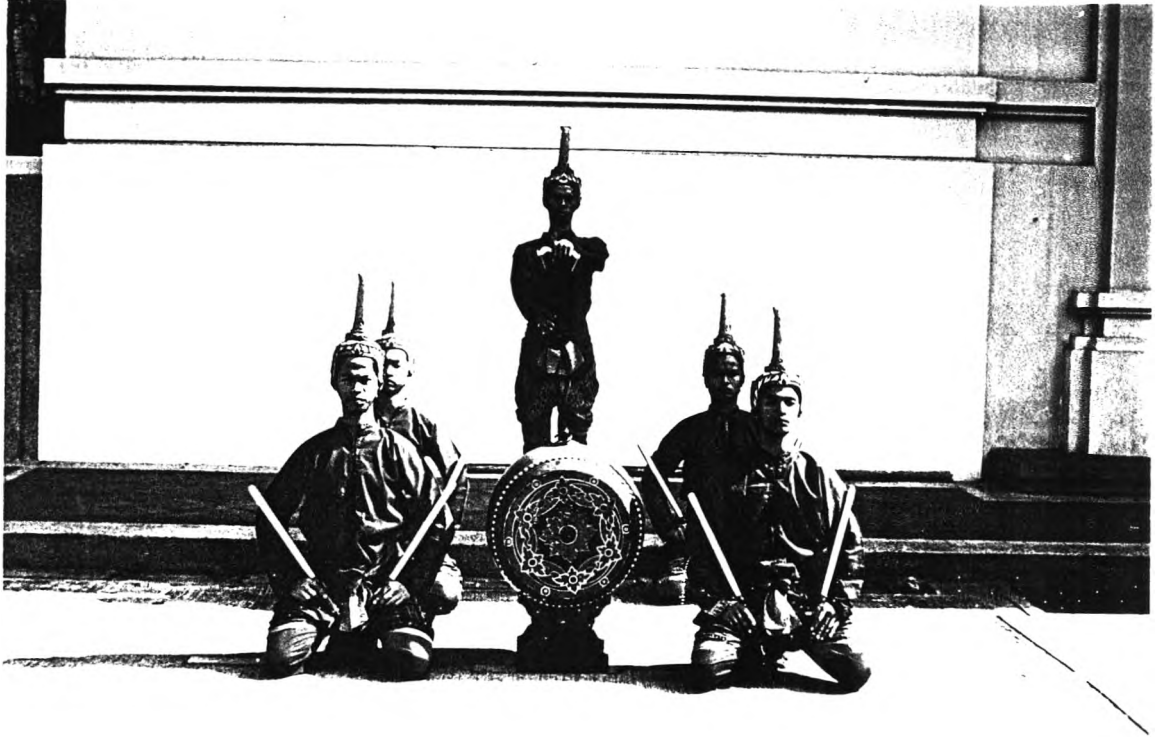
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง วางไม้ก้ำพตเป็นรูปกากบาทไว้ด้านหน้า โดยที่ไม้ด้านขวาอยู่บนซ้ายอยู่ล่าง แล้วพนมมือไม่เปิดปลายมือระหว่างอก

ท่าที่ 5 ถวายบังคม
 ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	เงยศีรษะเล็กน้อย	เงยศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถวายบังคมหัวแม่มือจรดคิ้ว	ถวายบังคมหัวแม่มือจรดคิ้ว
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า แล้วถวายบังคมหัวแม่มือจรดหว่างคิ้วเงยศีรษะเล็กน้อย

ท่าที่ 7

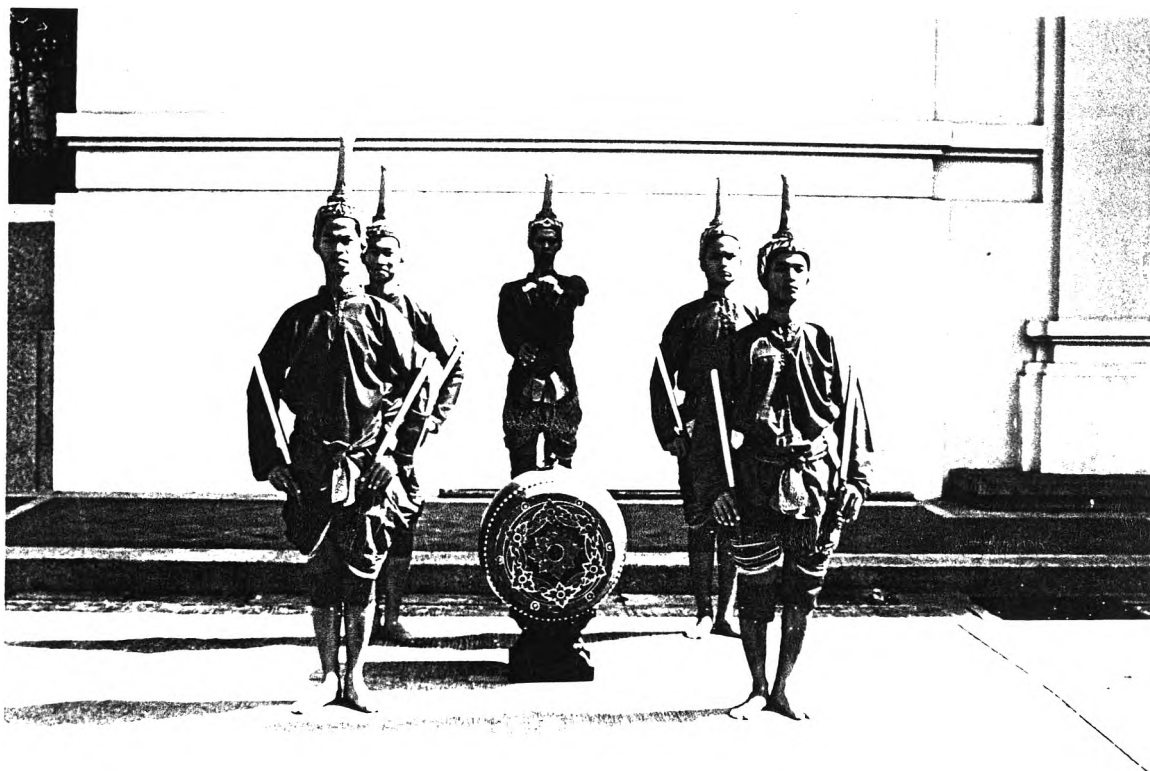
ถือไม้กำกับ

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

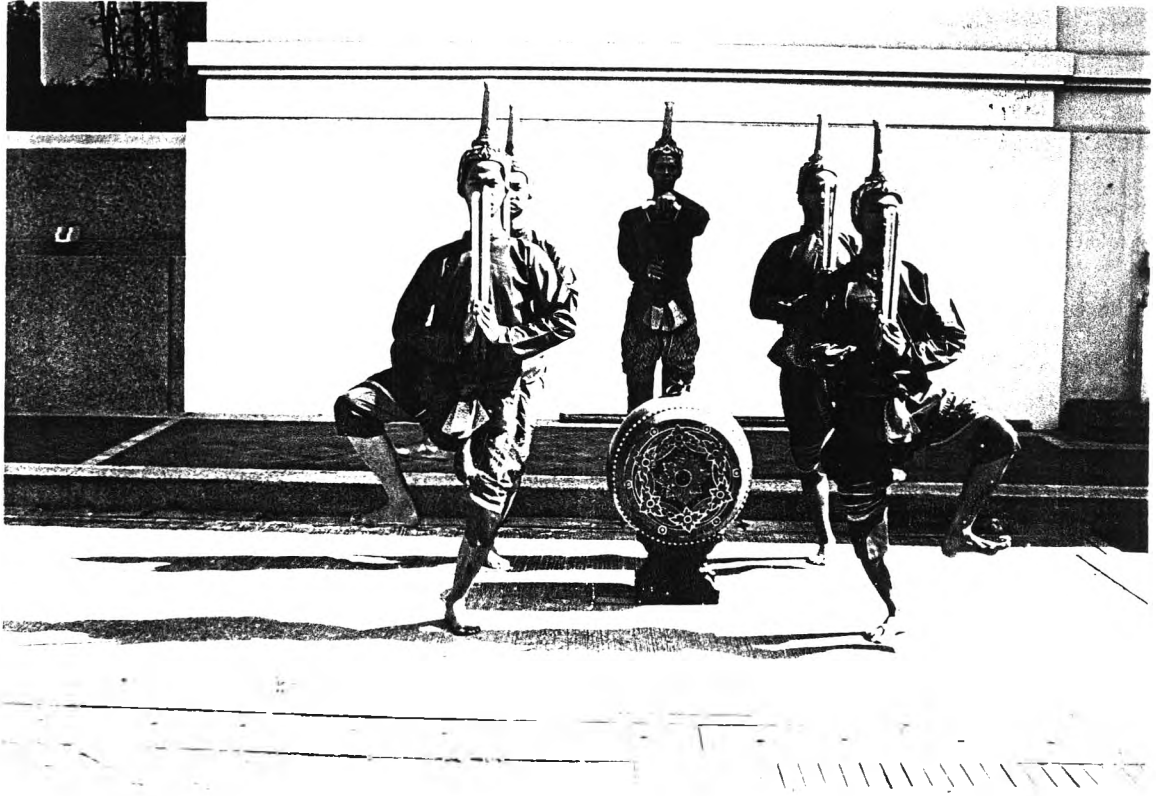
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงก้มตัวลงหยิบไม้กำกับขึ้นมาถือในมือลักษณะที่ถือคือให้ปลายไม้ตั้งขึ้น
เฉียงรับกับข้อศอกที่กางออกเล็กน้อย ศิระชะและลำตัวตั้งตรง ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

ท่าที่ 9 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีหมอง 2 ครั้ง (โหมง – โหมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำพวดในลักษณะเดียวกันกับ
ท่าที่ 8

ท่าที่ 10

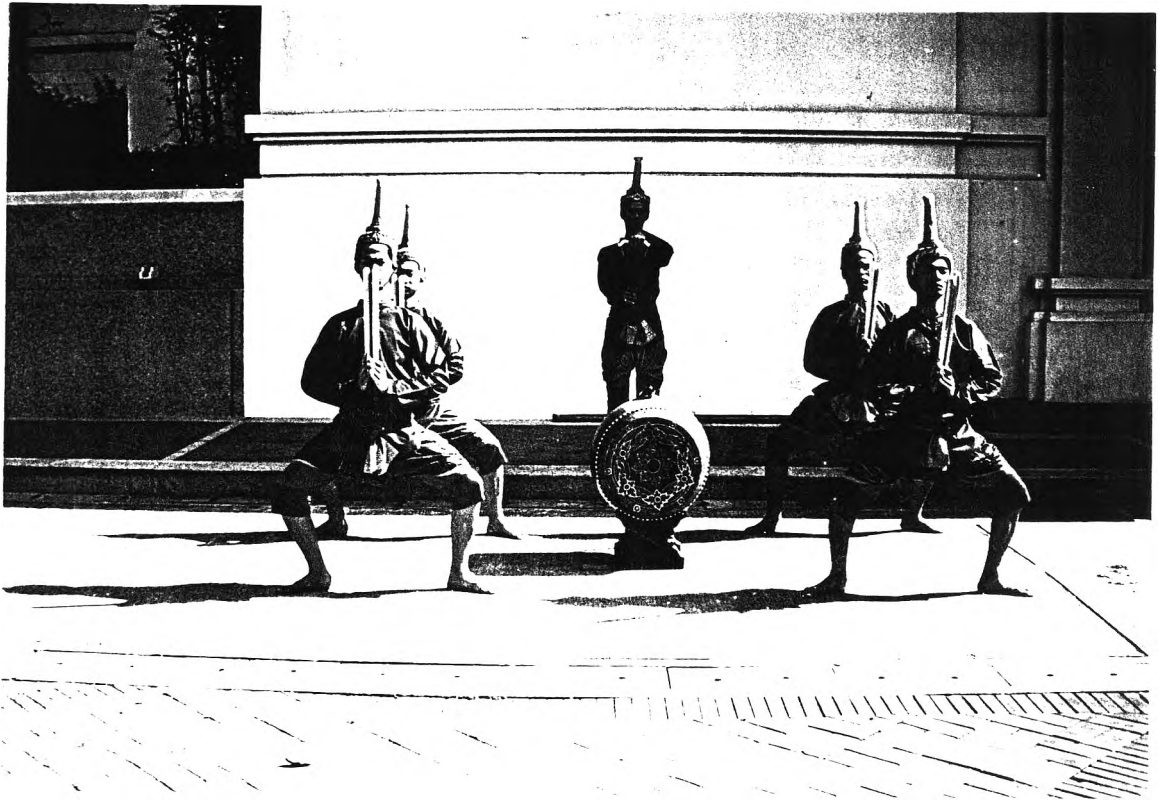
ท่าเทพพนม

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

รำโหม่ง - ขานชื่อท่ารำเทพพนม - ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือและรวบไม้ก้ำพตไว้ระหว่างอก	พนมมือและรวบไม้ก้ำพตไว้ระหว่างอก
ขา	ยกขาขวาขึ้น	ยกขาซ้ายขึ้น

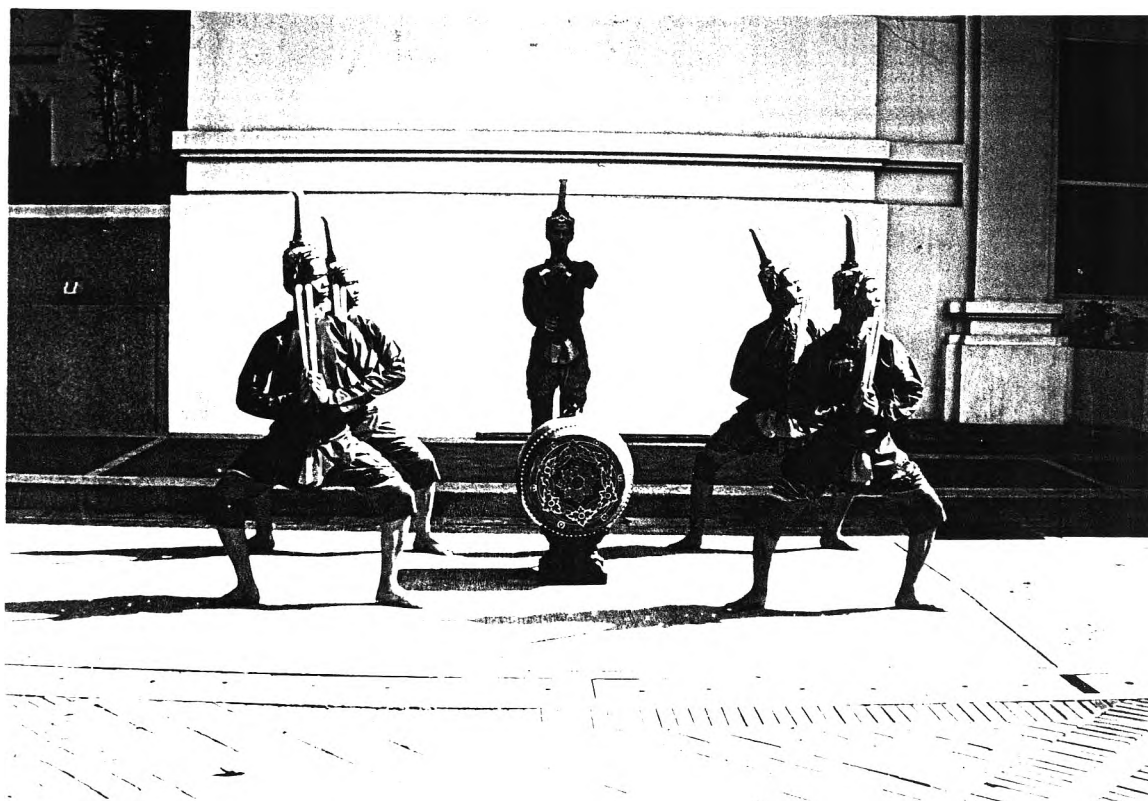
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทั้งสองด้านได้ยินเสียงโหม่งตี 1 ครั้ง ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองยกขาขวาขึ้น แบบการยกเท้าตัวพระกันเข่า ส่วนผู้แสดงทางซ้ายยกขาซ้ายขึ้น มือทั้งสองข้างรวบไม้ก้ำพตมาอยู่ด้วยกันแล้วพนมมือระหว่างอกกันข้อศอก

ท่าที่ 11 ท่าเทพพนม
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือและรวบไม้กำกับไว้ระหว่างอก	พนมมือและรวบไม้กำกับไว้ระหว่างอก
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

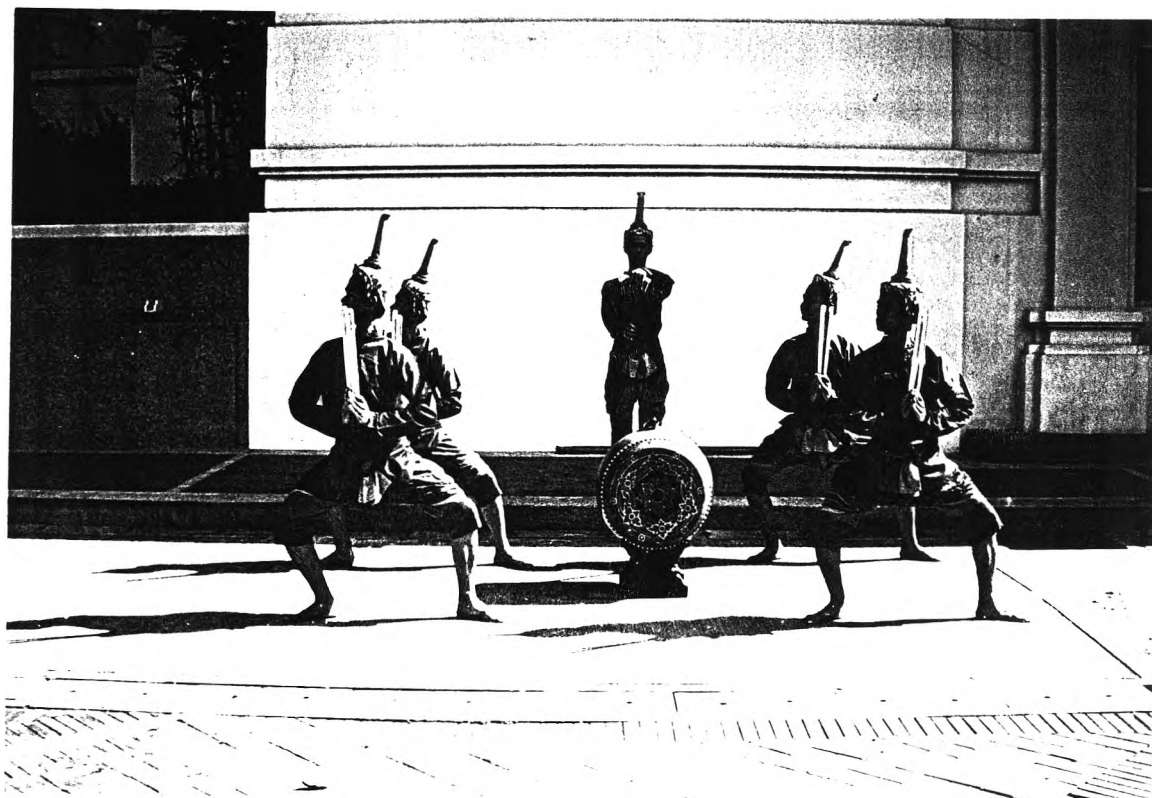
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกันแต่คนละด้าน คือ ผู้แสดงทางขวาให้วางเท้าขวาลงด้านข้างแล้วย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด) แบบไขว่กัน ผู้แสดงทางซ้ายวางเท้าซ้ายลงแล้วย่อเต็มเหลี่ยมเช่นกัน ศีรษะและลำตัวตรง มือปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 10

ท่าที่ 12 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ อีรดัดท่า - ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	ท่าท่าเทพพนม	ท่าท่าเทพพนม
ขา	ย่อเต็มเหลี่ยม	ย่อเต็มเหลี่ยม

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้เริ่มร้องว่า “ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด” ศิระชะหันมองทางซ้าย แล้วโน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือท่าท่าเทพพนมเหมือนท่าที่ 11 ส่วนขาย่อเต็มเหลี่ยม

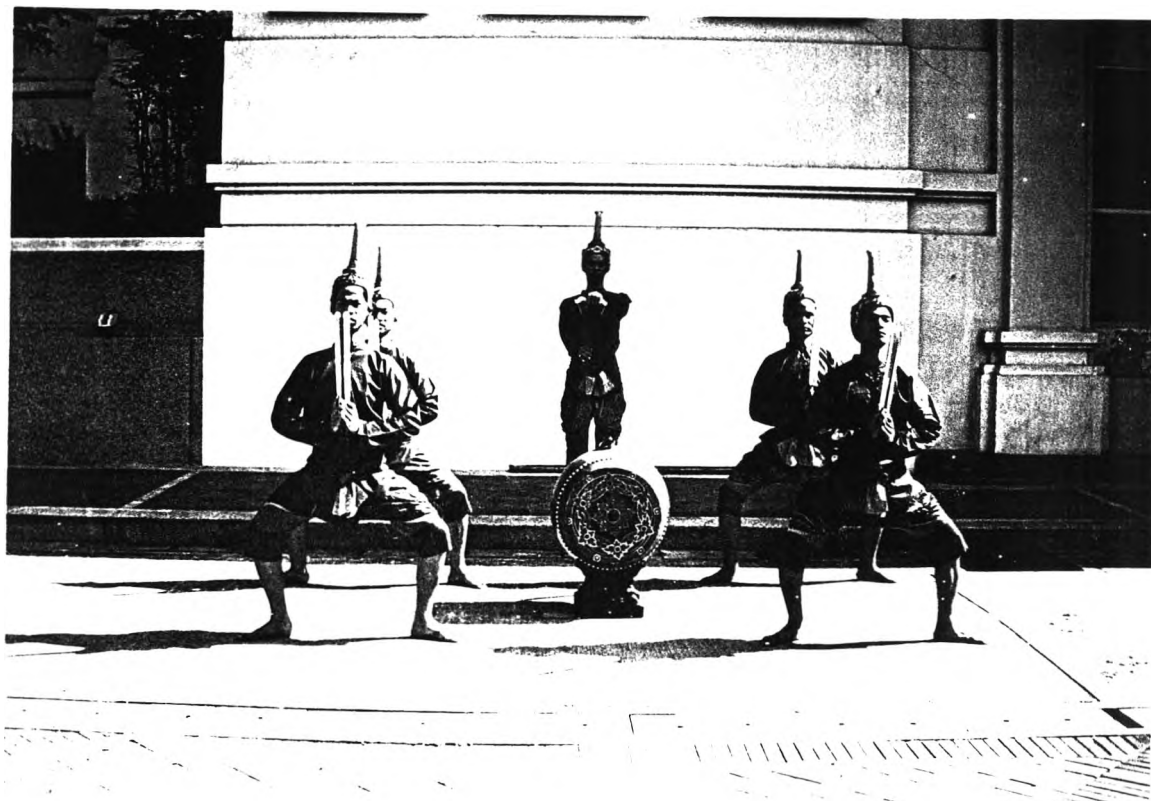

ท่าที่ 13 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางขวา	หันทางขวา
ลำตัว	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	ทำท่าเทพพนม	ทำท่าเทพพนม
ขา	ย่อเต็มเหยียด	ย่อเต็มเหยียด

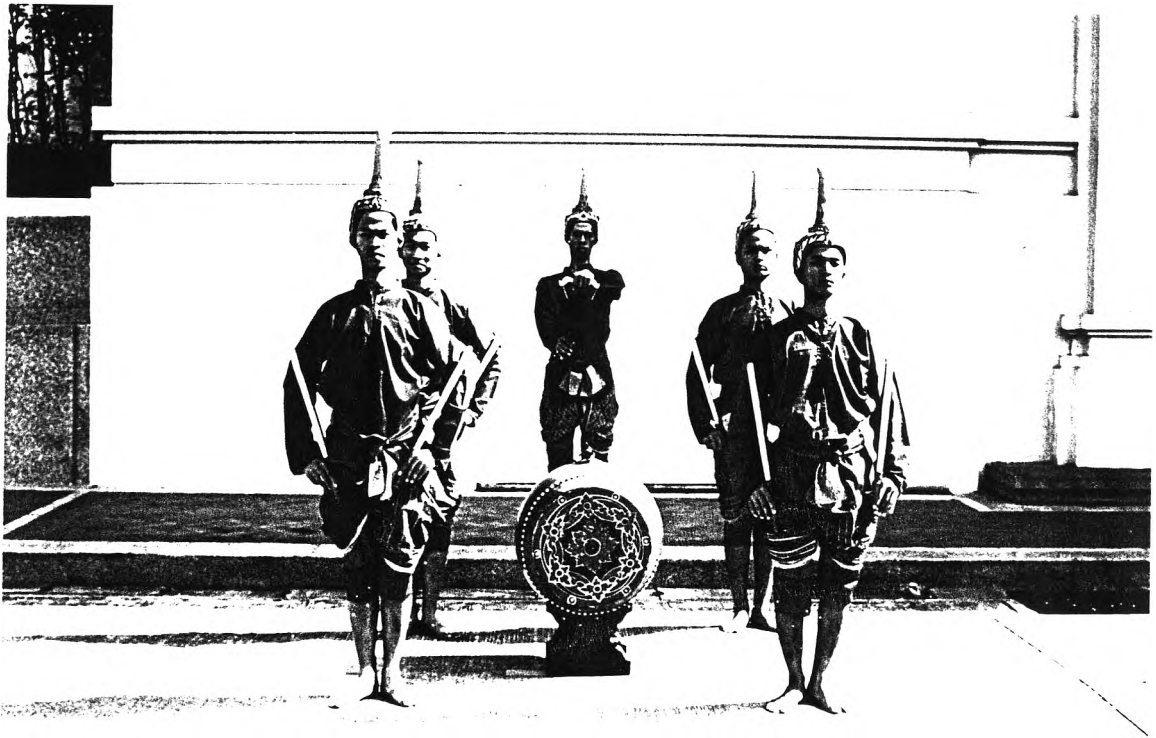
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้งแล้ว ให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ศีรษะหันมองทางขวา แล้วโน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือทำท่าเทพพนมเหมือนท่าที่ 11 ส่วนขาย่อเต็มเหยียดปฏิบัติท่าที่ 12 และ 13 สลับกันเป็นจำนวน 24 ครั้ง (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ)

ท่าที่ 14 ท่าเทพพนม
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิวะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือและรวบไม้ก้ำพดไว้ระหว่างอก	พนมมือและรวบไม้ก้ำพดไว้ระหว่างอก
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

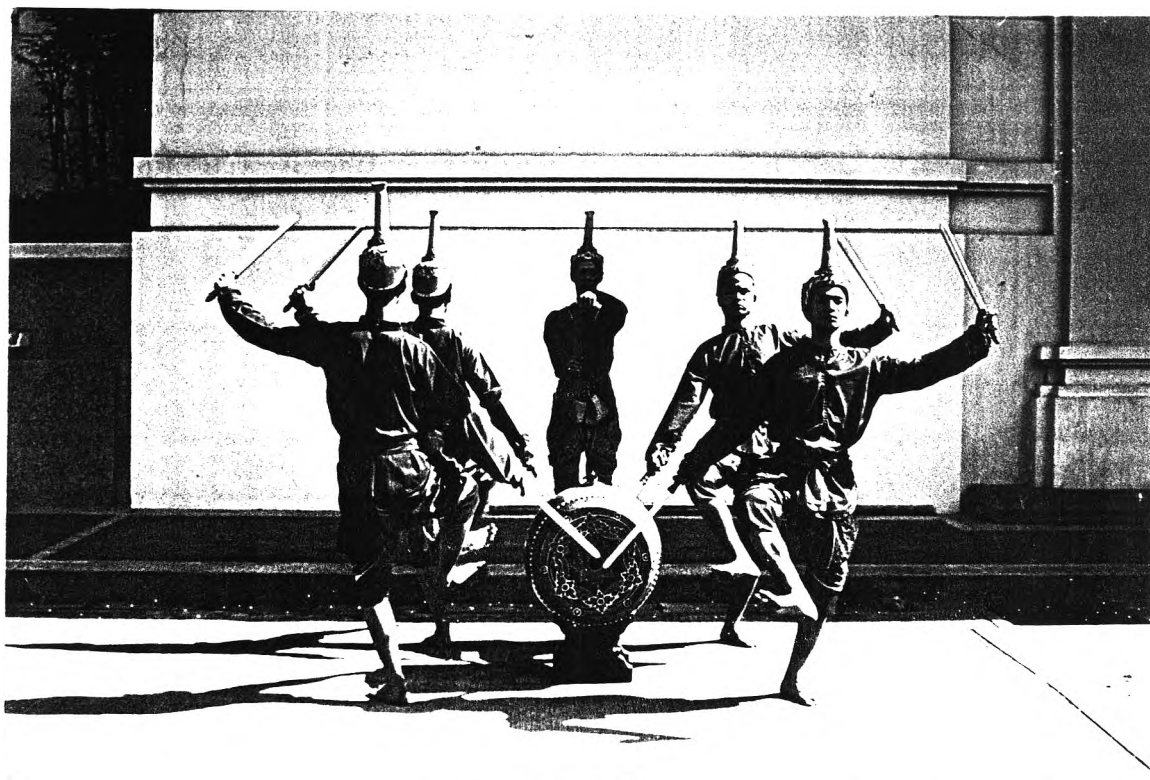
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงท่าท่าที่ 12, 13 ครบ 24 ครั้งแล้ว (ร้องถัดท่าถัด 3 รอบ) ให้ยืนอยู่ในท่าเทพพนมตามเดิม คือปฏิบัติเหมือนท่าที่ 11

ท่าที่ 15 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ร้วไหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

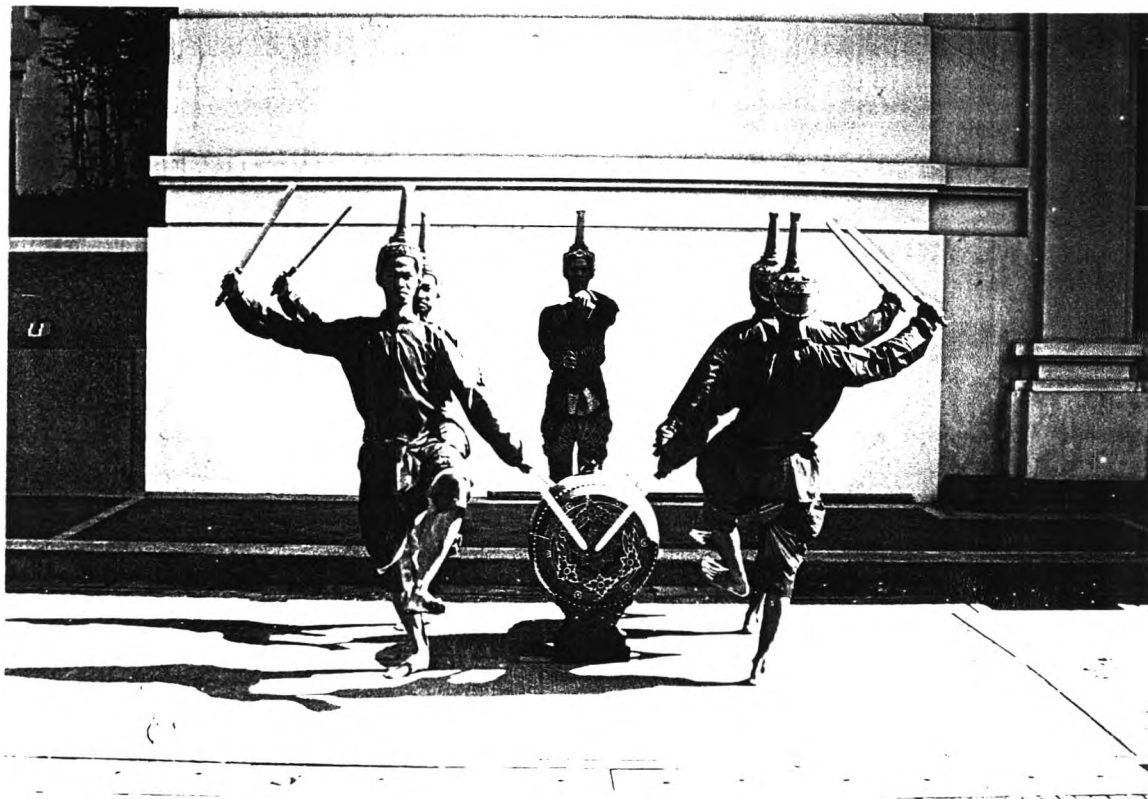
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ
ท่าที่ 8

ท่าที่ 16 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ขานว่า “โหมงครุ้ม” – ตีโหมง 2 ครั้ง (โหมง – โหมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาขวา	ยกหน้าขาขวา

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโหมง 2 ครั้ง แล้ว ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองหันหลัง (หันทางซ้าย) ยกเท้าขวาขึ้น (ยกหน้า) ลำตัวศีรษะตั้งตรง แขนขวาถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหน้า

ท่าที่ 17 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะ	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาซ้าย	ยกหน้าขาซ้าย

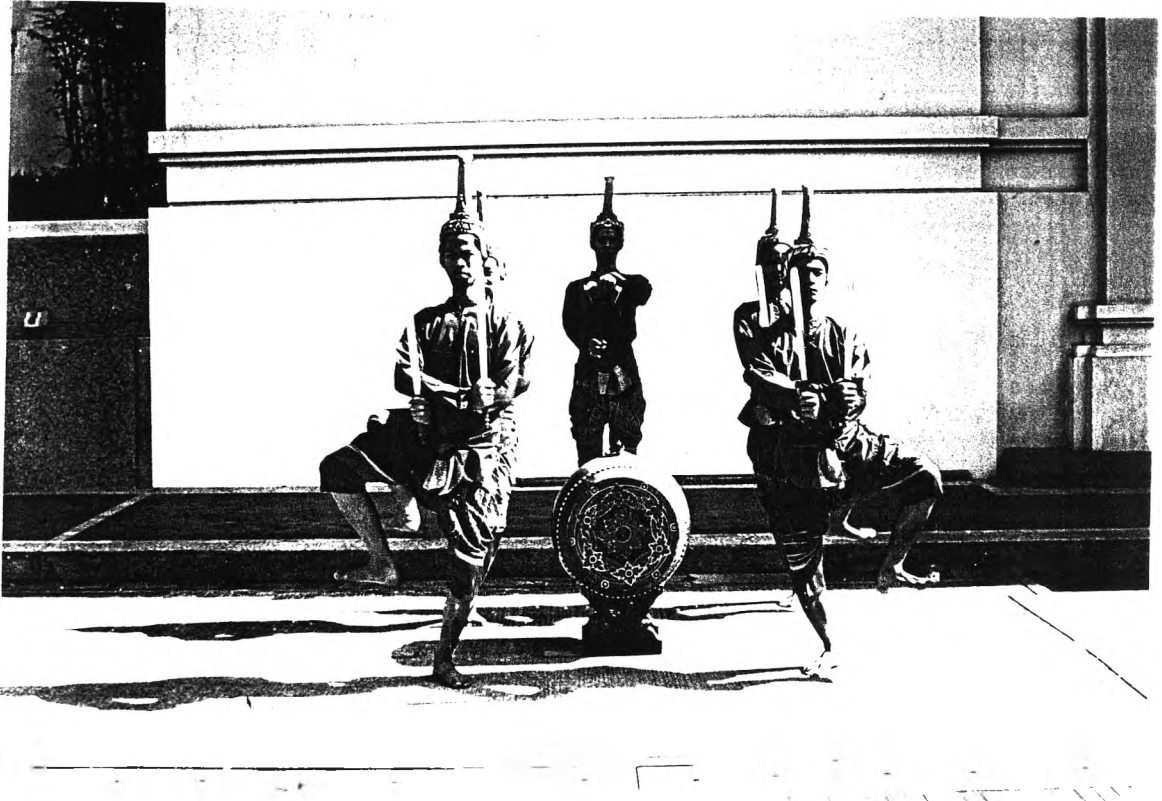
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลองหันหน้า (หันทางขวา) ยกเท้าซ้ายขึ้น (ยกหน้า) ลำตัว ศีรษะตั้งตรงแขนซ้ายถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะปลายไม้ ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหลังปฏิบัติท่าที่ 17 และ 18 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ตีกลอง 4 ครั้ง)

ท่าที่ 18 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ร้วใหม่่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงตีกลองครบ 4 ครั้งแล้ว และได้ยินเสียงรวใหม่่ง ให้ผู้แสดงทั้งสองด้านค่อย ๆ หันตัวกลับมายืนตรง ถัดไปกำหนดแนบลำตัวปลายไม้เฉียงออกเล็กน้อยรับกับข้อศอกที่กางออก

ท่าที่ 19

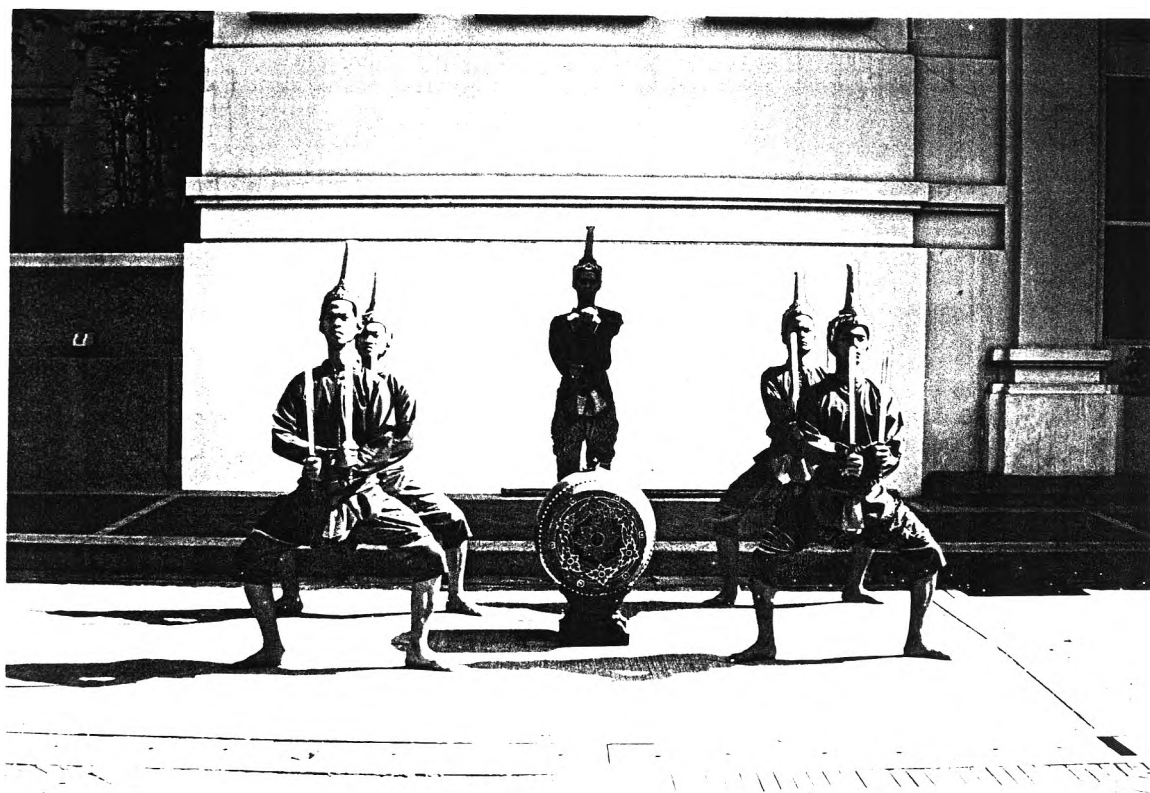
ท่าบัวตูม

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานชื่อท่ารำ "บัวตูม" – ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือไม้กำพตไขว้แขนระดับอก	ถือไม้กำพตไขว้แขนระดับอก
ขา	ยกขาขวาขึ้น	ยกขาซ้ายขึ้น

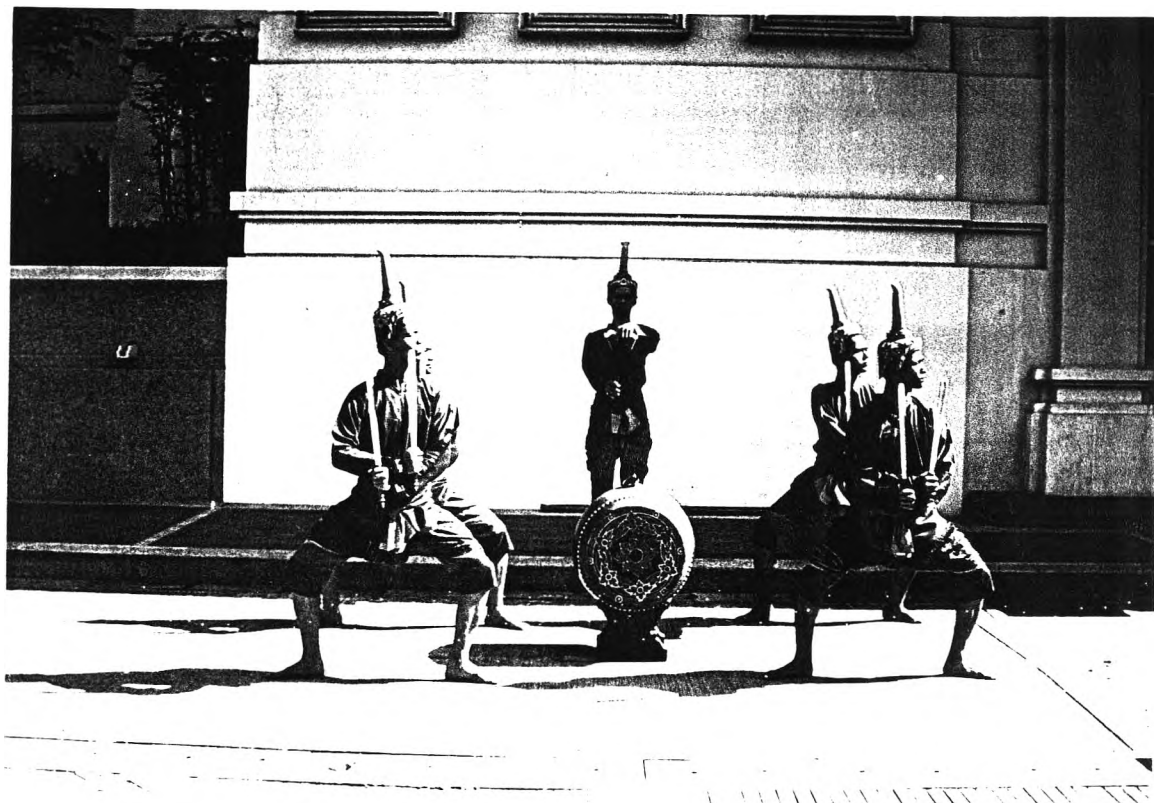
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงโหม่งตี 1 ครั้ง ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองยกขาขวาขึ้น แบบการยกเท้าตัวพระกันเข่า ส่วนผู้แสดงทางซ้ายยกขาซ้ายขึ้นในลักษณะเดียวกัน มือทั้งสองข้างถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งตรง ไขว้มือกันระดับอก มือขวาอยู่ด้านบนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง

ท่าที่ 20 ทาบัวตุ้ม
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือไม้กำพืดไขว้แขนระดับอก	ถือไม้กำพืดไขว้แขนระดับอก
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกันแต่คนละด้าน คือ ผู้แสดงทางขวาให้วางเท้าขวาลงด้านข้าง แล้วย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด) แบบไขว่กัน ผู้แสดงทางซ้ายวางเท้าซ้ายลง แล้วย่อขาเต็มเหลี่ยมเช่นกัน ศีรษะและลำตัวตรง มือปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 19

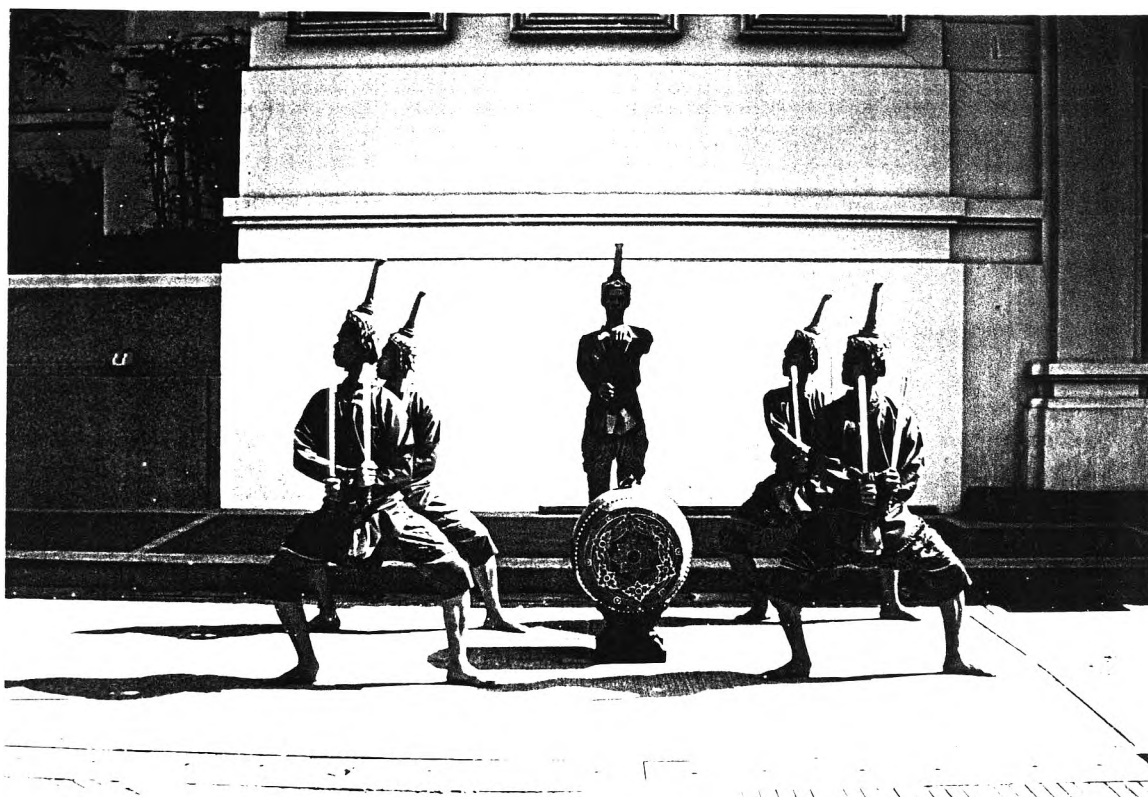

ท่าที่ 21 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ อีรดัดทา – ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	ทำท่าบัวตูม	ทำท่าบัวตูม
ขา	ย่อเต็มเหลี่ยม	ย่อเต็มเหลี่ยม

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้เริ่มร้องว่า “ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด” ศีรษะหันมองทางซ้าย แล้วโน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือทำท่าบัวตูม เหมือนท่าที่ 20 ส่วนขาย่อเต็มเหลี่ยม

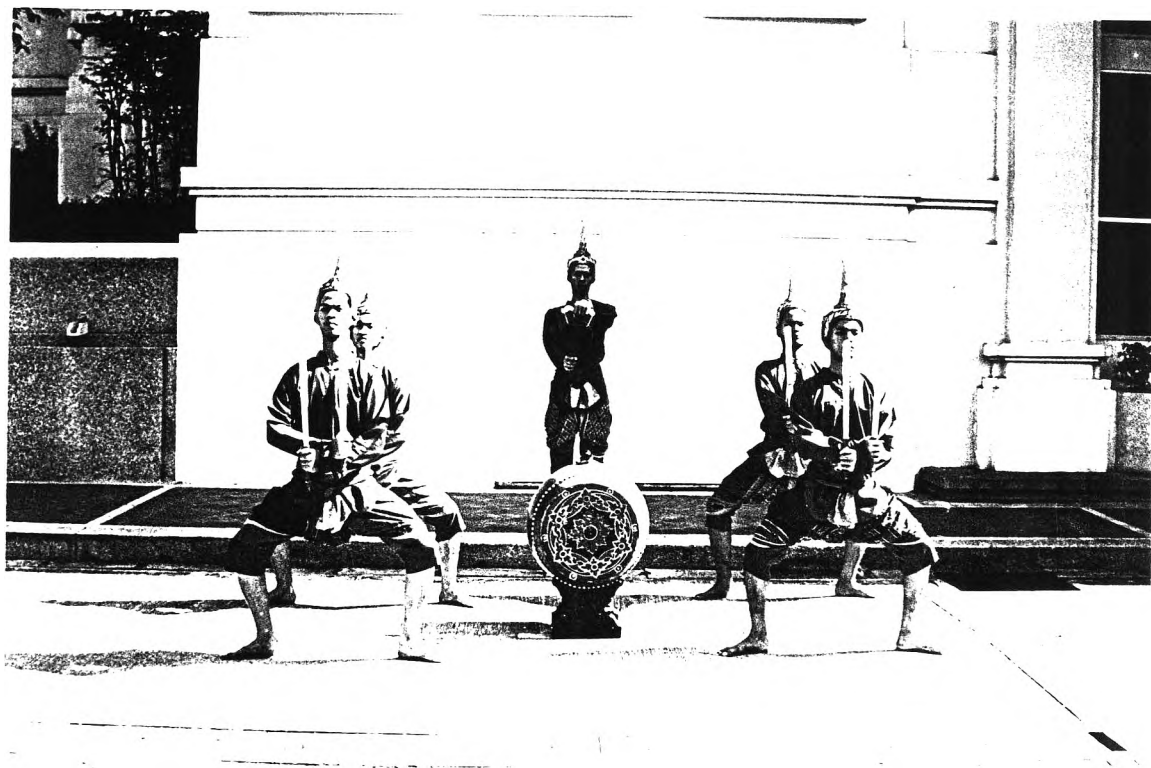

ท่าที่ 22 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ อีรดัดทา – ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางขวา	หันทางขวา
ลำตัว	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	ทำท่าบัวตูม	ทำท่าบัวตูม
ขา	ย่อเต็มเหยียด	ย่อเต็มเหยียด

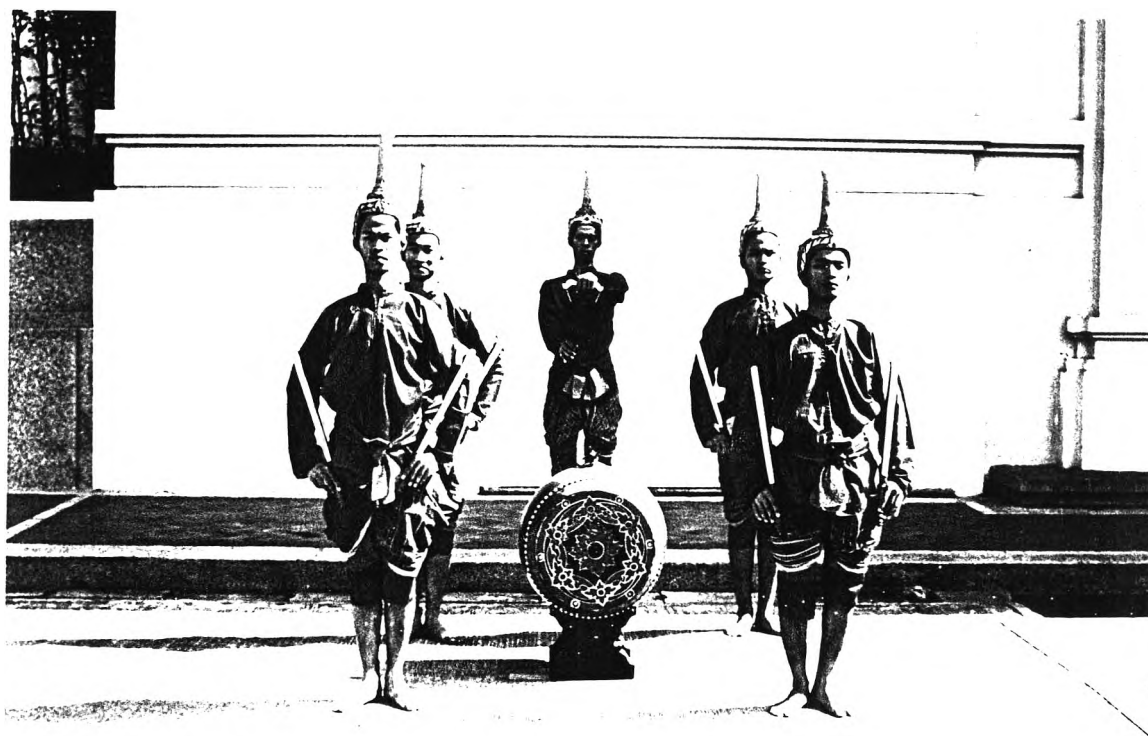
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้เริ่มร้องว่า “ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด” ศีรษะหันมองทางขวา แล้วโน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย มือทำท่าบัวตูม เหมือนท่าที่ 20 ส่วนขาย่อเต็มเหยียดปฏิบัติท่าที่ 21 และ 22 สลับกันเป็นจำนวน 24 ครั้ง (ร้อง “ถัดท่าถัด” 3 รอบ)

ท่าที่ 23 ท่าบัวตูม
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือไม้กำกับไขว้แขนระดับอก	ถือไม้กำกับไขว้แขนระดับอก
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 21 , 22 ครบ 24 ครั้งแล้ว (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ) ให้ยืนอยู่ในท่าบัวตูมตามเดิม ถือปฏิบัติเหมือนท่าที่ 20

ท่าที่ 24

ยืนตรง

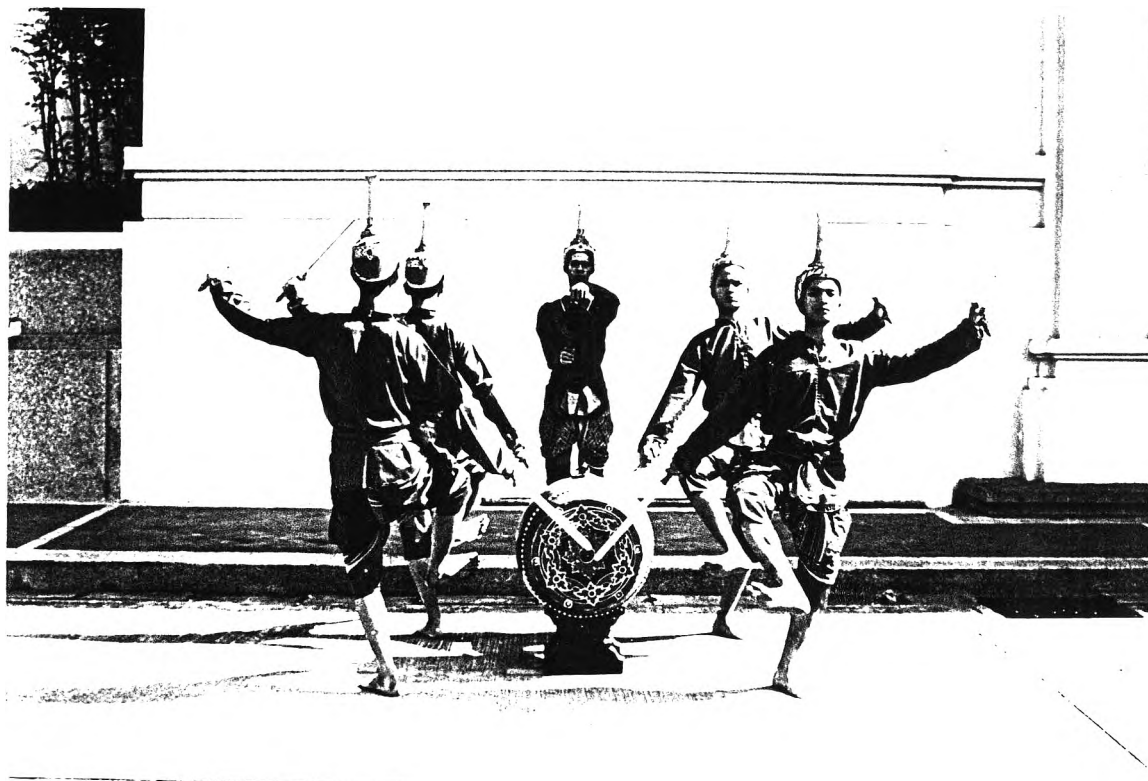
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

รัวไหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ

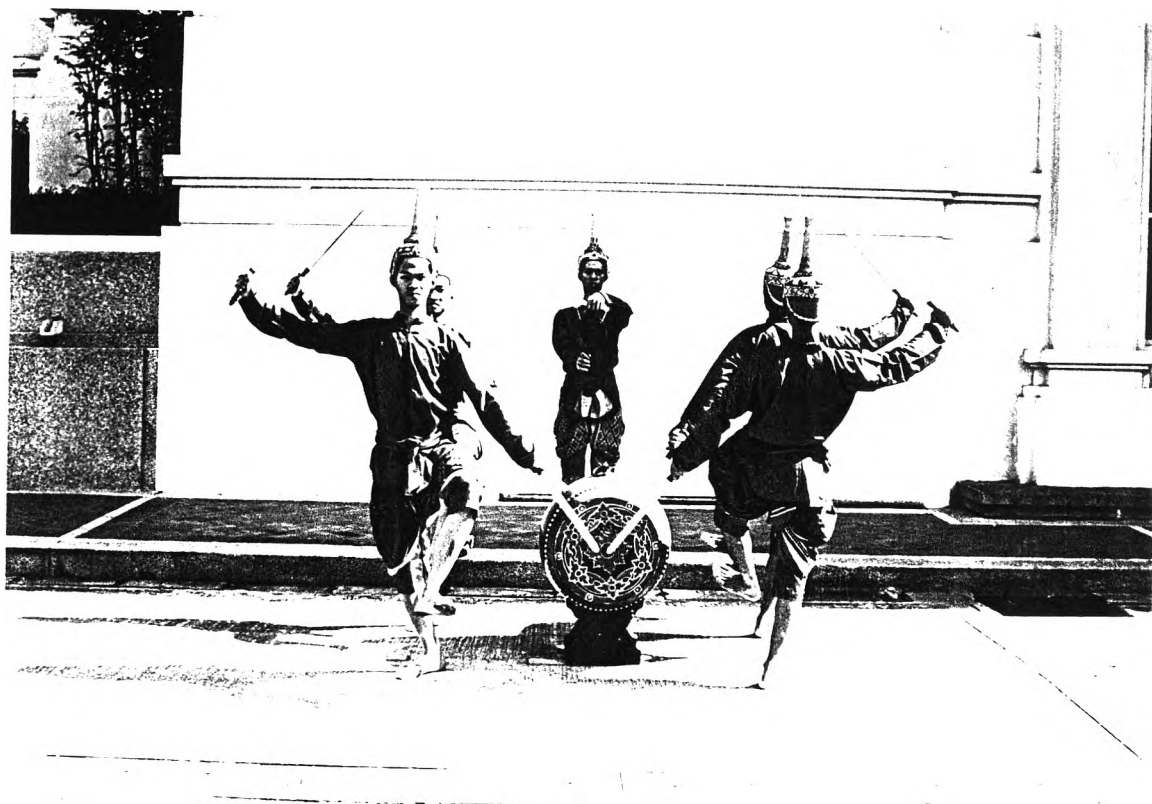
ท่าที่ 8

ท่าที่ 25 เขี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ขานว่า "โมงครุ่ม" - ตีโมง 2 ครั้ง (โมง - โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาขวา	ยกหน้าขาขวา

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโมง 2 ครั้ง แล้ว ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองหันหลัง (หันทางซ้าย) ยกเท้าขวาขึ้น (ยกหน้า) ลำตัวศีรษะตั้งตรง แขนขวาถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหน้า

ท่าที่ 26 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาตั้งวงระดับศีรษะ	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาซ้าย	ยกหน้าขาซ้าย

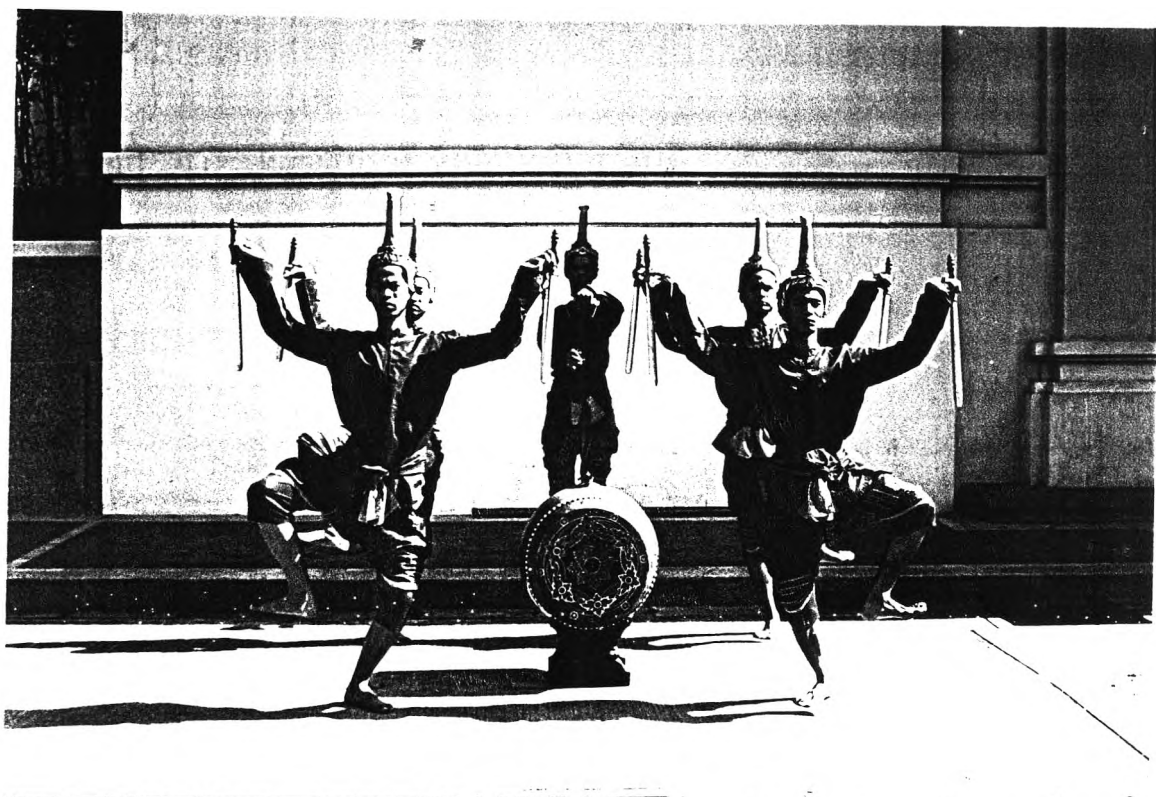
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลองหันหน้า (หันทางขวา) ยกเท้าซ้ายขึ้น (ยกหน้า) ลำตัว ศีรษะตั้งตรงแขนซ้ายถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนขวามือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหลังปฏิบัติท่าที่ 25 และ 26 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ตีกลอง 4 ครั้ง)

ท่าที่ 27 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ร้วไหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงตีกลองครบ 4 ครั้งแล้ว และได้ยินเสียงร้วไหม่ง ให้ผู้แสดงทั้งสองด้าน
ค่อย ๆ หันตัวกลับมายืนตรง ถือไม้กำกับแนบลำตัวปลายไม้เฉียงออกเล็กน้อยรับกับข้อศอกที่กาง
ออก

ท่าที่ 28

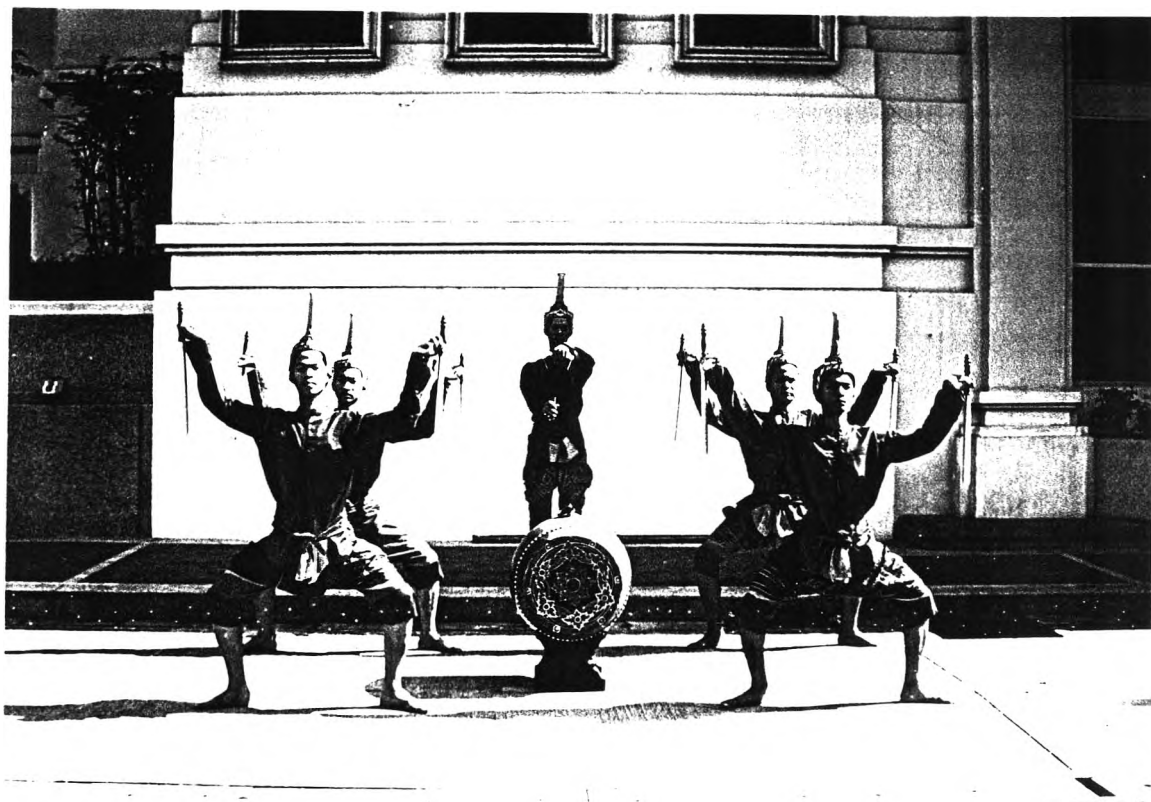
ท่าบัวบาน

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานชื่อท่ารำ "บัวบาน" – ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่า พรหมสีหน้า	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่า พรหมสีหน้า
ขา	ยกขาขวาขึ้น	ยกขาซ้ายขึ้น

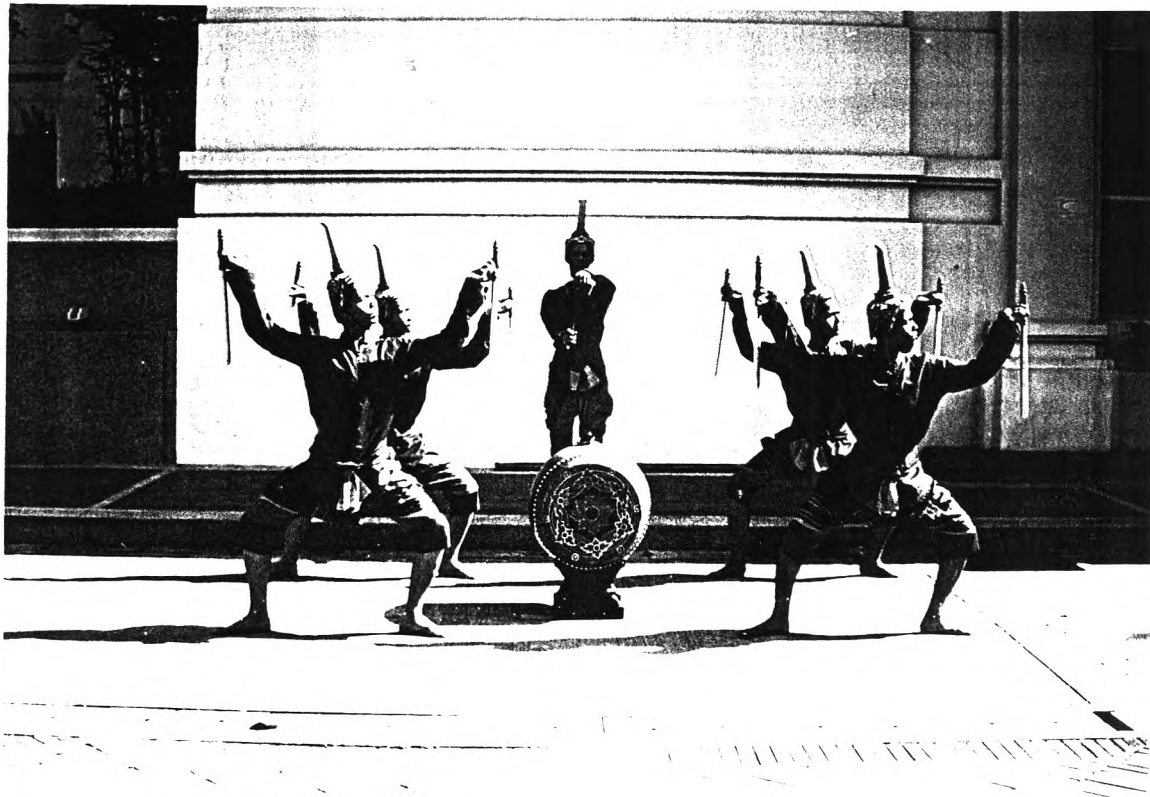
วิธีปฏิบัติ เมื่อแสดงได้ยินเสียงตีโหม่ง 1 ครั้ง ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองยกขาขวาขึ้น แบบการยกเท้าตัวพระกันเข้า ส่วนผู้แสดงทางซ้ายยกขาซ้ายขึ้นศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือทั้งสองข้างถือไม้กำกับหงายปลายไม้กำกับลงพื้น กางแขนทั้งสองข้างออกระดับไหล่แล้วตั้งมือขึ้นแบบท่าพรหมสีหน้า

ท่าที่ 29 ท่าบัวบาน
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่าพรหมสีหน้า	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่าพรหมสีหน้า
ขา	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมัด)	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมัด)

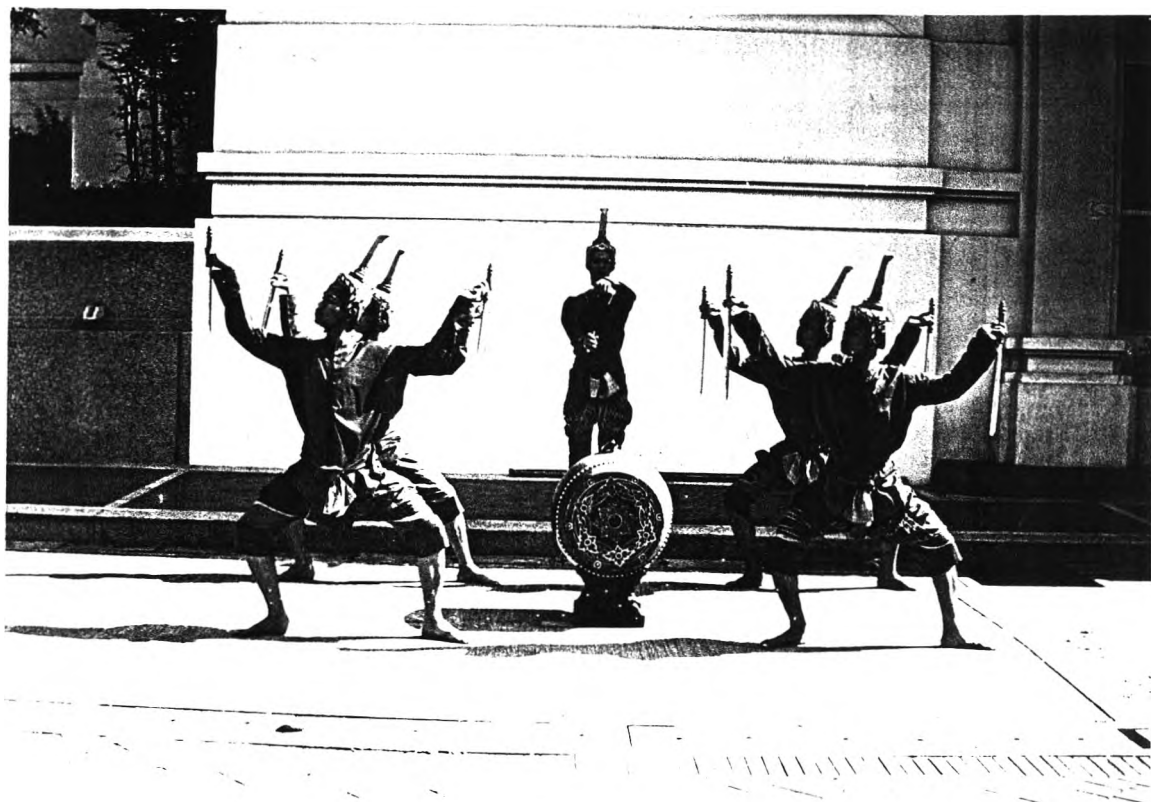
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกันแต่คนละด้าน คือ ผู้แสดงทางขวาให้วางเท้าขวาลงด้านข้าง แล้วย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมัด) แบบไขนัยักษ์ ผู้แสดงทางซ้ายวางเท้าซ้ายลงแล้วย่อขาเต็มเหยียดเช่นกัน ศีรษะและลำตัวตรง มือปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 28

ท่าที่ 30 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ อีรัดถัดทา - ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	ทำท่าเทพพนม	ทำท่าเทพพนม
ขา	ย่อเต็มเหลี่ยม	ย่อเต็มเหลี่ยม

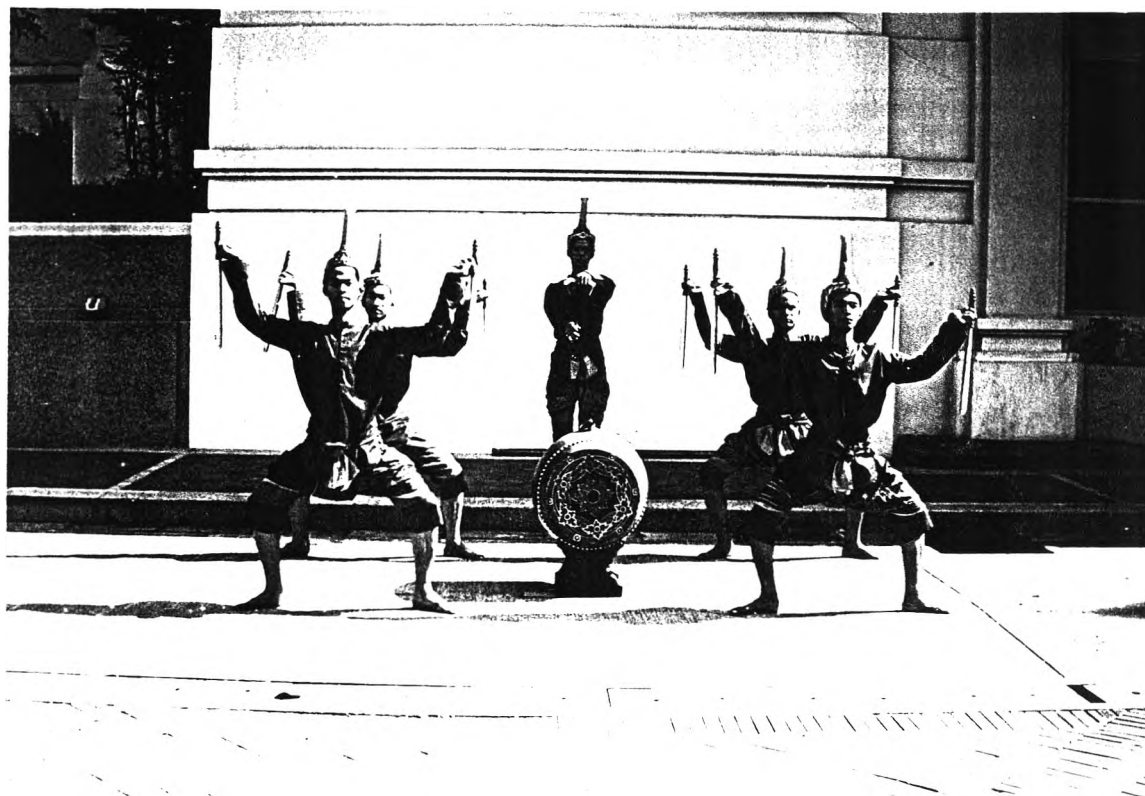
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ศีรษะหันทางซ้าย แล้วโน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือทำท่าวับบาน เหมือนท่าที่ 29 ส่วนขาย่อเต็มเหลี่ยม

ท่าที่ 31 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ อีรดัดท่า - ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางขวา	หันทางขวา
ลำตัว	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	ทำท่าเทพพนม	ทำท่าเทพพนม
ขา	ย่อเต็มเหลี่ยม	ย่อเต็มเหลี่ยม

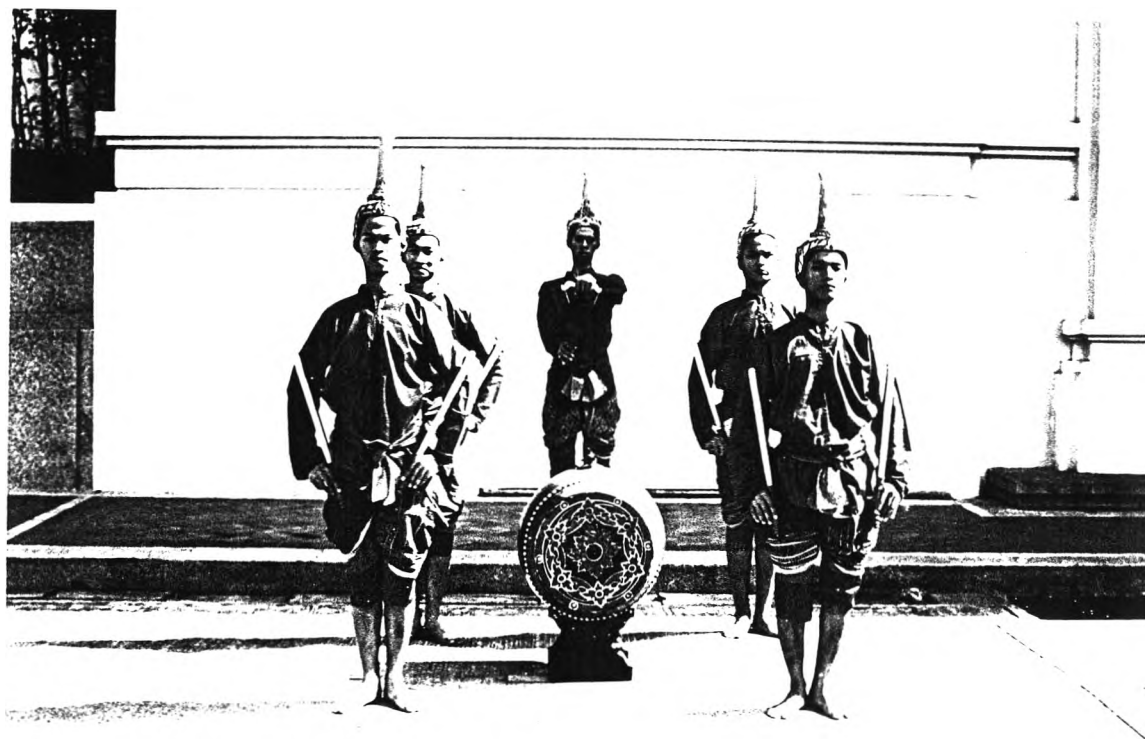
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ศีรษะหันทางซ้าย แล้วโน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือทำท่าบัวบาน เหมือนท่าที่ 29 ส่วนขาย่อเต็มเหลี่ยมปฏิบัติท่าที่ 30 และ 31 สลับกันเป็นจำนวน 24 ครั้ง (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ)

ท่าที่ 32 ท่าบัวบาน
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่า พรหมสี่หน้า	กางแขนแล้วตั้งมือขึ้นระดับไหล่แบบท่า พรหมสี่หน้า
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 30 , 31 ครบ 24 ครั้งแล้ว (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ) ให้ยืนอยู่ในท่าบัวบานตามเดิม คือ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 29

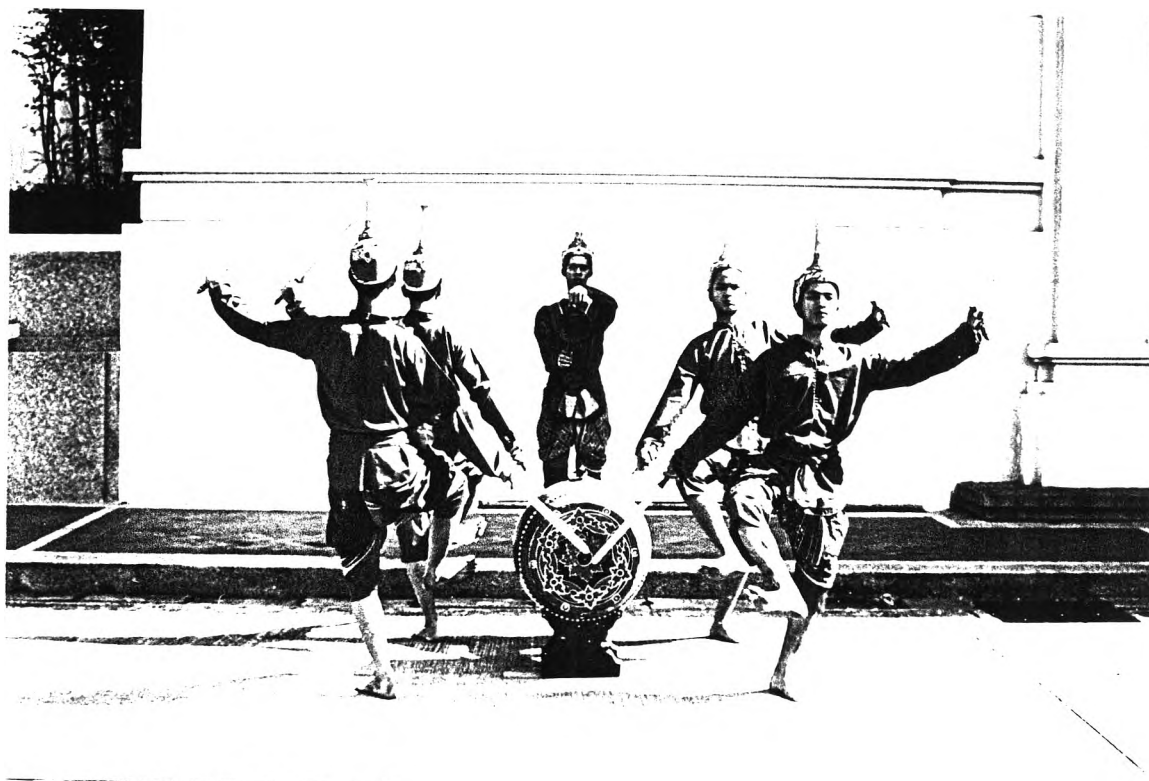

ท่าที่ 33 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ รำไหม้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ

ท่าที่ 8

ท่าที่ 34

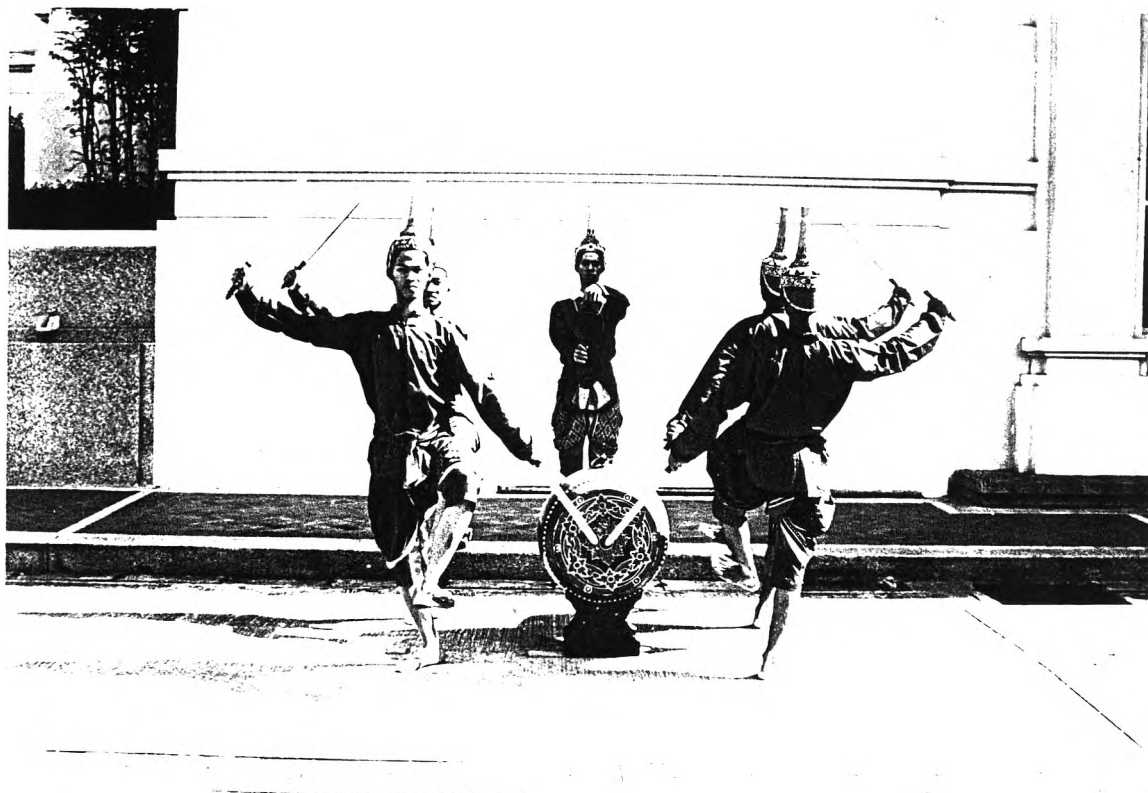
เอี้ยวตัวตีกลอง

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ขานว่า "โมงครุ่ม" – ตีโมง 2 ครั้ง (โมง – โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาขวา	ยกหน้าขาขวา

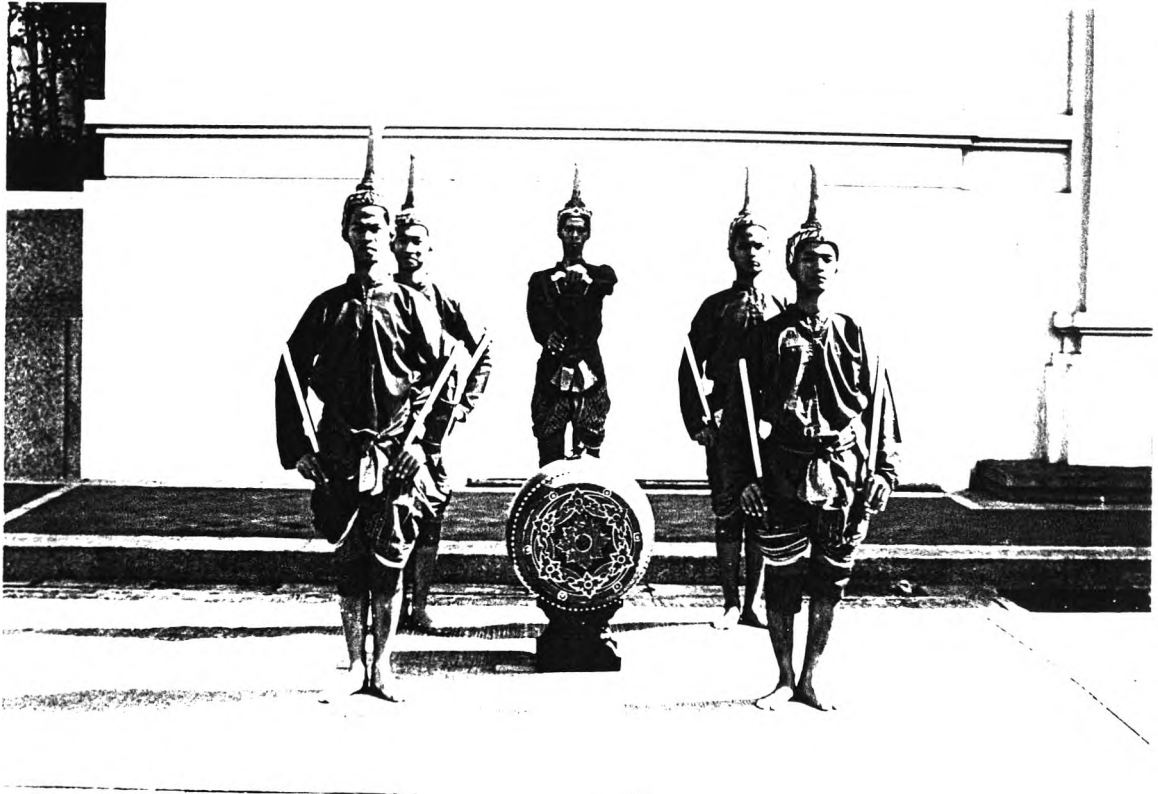
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโมง 2 ครั้ง แล้ว ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองหันหลัง (หันทางซ้าย) ยกเท้าขวาขึ้น (ยกหน้า) ลำตัวศีรษะตั้งตรง แขนขวาถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหน้า

ท่าที่ 35 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่าจำ/สัญญาณ ตีใหม่ 2 ครั้ง (โมง - โมง)

ลัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะ	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาซ้าย	ยกหน้าขาซ้าย

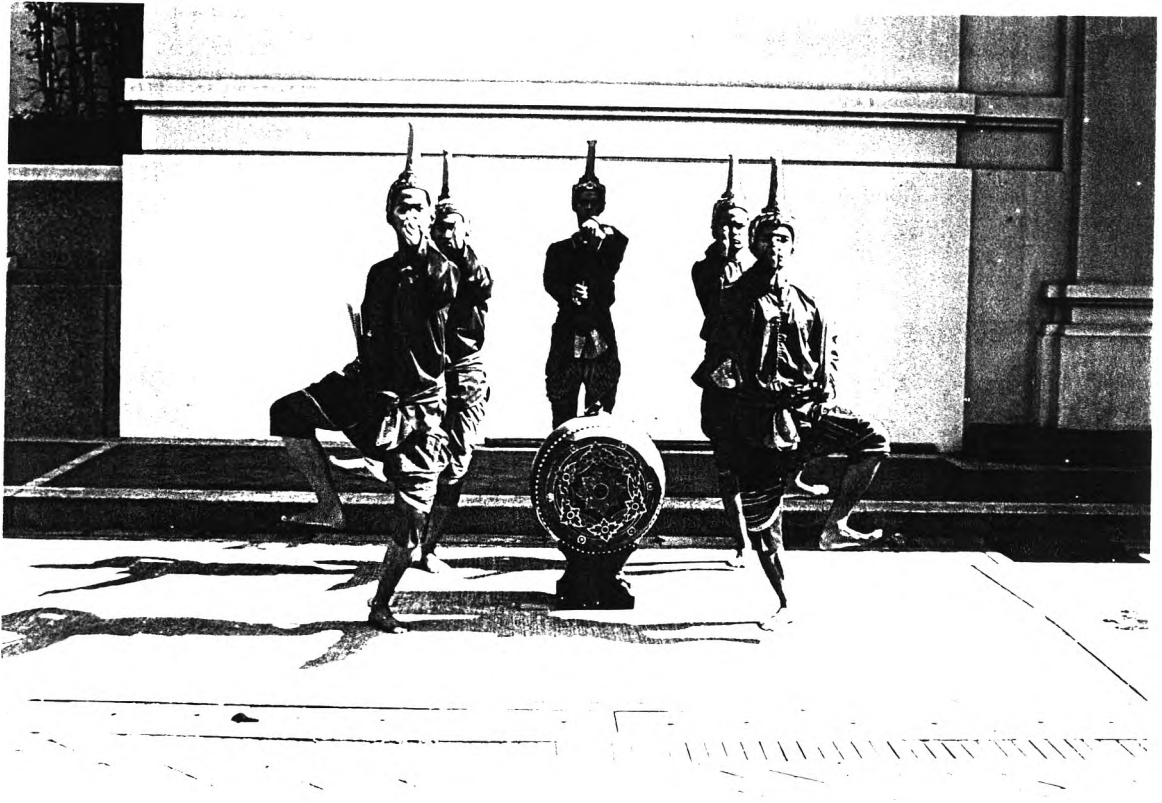
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณใหม่ 2 ครั้ง แล้วให้ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลองหันหน้า (หันทางขวา) ยกเท้าซ้ายขึ้น (ยกหน้า) ลำตัว ศีรษะตั้งตรงแขนซ้ายถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนขวามือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหลังปฏิบัติท่าที่ 34 และ 35 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ตีกลอง 4 ครั้ง)

ท่าที่ 36 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ร้วโหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงตีกลองครบ 4 ครั้งแล้ว และได้ยินเสียงร้วโหม่ง ให้ผู้แสดงทั้งสองด้านค่อย ๆ หันตัวกลับมายืนตรง ถือไม้กำกับแนบลำตัวปลายไม้เฉียงออกเล็กน้อยรับกับข้อศอกที่กางออก

ท่าที่ 37

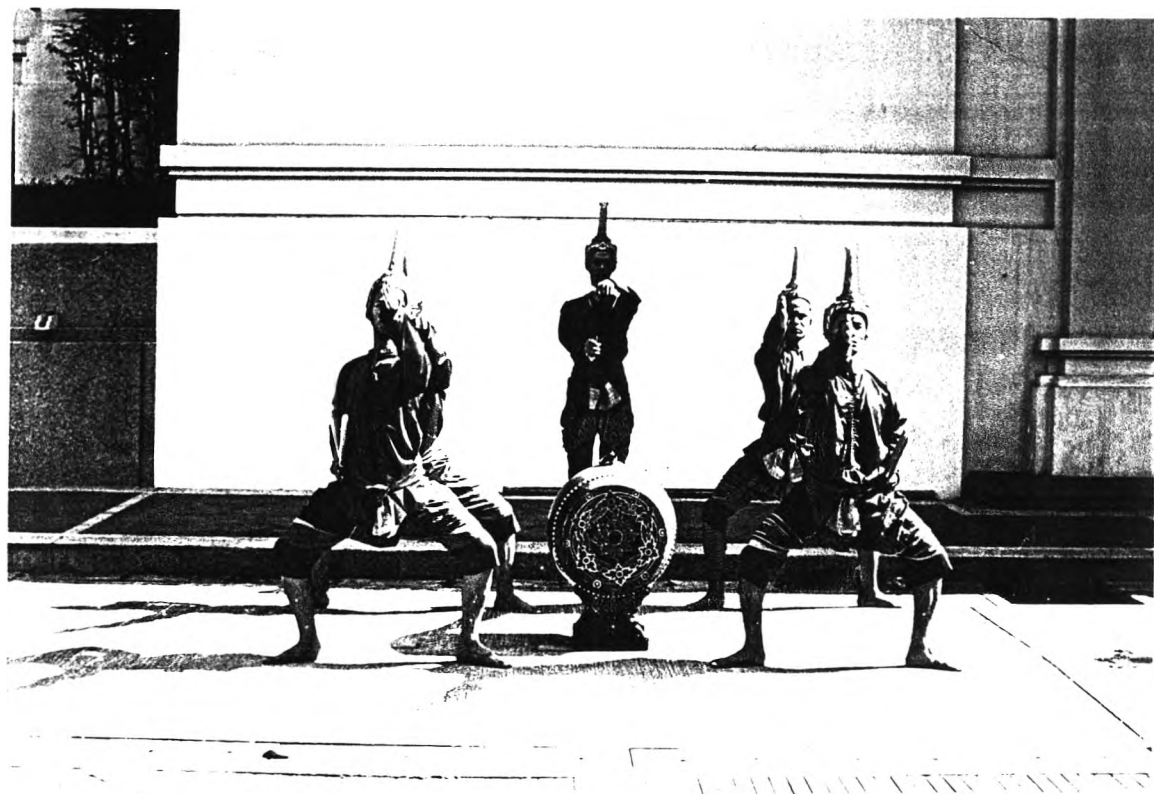
ท่าลมพัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานชื่อท่ารำ "ลมพัด" - ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตั้งแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนขวาถือไม้กำพต 2 อันไว้ที่สะโพก	แขนขวาตั้งแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนซ้ายถือไม้กำพต 2 อันไว้ที่สะโพก
ขา	ยกขาขวา	ยกขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงตีโหม่ง 1 ครั้ง ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองยกขาขวาขึ้น รวบไม้กำพต 2 อันไว้ด้วยกัน ถือไว้ที่มีมือขวาอยู่ระดับสะโพกปลายไม้เฉียงมาด้านหน้าส่วนมือซ้ายแขนตั้งส่งแขนตรงมาหน้าเฉียงขึ้นเล็กน้อย ศิระชะและลำตัวตั้งตรง ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือปฏิบัติเหมือนกันทุกอย่างแต่สลับด้านกัน

ท่าที่ 38

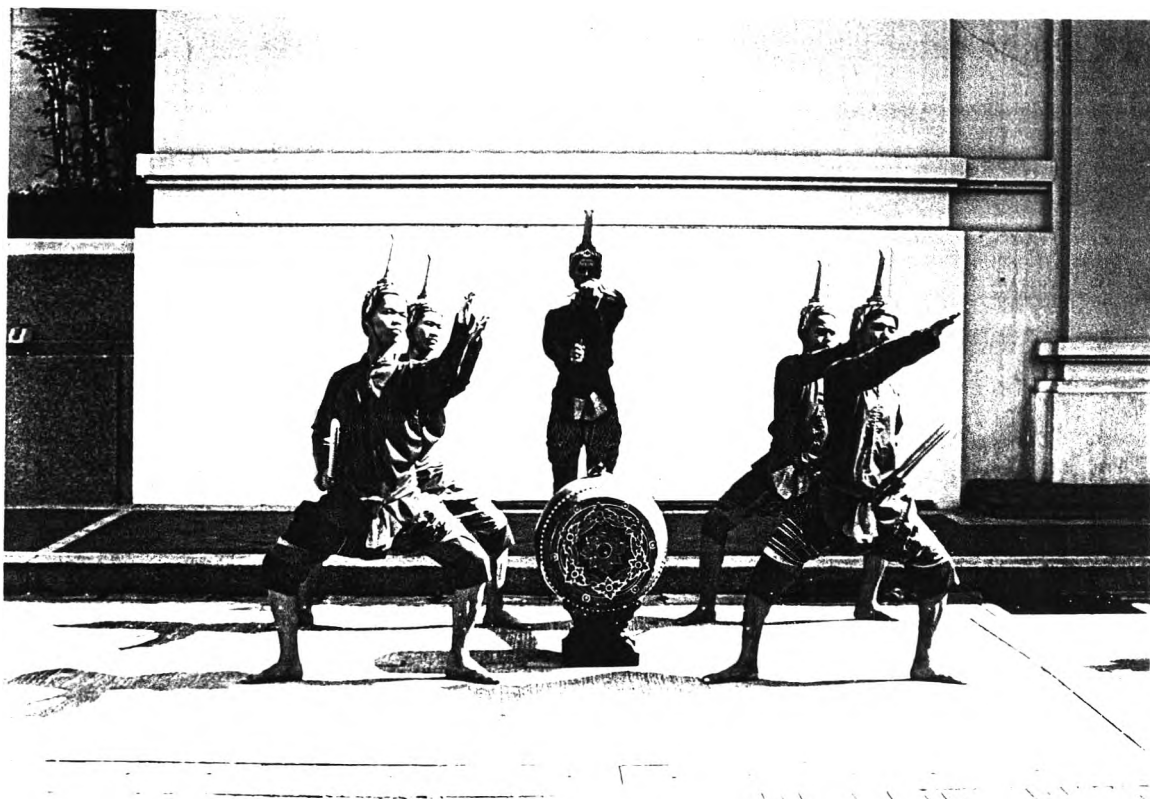
ท่าลมพัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตึงแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนขวาถือไม้กำพวด 2 อันไว้ที่สะโพก	แขนขวาตึงแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนซ้ายถือไม้กำพวด 2 อันไว้ที่สะโพก
ขา	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดอัด)	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดอัด)

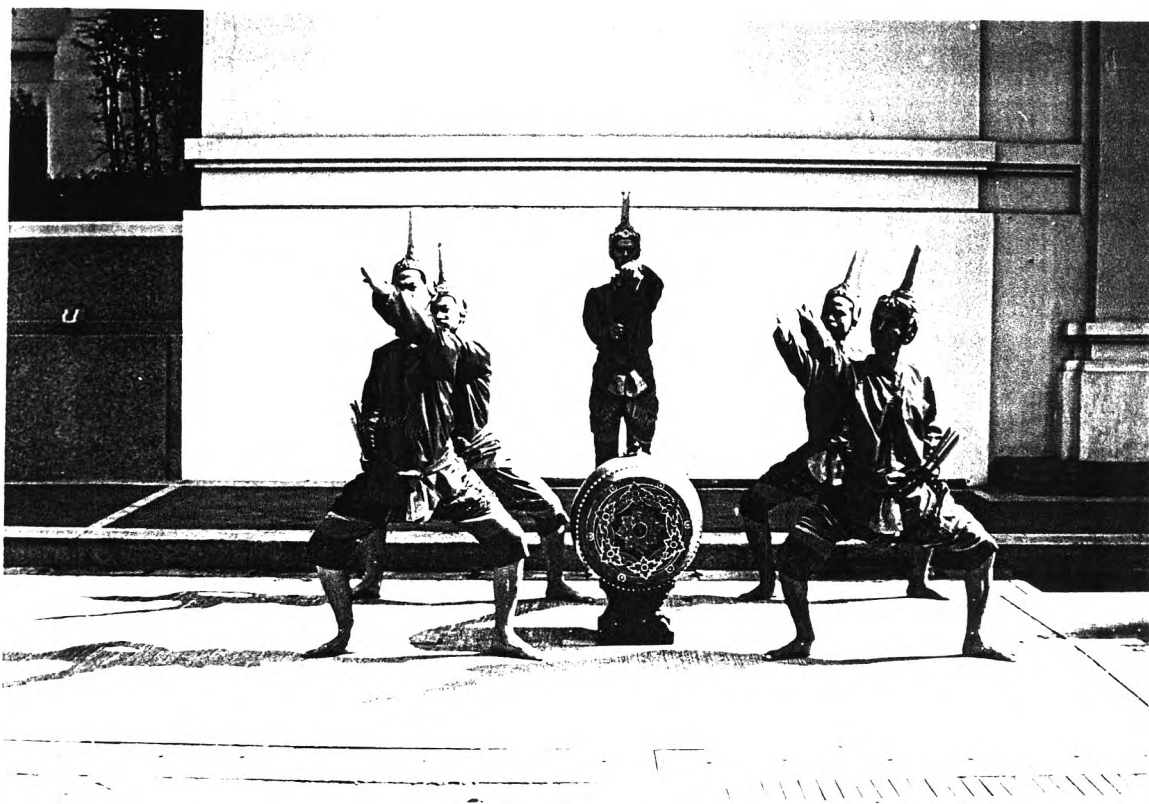
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกันแต่คนละด้าน คือ ผู้แสดงทางขวาให้วางเท้าขวาลงด้านข้าง แล้วย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดอัด) แบบไขนัยักษ์ ผู้แสดงทางซ้ายวางเท้าซ้ายลง แล้วย่อขาเต็มเหยียดเช่นกัน ศีรษะและลำตัวตรง มือปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 37

ท่าที่ 39 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด
 ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ขานว่า "อิรดัดถัดทา" – ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	เอียงซ้าย	เอียงซ้าย
ลำตัว	เอียงซ้าย	เอียงซ้าย
แขน	โบกแขนซ้ายไปทางซ้ายแขนขวาอยู่ที่เดิม	โบกแขนขวาไปทางซ้ายแขนซ้ายอยู่ที่เดิม
ขา	ย่อขาเต็มเหยียด	ย่อขาเต็มเหยียด

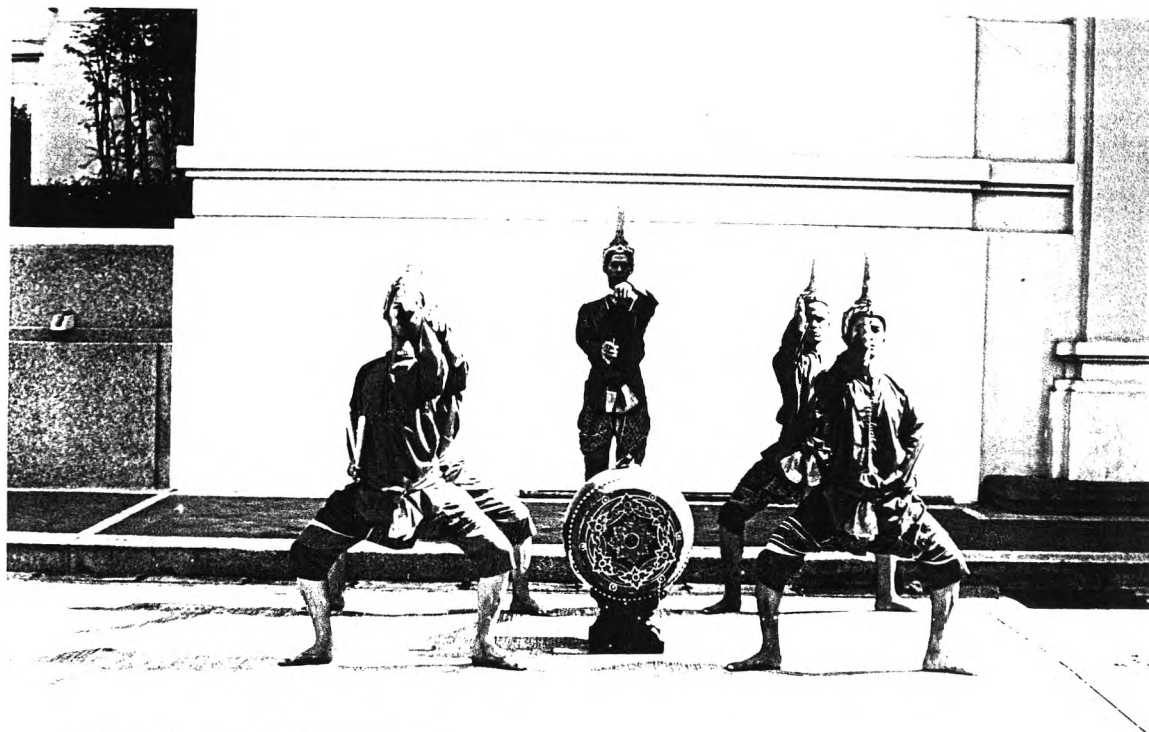
วิธีปฏิบัติ เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ผู้แสดงทั้งสองด้านจะปฏิบัติเหมือนกัน คือ ศิระชะและลำตัวเอียงไปทางซ้ายเล็กน้อย ขาย่อเต็มเหยียด ส่วนแขนนั้นผู้แสดงทางขวามือของกลองจะโบกแขนซ้ายไปทางซ้าย (ฝ่ามือจะหงาย) แต่ผู้แสดงทางซ้ายมือของกลองจะโบกแขนขวาไปทางซ้ายแทน (ฝ่ามือจะคว่ำลง)

ท่าที่ 40 ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	เอียงขวา	เอียงขวา
ลำตัว	เอียงขวา	เอียงขวา
แขน	โบกแขนซ้ายไปทางขวาแขนขวาอยู่ที่เดิม	โบกแขนขวาไปทางขวาแขนซ้ายอยู่ที่เดิม
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม	ย่อขาเต็มเหลี่ยม

วิธีปฏิบัติ เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ผู้แสดงทั้งสองด้านจะปฏิบัติเหมือนกัน คือ ศิระชะและลำตัวเอียงไปทางขวาเล็กน้อย ข่าย่อเต็มเหลี่ยม ส่วนแขนนั้นผู้แสดงทางขวามือของกลองจะโบกแขนซ้ายไปทางขวา (ฝ่ามือจะคว่ำลง) แต่ผู้แสดงทางซ้ายมือของกลองจะโบกแขนขวาไปทางขวาแทน (ฝ่ามือจะหงายขึ้น) แล้วปฏิบัติท่าที่ 39 และ 40 สลับกันเป็นจำนวน 24 ครั้ง (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ)

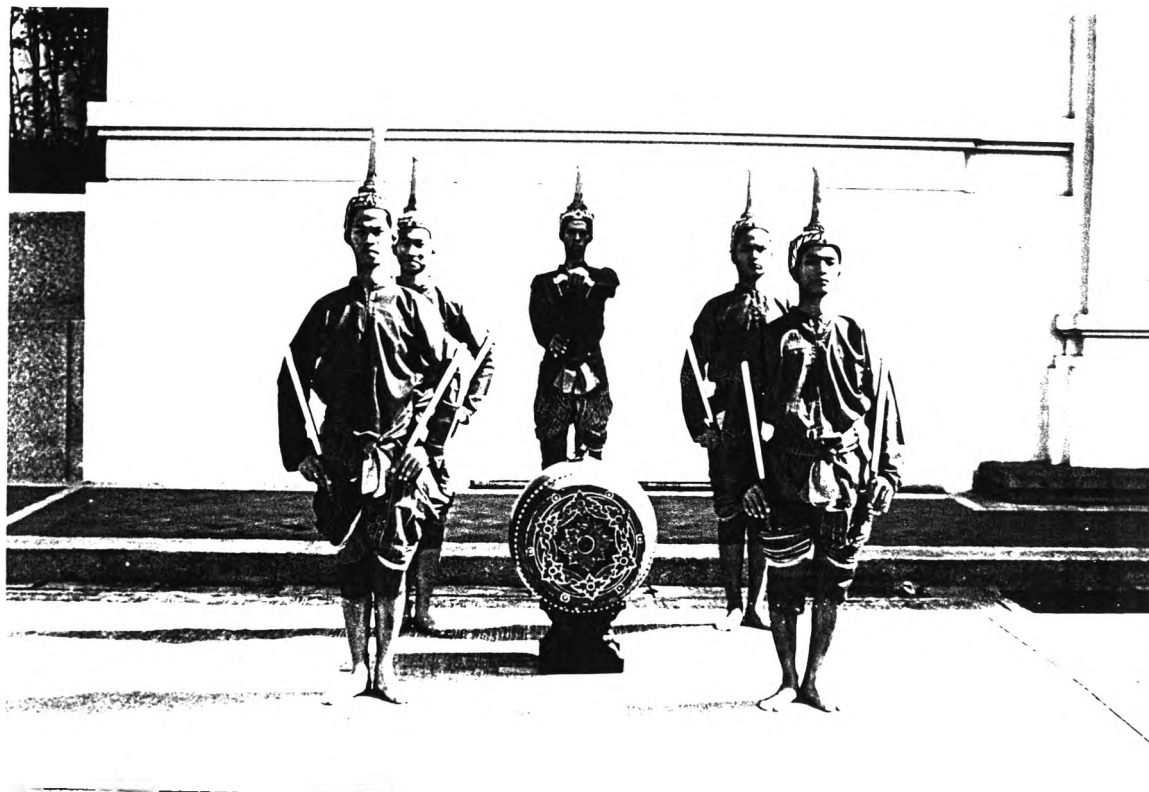
ท่าที่ 41

ท่าลมพัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตั้งแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนขวาถือไม้กำพด 2 อันไว้ที่สะโพก	แขนขวาตั้งแขนส่งแขนตรงมาหน้า แขนซ้ายถือไม้กำพด 2 อันไว้ที่สะโพก
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 39 , 40 ครบ 24 ครั้งแล้ว (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ) แล้วให้ยืนอยู่ในท่าลมพัดตามเดิม คือ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 38

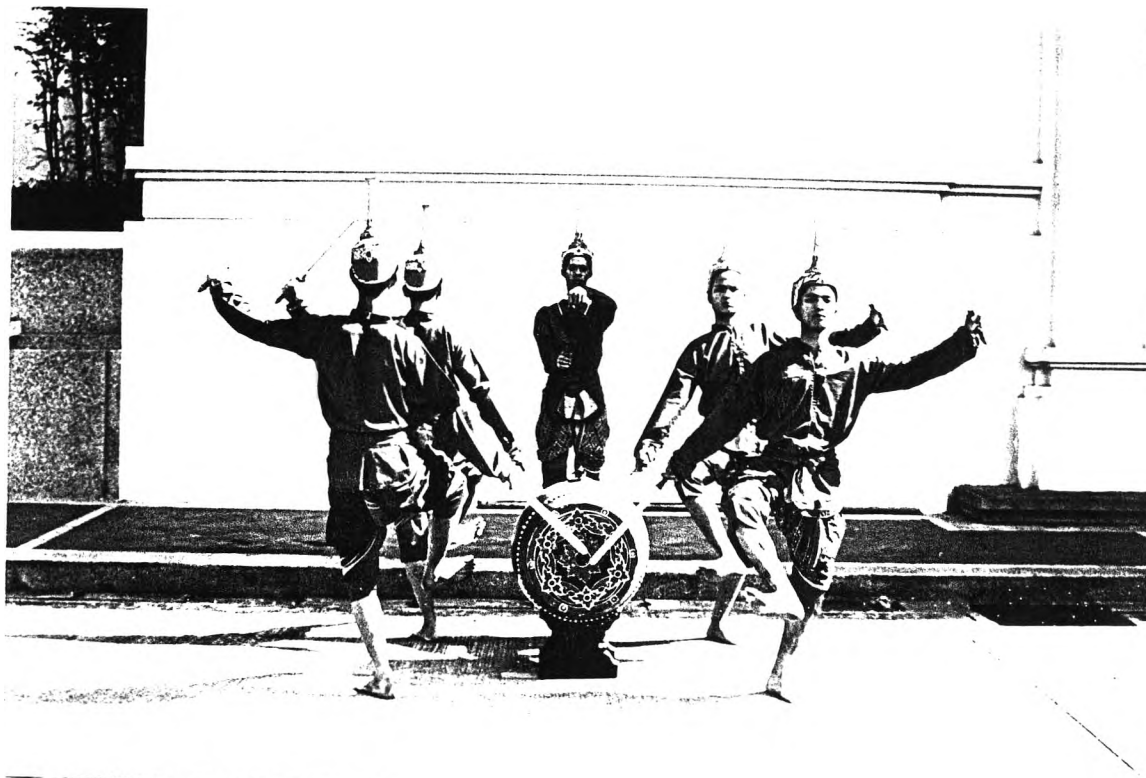
ท่าที่ 42 ยืนตรง

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ร้วไหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ

ท่าที่ 8

ท่าที่ 43

เอี้ยวตัวตีกลอง

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานว่า “โมงครุ่ม” – ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โมง – โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาขวา	ยกหน้าขาขวา

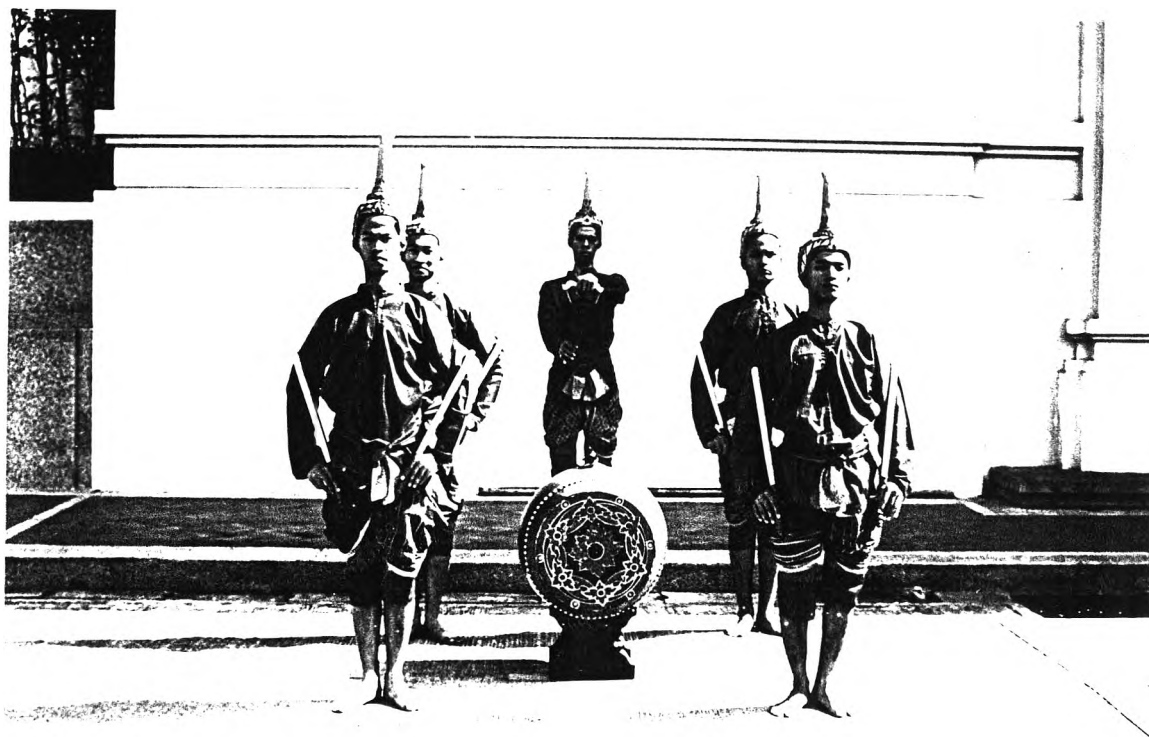
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโหม่ง 2 ครั้ง แล้ว ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองหันหลัง (หันทางซ้าย) ยกเท้าขวาขึ้น (ยกหน้า) ลำตัวศีรษะตั้งตรง แขนขวาถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหน้า

ท่าที่ 44 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายทิ้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาซ้าย	ยกหน้าขาซ้าย

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลองหันหน้า (หันทางขวา) ยกเท้าซ้ายขึ้น (ยกหน้า) ลำตัว ศีรษะตั้งตรงแขนซ้ายถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนขวามือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหลังปฏิบัติท่าที่ 43 และ 44 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ตีกลอง 4 ครั้ง)

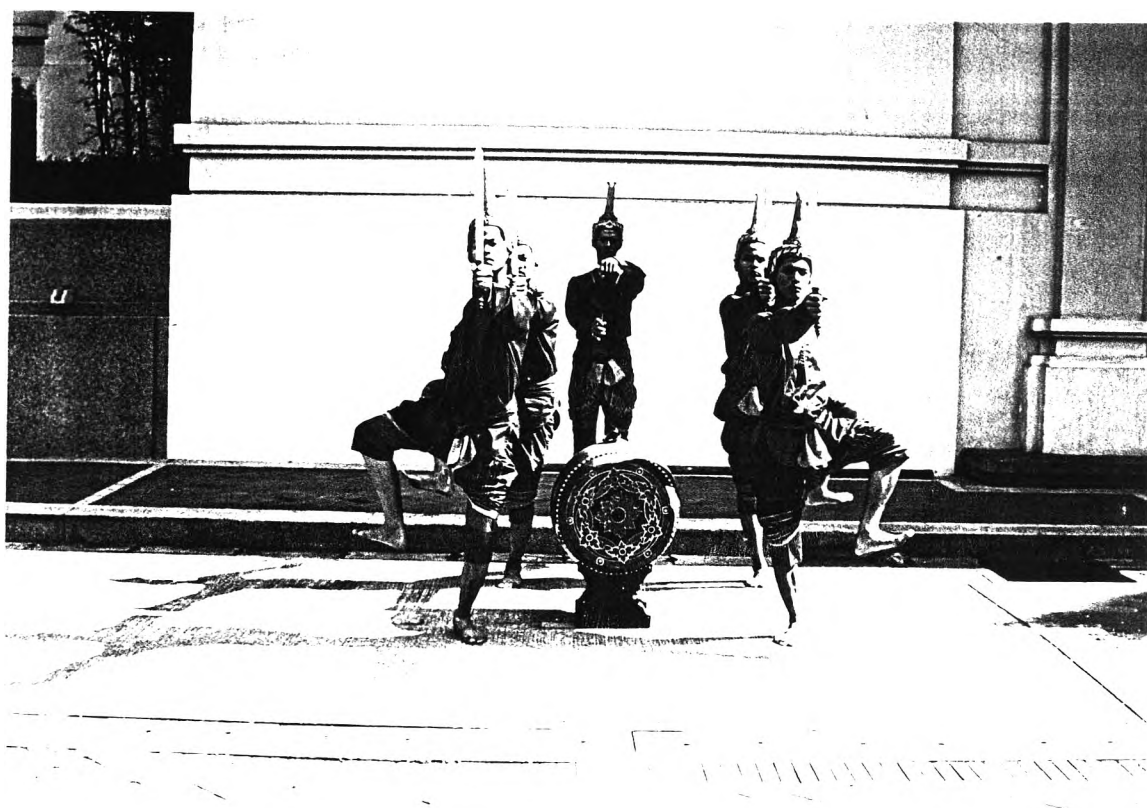

ท่าที่ 45 ยืนตรง
ชื่อท่า/ร่ำ/สัญญาณ รัวใหม่่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ

ท่าที่ 8

ท่าที่ 46

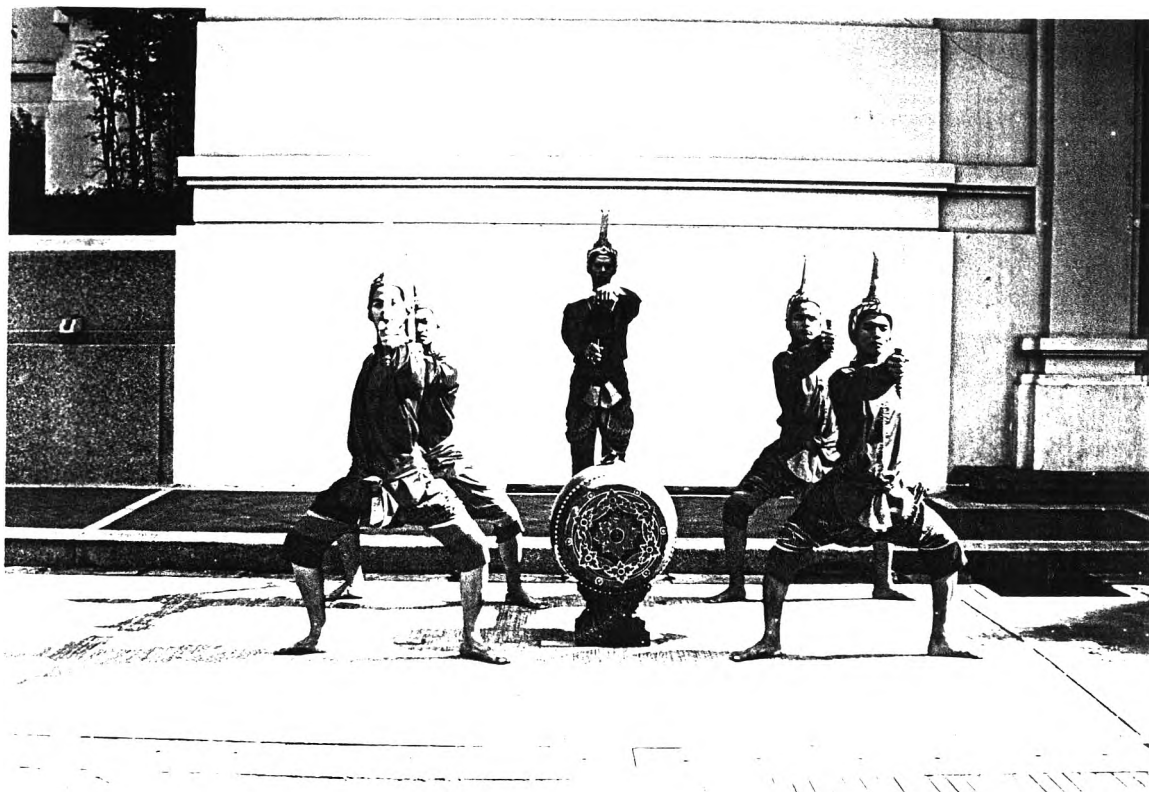
ท่ามังกรพาดหาง

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานชื่อท่ารำ "มังกรพาดหาง" – ตีโหม่ง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนขวาถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง
ขา	ยกขาขวา	ยกขาซ้าย

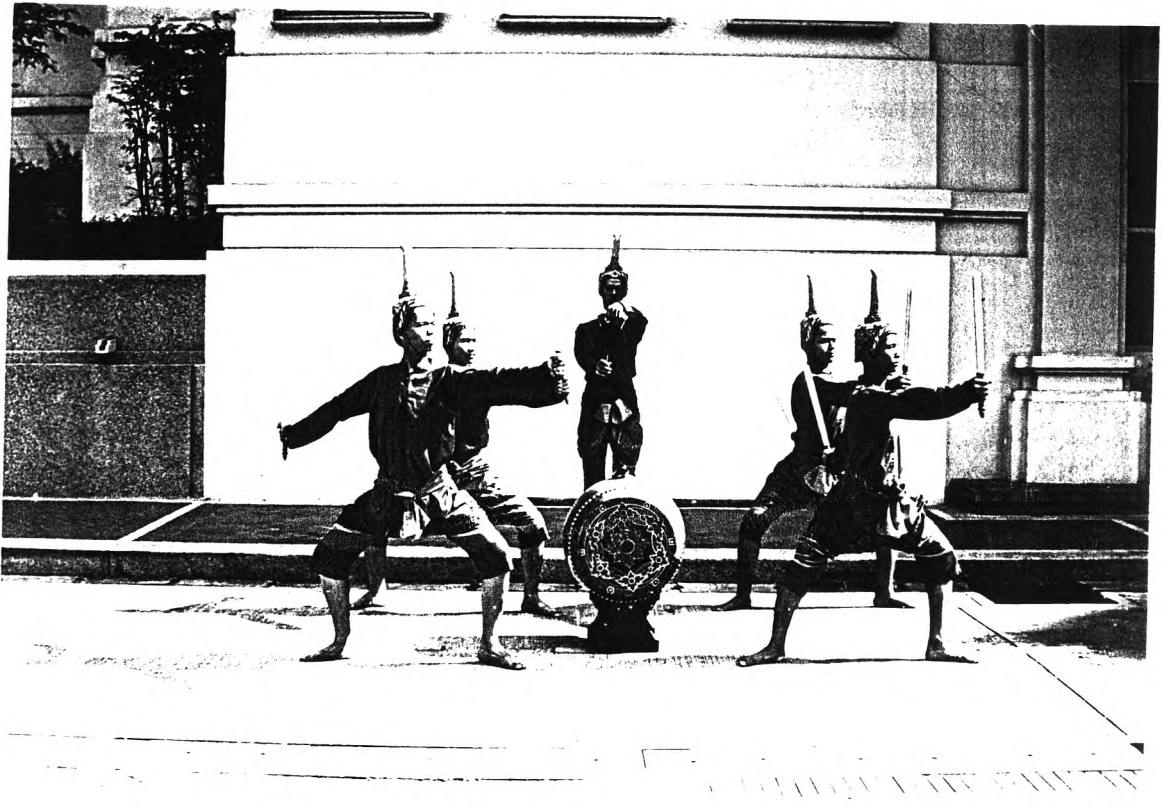
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงตีโหม่ง 1 ครั้ง ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองยกขาขวาขึ้น มือซ้ายถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้นแขนตั้งส่งแขนมาด้านหน้าระดับไหล่ ส่วนมือขวาถือไม้กำกับปลายไม้กำกับตั้งขึ้นส่งแขนไปด้านหลังแขนตั้ง ศีรษะและลำตัวตั้งตรง ผู้แสดงทางซ้ายให้ปฏิบัติเหมือนกันทุกอย่างแต่สลับด้านหน้า

ท่าที่ 47 ท่ามังกรฟาดหาง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโมง 1 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนขวาถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง
ขา	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมอัด)	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมอัด)

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกันแต่คนละด้าน คือ ผู้แสดงทางขวาให้วางเท้าขวาลงด้านข้าง แล้วย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดมอัด) แบบไขนัยักษ์ ผู้แสดงทางซ้ายวางเท้าซ้ายลง แล้วย่อขาเต็มเหยียดเช่นกัน ศิระชะและลำตัวตรง มือปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 46

ท่าที่ 48

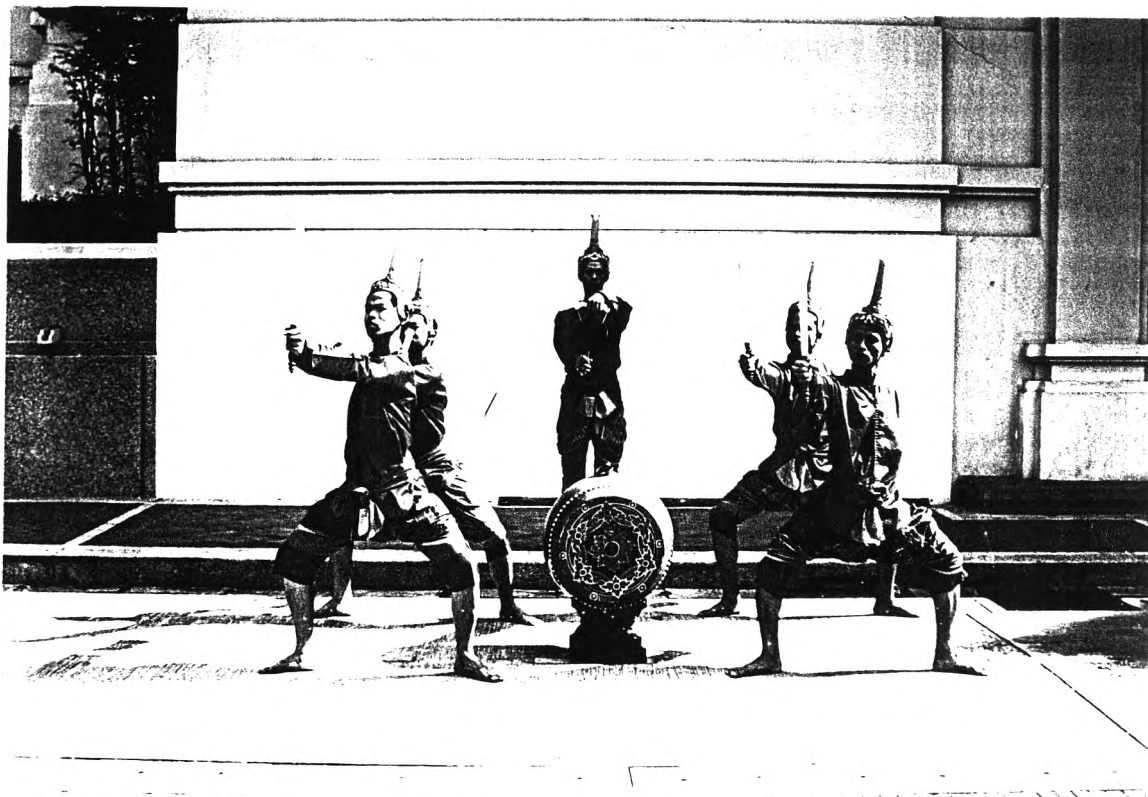
ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ชานว่า "อิรัตถัดทา" – ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันซ้าย	หันซ้าย
ลำตัว	เฉียงทางซ้าย	เฉียงทางซ้าย
แขน	เคลื่อนแขนซ้ายไปทางซ้าย ส่วนแขนขวา อยู่ที่เดิม	เคลื่อนแขนขวาไปทางซ้าย ส่วนแขนซ้าย อยู่ที่เดิม
ขา	ย่อเต็มเหยียด	ย่อเต็มเหยียด

วิธีปฏิบัติ เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้เริ่มร้องว่า “ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด” ผู้แสดงทั้งสองด้านจะปฏิบัติเหมือนกัน คือ หันศีรษะไปทางซ้าย แล้วเฉียงตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย ย่อเต็มเหยียด ส่วนแขนนั้นผู้แสดงทางขวามือของกลองจะเคลื่อนแขนซ้ายซึ่งถือไม้กำกับหันหน้าไปทางซ้าย ส่วนแขนขวาจะอยู่ด้านหลังเหมือนเดิม ผู้แสดงทางซ้ายมือจะเคลื่อนแขนขวาซึ่งถือไม้กำกับอยู่ไปทางซ้าย แขนซ้ายอยู่ด้านหลังเหมือนเดิม

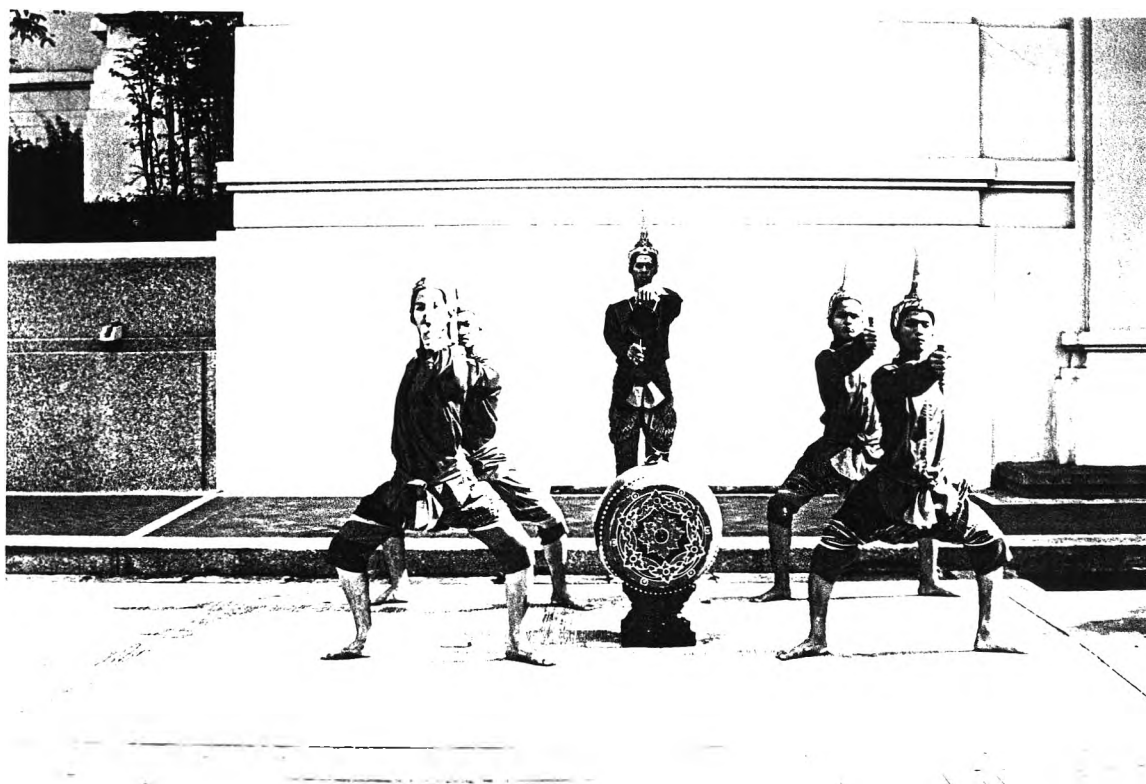
ท่าที่ 49

ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	หันทางขวา	หันทางขวา
ลำตัว	เฉียงทางขวา	เฉียงทางขวา
แขน	เคลื่อนแขนซ้ายไปทางขวา ส่วนแขนขวา	เคลื่อนแขนขวาไปทางขวา ส่วนแขนซ้าย
	อยู่ที่เดิม	อยู่ที่เดิม
ขา	ย่อเต็มเหยียด	ย่อเต็มเหยียด

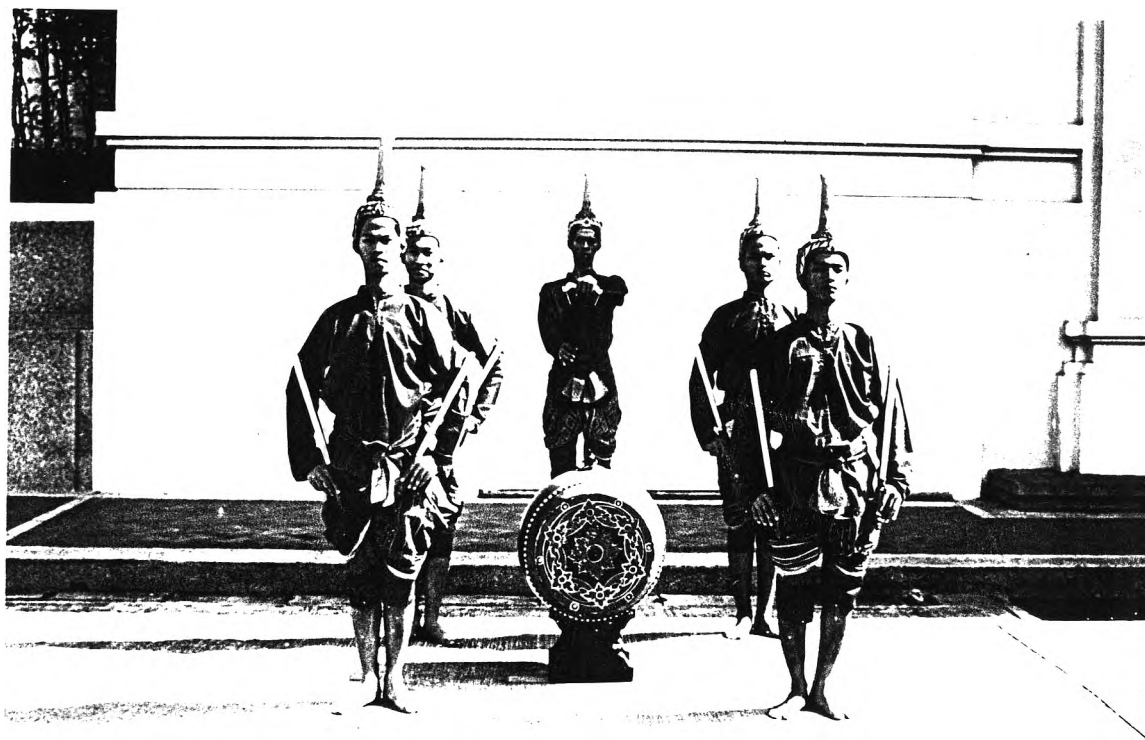
วิธีปฏิบัติ เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณของโหม่ง 2 ครั้ง แล้วให้เริ่มร้องว่า "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด" ผู้แสดงทั้งสองด้านจะปฏิบัติเหมือนกัน คือ ศีรษะหันทางขวา เียงตัวไปทางขวาเล็กน้อย ขาย่อเต็มเหยียด ส่วนแขนนั้นผู้แสดงทางขวามือของกลองจะเคลื่อนแขนซ้ายกลับไปทางขวา ส่วนแขนขวาอยู่ที่เดิม และผู้แสดงทางซ้ายมือจะเคลื่อนแขนขวากลับไปทางขวา แขนซ้ายอยู่ที่เดิม เช่นกัน ปฏิบัติท่าที่ 48 และ 49 สลับกันเป็นจำนวน 24 ครั้ง (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ)

ท่าที่ 50 ท่ามังกรฟาดหาง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายมือไม้กำพตตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนขวาถือไม้กำพตตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง	แขนขวามือไม้กำพตตั้งขึ้นส่งมาด้านหน้า แขนซ้ายถือไม้กำพตตั้งขึ้นส่งไปด้านหลัง
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

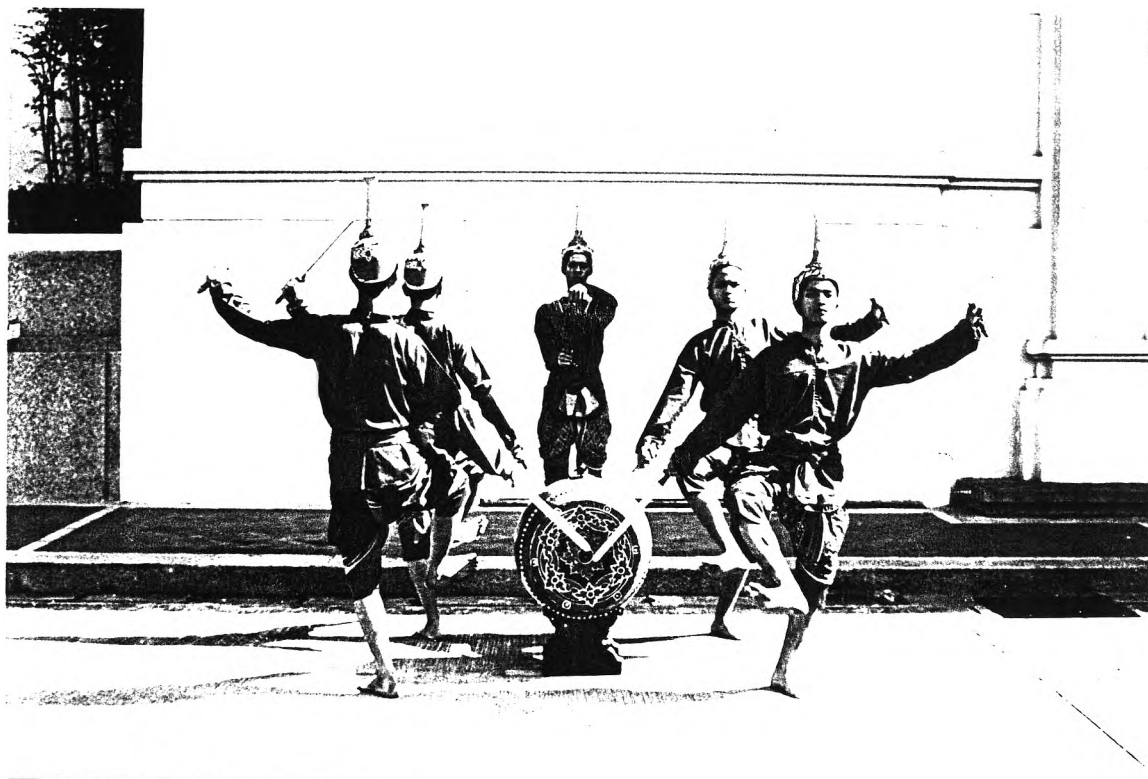
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 48 และ 49 ครบ 24 ครั้งแล้ว (ร้อง "ถัดท่าถัด" 3 รอบ)
ให้ยืนอยู่ในท่ามังกรฟาดหางตามเดิม คือ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 47

ท่าที่ 51 ยืนตรง
ชื่อท่าจำ/สัญญาณ รั้วใหม่่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

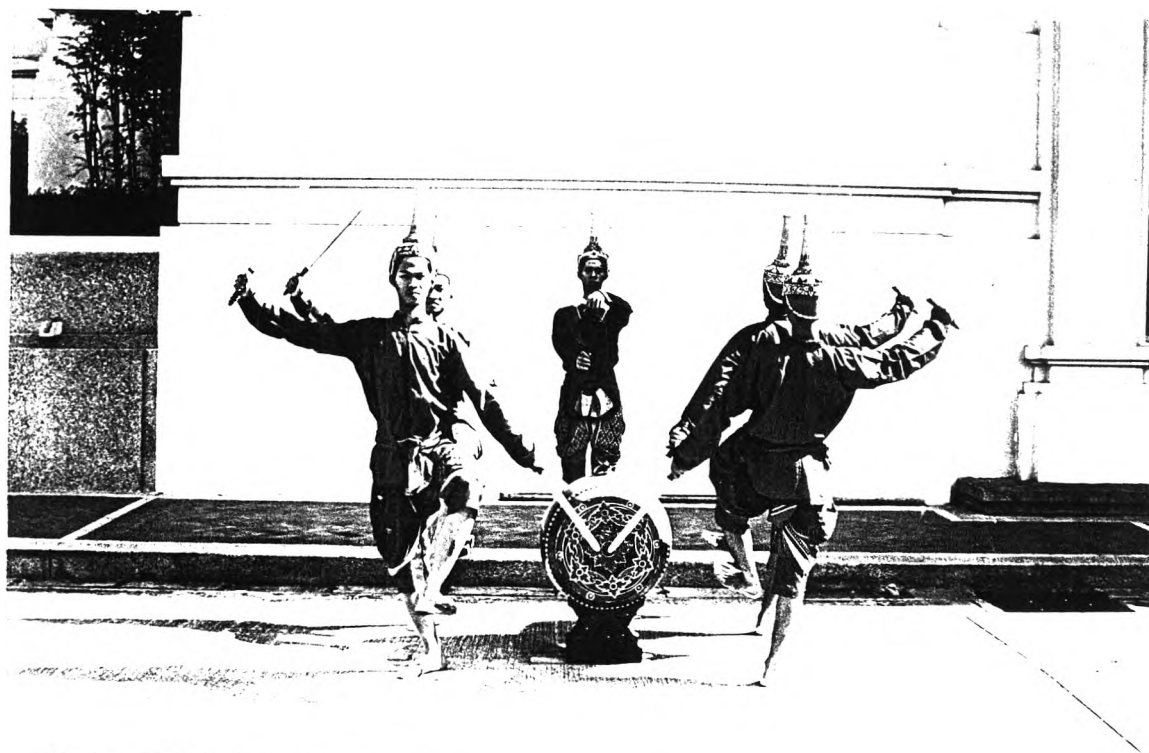
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ
ท่าที่ 8

ท่าที่ 52 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ขานว่า "โมงครุ่ม" – ตีโมง 2 ครั้ง (โมง – โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ	แขนขวาตีกลอง แขนซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาขวา	ยกหน้าขาขวา

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณโมง 2 ครั้ง แล้ว ให้ผู้แสดงทางด้านขวาของกลองหันหลัง (หันทางซ้าย) ยกเท้าขวาขึ้น (ยกหน้า) ลำตัวศีรษะตั้งตรง แขนขวาถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหน้า

ท่าที่ 53 เอี้ยวตัวตีกลอง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีใหม่ 2 ครั้ง (โมง – โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวางระดับศีรษะ	แขนซ้ายตีกลอง แขนขวาทิ้งวางระดับศีรษะ
ขา	ยกหน้าขาซ้าย	ยกหน้าขาซ้าย

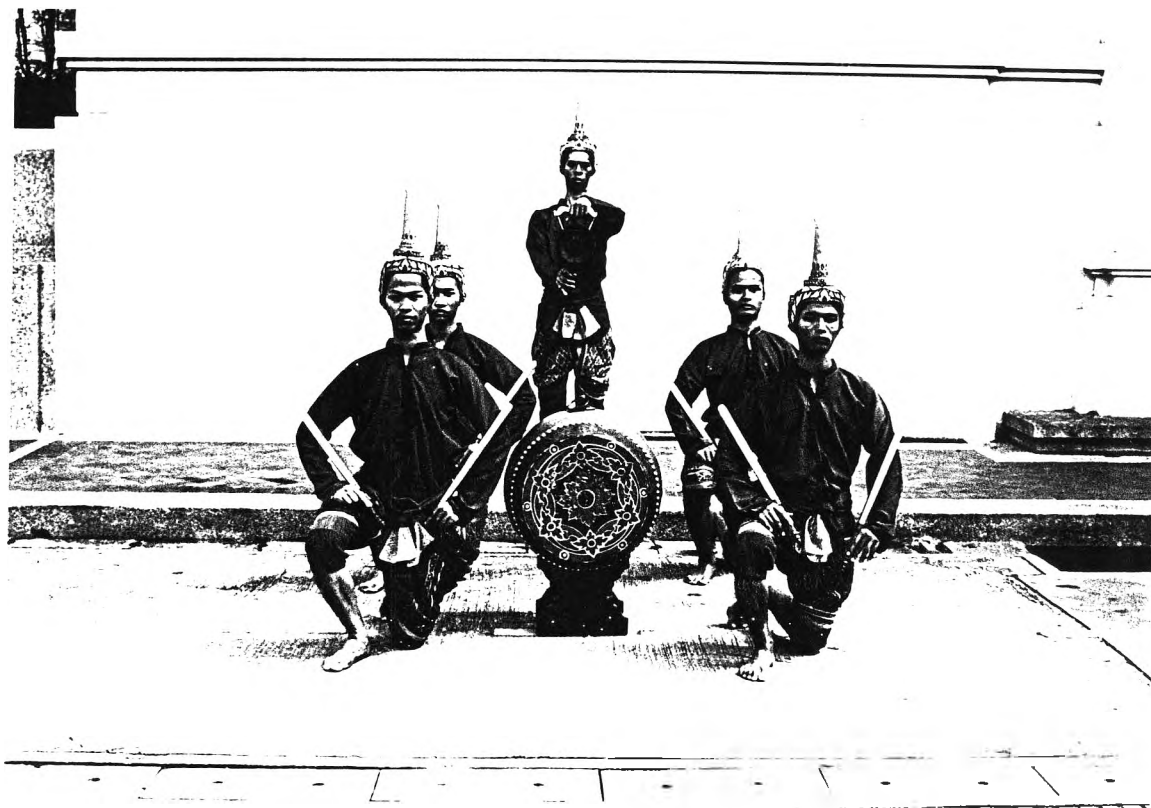
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณใหม่ 2 ครั้ง แล้วให้ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลองหันหน้า (หันทางขวา) ยกเท้าซ้ายขึ้น (ยกหน้า) ลำตัว ศีรษะตั้งตรงแขนซ้ายถือไม้กำกับแล้วตีกลอง 1 ครั้ง ส่วนแขนขวามือไม้กำกับตั้งวางระดับศีรษะปลายไม้ ตั้งขึ้นแต่เฉียงปลายไม้เข้าหาตัวเล็กน้อย ผู้แสดงทางด้านซ้ายปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่หันหลังปฏิบัติท่าที่ 52 และ 53 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ตีกลอง 4 ครั้ง)

ท่าที่ 54 ยืนตรง
ชื่อท่า/สำนวน ร้วใหม่่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ
ท่าที่ 8

ท่าที่ 55 นั่งตั้งเข่าขวา
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งตั้งเข่าขวา ศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้นเฉียง
รับกับข้อศอกที่กางออกเล็กน้อย

ท่าที่ 56 นั่งคุกเข่าบนสันเท้า
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัวทางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวทางศอกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนสันเท้า	นั่งคุกเข่าบนสันเท้า

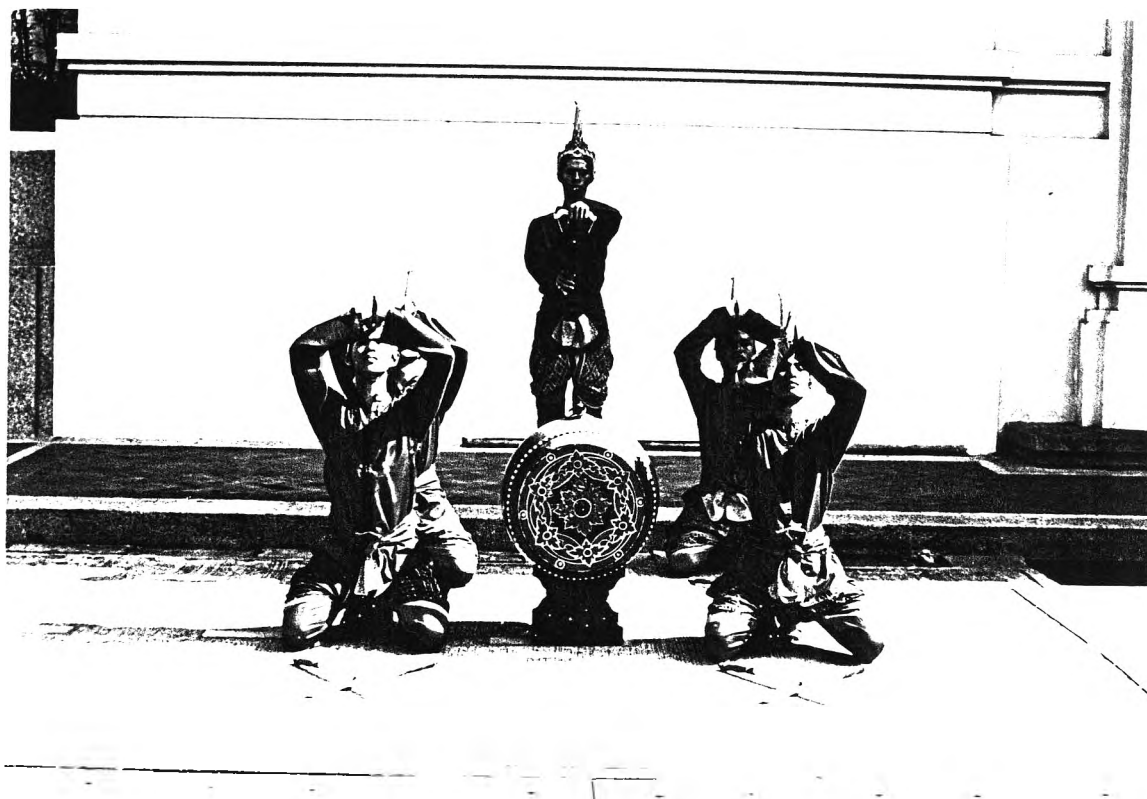
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนสันเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้นเฉียงรับกับข้อศอกที่ทางออกเล็กน้อย

ท่าที่ 57 นั่งพนมมือ
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง วางไม้กำพตเป็นรูปกากบาทไว้
ด้านหน้า โดยที่ไม้ด้านขวาอยู่บนซ้ายอยู่ล่าง แล้วพนมมือไม่เปิดปลายมือระหว่างอก

ท่าที่ 58

ถวายเป็นังคม

ชื่อท่ารำ/สัญญาณ

ตีโหม่ง 2 ครั้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	เงยศีรษะเล็กน้อย	เงยศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถวายเป็นังคมหัวแม่มือจรดคิ้ว	ถวายเป็นังคมหัวแม่มือจรดคิ้ว
ขา	นั่งคุกเข่าบนสันเท้า	นั่งคุกเข่าบนสันเท้า

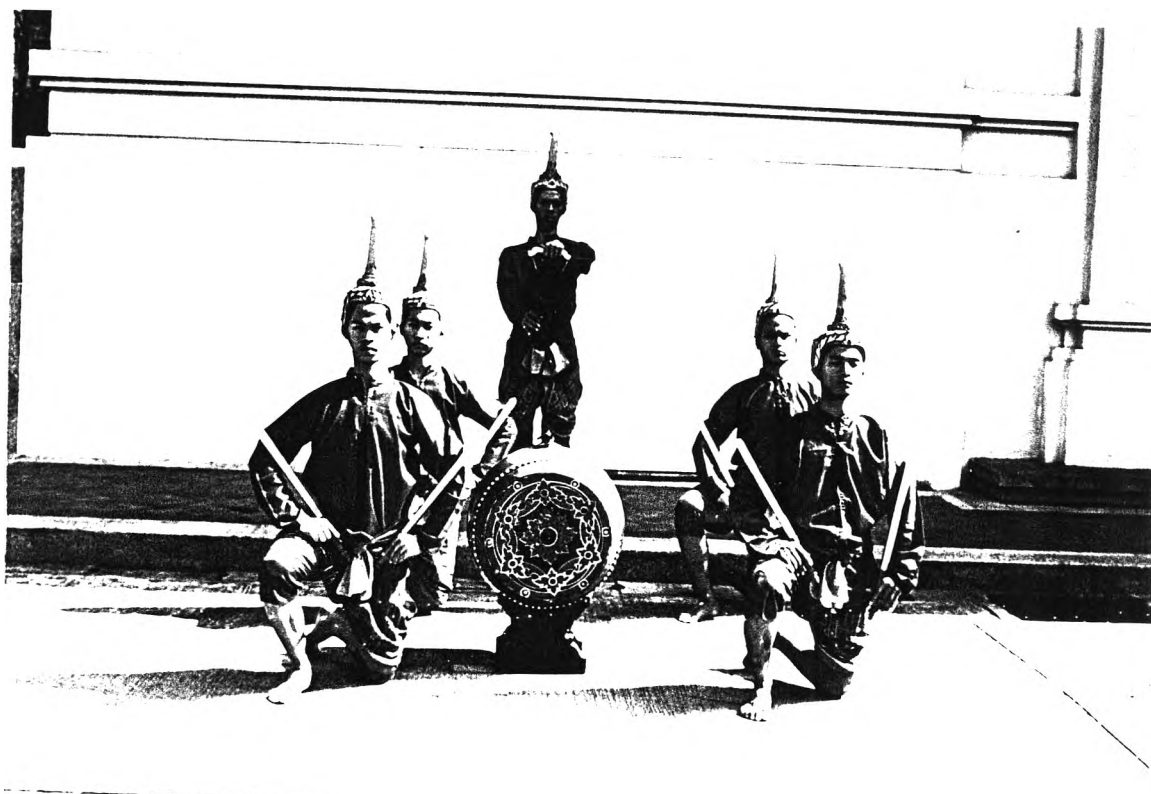
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงนั่งคุกเข่าบนสันเท้า แล้วถวายเป็นังคมหัวแม่มือจรดหว่างคิ้วเงยศีรษะเล็กน้อย

ท่าที่ 59 นั่งพนมมือ
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

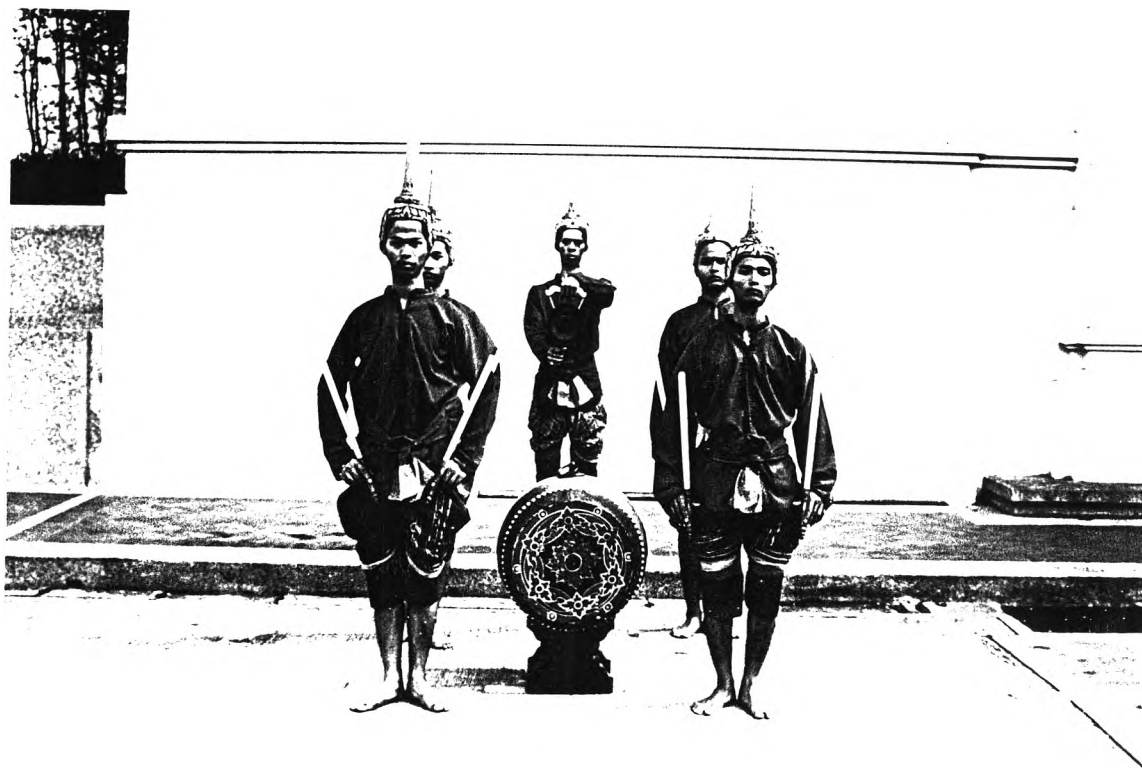
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงลดมือลงจากหว่างคิ้วมาพนมมืออยู่กลางอก ศิระชะและลำตัวตั้งตรง
ท่าท่าที่ 5 และ 6 สลับกัน (ท่าถวายบังคม) เป็นจำนวน 3 ครั้ง

ท่าที่ 61 นั่งตั้งเข่าขวา
ชื่อท่า/สำนวน ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง - โหม่ง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงตั้งเข่าขวาขึ้น ศีรษะลำตัวและแขนปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 60

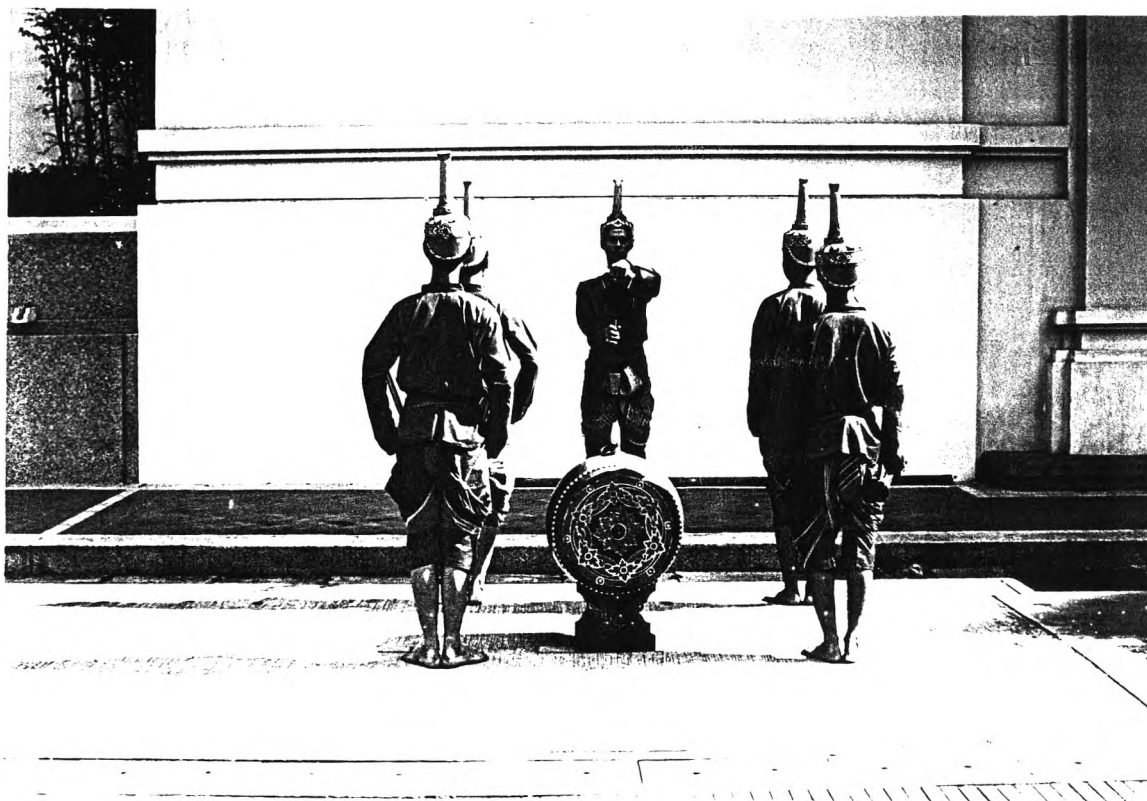

ท่าที่ 62 ยืนตรง
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีโมง 2 ครั้ง (โมง - โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดลุกขึ้นยืนตัวตรงพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับ

ท่าที่ 61

ท่าที่ 63 กลับหลังหัน
ชื่อท่ารำ/สัญญาณ ตีหม้อม 2 ครั้ง (โมง – โมง)

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย	แนบลำตัวกางศอกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงยืนตรงแล้วให้กลับหลังหันพร้อมกัน มือถือไม้กำกับในลักษณะเดียวกันกับท่าที่ 62 แล้วเดินกลับเข้าหลังเวที เหลือแต่คนตีหม้อมผู้ให้สัญญาณเท่านั้น

ทำที่ 64

ค่านับ

ชื่อท่าร่ำ/สัญญาณ

สัดส่วน	ผู้แสดงด้านขวาของกลอง	ผู้แสดงด้านซ้ายของกลอง
ศีรษะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทั้งสองด้านเดินเข้าหลังเวทีหมดแล้ว เหลือแต่คนตีฆ้องผู้ให้สัญญาณเพียงคนเดียว ให้ผู้ให้สัญญาณค่านับ 1 ครั้ง แล้วหันหลังเดินกลับเข้าไป

การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงโหมงครุ้ม

โหมงครุ้ม เป็นการแสดงที่มีลักษณะแตกต่างไปจากการละเล่นของหลวงชุดอื่น ๆ กล่าวคือ มีการตีกลองประกอบในการแสดง ท่ารำที่มีปรากฏอยู่ในการแสดงโหมงครุ้ม ซึ่งผู้ให้สัญญาอนุญาตหรือคนตีโหม่ง เป็นผู้ขานชื่อ เพื่อให้ผู้แสดงคนอื่น ๆ ปฏิบัติตามนั้นมีอยู่ 5 ท่ารำ ได้แก่

1. ท่าเทพพนม
2. ท่าบัวตูม
3. ท่าบัวบาน
4. ท่าลมพัด
5. ท่ามังกรฟาดหาง

ซึ่งในการปฏิบัติท่ารำในแต่ละท่านั้นจะมีการปฏิบัติที่ซ้ำกันทั้งหมดเรียกเป็น "กลุ่มกระบวนท่ารำ" 1 ท่ารำก็จะมี 1 กระบวนท่ารำ ซึ่งประกอบไปด้วยลำดับขั้นต่าง ๆ ในกระบวนท่ารำดังต่อไปนี้

เริ่มต้นกระบวนท่า	:	ท่าที่ 1	ผู้แสดงยืนตรง
		ท่าที่ 2	ปฏิบัติท่ารำ (ขานชื่อท่ารำ เทพพนม บัวตูม บัวบาน ฯลฯ)
		ท่าที่ 3	ยกตัวในจังหวะ "ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด"
		ท่าที่ 4	ผู้แสดงยืนตรง
		ท่าที่ 5	เอี้ยวตัวตีกลอง
จบกระบวนท่า	:	ท่าที่ 6	ผู้แสดงยืนตรง

เมื่อปฏิบัติจบกระบวนท่าที่ 6 แล้วก็จะกลับไปเริ่มต้นที่กระบวนท่าที่ 1 ใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วปฏิบัติเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบท่ารำทั้ง 5 ท่ารำ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้ในอดีตโหมงครุ้มเป็นการละเล่นของหลวงที่แสดงถวายให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรตั้งนั้นก่อนการเริ่มแสดง และหลังจากที่แสดงจบแล้วจะต้องมีการถวายบังคมเสมอ

ในการปฏิบัติท่ารำโหมงครุ้มจะมีผู้ที่คอยให้สัญญาอนุญาตเพื่อปฏิบัติท่ารำเสมอ ผู้ให้สัญญาอนุญาตคือ คนตีฆ้องโหม่ง นั่นเอง

ลักษณะของท่ารำโหมงครุ้มและการให้สัญญาอนุญาตสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นชื่อท่าหรือวิธีปฏิบัติ

ตารางที่ 1 แสดงการใช้ท่ารำ

ลำดับที่	ท่าที่	ชื่อท่ารำ หรือ วิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
1.	ท่าที่ 9, 15	ทำยืนตรง ถือไม้กำพุดแขนแนบลำตัว	2	ลำดับที่ 1-3 นับเป็นท่ารำที่ ปรากฏ
2.	ท่าที่ 10-14	ท่าเทพพนม มือทั้งสองข้างถือไม้กำพุด ในลักษณะพนมมืออยู่ระหว่างอก ปลายไม้ตั้งขึ้น ลักษณะของท่ามีชื่อตรงกับชื่อท่าใน แม่บทใหญ่ คือ "ท่าเทพพนม"	5	ใน 1 กลุ่ม กระบวน ท่ารำโหมงครุ่่มกลุ่มที่ 1
3.	ท่าที่ 16-17	ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง มือซ้ายถือไม้กำพุด ลักษณะตั้งวงบน มือขวาถือไม้แล้ว ตีกลอง (ทำสลับซ้าย 2 ครั้ง ขวา 2 ครั้ง) ลักษณะของท่าไม่มีชื่อโดยเฉพาะ	4	
4.	ท่าที่ 18, 24	ทำยืนตรง ถือไม้กำพุดแขนแนบลำตัว	2	ลำดับที่ 4-6 เป็น กลุ่มกระบวนท่ารำ
5.	ท่าที่ 19-23	ท่าบัวตูม มือทั้งสองข้างถือไม้กำพุด ไขว่กันอยู่ระดับอก ปลายไม้ตั้งขึ้น ลักษณะของท่ารำตรงกับท่า "ปฐุม" ในแม่บทใหญ่	5	โหมงครุ่่มกลุ่มที่ 2
6.	ท่าที่ 25-26	ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง มือซ้ายถือไม้กำพุด ลักษณะตั้งวงบน มือขวาถือไม้กำพุด แล้วตีกลอง (ทำสลับซ้าย 2 ครั้ง ขวา 2 ครั้ง) ลักษณะของท่าไม่มีชื่อโดยเฉพาะ	4	

ตารางที่ 1 แสดงการใช้ท่ารำ (ต่อ)

ลำดับที่	ท่าที่	ชื่อท่ารำ หรือ วิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
7.	ท่าที่ 27, 33	ท่ายืนตรง ถือไม้กำกับแขนแนบลำตัว	2	ลำดับที่ 7-9 เป็นกลุ่มกระบวน
8.	ท่าที่ 28-32	ท่าบัวบาน มือทั้งสองข้างถือไม้กำกับ หงายมือปลายไม้ชี้ลงพื้น ลักษณะของชื่อท่ารำและการทำท่ารำ ตรงกับท่า "พรหมสีหน้า" ในแม่บท ใหญ่	5	ท่ารำโมงครุ่มกลุ่ม ที่ 3
9.	ท่าที่ 34-35	ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง มือซ้ายถือไม้กำกับ ลักษณะตั้งวงบนมือขวาถือไม้กำกับ แล้วตีกลอง (ทำสลับซ้าย 2 ขวา 2 ครั้ง) ลักษณะของท่าไม่มีชื่อโดยเฉพาะ	4	
10.	ท่าที่ 36, 42	ท่ายืนตรง ถือไม้กำกับแขนแนบลำตัว	2	ลำดับที่ 10-12 เป็น กลุ่มกระบวนท่ารำ โมงครุ่มกลุ่มที่ 4
11.	ท่าที่ 37-41	ท่าลมพัด มือขวาถือไม้กำกับสองอัน ระดับสะโพกมือซ้ายส่งแขนตรงไปด้าน หน้าระดับศีรษะตะแคงฝ่ามือ (สันมือ ลงพื้น) ลักษณะของชื่อท่ารำมีปรากฏอยู่ใน แม่บทเล็ก "ท่าลมพัด (ยอดตอง)"	5	ท่ารำโมงครุ่ม กลุ่มที่ 4

ตารางที่ 1 แสดงการใช้ท่ารำ (ต่อ)

ลำดับที่	ท่าที่	ชื่อท่ารำ หรือ วิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
12.	ท่าที่ 43-44	ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง มือซ้ายถือไม้กำพต ลักษณะตั้งวงบนมือขวาถือไม้กำพต แล้ว ตีกลอง (ทำสลับซ้าย 2 ครั้ง ขวา 2 ครั้ง) ลักษณะของท่าไม่มีชื่อโดยเฉพาะ	4	
13	ท่าที่ 45, 51	ท่ายืนตรง ถือไม้กำพตแขนแนบลำตัว	2	ลำดับที่ 13-15 เป็นกลุ่มกระบวน
14.	ท่าที่ 46-50	ท่ามังกรฟาดหาง มือซ้ายถือไม้กำพต ปลายไม้ตั้งขึ้นแขนตั้งส่งแขนมาหน้า ระดับไหล่ มือขวาถือไม้กำพตปลาย ไม้ตั้งขึ้นส่งแขนไปด้านหลังแขนตั้ง	5	ท่ารำโหม่งครุ่มกลุ่ม ที่ 5
15.	ท่าที่ 52-53	ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง มือซ้ายถือไม้กำพต ลักษณะตั้งวงบน มือขวาถือไม้กำพต แล้วตีกลอง (ทำสลับซ้าย 2 ครั้ง ขวา 2 ครั้ง) ลักษณะของท่าไม่มีชื่อโดยเฉพาะ	4	

จากตารางการใช้ท่ารำแสดงให้เห็นว่า ท่ารำในการแสดงโหม่งครุ่ม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในท่ารำแม่บทใหญ่ 3 ท่า คือ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม (ปฐม) และ
ท่าบัวบาน (พรหมสีหน้า) ส่วนอีก 2 ท่า ได้แก่ ท่าลมพัด และท่ามังกรฟาดหาง เป็นท่ารำที่ไม่มี
ปรากฏอยู่ในท่ารำแม่บทใหญ่ แต่ท่าลมพัดนั้นชื่อท่าจะมีปรากฏอยู่ตรงกับชื่อท่าลมพัดโดยตรง
แต่ลักษณะวิธีปฏิบัติท่าจะไม่เหมือนกัน ท่าลมพัดและท่ามังกรฟาดหางวิธีปฏิบัติจะตรงตามชื่อท่า
รำเหมือนเป็นการเลียนแบบท่าทางธรรมชาติทั่วไป เช่น ท่าลมพัด ก็มีการโบกมือไปมาคล้าย

ลักษณะการพับใบทำให้เกิดลม ส่วนท่ามังกรฟาดหางนั้นก็จะใช้แขนเป็นสัญลักษณ์แทนหัวและหางของมังกร แล้วแกว่งแขนไปมา เป็นต้น

2. จำนวนครั้งในการปฏิบัติท่าต่าง ๆ ใน 1 กลุ่ม กระบวนท่ารำจะมีจำนวนเท่ากัน คือ ยืนตรง 2 ครั้ง ปฏิบัติท่าต่าง ๆ 5 ครั้ง เอี้ยวตัวตีกลอง 4 ครั้ง ดังนั้นท่ารำที่ใช้เป็นท่ารำหลัก ๆ ในการแสดงโหม่งครุ่ม คือ ท่ารำ 5 ท่า ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ท่าลมพัด และท่ามังกรฟาดหาง

3. ในการปฏิบัติท่ารำที่จะต้องมีการใช้ตัว* หรือการลอยหน้า รวมทั้งการเอี้ยวตัวตีกลองนั้น จะต้องยึดเอาผู้แสดงที่อยู่ทางซ้ายของกลองเป็นหลักเสมอ คือ ในท่าการใช้ตัวหรือการลอยหน้าจะต้องเริ่มใช้ตัวไปทางซ้ายก่อน แล้วจึงสลับไปขวา ส่วนท่าเอี้ยวตัวตีกลองผู้แสดงทางซ้ายมือของกลองจะหันหน้าก่อนแล้วจึงหันหลังตีกลองในจังหวะต่อไป

เนื่องจากการแสดงโหม่งครุ่ม เป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นการละเล่น ดังนั้นท่าทางต่าง ๆ ที่แสดงออกมานั้นก็จะเป็นลักษณะที่มีการผสมผสานท่ารำต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เช่น มีการใช้ท่ารำที่มีลักษณะเหมือนกับท่ารำในแม่บทใหญ่ ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ซึ่งเป็นแม่ท่าในการฝึกหัดโขน ละครของไทย และมีการใช้ท่ารำที่มีลักษณะเป็นท่าทางเลียนแบบธรรมชาติ เช่น ท่าลมพัด ท่ามังกรฟาดหาง ซึ่งมุ่งหมายสำคัญของการใช้ท่ารำหรือแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำนั้นน่าจะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนานในขณะที่ปฏิบัติท่ารำมากที่สุด จึงมีการนำเอาท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาติมาผสมรวมกับท่ารำที่มีแบบแผนเหมือนกับท่ารำแม่บทใหญ่ แต่ทั้งนี้ลักษณะของท่าที่เลียนแบบธรรมชาตินั้นก็ยังลักษณะของโครงสร้างท่ารำไทยเอาไว้ เช่น ท่ามังกรฟาดหาง แขนขวาที่ส่งไปด้านหลังนั้น ก็มีลักษณะเหมือนกับการส่งจีบหลังในนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น

* ใช้ตัว หมายถึง การเคลื่อนที่ของลำตัว โดยใช้เกี้ยวข้าง (กล้ามเนื้อข้างลำตัว) ไปตามจังหวะทำนองดนตรีหรือการร้องเพลง

2. ลักษณะการใช้มือ

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการใช้มือ

ลำดับที่	ลักษณะมือ	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ		หมายเหตุ
		ด้านหน้า	ด้านหลัง	
1.	ถือไม้ก้ำพตปลายไม้ก้ำพตตั้งขึ้นแนบแขน	10	-	
2.	รวบไม้ก้ำพตไว้ด้วยกันแล้วพนมมือระหว่างอก	5	-	
3.	มือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพต ปลายไม้ตั้งขึ้น ไขว้มือสองข้างด้านหน้าระดับลิ้นปี	5	-	
4.	มือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพตหงายข้อมือแล้ววง ศอกระดับไหล่ ปลายไม้ชี้ลงพื้นดิน	5	-	
5.	มือขวาถือไม้ก้ำพตสองอันระดับสะโพก ปลายไม้เฉียงไปด้านหน้า มือซ้ายส่งมือและ แขนตรงไปด้านหน้าระดับปาก	5	-	
6.	มือซ้ายถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้งขึ้นแขนตั้งมา ด้านหน้า ส่วนมือขวาถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้ง ขึ้นส่งแขนไปด้านหลัง	5	-	
7.	มือซ้ายถือไม้ก้ำพตเป็นลักษณะตั้งวงบน มือ ขวาถือไม้ก้ำพตทอดแขนลงต่ำแขนตั้งปลาย ไม้ตีกลอง	10	10	
8.	มือขวาถือไม้ก้ำพตเป็นลักษณะตั้งวงบน มือ ซ้ายถือไม้ก้ำพตทอดแขนลงต่ำแขนตั้งปลาย ไม้ตีกลอง	10	10	

จากตารางแสดงลักษณะการใช้มือในการแสดงโหม่งครุ่มนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ลักษณะการใช้มือจะมี 3 แบบ ดังนี้
 - 1.1 มือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้งขึ้น ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ท่ามังกรฟาดหาง
 - 1.2 มือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพตปลายไม้ชี้ลงพื้นดิน ได้แก่ ท่าบัวบาน
 - 1.3 รวมไม้ก้ำพตทั้งสองอันไว้ที่มือข้างใดข้างหนึ่ง ส่วนมืออีกข้างหนึ่งปฏิบัติท่ารำ ได้แก่ ท่าลมพัด

ซึ่งลักษณะการใช้มือแบบที่ 1 คือ แบบมือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้งขึ้นเป็นแบบที่มีปรากฏว่าใช้ในการแสดงโหม่งครุ่มมากที่สุด

2. ระดับในการใช้มือในการแสดงโหม่งครุ่มมีทั้งหมด 4 ระดับ ดังนี้
 - 2.1 ระดับศีรษะ ได้แก่ ท่าบัวบาน ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง ท่าลมพัด
 - 2.2 ระดับไหล่ ได้แก่ ท่ามังกรฟาดหาง
 - 2.3 ระดับอก ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม
 - 2.4 ระดับต่ำกว่าอก ได้แก่ ท่าเอี้ยวตัวตีกลอง ท่าลมพัด

ระดับในการใช้มือในการแสดงโหม่งครุ่มนั้นจะมีการใช้มือในระดับศีรษะมากที่สุด

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าลักษณะการใช้มือในการแสดงโหม่งครุ่มมี 3 แบบ ซึ่งลักษณะการใช้มือแบบมือทั้งสองข้างถือไม้ก้ำพตปลายไม้ตั้งขึ้นเป็นลักษณะที่มีปรากฏใช้มากที่สุด และระดับของมือที่มีปรากฏใช้มากที่สุดคือ การใช้มือในระดับศีรษะ นอกจากนี้ลักษณะการใช้มือในการตีกลองนั้นจะต้องทอดแขนลงต่ำ แล้วตีกลองโดยที่ไม้ก้ำพตอยู่ในบริเวณด้านบนถึงจุดกึ่งกลางของหน้าหน้ากลอง ระวังอย่าให้ไม้ก้ำพตกระทบแกกถูกขอบกลอง แต่ทั้งนี้ตำแหน่งของการตีกลองนั้นไม่กำหนดแน่นอนสามารถทำได้ทั่วไป เพราะเสียงของกลองก็จะออกมาเป็นเสียงเดียว คือ เสียงตุ้ม ซึ่งเป็นเสียงของกลองตัวผู้ (ดูรายละเอียดกลองโหม่งครุ่มในหน้า 91)

3. ลักษณะการใช้เท้า

ลักษณะการใช้เท้าในการแสดงโหม่งคร่อม มีดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการใช้เท้า

ลำดับที่	ลักษณะการใช้เท้า	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ	หมายเหตุ
1.	ยืนตรง (ปลายเท้าแยกออกจากกันเล็กน้อยลำตัวตรง)	10	
2.	ยกเท้า		
	- ยกเท้าขวาข้าง	5	
	- ยกเท้าซ้ายข้าง	5	
	- ยกเท้าขวาหน้า	10	
	- ยกเท้าซ้าย หน้า	10	
3.	ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)	5	ปฏิบัติทำท่าละ 1 ครั้ง ใน 1 ครั้งจะปฏิบัติทำ ท่าอย่างต่อเนื่องเป็น จำนวน 4 ท่า

จากตารางแสดงการใช้เท้าข้างต้นนั้นสามารถสรุปลักษณะการใช้เท้าในการแสดงโหม่งคร่อมได้ดังนี้

1. ลักษณะการใช้เท้าประกอบด้วยการใช้ 3 ลักษณะได้แก่
 - 1.1 ยืนตรง
 - 1.2 ยกเท้า
 - ยกเท้าขวาข้าง
 - ยกเท้าซ้ายข้าง
 - ยกเท้าขวาหน้า
 - ยกเท้าซ้ายหน้า
 - 1.3 ย่อขาเต็มเหลี่ยม (เหลี่ยมอัด)

ซึ่งการใช้เท้าทั้ง 3 ลักษณะนี้ปรากฏว่า การยกเท้าด้านหน้าทั้งขวาและซ้ายเป็นการใช้เท้าที่มีจำนวนครั้งที่ปฏิบัติมากที่สุด ลักษณะการยกเท้าด้านหน้าเป็นการใช้เท้าในตอนและผู้แสดงท่าทำเอี้ยวตัวตีกองนั่นเอง ซึ่งการตีกองถือเป็นลักษณะเด่นของการแสดงโหม่งคร่อม โดยที่ผู้แสดงจะตีกองเป็นจำนวน 4 ครั้ง ต่อท่ารำ 1 กลุ่มกระบวนท่ารำ และจะยกเท้าด้านหน้าข้างขวา 2 ครั้ง ข้างซ้าย 2 ครั้ง สลับกัน การยกเท้าด้านหน้าทั้งสองขาในท่าตีกองนี้เนื่องจากป้องกันการยกเท้าของผู้แสดงในท่ารำที่จะทำให้เท้าไปถูกกอลอง ซึ่งหากผู้แสดงยกเท้าด้านข้างอาจจะทำให้เท้าไปถูกกอลองได้ รวมทั้งลักษณะของมือที่ตีกองนั้นจะต้องตีลงไปบริเวณหงษ์หน้ากอลองซึ่งอยู่ด้านข้างลำตัว หากยกเท้าด้านข้างอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการตีกองได้

2. ลักษณะเท้ายืนตรง จะเป็นเท้าที่ใช้สำหรับท่าเตรียมในการปฏิบัติท่ารำต่อไปเสมอ เช่น จะปฏิบัติท่าเอี้ยวตัวตีกองก็ต้องยืนตรงก่อนเสมอ หรือจะปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ เช่น ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ก่อนจะปฏิบัติก็ต้องยืนตรงก่อนเสมอ

3. ลักษณะการย่อขาเต็มเหยียด เป็นลักษณะการใช้เท้าที่สำคัญอีกแบบหนึ่งของการแสดงโหม่งคร่อม ผู้แสดงจะย่อขาเต็มเหยียดในการปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ โดยจะย่อขาเต็มเหยียด 1 ครั้ง ต่อการปฏิบัติท่ารำ 1 ท่ารำ (ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ฯลฯ) หลังจากนั้นก็ยังคงย่อขาเต็มเหยียดเช่นนี้เรื่อยไปจนถึงท่าเตรียมที่จะตีกอง ดังนั้นจำนวนครั้งในการใช้เท้าในลักษณะนี้จึงมีจำนวนน้อยแต่ระยะเวลาในการปฏิบัติจะนาน

ดังนั้นจึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าลักษณะการใช้เท้าในการแสดงโหม่งคร่อมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยการใช้เท้า 3 แบบ ได้แก่ การยืนตรง การยกเท้าทั้งด้านข้างและยกเท้าด้านหน้า รวมทั้งการย่อขาเต็มเหยียด ซึ่งลักษณะการใช้เท้าแบบยกเท้าด้านหน้าทั้งซ้ายและขวาเป็นท่าที่มีจำนวนครั้งในการปฏิบัติมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นลักษณะการใช้เท้าในท่ารำเอี้ยวตัวตีกอง ซึ่งการตีกองเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดของการแสดงโหม่งคร่อม รวมทั้งการใช้เท้าแบบย่อขาเต็มเหยียดก็ถือเป็นลักษณะที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่งของการแสดงโหม่งคร่อมกล่าวคือ ในการปฏิบัติท่ารำทุกท่ารำจะต้องใช้เท้าแบบย่อขาเต็มเหยียดเสมอและจะปฏิบัติต่อเนื่องไปจนจบกระบวนท่ารำแล้วเข้าสู่ท่าเตรียม เพื่อที่จะปฏิบัติท่าตีกองต่อไป

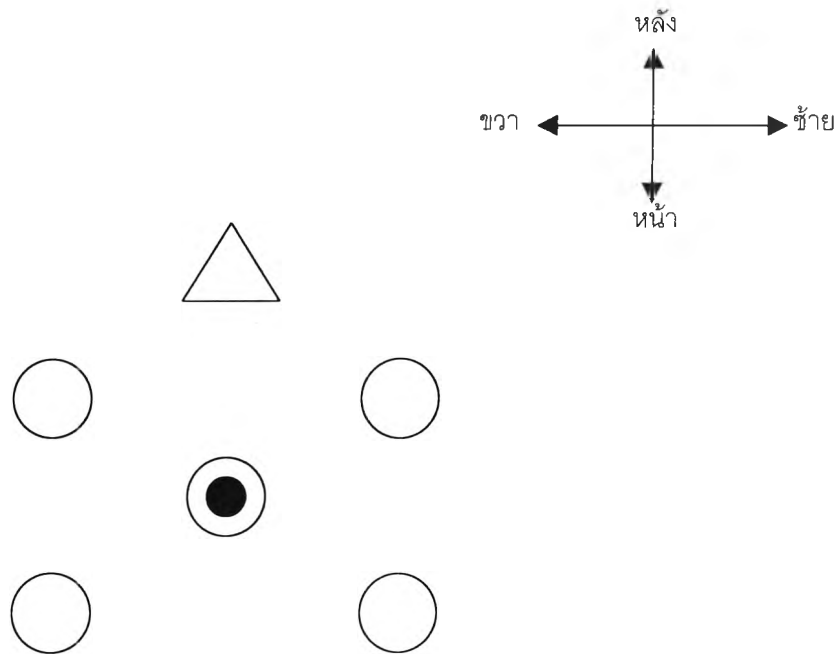
4. ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่

การแสดงโหม่งคร่อมจะไม่มี การเคลื่อนแถว แต่จะมีการเปลี่ยนทิศทางหันหน้าหรือหันหลังของผู้แสดงเท่านั้น และผู้แสดงจะยืนอยู่ในตำแหน่งเดิมของตนตลอดไม่เปลี่ยนแปลง ลักษณะตำแหน่งของผู้แสดงจะอยู่บริเวณด้านข้างกอลองทั้งสองข้าง (กอลองอยู่กลาง) โดยที่ผู้แสดง 2 คนจะอยู่ด้านหน้า (หงษ์หน้ากอลองด้านหน้า) ส่วนผู้แสดงอีก 2 คน จะอยู่ด้านหลัง (หงษ์หน้ากอลองด้าน

หลัง) ผู้ตีฆ้องโหม่งให้สัญญาณจะอยู่ด้านหลัง ซึ่งผู้แสดงทุกคนรวมทั้งผู้ให้สัญญาณจะหันหน้าให้ผู้ชมเสมอ

ลักษณะและตำแหน่งทิศทางของผู้แสดงโหม่งครุ่มที่มีปรากฏในการแสดง 1 กลุ่ม กระบวนท่ารำโหม่งครุ่ม (ทุกกลุ่มกระบวนท่ารำจะมีลักษณะตำแหน่งและทิศทางของผู้แสดงเหมือนกันหมด) มีดังนี้

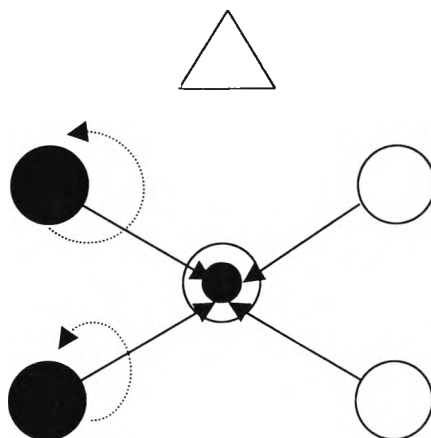
ลำดับที่ 1

ลำดับที่ 1 นี้ ผู้แสดงทั้งหมด 4 คน (1 กลุ่ม) รวมผู้ตีฆ้องโหม่งให้สัญญาณ 1 คน เป็น 5 คน จะยืนในตำแหน่งดังนี้ คือ ผู้แสดง 2 คน ยืนด้านหน้า ผู้แสดงอีก 2 คนยืนด้านหลัง ส่วนผู้ตีฆ้องโหม่งให้สัญญาณจะยืนด้านหลังกลางและตรงกลาง ทุกคนจะหันหน้าเข้าหาผู้ชม ทิศทางในลำดับที่ 1 นี้ ผู้แสดงจะให้ปฏิบัติท่ารำตั้งแต่เริ่มต้นแสดงคือปฏิบัติท่าถวายเป็นมงคลจนกระทั่งจบการปฏิบัติท่ารำและเตรียมที่จะตีกลอง (ทำเอี้ยวตัวตีกลอง)

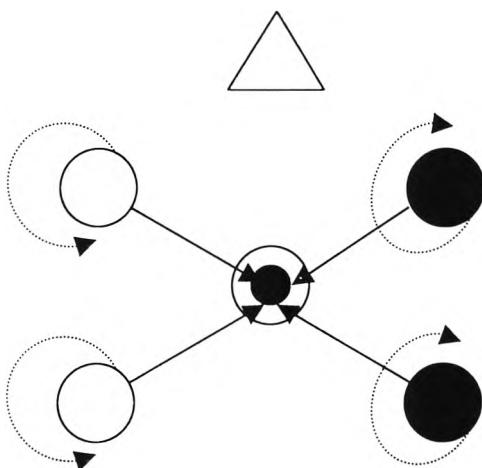
-
- = ผู้แสดงหันหน้า
 - = ผู้แสดงหันหลัง
 - △ = ผู้ตีฆ้องโหม่งให้สัญญาณ
 - = กลองโหม่งครุ่ม

ลำดับที่ 2

ลำดับที่ 2 นี้ เป็นทิศทางในการกลับหลังหันเพื่อเอี้ยวตัวตีกลองของผู้แสดง โดยที่ผู้แสดงที่อยู่ทางด้านขวามือของกลองจะเป็นผู้ที่กลับหลังหันเพื่อตีกลองก่อน ส่วนผู้แสดงที่อยู่ทางด้านซ้ายมือของกลองยังคงหันหน้าเหมือนเดิม การกลับหลังหันก็จะกลับหลังหันทางด้านซ้ายมือของผู้แสดง

ลำดับที่ 3

ลำดับที่ 3 เป็นการสลับด้านเพื่อเอี้ยวตัวตีกลองของผู้แสดงทั้งสองด้านหลังจากที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของกลอง เป็นผู้หันหลังแล้วตีกลองก่อน เมื่อตีกลองเสร็จแล้ว (1 ครั้ง) ให้ผู้แสดงหมุนตัวทางซ้ายมือของตนเช่นกันแล้วกลับมาหันหน้าพร้อมทั้งตีกลองอีก 1 ครั้ง ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของกลองให้หมุนตัวทางขวามือของตนเอง เพื่อกลับหลังหันพร้อมทั้งตีกลอง 1 ครั้ง

แล้วปฏิบัติลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง หรือตีกลอง 4 ครั้งจนจบกระบวนการเอี้ยวตัวตีกลอง หลังจากนั้นจึงกลับมาปฏิบัติลำดับที่ 1 ใหม่ ในกระบวนการทำต่อไป จนจบการแสดง

สรุปลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่ในการแสดงโหม่งครุ่มจะประกอบไปด้วยตำแหน่งในการยืนของผู้แสดงเป็นลักษณะแถวตอนลึกผู้แสดงยืนอยู่ทั้งสองข้างของกลอง ข้างละ 2 คน ซึ่งตำแหน่งการยืนแบบนี้จะใช้ยืนตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติท่าหรือเริ่มต้นแสดงไปจนจบการแสดง ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากโหม่งครุ่มเป็นการแสดงที่มีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบในการแสดงและมีการตีกลองด้วย ดังนั้นจึงไม่สะดวกต่อการแปรแถวหรือเคลื่อนที่มากนักเพราะอาจจะทำให้ผู้แสดงตีกลองไม่ตรงจังหวะ หรือไม่พร้อมกันก็ได้ เพราะแม้แต่กังวลเรื่องการเคลื่อนที่แปรแถว ส่วนทิศทางของผู้แสดงจะประกอบไปด้วยการทำท่าใน 2 ทิศทาง คือ ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าก็จะได้แก่ การปฏิบัติท่าเตรียม (ท่ายืนตรง) การปฏิบัติท่าต่าง ๆ (ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ฯลฯ) และการเอี้ยวตัวตีกลองด้านหน้า ส่วนด้านหลังก็ได้แก่ ท่าเอี้ยวตัวตีกลองด้านหลัง จำนวนครั้งในการปฏิบัติทิศทางของผู้แสดงในด้านหน้าจะมีมากกว่าด้านหลัง ซึ่งเป็นการแสดงท่าทำให้ผู้ชมได้เห็นได้อย่างชัดเจนนั่นเอง

5. ลักษณะเสียงสัญญาณ (ฆ้องโหม่ง)

โหม่งครุ่มเป็นการแสดงที่มีการตีฆ้องโหม่งให้สัญญาณในการปฏิบัติท่าต่าง ๆ แต่ผู้แสดง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ตีฆ้องโหม่งนั้นจะเรียกว่า “ผู้ให้สัญญาณ” โดยจะทำหน้าที่เป็นผู้ตีฆ้องให้สัญญาณและทำหน้าที่เป็นผู้ขานชื่อท่าต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้การให้สัญญาณและการขานชื่อท่าต่าง ๆ นั้น ผู้ให้สัญญาณจะต้องให้สัญญาณหรือขานชื่อท่าไม่เร็วหรือช้าจนเกินไปโดยจะดูจากการปฏิบัติท่าของผู้แสดง เมื่อผู้แสดงปฏิบัติจบท่าจึงจะขานชื่อหรือให้สัญญาณ

ลักษณะการใช้เสียงสัญญาณ (ตีฆ้องโหม่ง) และการขานชื่อท่าหรือสัญญาณต่าง ๆ ในการแสดงโหม่งครุ่ม มีดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะการใช้เสียงสัญญาณและการขานชื่อท่ารำ

ลำดับที่	ลักษณะ เสียงสัญญาณ	ใช้ประกอบ ในการปฏิบัติท่า	จำนวน ครั้งที่ใช้	หมายเหตุ
1.	ร้วโหม่ง (ประมาณ 7 วินาที) (โหม่ง โหม่ง โหม่ง ...๗...๗) แล้วต่อด้วยตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)	ท่าเตรียม (ทำยืนตรง)	12	
2.	ตีโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง – โหม่ง)	ท่าถวายบังคม (ก่อนการ แสดงจนจบการแสดง)	10	
3.	ขานชื่อท่ารำหรือขานเสียง สัญญาณแล้วตีโหม่ง 2 ครั้ง (เช่น เทพพนม..โหม่ง-โหม่ง หรือ อิรัตัดทา..โหม่ง-โหม่ง)	ก่อนปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ	10	
4.	ตีโหม่ง 2 ครั้ง สลับการตีกลอง กลอง 1 ครั้ง (โหม่ง-โหม่ง / ครุ่ม / โหม่ง-โหม่ง / ครุ่ม)	ทำเอี้ยวตัวตีกลอง	20	

จากตารางแสดงลักษณะการใช้เสียงสัญญาณ (ตีฆ้องโหม่ง) และการขานชื่อท่ารำ หรือ
สัญญาณต่าง ๆ ในการแสดงโหม่งครุ่ม ทำให้สามารถสรุปและวิเคราะห์ได้ดังนี้

ลักษณะการใช้เสียงสัญญาณและการขานชื่อท่ารำหรือสัญญาณต่าง ๆ ในการแสดง
โหม่งครุ่มนั้นประกอบไปด้วย

1. การร้วโหม่งแล้วต่อด้วยตีโหม่ง 2 ครั้ง
2. ตีโหม่ง 2 ครั้ง
3. ขานชื่อท่ารำหรือขานเสียงสัญญาณแล้วต่อด้วยตีโหม่ง 2 ครั้ง
4. ตีโหม่ง 2 ครั้งสลับการตีกลอง 1 ครั้ง

ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะการให้สัญญาณที่สำคัญในการแสดงโหมงครุ้ม คือ การตีโหมง 2 ครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการตีโหมงต่อจากการรัวโหมง หรือการขานชื่อท่ารำก็ตาม ซึ่งจะต้องจบหรือขึ้นต้นการให้สัญญาณด้วยการตีโหมง 2 ครั้ง เสมอทั้งนี้การตีโหมง 2 ครั้งนั้นเป็นจังหวะที่ไม่ช้าหรือเร็วจนเกินไป เมื่อผู้แสดงได้ยินเสียงสัญญาณ 2 ครั้งแล้วก็ป็นอันเข้าใจตรงกันว่าสามารถปฏิบัติท่ารำได้เลย นอกจากนี้การขานชื่อสัญญาณที่ไม่ใช่ชื่อท่ารำจะประกอบไปด้วยการขานคำว่า "อิริตถัดทา" และคำว่า "โหมงครุ้ม" คำว่า "อิริตถัดทา" ใช้ขานต่อจากการปฏิบัติท่ารำ (5 ท่า) แล้ว และเตรียมท่าจะร้อง "ถัดท่าถัด" ประกอบในการแสดงพร้อมทั้งยกตัวและลอยหน้าไปด้วย ส่วนคำว่า "โหมงครุ้ม" เป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่าผู้แสดงจะตีกลองแล้ว ซึ่งเป็นการขานต่อจากการขานคำว่า "อิริตถัดทา" ไม่ว่าจะเป็นการตีโหมงหรือการขานชื่อต่าง ๆ ก็ถือเป็นการให้สัญญาณในการแสดงทั้งสิ้น ซึ่งผู้แสดงก็จะเข้าใจในสัญญาณต่าง ๆ และรู้ว่าตนจะต้องปฏิบัติอย่างไรเมื่อได้รับเสียงสัญญาณเหล่านี้ นอกจากนี้ผู้ชมเมื่อได้ยินเสียงสัญญาณเหล่านี้ก็สามารถเข้าใจได้ว่าผู้แสดงจะปฏิบัติอย่างไร คล้ายเป็นสัญญาณของการสื่อความหมายในการแสดงให้ผู้ชมเข้าใจได้ส่วนหนึ่งด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำโหมงครุ้ม ในลักษณะต่าง ๆ ทำให้สามารถเห็นถึงลักษณะของท่ารำหลัก ๆ หรือรูปแบบหลักของการแสดงโหมงครุ้มดังนี้

1. ลักษณะของท่ารำที่ปรากฏซึ่งมีอยู่ 5 ท่ารำ ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ท่าลมพัด ท่ามังกรฟาดหาง บางท่าจะมีลักษณะสัมพันธ์กับท่ารำในแม่บทใหญ่และแม่บทเล็ก ได้แก่ ท่าเทพพนม ตรงกับท่าเทพพนมในแม่บทใหญ่ และแม่บทเล็ก ท่าบัวตูมตรงกับท่าปฐุมในแม่บทใหญ่และแม่บทเล็ก และท่าบัวบานตรงกับท่าพรหมสี่หน้าในแม่บทใหญ่และแม่บทเล็ก ส่วนท่าลมพัดนั้นชื่อท่ารำมีปรากฏอยู่ในท่ารำแม่บทเล็ก ท่าลมพัด (ยอดตอง) แต่ลักษณะการปฏิบัติท่ารำไม่เหมือนกันท่าลมพัดในโหมงครุ้มจะเป็นลักษณะเลียนแบบธรรมชาติ คือ ใช้มือโบกให้เกิดลมเป็นต้น และสุดท้ายท่ามังกรฟาดหาง ลักษณะชื่อท่ารำมีปรากฏอยู่ในแม่บทใหญ่ท่ามังกร (เลียน ถ้ามุจจรินทร์) แต่ลักษณะการปฏิบัติท่ารำก็ไม่เหมือนกัน ท่ารำมังกรฟาดหางมุ่งเน้นที่ความสนุกสนานผู้แสดงแทนตัวเองเป็นมังกร แขนข้างหนึ่งเป็นหัว อีกแขนข้างหนึ่งเป็นหางแล้วแกว่งแขนไปมา เพื่อความสนุกสนานทั้งนี้เนื่องจากโหมงครุ้มเป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นการละเล่น มุ่งเป็นความสนุกสนาน ดังนั้นท่ารำหรือท่าทางต่างๆ ที่แสดงออกมากก็ต้องเป็นท่าทางที่สามารถสื่อถึงลักษณะที่สำคัญนี้ออกมาได้ด้วย

2. ลักษณะการใช้มือในโหมงครุ้มส่วนใหญ่จะเป็นการใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบคือไม้กำพต โดยที่ลักษณะการถือไม้กำพตที่มีปรากฏนำมาใช้มากที่สุดคือ การถือไม้กำพตไว้ในมือทั้งสองข้างตั้งข้อมือขึ้นพร้อมทั้งให้ปลายไม้ตั้งขึ้นด้วย และระดับในการใช้มือที่ปรากฏมากที่สุดคือการใช้มือในระดับศีรษะ

3. ลักษณะการใช้เท้าจะมีปรากฏการใช้เท้าแบบยกเท้าด้านหน้าทั้งซ้ายและขวามีการใช้เป็นจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นการใช้เท้าในจังหวะของการเอี้ยวตัวที่กลอง ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของการแสดงโหมงครุ้ม นอกจากนี้การย่อขาแบบเต็มเหยียดก็ถือเป็นลักษณะสำคัญในการปฏิบัติท่ารำด้วยเช่นกัน เพราะในการปฏิบัติท่ารำทุกท่าจะต้องย่อขาเต็มเหยียดเสมอ

4. ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่ในการแสดงโหมงครุ้ม ผู้แสดงจะไม่มี การเคลื่อนที่ในลักษณะแปรแถวแต่ผู้แสดงจะมีการหันหน้าและหันหลังในการปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ โดยเฉพาะท่าเอี้ยวตัวตีกลองก็จะมี การหันหลัง

5. ลักษณะการให้สัญญาณเสียงในการให้สัญญาณที่สำคัญ คือ เสียงฆ้องโหม่งโดยที่ลักษณะของเสียงฆ้องโหม่งที่มีปรากฏใช้มากที่สุดคือ เสียงตีฆ้องโหม่ง 2 ครั้ง (โหม่ง-โหม่ง) นอกจากนี้ยังมีเสียงรัวโหม่ง เสียงฆานชื่อท่ารำหรือสัญญาณต่าง ๆ ซึ่งผู้ตีฆ้องโหม่งจะเป็นผู้ให้สัญญาณทั้งหมด

ลักษณะของการแสดงโหมงครุ้มนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงโขน เนื่องจากลักษณะของท่ารำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการยกเท้า การใช้ท่ารำ เช่น ท่าเทพพนม ฯลฯ ซึ่งก็มีปรากฏอยู่ในโขน รวมทั้งไม้กำพตที่ใช้ตีกลองก็มีลักษณะคล้ายกระบองในการแสดงโขน แต่ทั้งนี้เนื่องจากโหมงครุ้ม เป็นการละเล่น ดังนั้นท่ารำหรือลักษณะแสดงต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมานั้น ยังต้องคงรูปแบบความเป็นการละเล่นซึ่งมุ่งเน้นความสนุกสนาน ความรื่นเริงใช้ให้มากที่สุด ซึ่งความสนุกสนานของโหมงครุ้มนั้นก็จะอยู่ที่การปฏิบัติท่ารำต่าง ๆ ประกอบการร้องประกอบจังหวะนั่นเอง

2. ระเบง

ระเบงเป็นการละเล่นของหลวงที่มีลักษณะหรือรูปแบบการแสดงเป็นการแสดงละคร มีการดำเนินเรื่องราวโดยตัวละคร 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครและฝ่ายพระขันธกุมารหรือพระกาล โดยเนื้อเรื่องมีอยู่ว่า บรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครจะเดินทางไปร่วมงานโสกันต์ที่เขาไกรลาส ในระหว่างเดินทางนั้นก็ได้พบกับพระขันธกุมารหรือพระกาลขวางหน้าอยู่พร้อมทั้งห้ามมิให้ไปและให้กลับบ้านเมืองตน บรรดากษัตริย์ไม่เชื่อจึงเกิดปะทะกันระหว่าง กษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครกับพระขันธกุมารหรือพระกาล พระขันธกุมารหรือพระกาลจึงสาปให้ บรรดากษัตริย์สลบไป ภายหลังเกิดความสงสารจึงชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นอีกครั้งหนึ่งพร้อมทั้งสั่งสอน แล้วปล่อยให้กลับบ้านเมืองของตนไป จำนวนผู้แสดงระเบงมีประมาณ 8-12 คน โดยที่จะแบ่งเป็น ฝ่ายกษัตริย์ 8-10 คน (จำนวนคู่เท่านั้น) และเป็นฝ่ายพระขันธกุมารหรือพระกาลอีก 1 คน

ในสมัยอดีตผู้แสดงระเบงหรือการละเล่นของหลวงชุดอื่น ๆ นั้นจะเป็นบรรดามหาดเล็กในราชสำนักซึ่งจะใช้ผู้ชายแสดง ต่อมาการจัดการแสดงการละเล่นของหลวงนั้นอยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของกรมมหรสพ ซึ่งศิลปินของกรมมหรสพหรือข้าราชการของกรมมหรสพจะเป็นผู้แสดงเรื่อยมา จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันความรับผิดชอบในการจัดการแสดงการละเล่นของหลวงจึงมาอยู่ในความดูแลควบคุมของกรมศิลปากร

ในอดีตการละเล่นของหลวงเป็นการแสดงที่จัดเฉพาะในงานพระราชพิธีที่สำคัญหรืองานพิธีของหลวง เช่น งานโสกันต์ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันเนื่องจากไม่ค่อยมีการจัดงานพิธีของหลวงที่มีการนำการละเล่นของหลวงออกแสดง (เช่น ในปัจจุบันไม่มีการจัดงานพระราชพิธีโสกันต์) ทำให้ไม่ค่อยมีการแสดงการละเล่นของหลวงบ่อยนัก นอกจากนี้จะมีการจัดแสดงเป็นพิเศษเพื่อการสาธิตนาฏศิลป์ที่เกี่ยวกับการแสดงโบราณ จึงจะมีแสดง ซึ่งผู้แสดงก็คือบุคลากรจากกรมศิลปากรที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น และจากการศึกษาการแสดงระเบงในครั้งนี้อย่างจริงจังได้ทำการบันทึกทำรำและศึกษารูปแบบการแสดง จากการชมการแสดงระเบงจริง ซึ่งมีจัดขึ้นในงานสมโภชโลหะปราสาทบริเวณลานเจษฎาบดินทร์ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2543 เป็นการแสดงระเบงที่แสดงโดยบรรดานักเรียน นักศึกษา จากสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกทำรำไว้ดังนี้

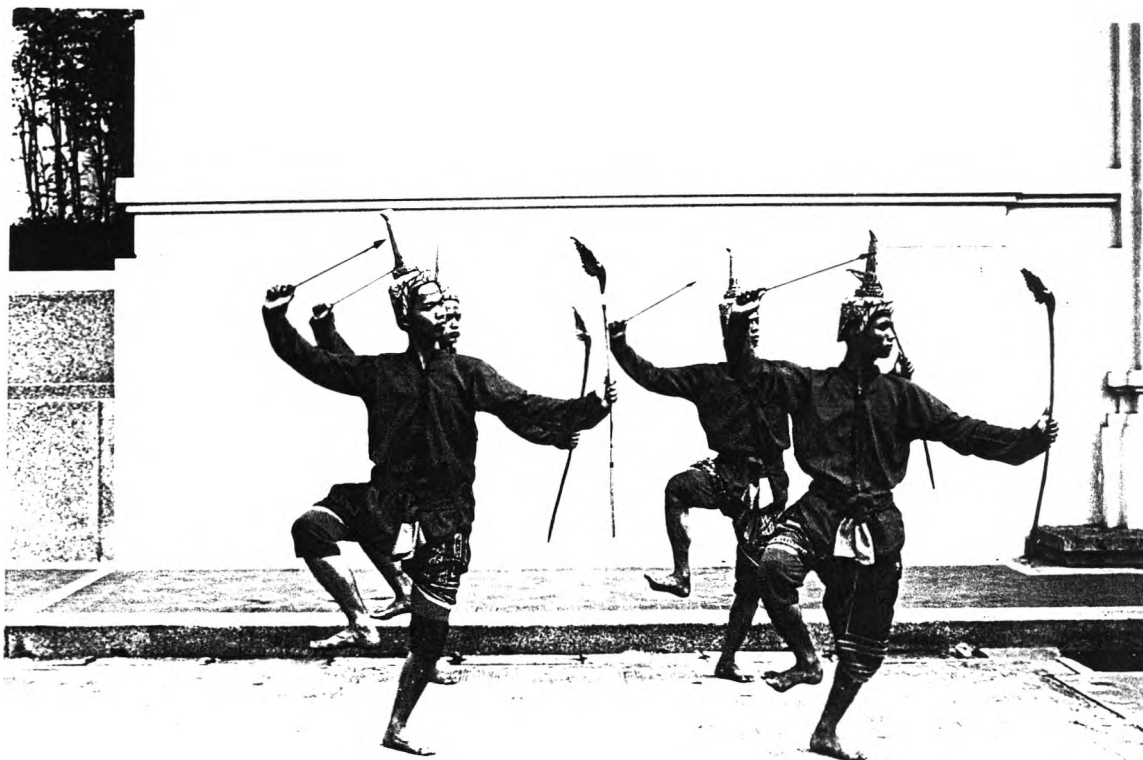
ท่ารำระเบง
ภาพที่ 114 - 167

ท่าที่ 1 ท่าออก
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงแทงวิไลย

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันหน้าทางซ้าย	หันหน้าทางซ้าย
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

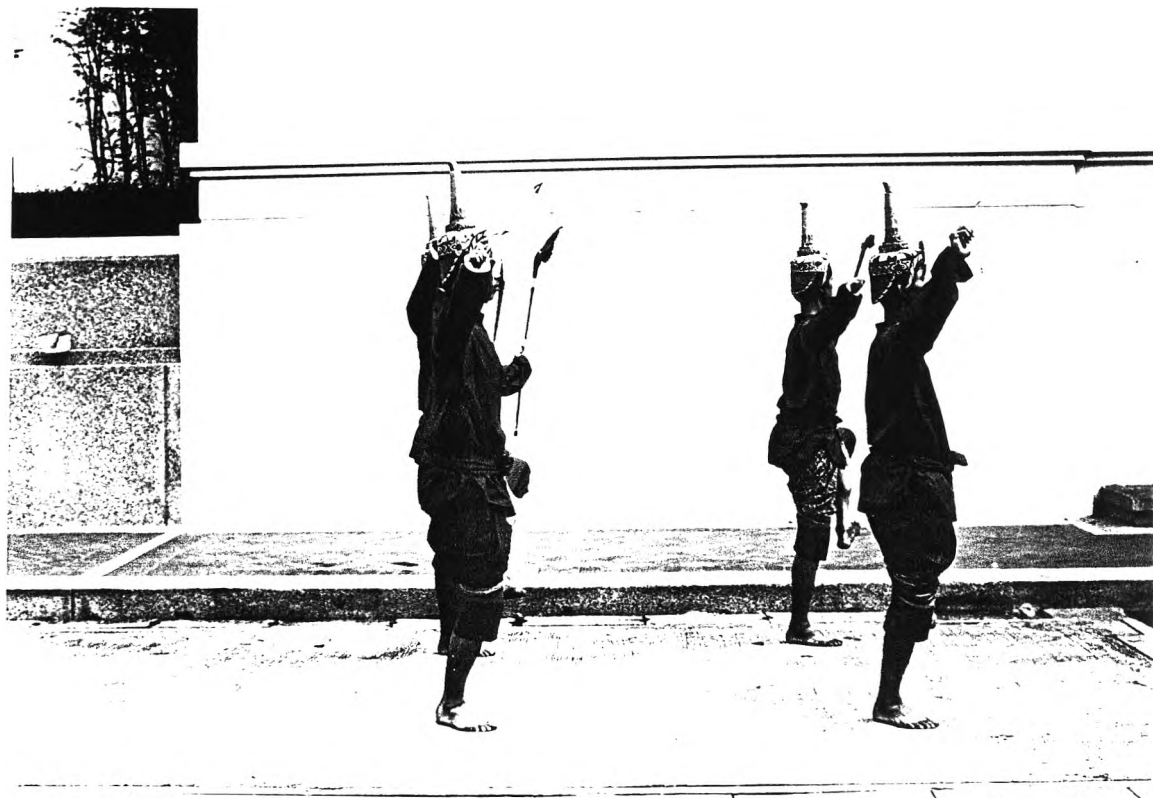
วิธีปฏิบัติ ท่าออกปี่พาทย์บรรเลงเพลงแทงวิไลย ผู้แสดงทั้งหมดปฏิบัติเหมือนกัน คือ เดินออกจากทางขวาของเวที มือขวาถือลูกศรปลายลูกศรหันไปทางซ้ายระดับศีรษะมือซ้ายถือคันศรหัวศรตั้งขึ้นจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่ ศีรษะหันไปทางซ้ายลำตัวตั้งตรงแล้วยกเท้าซ้าย

ท่าที่ 2 ท่าออก
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงแทงวิไลย

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

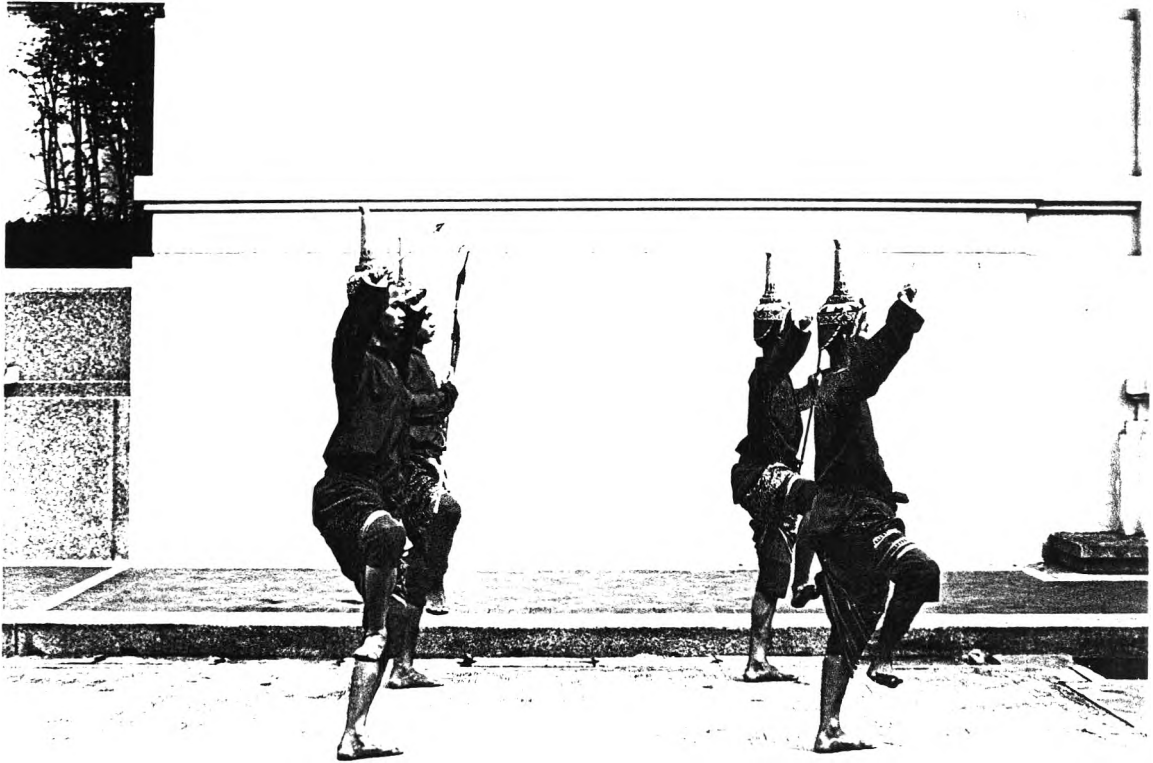
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทั้งหมดปฏิบัติท่าที่ 1 แล้วให้เปลี่ยนมายกเท้าขวาแทน แต่ศีรษะ แขนและลำตัวยังคงปฏิบัติเช่นเดิม แล้วปฏิบัติท่าที่ 1 และ 2 สลับจนผู้แสดงทุกคนออกมาหน้าเวที จนหมด

ท่าที่ 3 ท่าออก
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงแหงวิไลย

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะแขนซ้ายถือ คันศร งอแขนเล็กน้อยระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะแขนซ้ายถือ คันศร งอแขนเล็กน้อยระดับไหล่
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 1 และ 2 สลับกันจนผู้แสดงทุกคนออกมาจนถึงหน้าเวที
ทุกคนแล้ว ให้ผู้แสดงทุกคนหันตัวทางซ้ายมือของตน แล้วปฏิบัติท่าเดิมคือลักษณะของมือ ศีรษะ
และลำตัวเหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 4 ทำออก
บทร้อง/ดนตรี ปีฟ้าพญ่าทำเพลงแทงวิไลย

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตรง	ตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อยระดับไหล่
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทุกคนหันหน้าทางซ้ายมือของตนแล้วให้สลัбыกเท้าเป็นยกเท้าขวา
ขึ้นแล้วปฏิบัติท่าที่ 3 และ 4 สลับกันจนหมดจังหวะให้ผู้แสดงแถวหน้าคนแรกที่เป็นหัวแถวเป็นผู้ให้
สัญญาณหมดจังหวะด้วยการย้ำเท้าซ้าย-ขวาสลับกันเป็นจำนวน 3 ชุด โดยนับดังนี้ 1 , 2 , 3 , ①,
1, 2, 3, ② , 1, 2, 3, ③ แล้วจึงหมดด้วยทำยืนตรง (ท่าที่ 5)

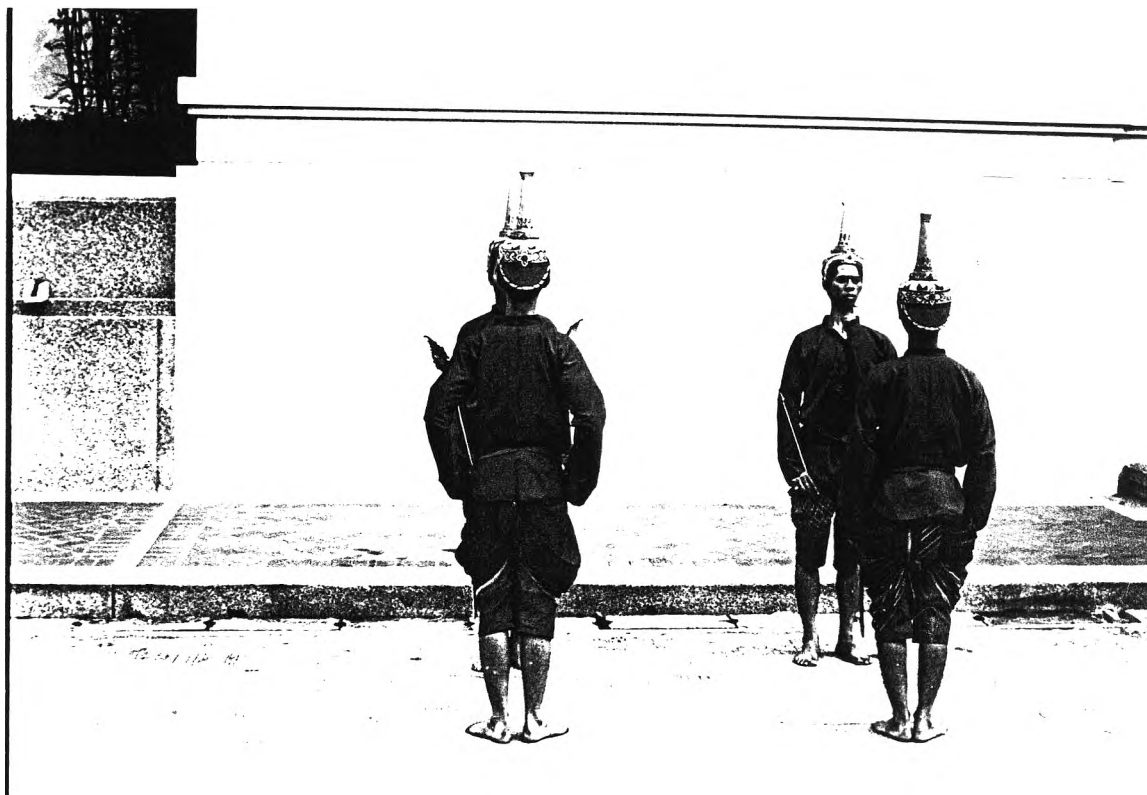

ท่าที่ 5 ทำยืนตรง

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่าที่ 3 และ 4 แล้วและเมื่อผู้ให้สัญญาณได้ให้สัญญาณครบ 3 จังหวะแล้วให้ผู้แสดงทุกคนอยู่ในท่ายืนตรงลดมือทั้งสองข้างลงมาแนบลำตัว โดยมีมือขวาถือลูกศรให้หัวลูกศรตั้งขึ้น และมือซ้ายถือคันศรให้ปลายคันศรตั้งขึ้น ศิระชะ ลำตัว ตั้งตรง

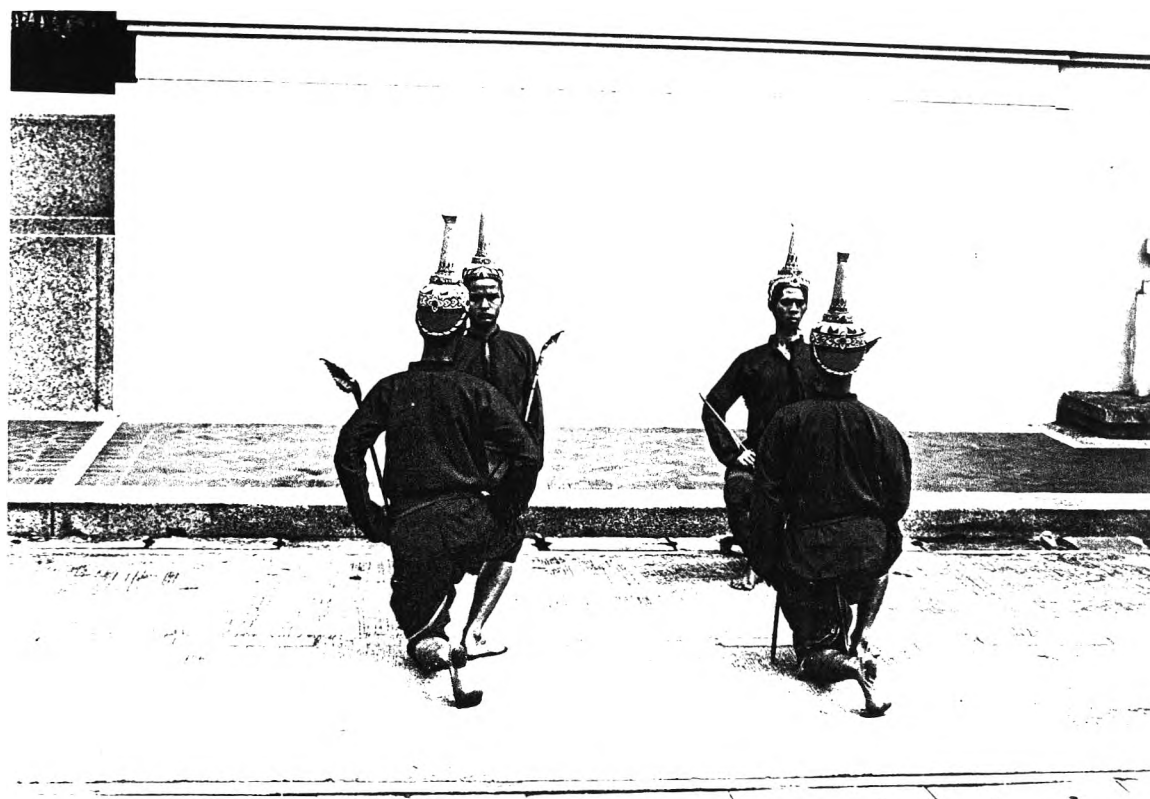

ท่าที่ 6 ท่ายืนตรง

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว
ขา	ยืนตรง	ยืนตรง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงแถวหน้าหันตัวทางซ้ายมือ ผู้แสดงแถวหลังหันตัวทางขวามือ ส่วนศิระชะ ลำตัว แขน และขา ยังคงอยู่ในท่ายืนตรง (ท่าที่ 5)

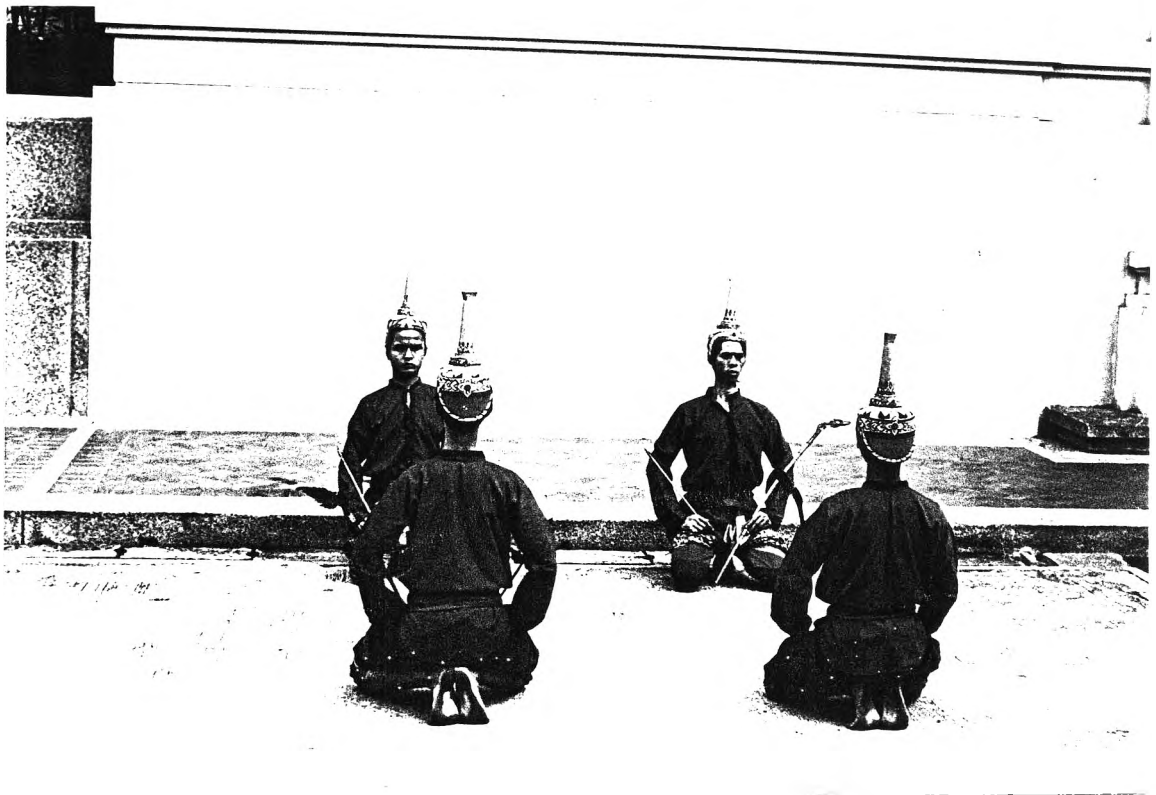

ท่าที่ 7 นั่งตั้งเข่าขวา

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าขวา

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทั้งสองแถวหันหน้าเข้าหากันแล้วให้ผู้แสดงทุกคนนั่งตั้งเข่าขวาขึ้น ส่วนศิระชะลำตัวและแขนนั้นยังคงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 6

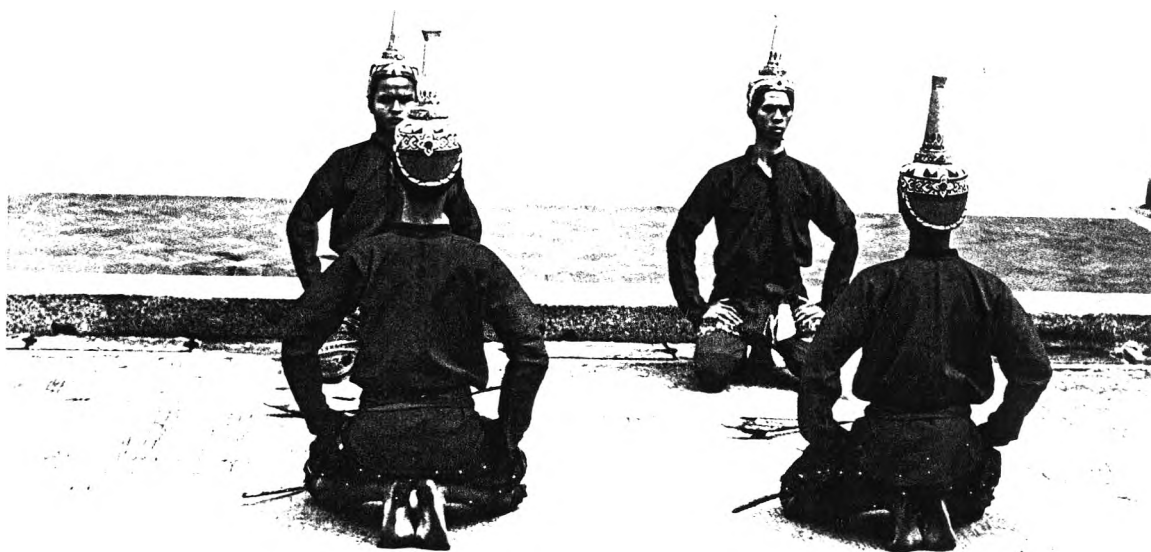

ท่าที่ 8 นั่งคุกเข่า

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
คีรีชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนลดเข่าขวาลงเป็นนั่งคุกเข่าหันหน้าเข้าหากัน คีรีชะ ลำตัวและแขน นั้นยังคงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 7 แล้ววางคันศรและลูกศรไขว้กันด้านหน้าของตน โดยให้คันศรอยู่ด้านล่าง ลูกศรอยู่ด้านบน แล้ววางมือไว้บนหน้าขาของตนกับศอกออกเล็กน้อย

ท่าที่ 9 นั่งคุกเข่าวางมือบนหน้าขา
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : โอละพ่อขอถวายบังคม

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	วางไว้บนหน้าขา	วางไว้บนหน้าขา
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดนั่งคุกเข่าวางอุปกรณ์ไว้ด้านหน้าแล้ววางมือไว้บนหน้าขาของตนเอง ศิระชะ ลำตัวตั้งตรง หลังจากนั้น ผู้แสดงที่เป็นต้นเสียงให้ร้องขึ้นว่า “โอละพ่อขอถวายบังคม”

ท่าที่ 10 นั่งคุกเข่าพนมมือระหว่างอก
บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : โอละพ่อขอถวายบังคม

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ เมื่อต้นเสียงจบแล้วให้ผู้แสดงคนอื่น ๆ ที่เป็นลูกคู่ร้องรับว่า "โอละพ่อขอถวายบังคม" พอถึงคำว่า "คม" ให้ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติพร้อมกันคือ พนมมือขึ้นระหว่างอก ศิระชะและลำตัวตั้งตรง

ท่าที่ 11 ท่าถวายบังคม
บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โมง - โม่้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย	เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถวายบังคม	ถวายบังคม
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ ถวายบังคม ปลายหัวแม่มือจรดหน้าผาก
เงยหน้าขึ้นเล็กน้อย

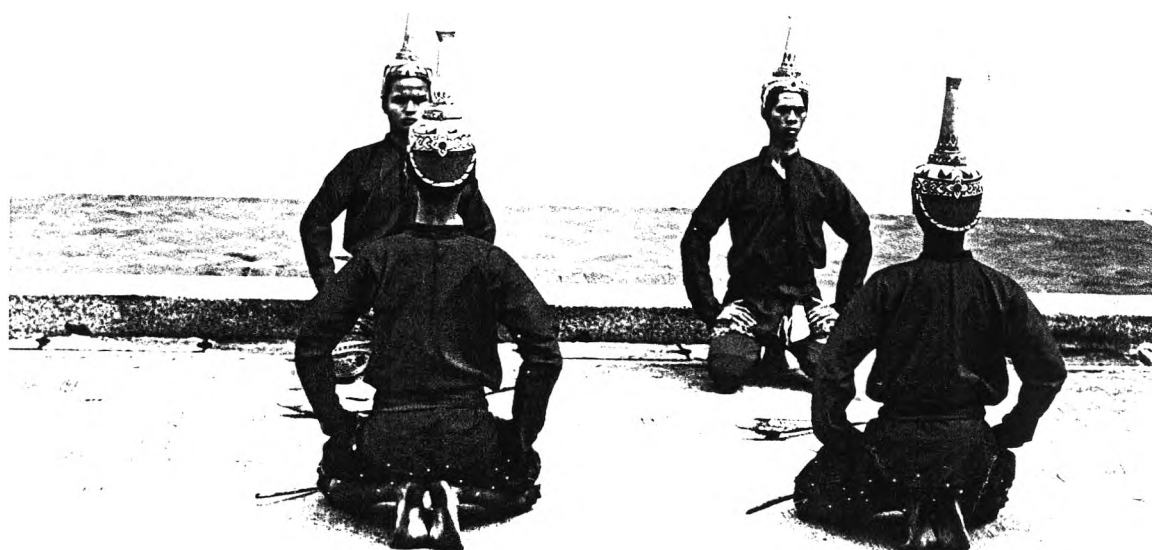

ท่าที่ 12 ท่าถวายเป็นมงคล

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โหม่ง – โหม่ง – ตันเสียง : โอละพ่อเทวีญมาบอก

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ ลดมือลงมาพนมมือระหว่างอกแล้วตั้นเสียง จึงร้องว่า "โอละพ่อเทวีญมาบอก"

ท่าที่ 13 นั่งคุกเขาวางมือบนหน้าขา
 บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : โอละพ่อเทวีญมาบอก

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	วางไว้บนหน้าขา	วางไว้บนหน้าขา
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ เมื่อลูกคู่ร้องรับว่า “โอละพ่อเทวีญมาบอก” จบที่คำว่า “บอก” ให้ทุกคนวางมือไว้บนหน้าขาของตนเองกันศอกออกเล็กน้อย ศิระษะและลำตัวตั้งตรง

ท่าที่ 14 นั่งคุกเข่าโน้มตัวหีบอวุธ
บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โมง - โม่้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	ก้มศีรษะเล็กน้อย	ก้มศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	โน้มตัวไปด้านหน้า	โน้มตัวไปด้านหน้า
แขน	หีบอุปกรณ์ (ศรและคันศร)	หีบอุปกรณ์ (ศรและคันศร)
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ให้ผู้แสดงทุกคนโน้มตัวไปด้านหน้าเมื่อหีบ ลูกศรและคันศรขึ้นมาถือไว้ในมือ

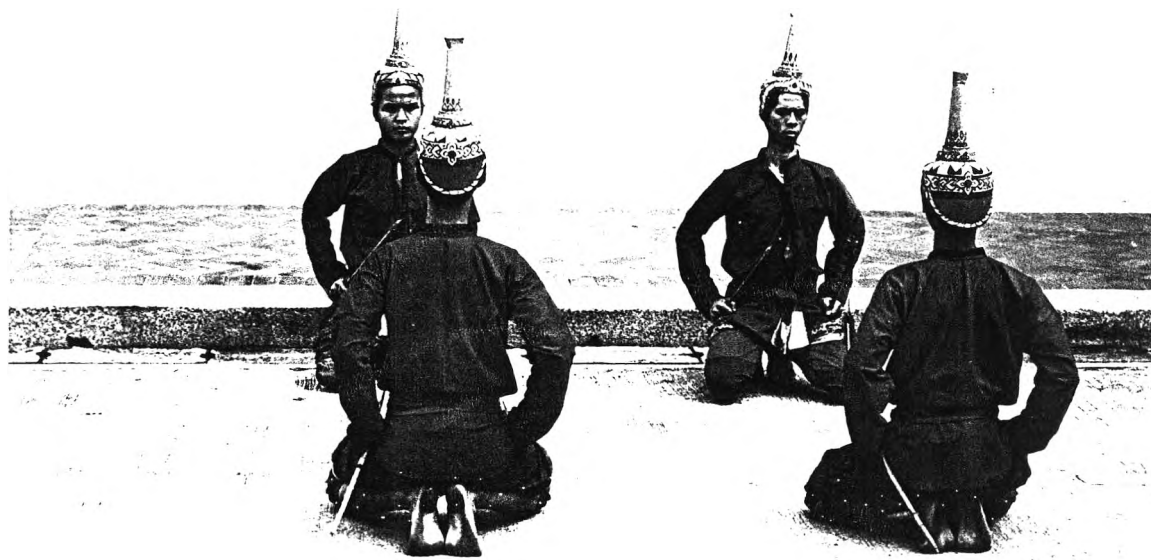

ท่าที่ 15 นั่งคุกเข่า

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โหม่ง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว	ถือลูกศรและคันศรแนบลำตัว
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงทุกคนหยิบคันศรและลูกศรขึ้นมาแล้วให้ถือคันศรและลูกศรในมือของตน โดยมือขวาถือลูกศร หัวลูกศรตั้งขึ้น มือซ้ายถือคันศรหัวศรตั้งขึ้นเช่นกัน แขนแนบลำตัวกาง ข้อศอกออกเล็กน้อย นั่งคุกเข่า ศิระชะและลำตัวตั้งตรง

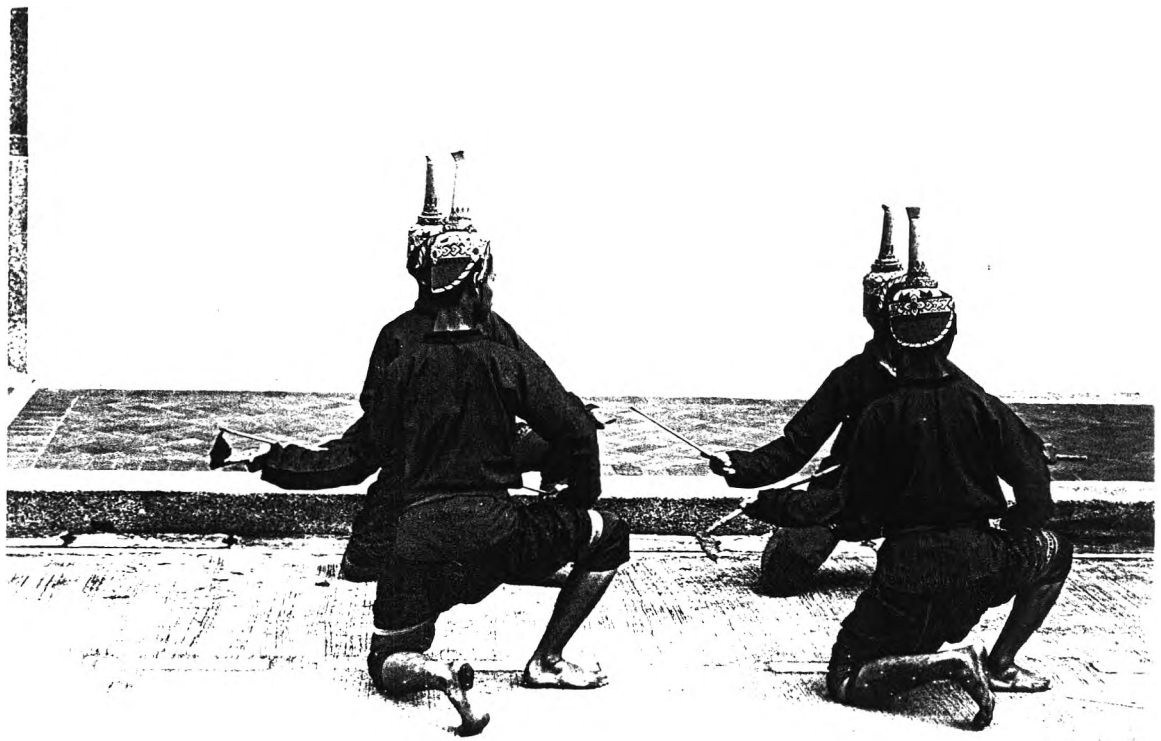

ท่าที่ 16 นั่งคุกเข่า

บทร้อง/ดนตรี ตันเสียง : โอละพ่อยกออกจากเมือง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรหัวให้ลูกศรเฉียงไปด้านหน้า แขนซ้ายถือคันศรให้หัวศรเฉียงไปด้านหน้า	แขนขวาถือลูกศรให้หัวลูกศรเฉียงไปด้านหน้า แขนซ้ายถือคันศรให้หัวศรเฉียงไปด้านหน้า
ขา	นั่งคุกเข่า	นั่งคุกเข่า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ นั่งคุกเข่า ศิระษะและลำตัวตั้งตรง มือขวาถือลูกศรให้หัวลูกศรเฉียงตรงไปด้านหน้า มือซ้ายถือคันศรให้หัวศรเฉียงตรงไปด้านหน้าเช่นกัน

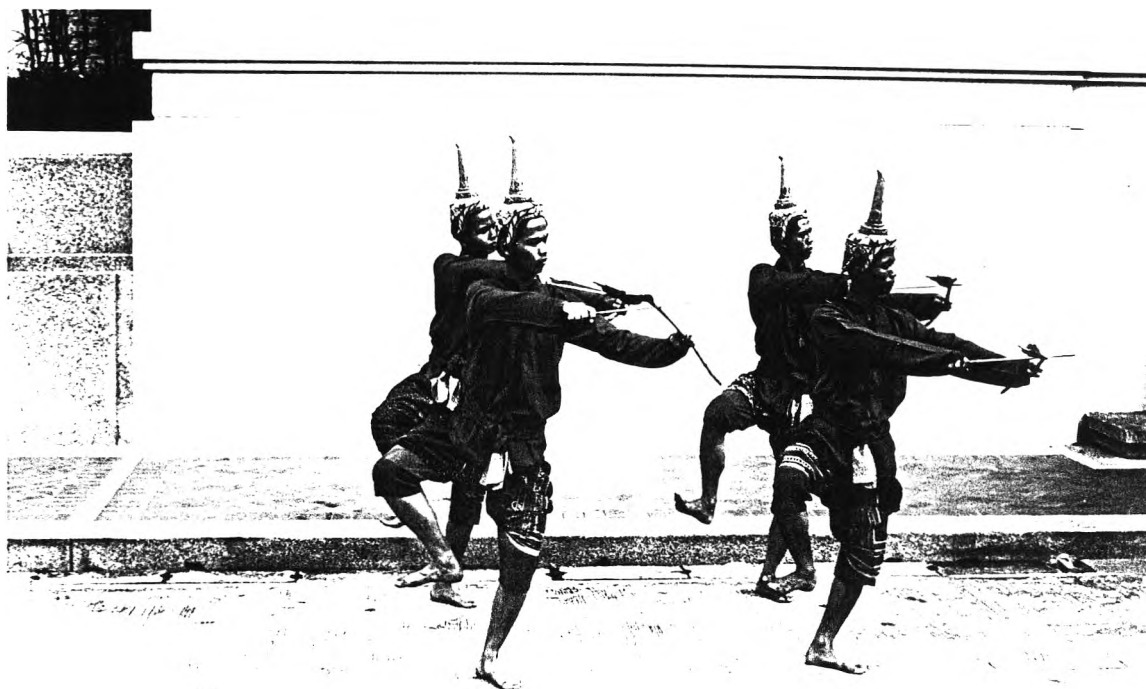

ท่าที่ 17 นั่งตั้งเข่า

บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : โอละพ่อ...

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางขวา	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรคว่ำฝ่ามือลงระดับขา แขนซ้ายถือคันศรหงายฝ่ามือระดับเอว	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือระดับเอว แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือระดับขา
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงแถวหน้าให้นั่งตั้งเข่าขวาขึ้นพร้อมทั้งคว่ำฝ่ามือขวาซึ่งถือลูกศรลงบริเวณหน้าขา (หัวลูกศรจะไปทางซ้าย) ส่วนมือซ้ายที่ถือคันศรอยู่นั้นให้หงายฝ่ามือขึ้น แขนออกห่างจากลำตัวอยู่ด้านข้างระดับเอว ปลายหัวศรเฉียงไปด้านหลัง แล้วหันหน้ามองทางขวา ส่วนผู้แสดงแถวหลังให้ปฏิบัติเหมือนกันแต่มือขวาที่ถือลูกศรจะหงายฝ่ามือระดับเอว มือซ้ายที่ถือคันศรจะคว่ำมืออยู่ที่หน้าขา ตั้งเข่าซ้ายแล้วหันมองทางซ้าย

ท่าที่ 18 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : ...ยกออกจากเมือง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนลุกขึ้นแล้วหันหน้าทั้งหมด แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง หัวศรชี้มาด้านหน้า งอแขนเล็กน้อยระดับไหล่ แล้วใช้ลูกศรซึ่งถืออยู่ในแขนขวาตีลงบนคันศรบริเวณใกล้หัวศรยกเท้าขวา หันหน้าไปทางซ้าย โนมตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย

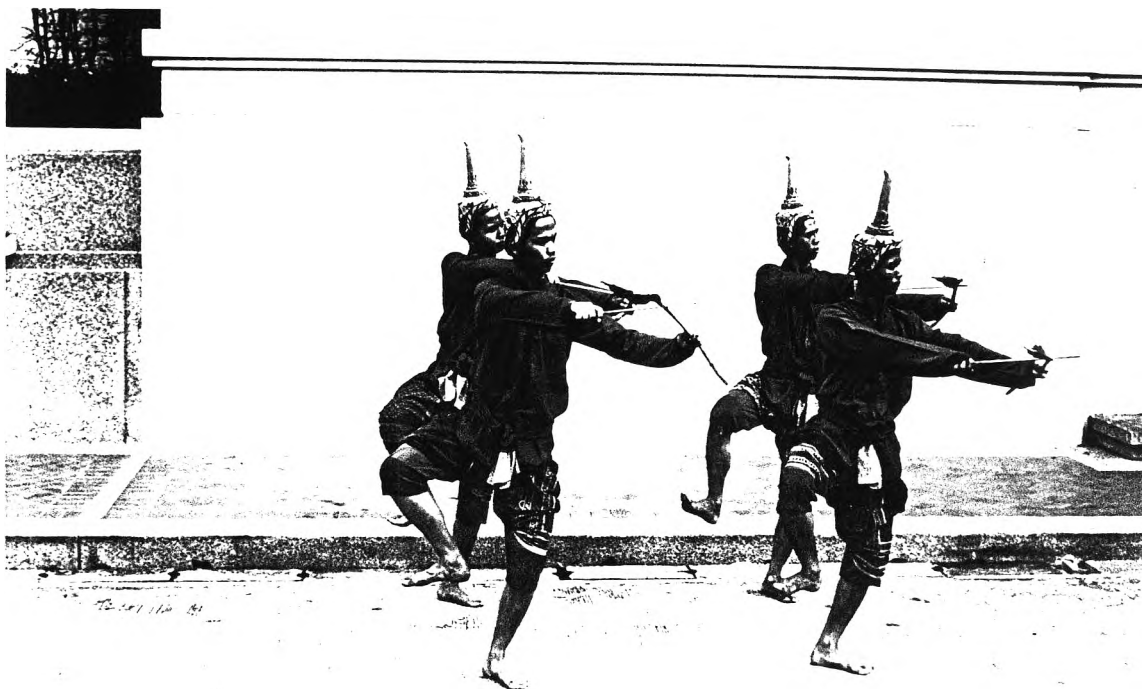

ท่าที่ 19 ถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โหม่ง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ มือขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือขึ้นแขนตั้งแล้วทอดแขนลงต่ำระดับเอว ส่วนมือซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง หัวศรชี้มาด้านหน้า งอแขนเล็กน้อยระดับไหล่แล้วยกเท้าซ้ายขึ้น

ท่าที่ 20 ตีลูกศรบนคันศร

บทร้อง/ดนตรี โม้ง – โมง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

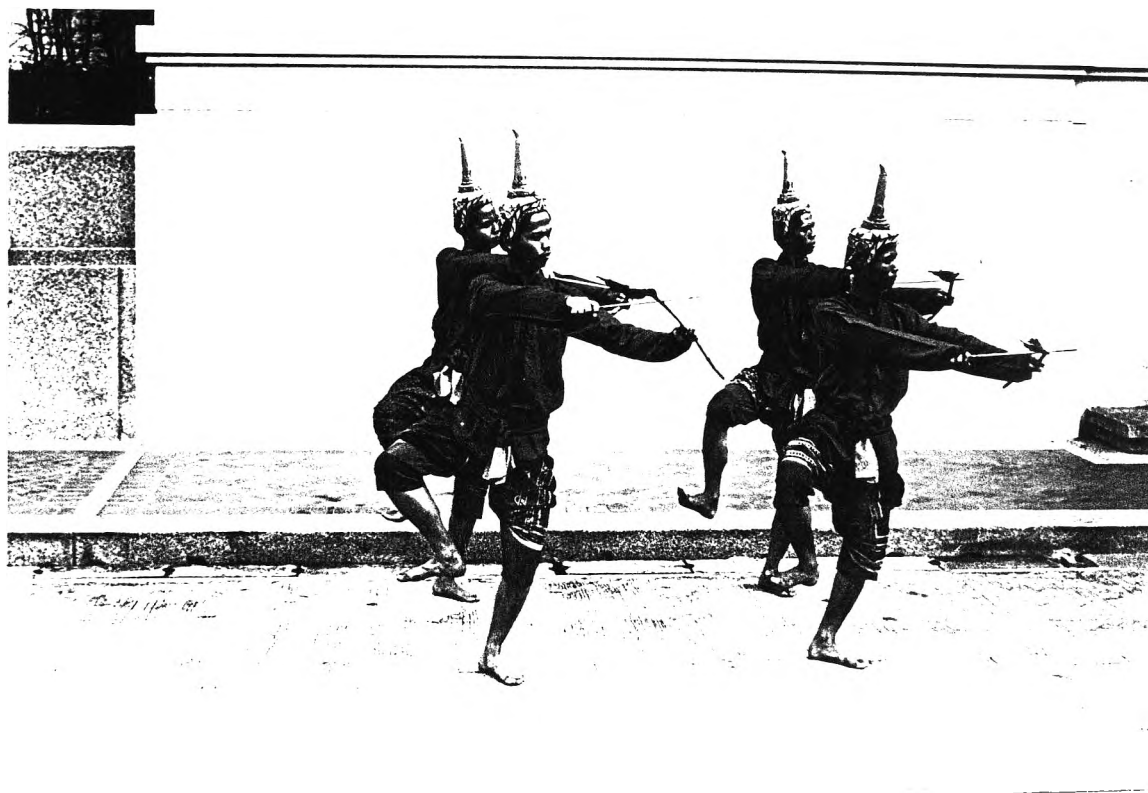
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 18

ท่าที่ 21 ถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : โอละพ่อ...

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 19

ท่าที่ 22 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : ...จะไปไกรลาส

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 20 แล้วปฏิบัติท่าที่ 21 - 22 สลับกัน ในบทร้องที่ลูกคู่ร้องรับว่า “โละพ่อ จะไปไกรลาส”

ท่าที่ 23 ถือลูกศรเขนตั้งระดับเอว

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โหม่ง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือนิ้วศรหงายฝ่ามือเขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือนิ้วศรหงายฝ่ามือเขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

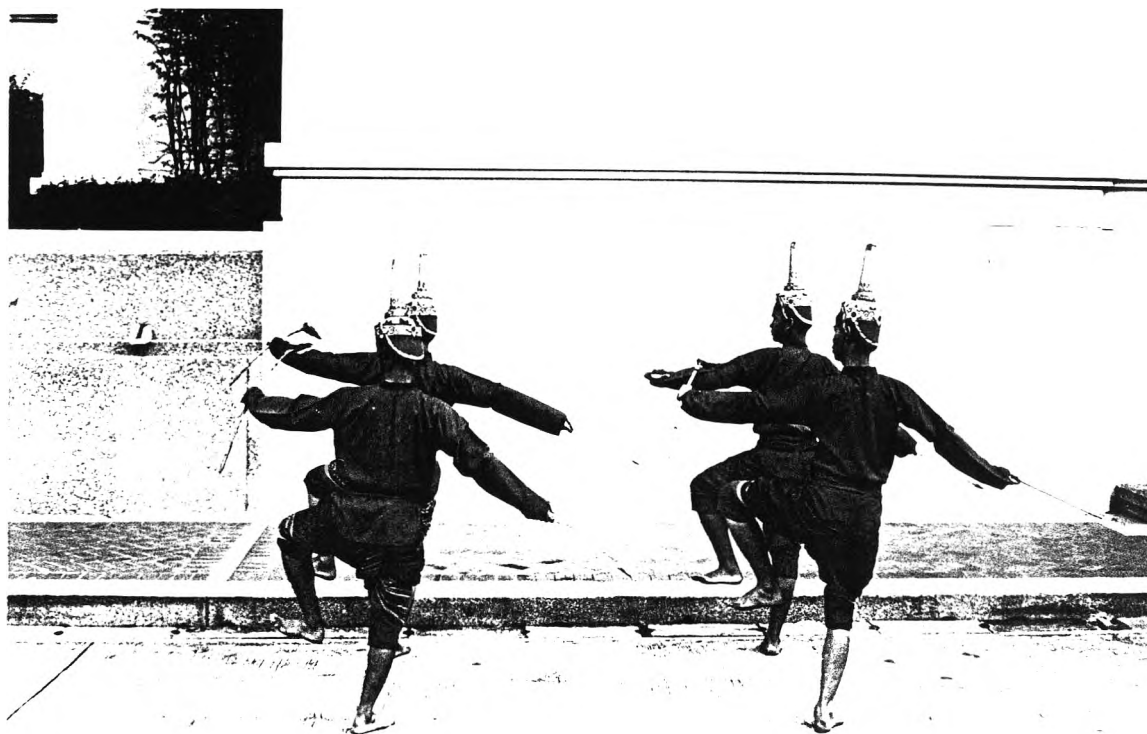
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 21 แต่ผู้แสดงคนแรกของทั้งสองแถวให้กลับหลังหันแล้วเคลื่อนตัวไปทางซ้ายมือของตน ส่วนผู้แสดงคนต่อไปยังคงหันหน้าและปฏิบัติในท่าเดิมอยู่

ท่าที่ 24 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โหม่ง - โหม่ง

ลำดับ	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 22 แต่เคลื่อนตัวไปทางซ้ายเรื่อย ๆ ผู้แสดงที่เป็นคนแรกของทั้งสองแถวยังคงหันหลังอยู่เช่นกัน ปฏิบัติท่าที่ 23 และ 24 สลับกัน ในบทร้องตั้งแต่ต้นเสียงร้องว่า "รักแก้วข้าเอ๋ย จะไปไกรลาส" และลูกคู่ร้องรับว่า "รักแก้วข้าเอ๋ย จะไปไกรลาส" (จะปฏิบัติได้ท่ารำละ 2 ครั้ง รวม 4 ครั้ง)

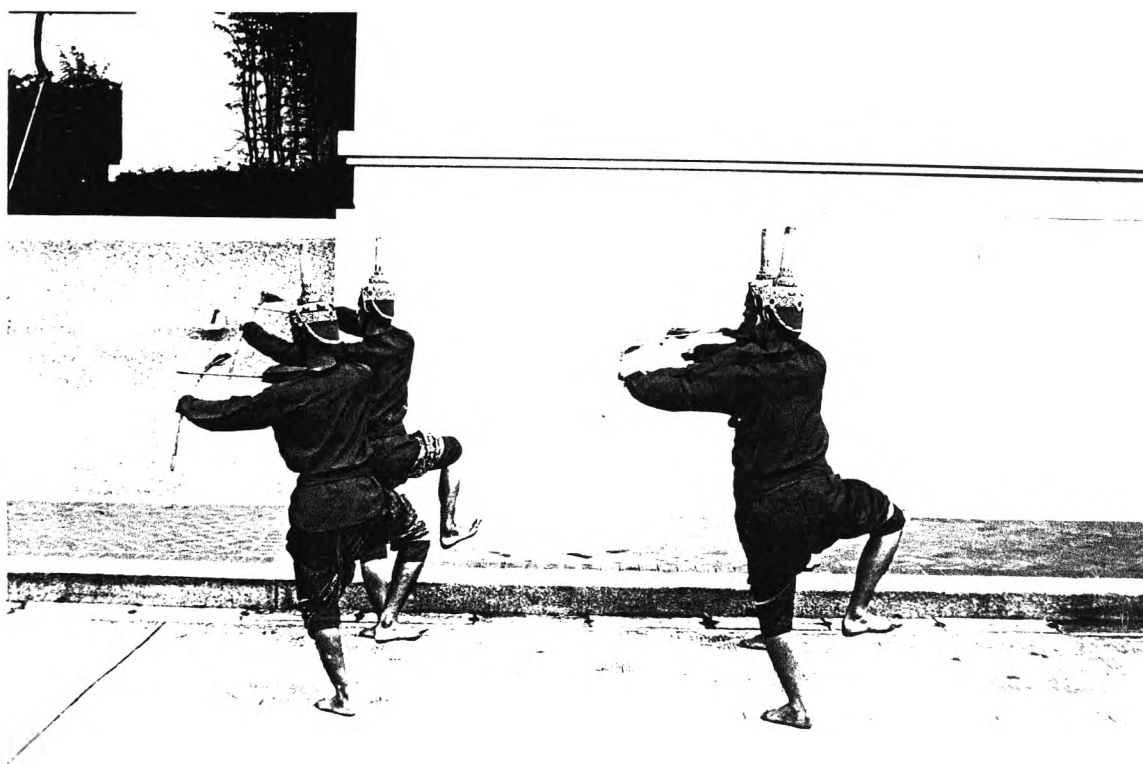

ท่าที่ 25 ถือลูกศรแขนตึงระดับเอว

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โมง - โม่้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตึง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแขนตึง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

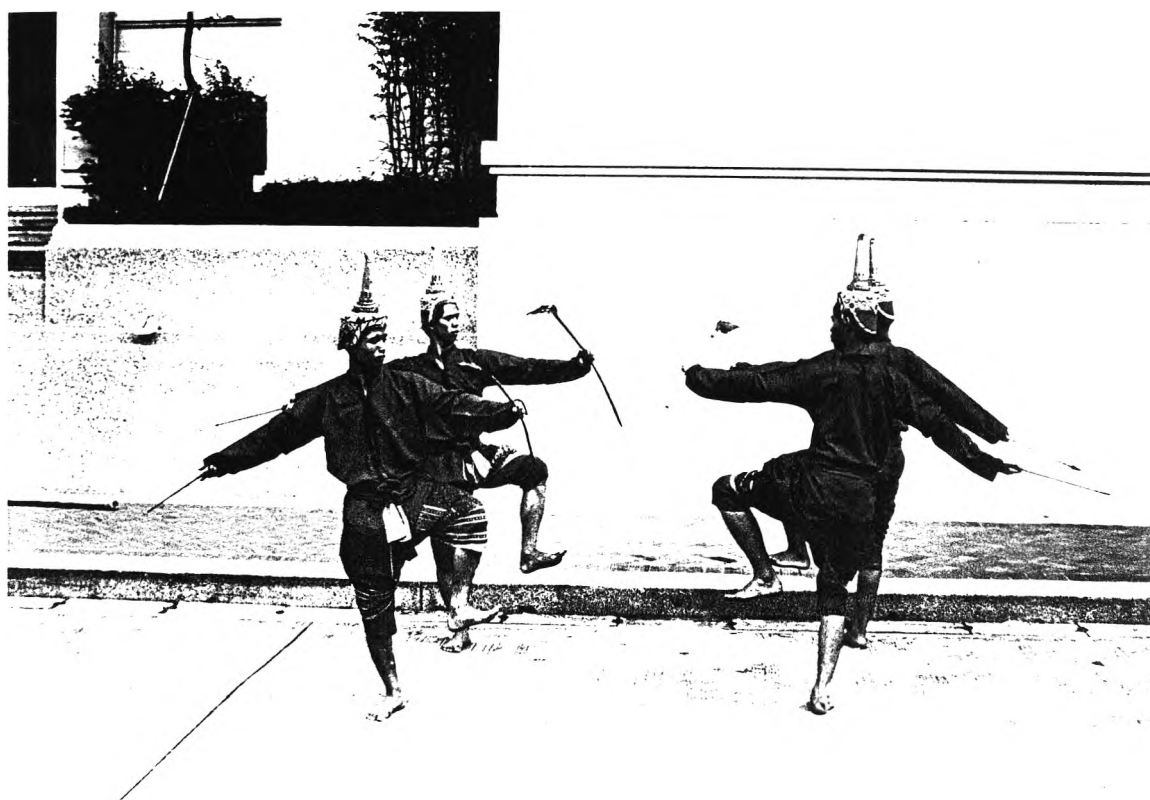
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 23 แต่ผู้แสดงที่อยู่ถัดจากผู้แสดงคนแรกซึ่งหันหลังไปแล้วนั้นให้กลับหลังหันตาม แล้วเคลื่อนไปทางซ้าย

ท่าที่ 26 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี โม้ง - โมง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 24 แต่ทุกคนกลับหลังหันแล้วและเคลื่อนตัวไปทางซ้าย แล้วปฏิบัติท่าที่ 25 และ 26 สลับกันในบทร้องตั้งแต่ต้นเสียงร้องว่า "รักพี่ข้าเอย จะไปไกรลาส" จนถึงลูกคู่ร้องรับว่า "รักพี่ข้าเอย จะไปไกรลาส" (จะปฏิบัติได้ท่ารำละ 2 ครั้ง รวม 4 ครั้ง)

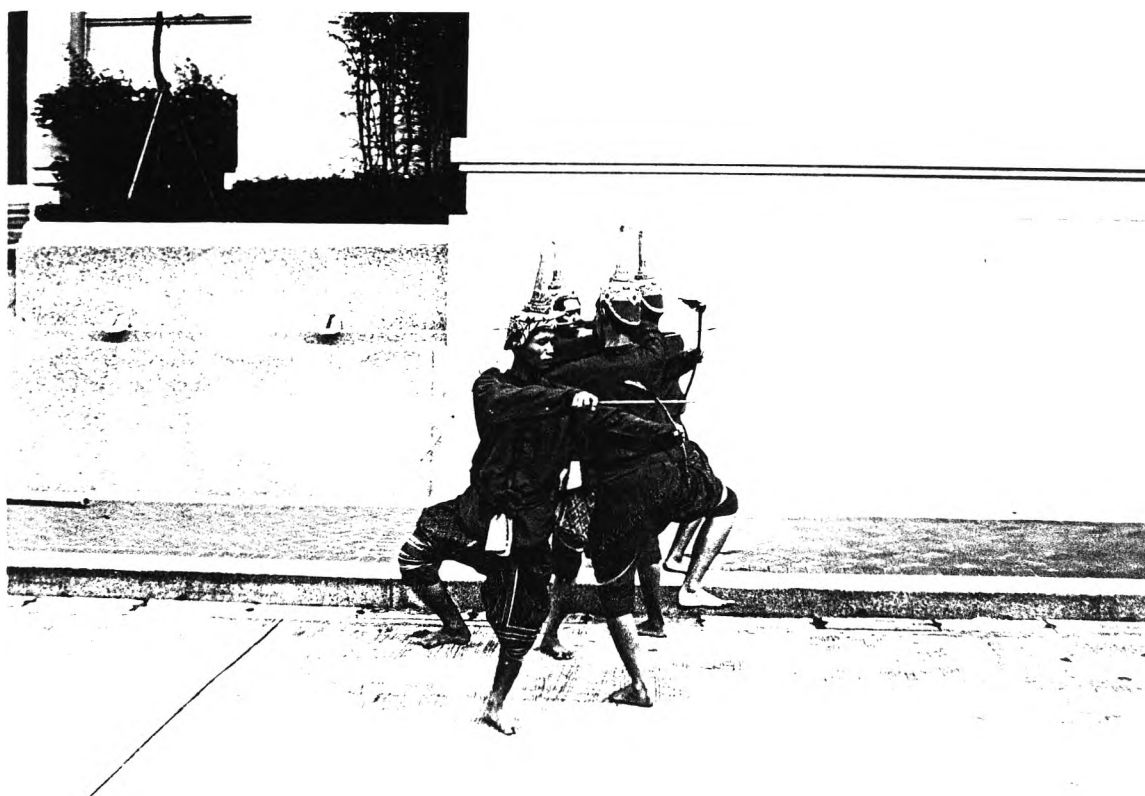

ท่าที่ 27 ถือลูกศรแซนตึงระดับเอว

บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โมง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแซนตึง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแซนตึง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

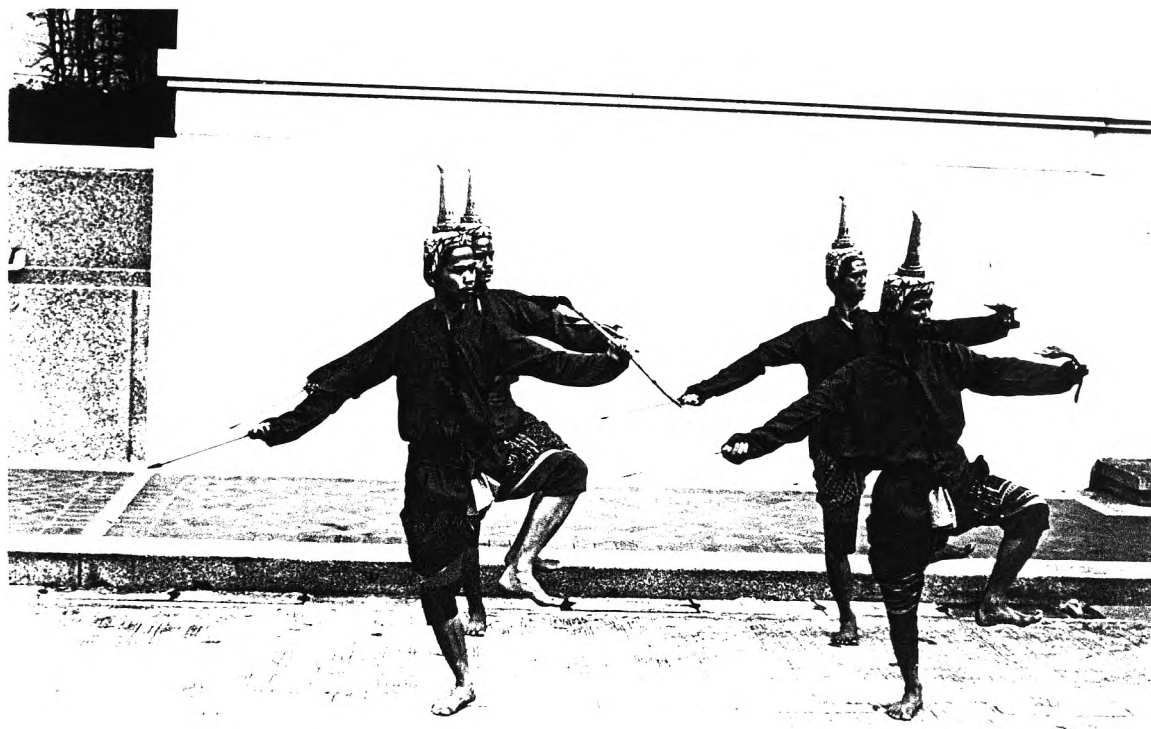
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 25 แต่ให้ผู้แสดงที่เป็นคนแรกของแต่ละแถวนั้นกลับตัวหันมาด้านหน้า (หันตัวทางซ้าย) แล้วเคลื่อนตัวต่อไป

ท่าที่ 28 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โหม่ง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

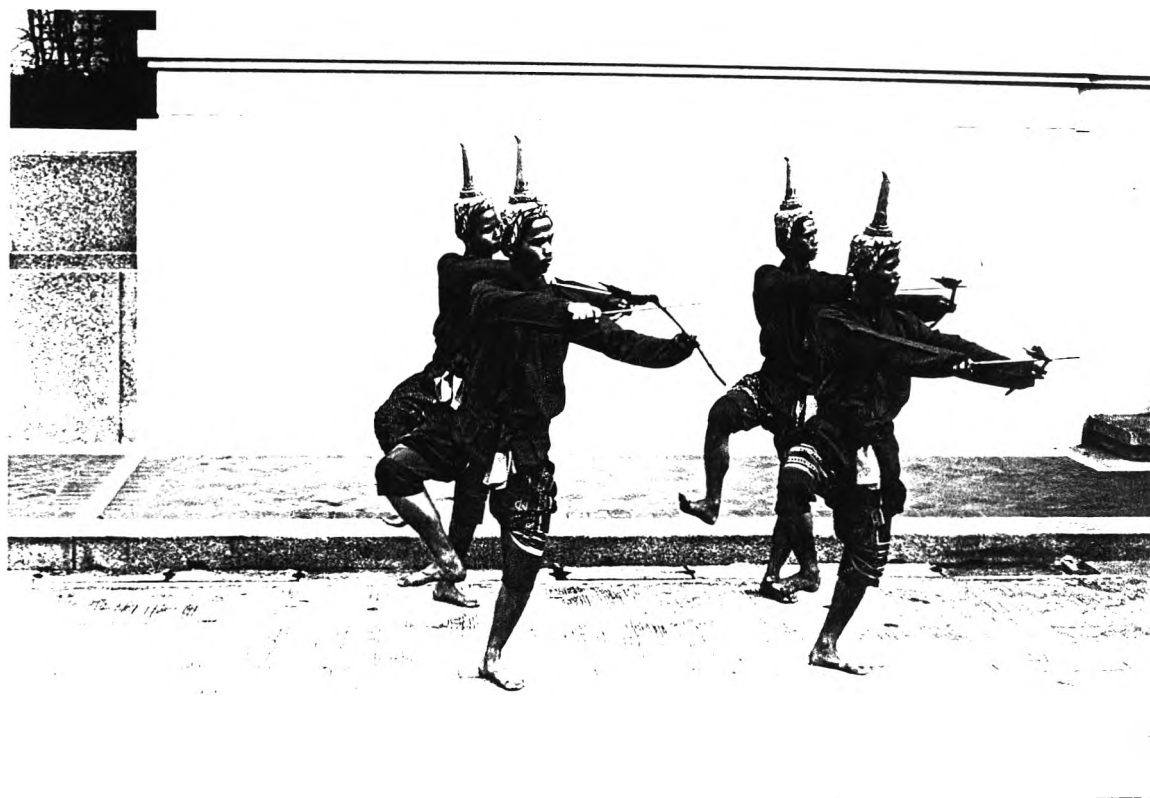
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 26 แต่ผู้แสดงที่เป็นคนแรกของแต่ละแถวนั้นหันหน้าแล้ว ส่วนผู้แสดงคนอื่นค่อย ๆ เคลื่อนตัวมาแทนที่กัน จนกลับตัวมาหันหน้าทุกคน

ท่าที่ 29 ถือลูกศรแชนตั้งระดับเอว
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : รักน้องข้าเอ๋ย...

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแชนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือลูกศรหงายฝ่ามือแชนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

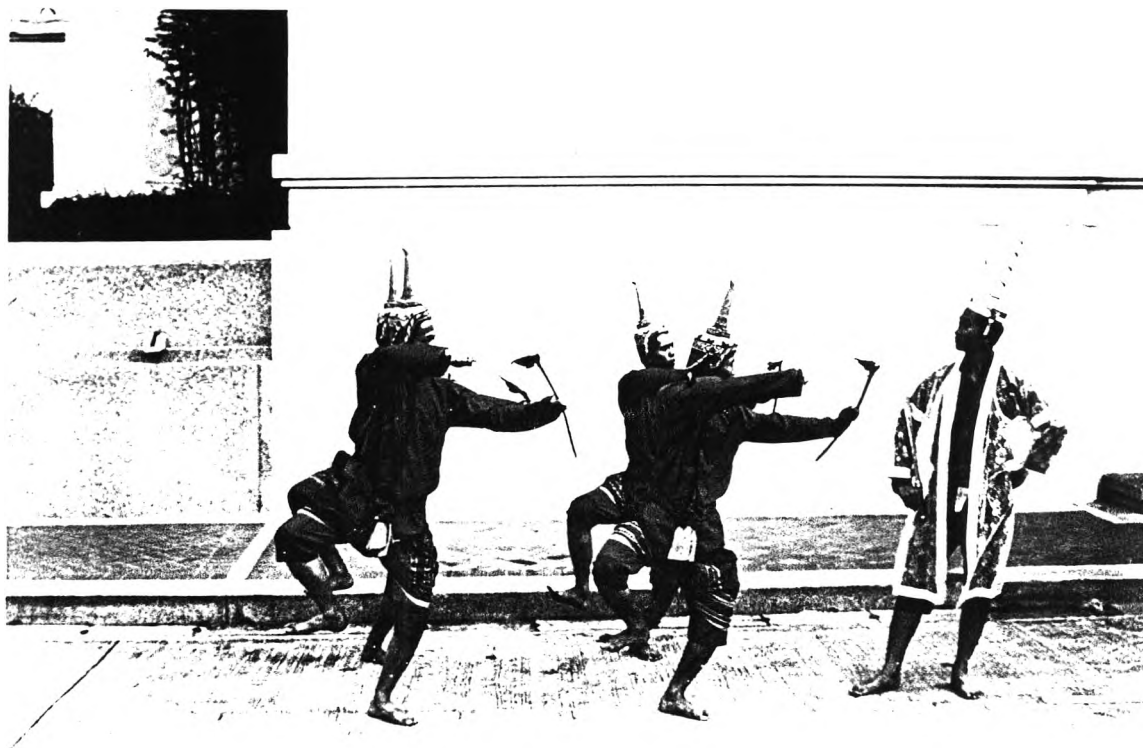
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 27 แต่หันหน้าหมดทุกคน

ท่าที่ 30 ตีลูกศรบนคันศร
 บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : ...จะไปไกรลาส

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 28 และหันหน้าหมดทุกคน หลังจากนั้นปฏิบัติท่าที่ 29 และ 30 สลับกัน ในบทร้องตั้งแต่ลูกคู่ร้องรับว่า “รักน้องข้าเอย จะไปไกรลาส” จนถึงบทร้อง “รักน้องข้าเอย จะไปชมไม้” แล้วรับด้วย โหม่ง – โมง – โมง / โมง – โมง – โหม่ง (จะปฏิบัติได้ท่ารำละ 15 ครั้ง รวม 30 ครั้ง)

ท่าที่ 31 ตีลูกศรบนคันศร

บทร้อง/ดนตรี พระกาล : โอละพ่อพระกาลมาแล้ว

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งหมดยังคงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 29 และ 30 สลับกันโดยที่ตั้งแต่บทร้อง "โอละพ่อ พระกาลมาแล้ว" นั้นผู้แสดงเป็นพระกาลจะออกมาจากทางด้านซ้ายของเวที แล้วมายืนอยู่ที่ด้านซ้ายของผู้แสดงทั้งหมด โดยที่ผู้แสดงทั้งหมดที่แสดงเป็นกษัตริย์ก็จะปฏิบัติท่าที่ 29 และ 30 สลับกันไป จนถึงบทร้องที่ว่า "โอละพ่อ หลีกไปให้พ้น" แล้วรับด้วย โหม่ง - โมง - โม้ง / โม่้ง - โม่้ง - โม่้ง (จะปฏิบัติได้ท่ารำละ 8 ครั้ง รวม 16 ครั้ง)

ท่าที่ 32 ท่ายืนเจรจา

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิโรษะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ ในช่วงเจรจานี้ ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย (กษัตริย์และพระกาล) จะยืนเจรจากัน ลักษณะท่ายืนไม่มีกำหนดตายตัว ซึ่งการเจรจาในช่วงนี้เป็นการเจรจาโต้ถามกันระหว่างตัวละครสองฝ่าย และมีการแทรกมุขตลกต่าง ๆ ไว้ในบทเจรจาช่วงนี้ (สามารถดูรายละเอียดมุขตลกในการแสดงระเบง หน้า 168) ใจความสำคัญของบทเจรจาทอนนี้คือ พระกาลหรือพระขันธกุมารห้ามมิให้บรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครเดินทางไป ให้เดินทางกลับบ้านเมืองของตน

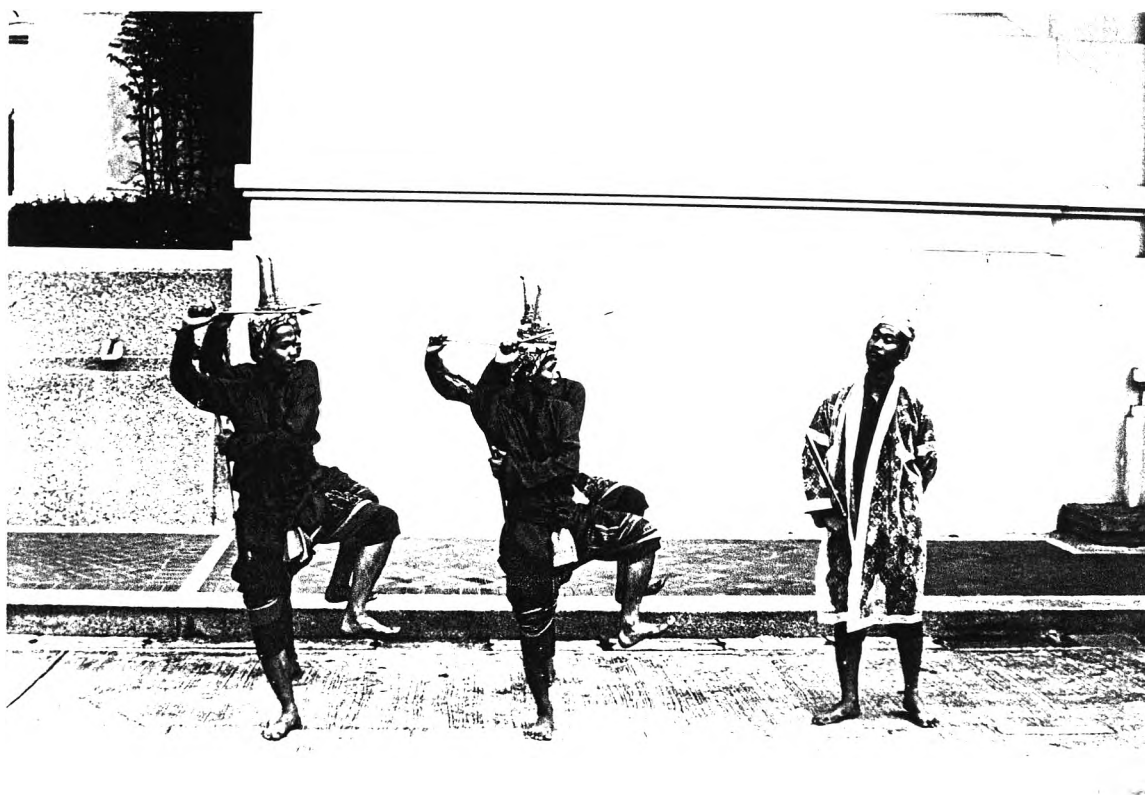

ท่าที่ 33 ตีลูกศรบนคันศร

บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : โอละพ้อพร้อมกันทั้งปวง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดย แขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขน ซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนยกเว้นพระกาลปฏิบัติเหมือนท่าที่ 30 ส่วนพระกาลยังคงยืนอยู่ทางซ้ายมือของผู้แสดงทั้งหมด หลังจากนั้นให้ผู้แสดงที่เป็นภษัตริย์ ปฏิบัติท่าที่ 29 และ 30 สลับกันไปจนถึง บทร้องที่ว่า "โอละพ้อโก่งศรทั้งปวง"

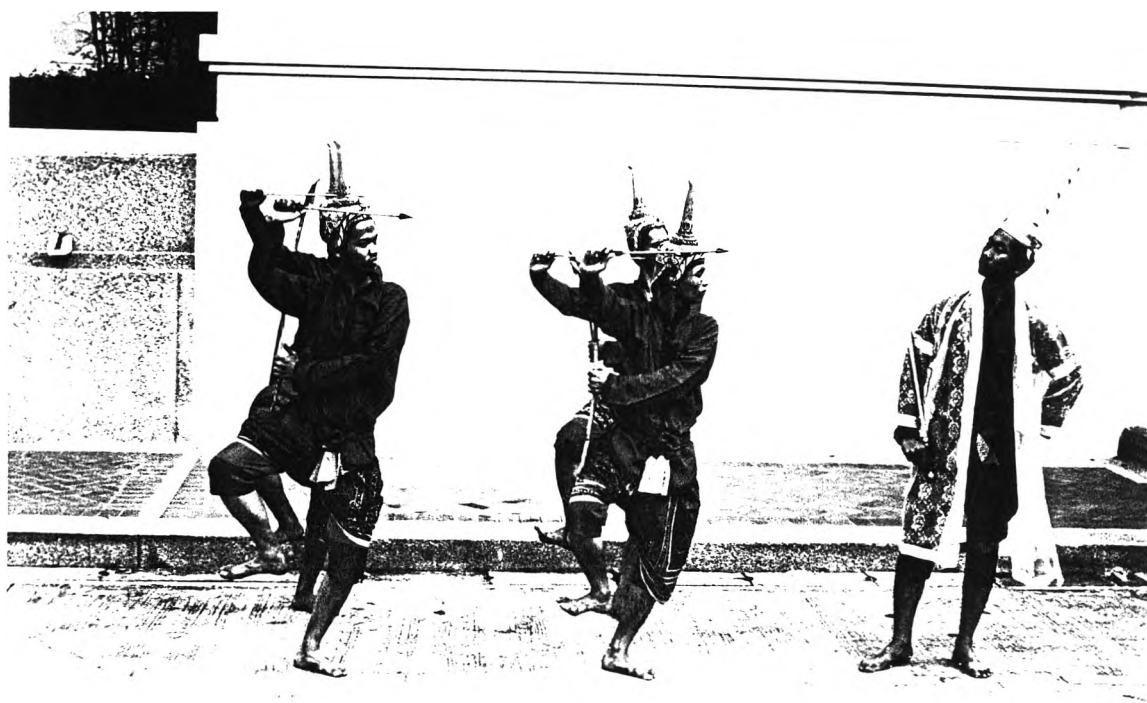

ท่าที่ 34 ท่าโก่งศร

บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : ... โก่งศรทั้งปวง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ
	แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา	แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ พระกาลยังคงยืนมองบรรดากษัตริย์ ช่วยผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์จะทำท่าโก่งศร โดยให้มือขวาถือลูกศรระดับศีรษะหัวลูกศรพุ่งไปทางซ้าย (ทางพระกาล) ส่วนมือซ้ายถือคั่นศรแล้ว ขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา หัวศรตั้งขึ้น ยกเท้าซ้าย หันหน้ามองทางพระกาล

ท่าที่ 35 ท่าโก่งศร
บพ็ร้อง/ดนตรี โหม่ง – โมง – โม่้ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

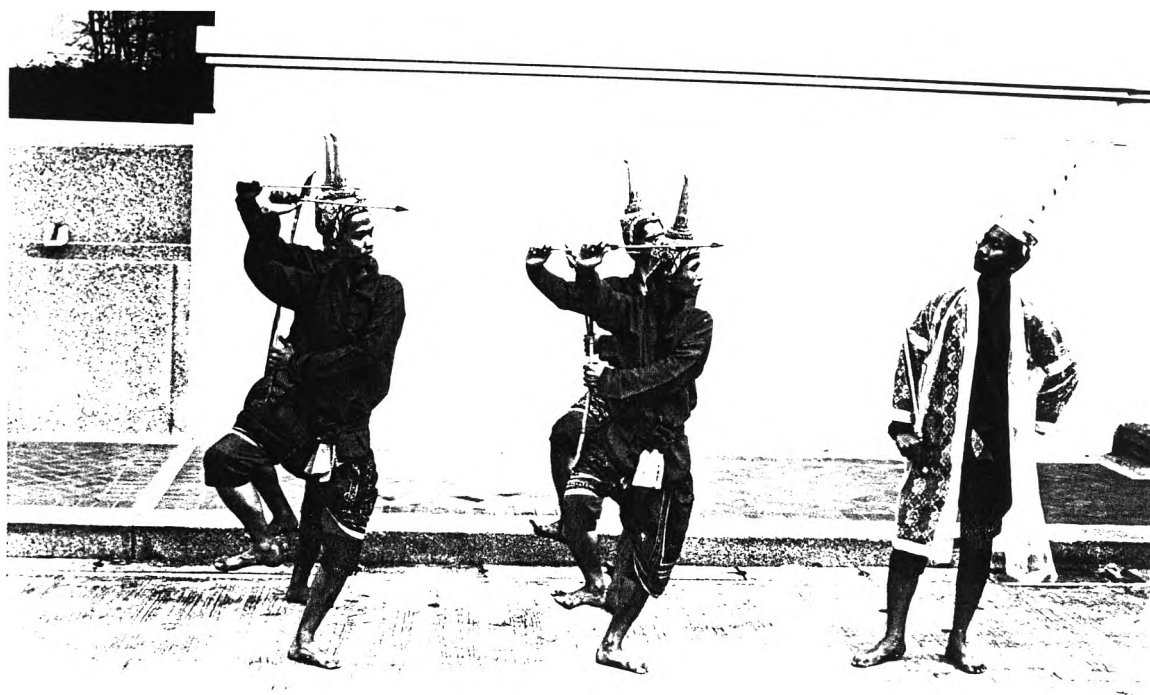
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 34 แต่สลับมายกเท้าขวาแทน ส่วน
พระกาลยังคงยืนมองบรรดากษัตริย์อยู่ในตำแหน่งเดิม

ท่าที่ 36 ท่าโค้งศร
บทร้อง/ดนตรี โหม่ง - โหม่ง - โหม่ง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายขัดคันทศรไว้กับแขนขวาและขาขวา	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ แขนซ้ายขัดคันทศรไว้กับแขนขวาและขาขวา
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 34 หลังจากนั้นให้ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ปฏิบัติท่าที่ 35 และ 36 สลับกันเป็นจำนวนท่าละ 1 ครั้ง รวม 2 ครั้ง ในบทร้องที่ต้นเสียงร้องว่า "โละพะอ แผลงศรทั้งปวง"

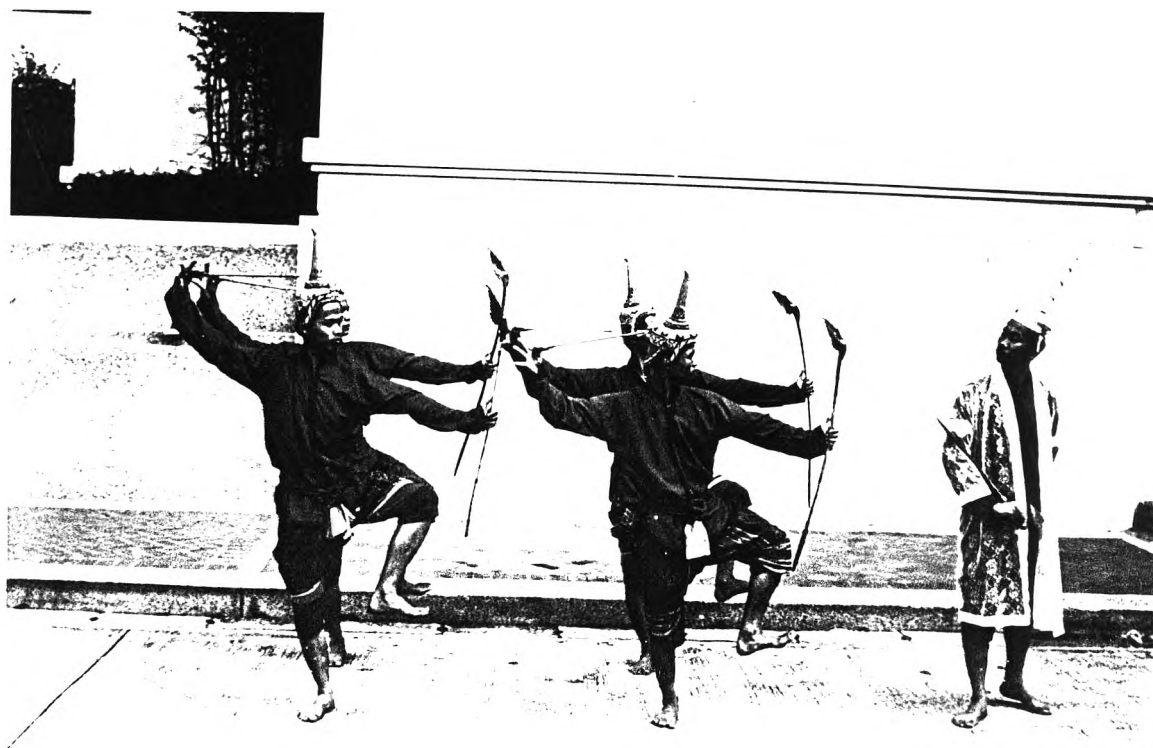

ท่าที่ 37 ท่าโค้งศร

บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่: โอละพ่อ...

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ	แขนขวาถือลูกศรระดับศีรษะ
ขา	แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา ยกเท้าขวา	แขนซ้ายขัดคั่นศรไว้กับแขนขวาและขาขวา ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 35

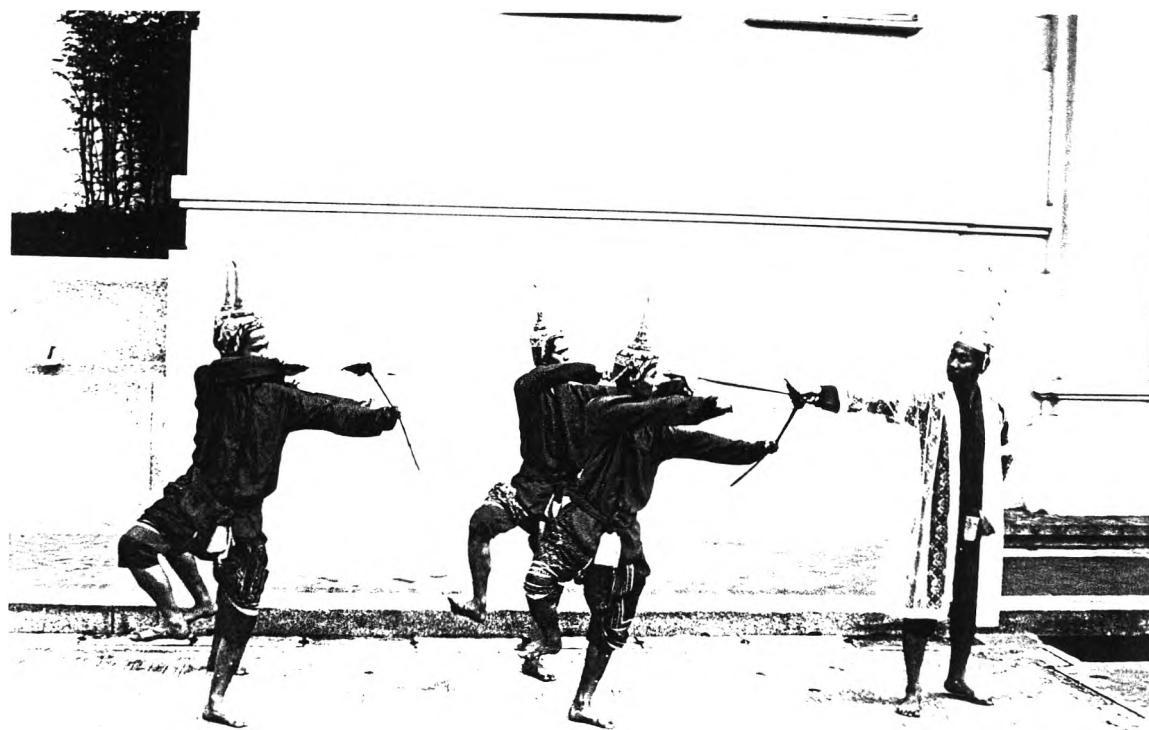

ท่าที่ 38 ท่าแมลงคร

บทร้อง/ดนตรี ลูกคู่ : ...แมลงครทั้งปวง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
คีรีชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับคีรีชะ แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับคีรีชะ แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงที่เป็นกะษัตริย์ให้ปฏิบัติท่าแมลงคร คือ มือขวาถือลูกศรระดับคีรีชะให้หัวลูกศรชี้ไปทางซ้ายมือ ส่วนมือซ้ายถือคันศรหัวคันศรตั้งขึ้น แขนตั้งระดับไหล่ หันหน้าไปทางซ้ายคือทางพระกาล แล้วยกเท้าซ้าย

ท่าที่ 39 ตีลูกศรบนคันศร และถือลูกศรแขนตึงระดับเอว
 บทร้อง/ดนตรี โหม่ง – โมง – โม้ง ถึงบทร้องพระกาด "โอะละพ้อสลบทั้งปวง"

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

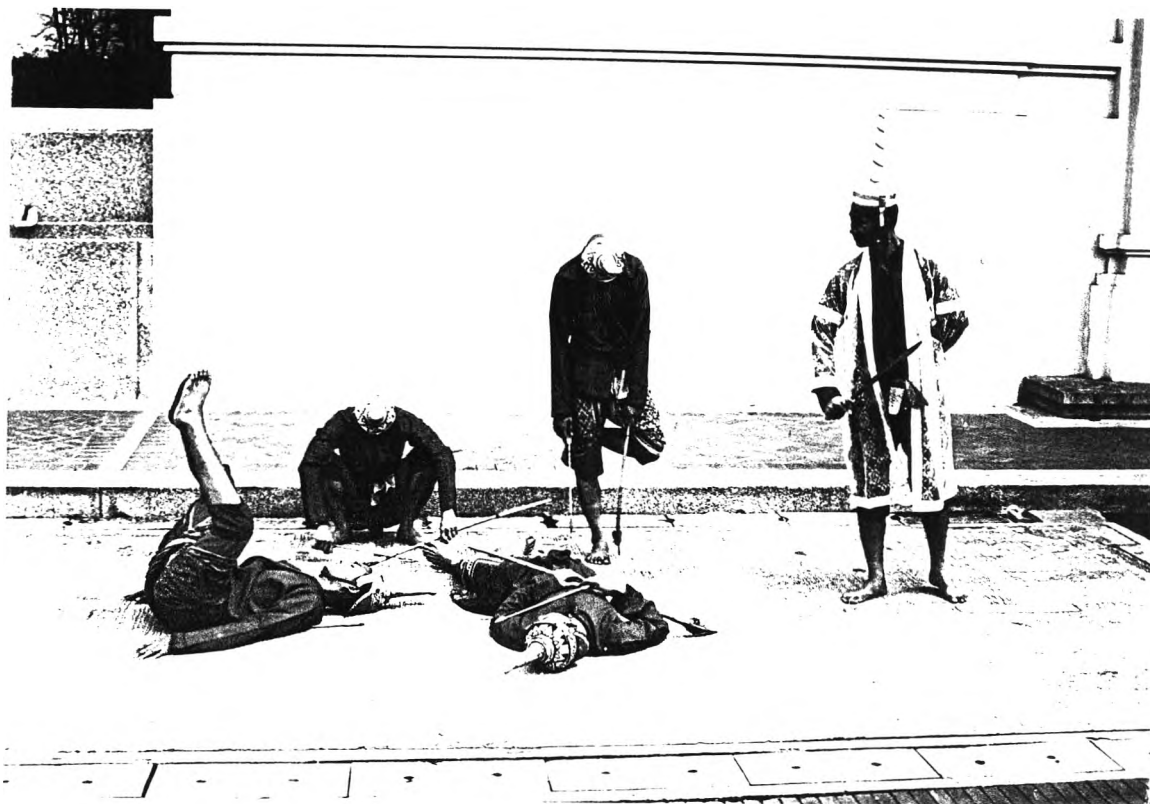
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 29 และ 30 สลับกันเป็นจำนวน 6 ครั้ง (ท่าละ 3 ครั้ง รวม 6 ครั้ง) ในบทร้องของพระกาดที่ว่า "โอะละพ้อสลบทั้งปวง" (โหม่ง – โมง – โม้ง / โมง – โมง – โหม่ง)

ท่าที่ 40 ท่าเพลงศร
บทร้อง/ดนตรี ปีพาทย์ทำเพลงร่ำ

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรระดับศิระชะ แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรระดับศิระชะ แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	ย่อขาเต็มเหลี่ยม	ย่อขาเต็มเหลี่ยม

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงที่เป็นบรรดากษัตริย์ให้ปฏิบัติท่าเพลงศร คือ มือขวาถือลูกศรระดับศิระชะให้หัวลูกศรชี้ไปทางซ้ายมือ ส่วนมือซ้ายถือคันศรหัวคันศรตั้งขึ้น แขนตั้งระดับไหล่ หันหน้าไปทางซ้ายคือพระกาล วางเท้าย่อเต็มเหลี่ยม ส่วนพระกาลให้ทำท่าไหว้แล้วใช้พระขรรค์ชี้ไปที่บรรดากษัตริย์เพื่อสาปให้สลบ

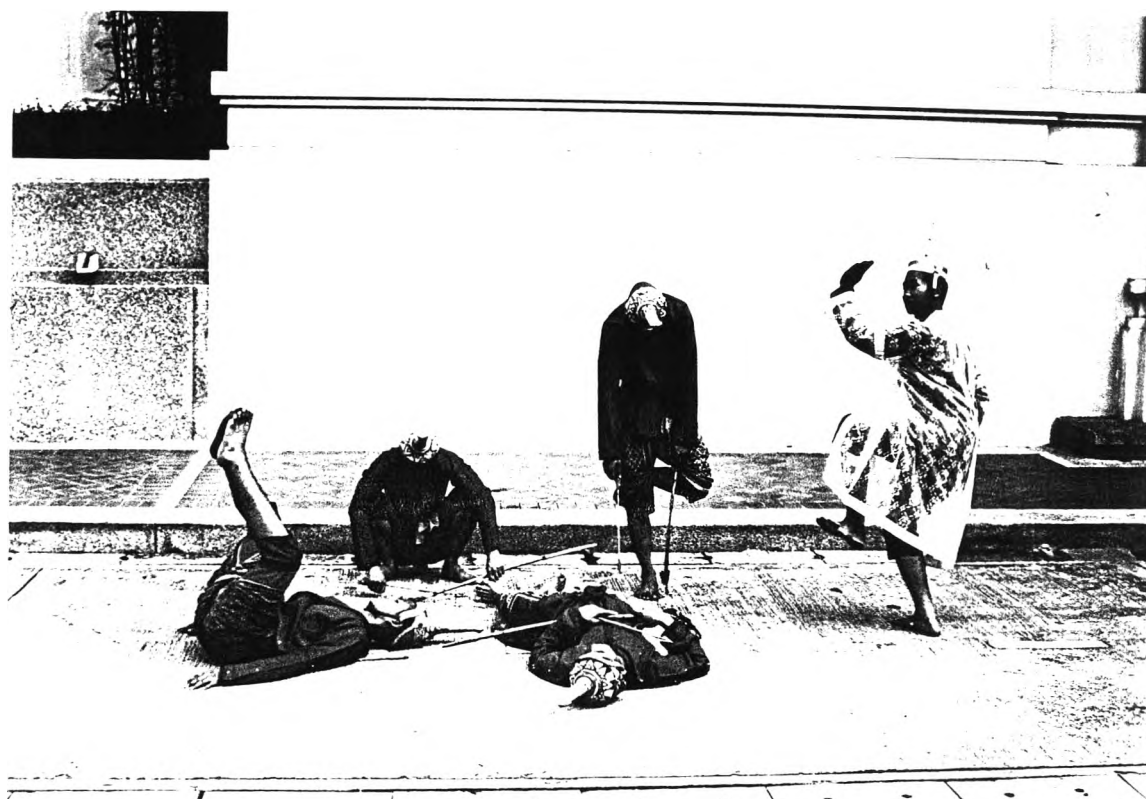

ท่าที่ 41 ท่าสลบ

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระษะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

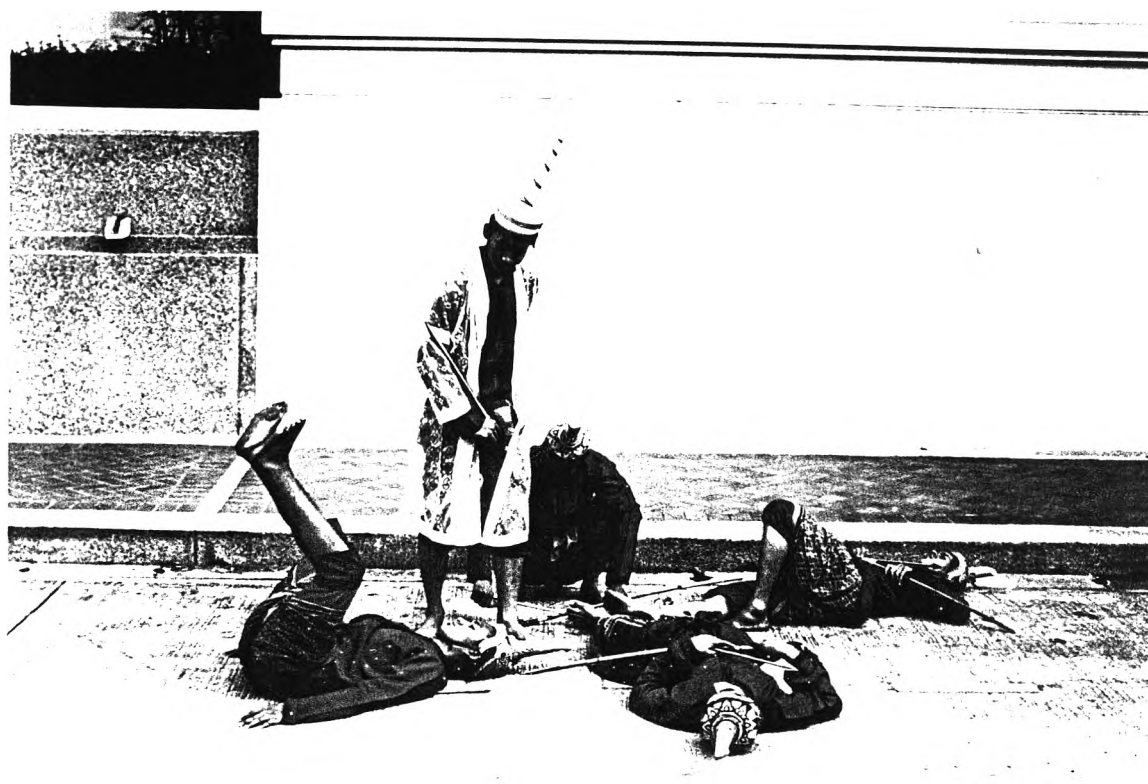
วิธีปฏิบัติ ท่าสลบเป็นท่าอัสระที่บรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครถูกพระกาลสาปแล้วสลบไป (ลักษณะท่าสลบสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน "มุขตลกในการแสดงระเบง" หน้า 168) ผู้แสดงจะทำท่านอนหรือยืนสลบในลักษณะต่าง ๆ โดยที่พระกาลจะยืนดูอยู่ทางด้านซ้าย ในตอนนี้พี่พาทยได้บรรเลงรัวจบแล้ว

ท่าที่ 42 ท่าเดินมองของพระกาล
บทร้อง/ดนตรี ปีพาทย์ทำเพลงพญาเดิน

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

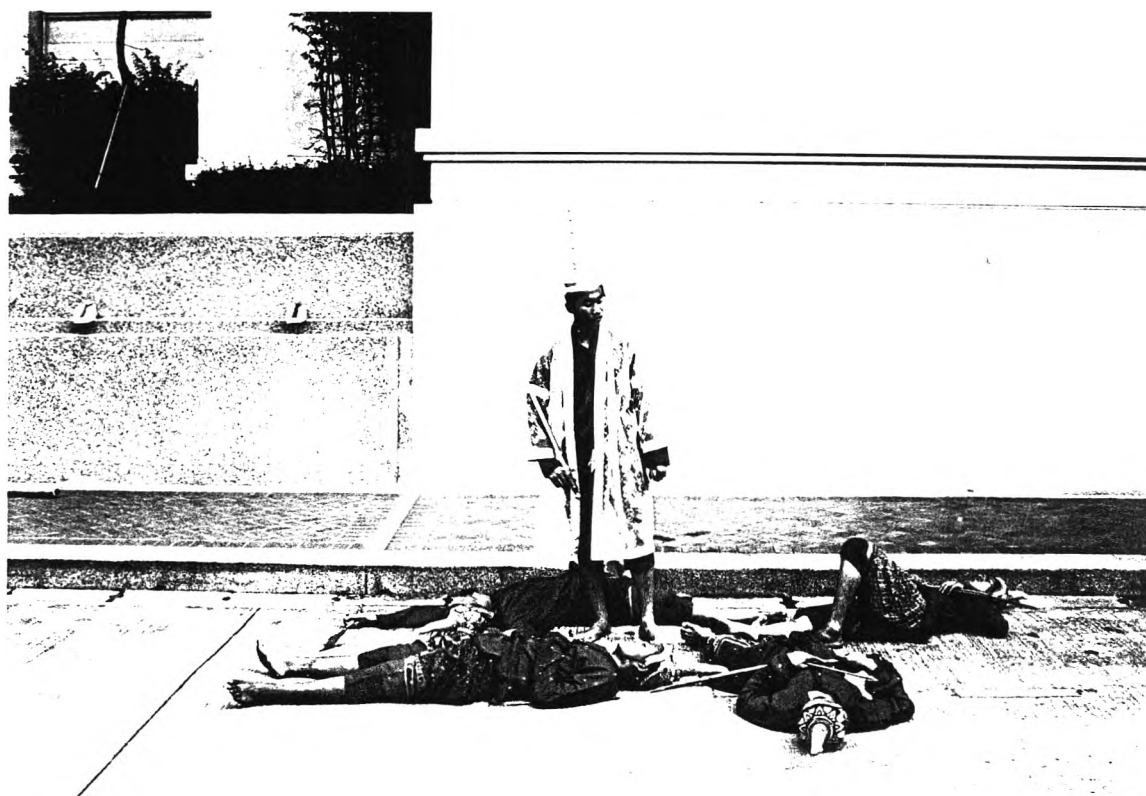
วิธีปฏิบัติ ในการปฏิบัติท่าช่วงนี้นั้นเป็นท่าของพระกาลซึ่งจะเดินสำรวจดูบรรดากษัตริย์ที่ถูกสาปจนสลบไป ซึ่งเป็นการแสดงในลักษณะท่าอิสระต่าง ๆ แต่ให้เป็นลักษณะท่าเดินมองในระหว่างนี้ก็มีการสอดแทรกมุขตลกต่าง ๆ ลงไป ในท่าทางที่แสดงออกมารวมทั้งมีการเจรจาคนเดียวของพระกาลที่ทำให้เกิดความสนุกสนานและตลกขบขันด้วย

ท่าที่ 43 ท่าเดินมองของพระกาล
บทร้อง/ดนตรี ปีพาทย์ทำเพลงพญาเดิน

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ ลักษณะท่าที่ปรากฏในรูปนั้นเป็นลักษณะของท่าเดินมองอีกท่าหนึ่งของพระกาล
ในช่วงเพลงพญาเดิน เช่นกัน

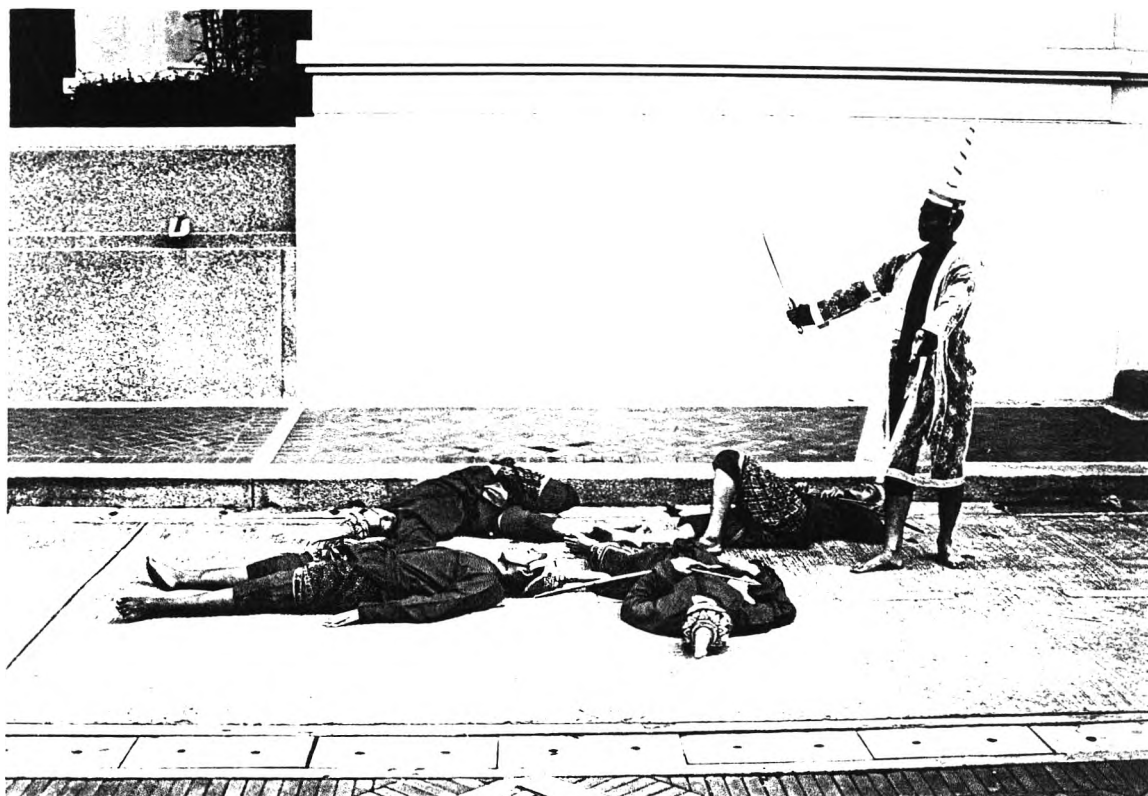

ท่าที่ 44 ท่ามองแล้วเกิดความสงสาร (ของพระกาล)

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ เมื่อปีพาทย์ทำเพลงพญาเดินจบแล้ว ผู้แสดงที่เป็นพระกาลหรือพระขันธกุมาร ได้เดินไปสำรวจบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครที่นอนสลบอยู่ จนตนเกิดความสงสารและคิดที่จะชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ลักษณะท่าที่พระกาลปฏิบัติในช่วงนี้นั้นเป็นท่ายืนมองอย่างสงสาร ในขณะเดียวกันก็มีการเจรจาขึ้นมาเพียงคนเดียว เพื่อบอกให้ผู้ชมเข้าใจว่าตนเกิดความสงสาร บรรดากษัตริย์เหล่านั้นจึงคิดจะชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้น

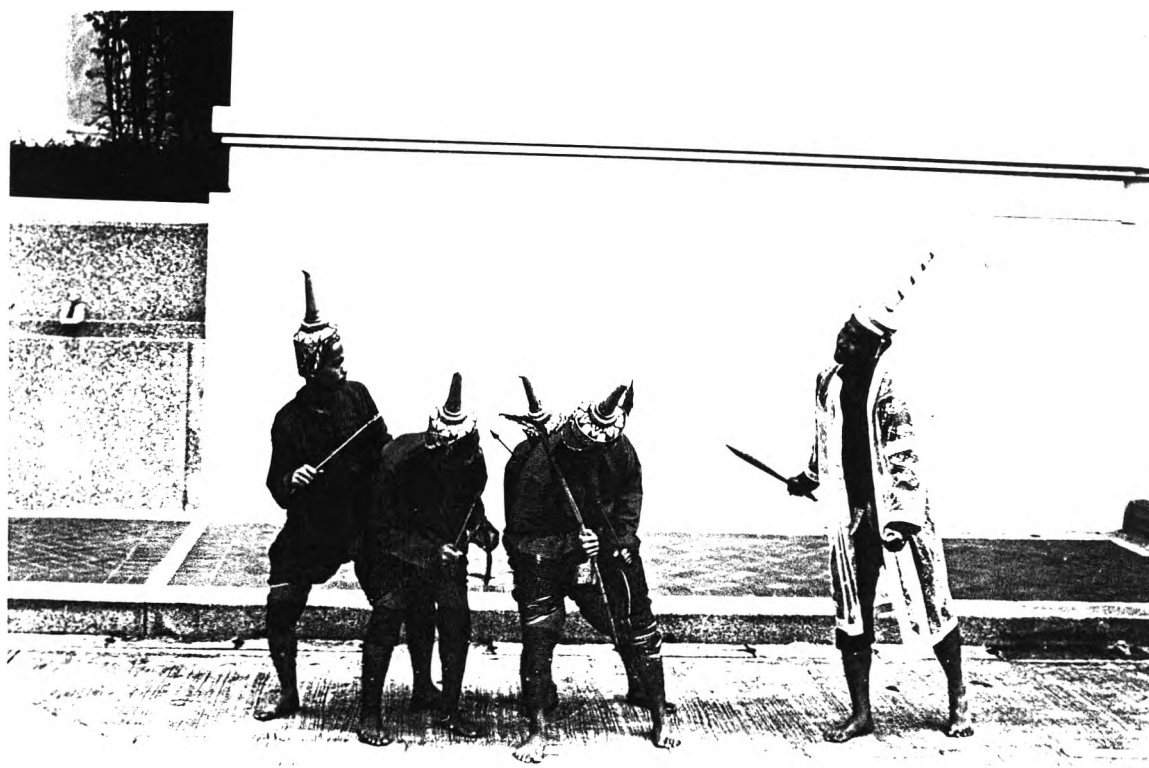

ท่าที่ 45 ท่าชูปชีวิตให้ฟื้น

บทร้อง/ดนตรี พระกาล : โอละพ่อฟื้นขึ้นทั้งปวง และปีพาทย์ทำเพลงรัว

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ยังคงนอนสลบอยู่ ปีพาทย์เพลงรัว พระกาลทำท่าโดยมือ 2 มือ ขึ้น แล้วมองไปที่บรรดากษัตริย์ที่นอนสลบอยู่

ท่าที่ 46 ท่ายื่นเงรจา

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิโรษะ	-	-
ลำตัว	-	-
แขน	-	-
ขา	-	-

วิธีปฏิบัติ เมื่อจบเพลงรับบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครจึงพินขึ้น เมื่อพินแล้ว พระกาลจึงว่ากล่าวสั่งสอน มีการเงรจาโต้ตอบกันระหว่างตัวละครทั้งสองฝ่าย แต่บรรดากษัตริย์จะต้องทำเป็นกลัวพระกาลและเชื่อฟังในคำสั่งสอน

ท่าที่ 47 พระกาลลากลับ

บทร้อง/ดนตรี -

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เฉียงตัวทางซ้าย	เฉียงตัวทางซ้าย
แขน	พนมมือระหว่างอก	พนมมือระหว่างอก
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า

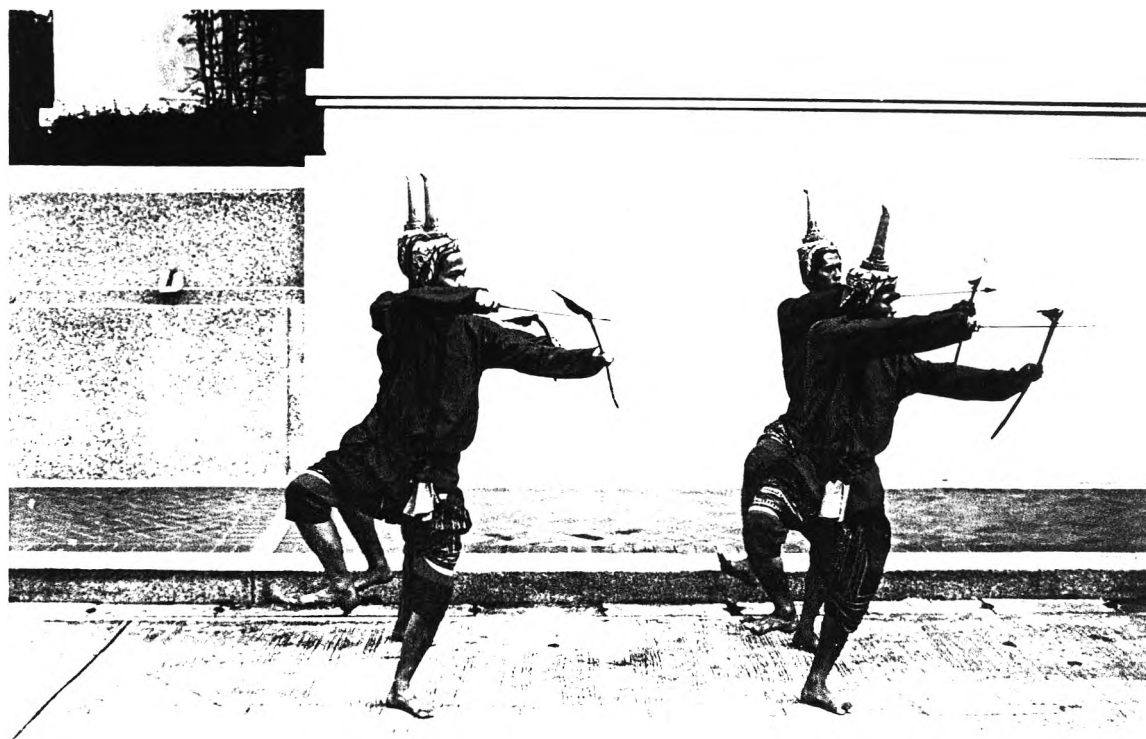
วิธีปฏิบัติ เมื่อพระกาลได้กล่าวสั่งสอนบรรดากษัตริย์แล้ว พระกาลจึงลากลับบ้านเมืองของตนเอง แล้วเดินกลับเข้าไปทางซ้ายของเวที ส่วนบรรดากษัตริย์ก็ปฏิบัติท่าดังนี้ คือ ศิระชะหันมองพระกาล ลำตัวเฉียงทางซ้าย พนมมือโดยวางคันศรและลูกศรไว้ระหว่างอก ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า

ท่าที่ 48 ถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : โอละพ่อ...

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย	เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือนิ้วศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง	แขนขวาถือนิ้วศรหงายฝ่ามือแขนตั้ง แขนซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

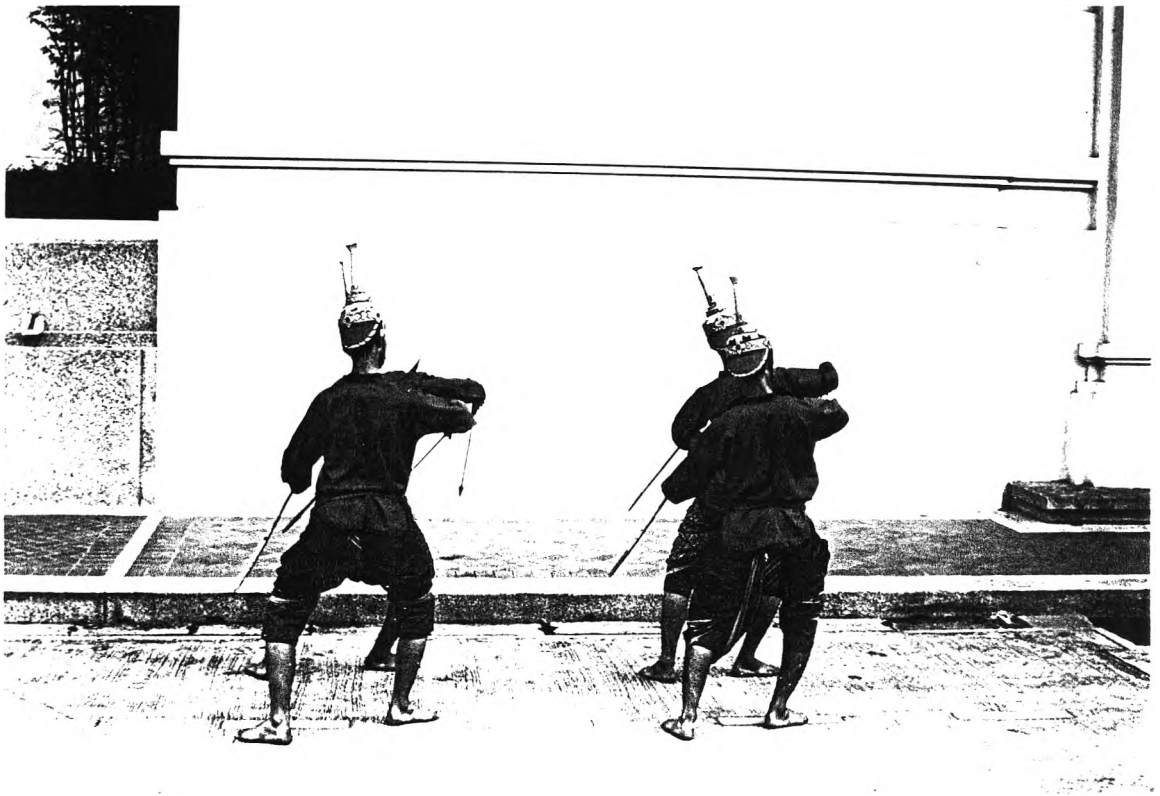
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนปฏิบัติเหมือนกัน คือ แต่มีขวาถือนิ้วศรหงายฝ่ามือขึ้นแขนตั้ง แล้วทอดแขนลงต่ำระดับเอว ส่วนมือซ้ายถือคันศรคว่ำฝ่ามือลง นิ้วศรชี้มาด้านหน้า งอแขนเล็กน้อยระดับไหล่แล้วยกเท้าซ้ายขึ้น

ท่าที่ 49 ตีลูกศรบนคันศร
บทร้อง/ดนตรี ต้นเสียง : ...ยกกลับเข้าเมือง

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	โน้มตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย	แขนขวาถือลูกศรตีบนคันศรซึ่งถือโดยแขนซ้าย
ขา	ยกเท้าขวา	ยกเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 48 แต่เปลี่ยนมายกเท้าขวาแทนหลังจากนั้นให้ปฏิบัติท่าที่ 48 และ 49 สลับกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง (ท่าละ 2 ครั้ง รวม 4 ครั้ง) ตั้งแต่บทร้องลูกคู่ : โอละพ่อ ยกกลับเข้าเมือง โหม่ง – โมง – โม่้ง / โม่้ง – โมง – โหม่ง

ท่าที่ 50 ท่าสอดเชิด
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	เอียงซ้าย	เอียงซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรคว่ำลงระดับเอว แขนซ้ายถือคันศรตั้งขึ้นระดับเอว	แขนขวาถือลูกศรคว่ำลงระดับเอว แขนซ้ายถือคันศรตั้งขึ้นระดับเอว
ขา	ก้าวเท้าขวา	ก้าวเท้าขวา

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทุกคนหันหลังแล้วก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เอียงศีรษะทางซ้าย ลำตัวตั้งตรง มือขวาถือลูกศรให้หัวลูกศรคว่ำลงอยู่ระดับเอว ส่วนมือซ้ายถือคันศรตั้งมือขึ้นระดับเอวแล้วค่อย ๆ หมุนตัวทางขวากลับมาด้านหน้า

ท่าที่ 51 ทำสอดเชิดใช้ตัว 6 ครั้ง

บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	ยืนส้นเท้าชิดกันเปิดเข่า	ยืนส้นเท้าชิดกันเปิดเข่า

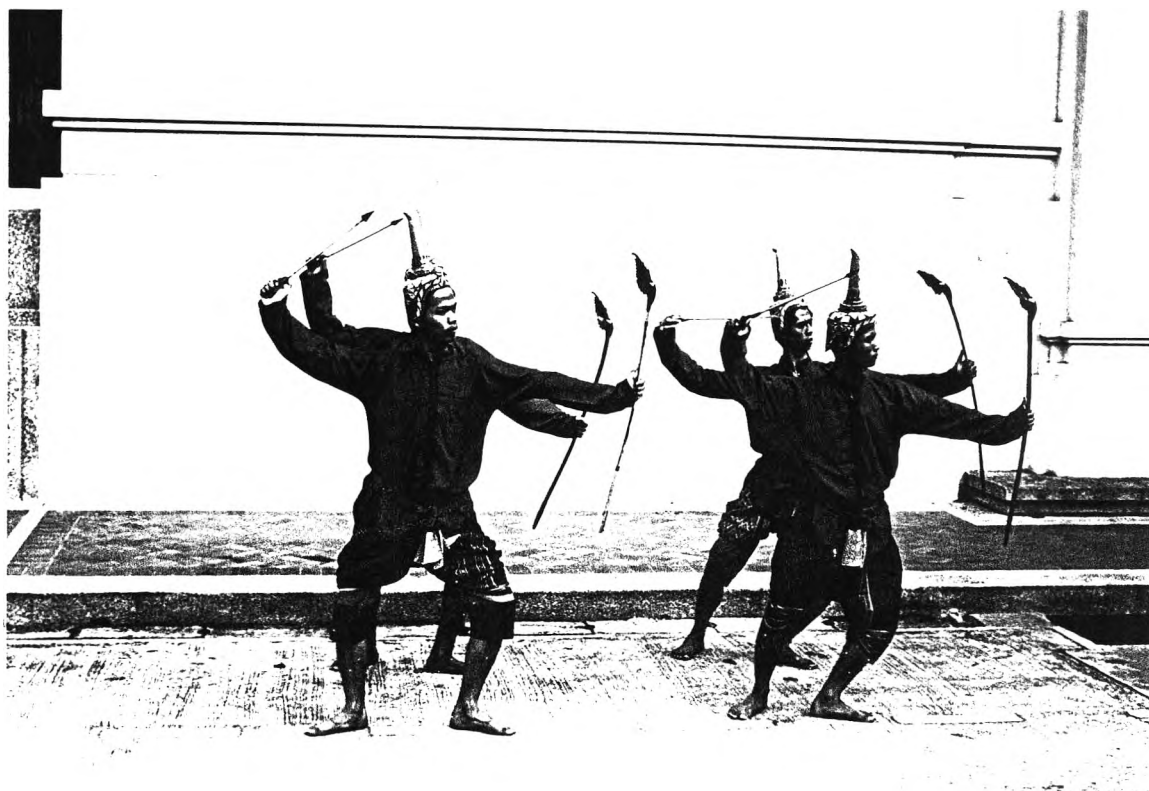
วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงหมุนตัวมาด้านหน้าแล้ว ให้สอดมือขวาที่ถือลูกศรไปตั้งวงบนระดับศิระชะหัวลูกศรชี้ไปทางซ้าย ส่วนมือขวาถือคันศรหัวคันศรตั้งขึ้นแขนตั้งระดับไหล่ หันหน้าทางซ้ายรวบเท้าส้นเท้าชิดติดกัน เปิดเข่าออก แล้วใช้ตัว 6 จังหวะ (ใช้ตัว หมายถึง การเคลื่อนไหวลำตัวโดยใช้เกลียวข้าง)

ท่าที่ 52 ท่ายกเท้าซ้าย
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	ยกเท้าซ้าย	ยกเท้าซ้าย

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงใช้ตัวครบ 6 จังหวะแล้ว ให้ถอนเท้าขวาลงด้านหลังพร้อม ทั้งยกเท้าซ้ายขึ้น ส่วนศีรษะลำตัวและแขนยังคงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 52

ท่าที่ 53 ท่าวางเท้าซ้าย
บทร้อง/ดนตรี ปีพาทย์ทำเพลงเชิด

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศีรษะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	วางเท้าซ้ายลงด้านหน้า	วางเท้าซ้ายลงด้าน

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงยกเท้าซ้ายแล้วให้วางเท้าซ้ายลงด้านหน้าย่อขาลง ส่วนศีรษะลำตัว และแขนยังคงปฏิบัติเหมือนท่าที่ 52

ท่าที่ 54 ท่าวงกลับเข้าเวที
บทร้อง/ดนตรี ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด

สัดส่วน	ผู้แสดงแถวหน้า	ผู้แสดงแถวหลัง
ศิระชะ	หันทางซ้าย	หันทางซ้าย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่	แขนขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน แขนซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่
ขา	วงชอยเท้า	วงชอยเท้า

วิธีปฏิบัติ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติในท่าที่ 53 แล้ว ให้ผู้แสดงที่เป็นหัวแถว (ซ้ายมือ) ของทั้งสองแถวกลับหลังหันทางซ้ายมือ แล้ววงเข้าเวทีประตูทางด้านซ้ายมือของตน (ซ้ายมือของผู้ชมหรือขวามือของเวทีนั่นเอง) ส่วนผู้แสดงคนอื่น ๆ ก็ค่อย ๆ วงตามกันเข้าไปตามลำดับ

ตารางสรุปทำรำระเบง

ตารางสรุปทำรำระเบงต่อไปนี้เป็นตารางที่รวบรวมการใช้ทำรำในการแสดงระเบงมาไว้ด้วยกันโดยเรียงลำดับตั้งแต่เริ่มแสดงจนจบการแสดง ซึ่งจะแจกแจงให้เห็นลักษณะการใช้ทำรำในแต่ละจังหวะหรือแต่ละคำร้องได้อย่างชัดเจน เมื่อผู้อ่านได้อ่านในส่วนนี้ก็สามารถทำให้เข้าใจการใช้ทำรำในการแสดงระเบงได้ ทั้งนี้ในตารางสรุปทำรำจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงทำรำของผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร ส่วนทำรำของพระกาลนั้นจะเป็นทำรำอิสระไม่กำหนดรูปแบบตายตัว ผู้วิจัยจึงไม่ขอกล่าวถึงในตารางสรุปนี้

ภายในตารางสรุปทำรำระเบง จะพบอักษรย่อ ซึ่งมีความหมายดังนี้

ด.	หมายถึง	ผู้แสดงเป็นกษัตริย์ซึ่งเป็นต้นเสียงในการร้องบระเบง
ล.	หมายถึง	ผู้แสดงเป็นกษัตริย์ทั้งหมดที่เป็นลูกคู่ร้องรับต้นเสียง
ก.	หมายถึง	ผู้แสดงที่แสดงเป็นพระกาลหรือพระขันธกุมาร
ฌ.	หมายถึง	เสียงตีฆ้อง 3 ลูก

ตารางที่ 5 สรุปทำรำระเบง

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำเพลงคร			ทำน้ํงคูกเข้			ตีลูกศร บนค้ํนศร	ถือลูกศร ระดบเอว	ทำโงํศร		ทำสอดเช็ด				ทำอึลระ
		ยกช้ํย	ยกขว	เต็มเหล็ยม	ไหว	วางมือ	ถือ อุปกรณ์			ยกช้ํย	ยกขว	หันหลัง	ใช้ดัว	ยกช้ํย	วางช้ํย	
1	ปีพาทย์ทำเพลงแหงวิไลย	✓	✓													
2	ด : โอละพ้อขอดววยบังคม					✓										
	ล : โอละพ้อขอดววยบังคม				✓											
	ฆ : โหมง - โมง - โม่ํง				✓											
	ฆ : โม่ํง - โมง - โหมง				✓											
3	ด : โอละพ้อเทวัญมาบอก				✓											
	ล : โอละพ้อเทวัญมาบอก					✓										
	ฆ : โหมง - โมง - โม่ํง						✓									
	ฆ : โม่ํง - โมง - โหมง						✓									
4	ด : โอละพ้อยกออกจากเมือง							✓								
	ล : โอละพ้อยกออกจากเมือง							✓								
	ฆ : โหมง - โมง - โม่ํง							✓	✓							
	ฆ : โม่ํง - โมง - โหมง							✓	✓							
5	ด : โอละพ้อ...							✓	✓							
	...จะไปไกรลลล							✓	✓							
	ล : โอละพ้อ...							✓	✓							
	...จะไปไกรลลล							✓	✓							
	ฆ : โหมง - โมง - โม่ํง							✓	✓							
	ฆ : โม่ํง - โมง - โหมง							✓	✓							

ตารางที่ 5 สรุปทำรำระเบง (ต่อ)

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำเพลงคร			ทำนังคูกเข่า			ตีลูกคร บนคั่นคร	ถือลูกคร ระดับเอว	ทำโก่งคร		ทำสอดเข็ด					ทำอิสระ	
		ยกซ้าย	ยกขวา	เต็มเหลี่ยม	ไหว้	วางมือ	ถือ อุปกรณ์			ยกซ้าย	ยกขวา	หันหลัง	ใช้ตัว	ยกซ้าย	วางซ้าย	วิ่งเข้า		
6	ด : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ล : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง									✓	✓							
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง									✓	✓							
7	ด : รักพี่ข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ล : รักพี่ข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง									✓	✓							
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง									✓	✓							
8	ด : รักน้องข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ล : รักน้องข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปไกรลาส								✓	✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง									✓	✓							
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง									✓	✓							
9	ด : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓	✓								
	...จะไปขมนก								✓	✓								

ตารางที่ 5 สรุปทำราระเบง (ต่อ)

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำนองละคร			ทำนองคู่เข่า			ตีลูกศร บนคันทศร	ถือลูกศร ระดับเอว	ทำนองสร		ทำสอดเช็ด			ทำอิสระ	
		ยกซ้าย	ยกขวา	เต็มเหลี่ยม	ไหว	วางมือ	ถือ อุปกรณ์			ยกซ้าย	ยกขวา	หันหลัง	ใช้ตัว	ยกซ้าย		วางซ้าย
10	ล : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมนก								✓							
	ฆ : ไหมง - โมง - ไม้ง								✓							
	ฆ : ไม้ง - โมง - ไหมง								✓							
	ด : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมไม้								✓							
11	ล : รักแก้วข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมไม้								✓							
	ล : รักพี่ข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมไม้								✓							
	ฆ : ไหมง - โมง - ไม้ง								✓							
	ฆ : ไม้ง - โมง - ไหมง								✓							
12	ด : รักน้องข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมไม้								✓							
	ล : รักน้องข้าเอ๋ย...								✓							
	...จะไปชมไม้								✓							

ตารางที่ 5 สรุปทำร่ำระเบง (ต่อ)

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำเพลงคร			ทำนึ่งคุกเข้า			ตีลูกคร บนคันทคร	ถือลูกคร ระดับเอว	ทำโคงคร		ทำสอดเร็ด				ทำอัสระ	
		ยกซ้าย	ยกขวา	เต็มเหลี่ยม	ไหว	วางมือ	ถือ อุปกรณ์			ยกซ้าย	ยกขวา	หันหลัง	ใช้ตัว	ยกซ้าย	วางซ้าย		วิ่งเข้า
13	ฆ : โหม่ง - โมง - โม้ง								✓								
	ฆ : โม้ง - โมง - โหม่ง								✓								
	ก : โอละพอ...																
14	...พระกาลมาแล้ว								✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม้ง								✓								
	ฆ : โม้ง - โมง - โหม่ง								✓								
15	ด : โอละพอ...								✓								
	...ขวางหน้าอยู่โย								✓								
	ล : โอละพอ...								✓								
16	...ขวางหน้าอยู่โย								✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม้ง								✓								
	ฆ : โม้ง - โมง - โหม่ง								✓								
16	ด : โอละพอ...								✓								
	...หลึกไปให้พัน								✓								
	ล : โอละพอ...								✓								
16	...หลึกไปให้พัน								✓								
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม้ง								✓								
	ฆ : โม้ง - โมง - โหม่ง								✓								✓
	เจรจา																

ตารางที่ 5 สรุปทำรำระเบง (ต่อ)

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำเพลงคร			ทำนึ่งคุกเข้า			ตีลูกศร บนคันทศร	ถือลูกศร ระดับเอว	ทำแกงคร		ทำสอดเข็ด					ทำอิสระ
		ยกซ้าย	ยกขวา	เต็มเหลี่ยม	ไหว	วางมือ	ถือ อุปกณ์			ยกซ้าย	ยกขวา	หันหลัง	ใช้ตัว	ยกซ้าย	วางซ้าย	วิ่งเข้า	
17	ด : โอละพ่อ...								✓								
	...พร้อมกันทั้งปวง							✓									
	ล : โอละพ่อ...								✓								
	...พร้อมกันทั้งปวง							✓									
18	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง								✓								
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง								✓								
	ด : โอละพ่อ...								✓								
	...โก่งครทั้งปวง							✓		✓							
19	ล : โอละพ่อ...									✓							
	...โก่งครทั้งปวง									✓							
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง										✓						
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง										✓						
20	ด : โอละพ่อ...									✓							
	...สลับทั้งปวง	✓									✓						
	ฆ : โหม่ง - โมง - โม่้ง								✓								
	ฆ : โม่้ง - โมง - โหม่ง								✓								

ตารางที่ 5 สรุปทำรำระเบง (ต่อ)

ลำดับที่	บทร้อง/ดนตรี	ทำเพลงคร			ทำนึ่งคุกเข้า			ตีลูกคร บนคั่นคร	ถือลูกคร ระดับเอว	ทำโคงคร		ทำสอดเชิด				ทำอิสระ	
		ยกซ้าย	ยกขวา	เต็มเหลี่ยม	ไหว	วางมือ	ถือ อุปกรณ์			ยกซ้าย	ยกขวา	หันหลัง	ใช้ตัว	ยกซ้าย	วางซ้าย		วิ่งเข้า
21	ชม : โหม่ง - โมง - โม่้ง ชม : โม่้ง - โมง - โหม่ง ปีพาทย์ทำเพลงร้ว			✓				✓	✓								✓
22	เจรจาแทรกมุขตลก																✓
23	ปีพาทย์ทำเพลงพญาเดิน																✓
24	เจรจาแทรกมุขตลก																✓
25	ก : โอละพ่อ... ฟิ้นขึ้นทั้งปวง																✓
	ชม : โหม่ง - โมง - โม่้ง																✓
	ชม : โม่้ง - โมง - โหม่ง																✓
26	ปีพาทย์ทำเพลงร้ว																✓
27	เจรจาสั่งสอน																✓
28	ด : โอละพ่อ... ...ยกกลับเข้าเมือง							✓	✓								
	ล : โอละพ่อ... ...ยกกลับเข้าเมือง							✓	✓								
	ชม : โหม่ง - โมง - โม่้ง								✓								
	ชม : โม่้ง - โมง - โหม่ง								✓								
29	ปีพาทย์ทำเพลงเชิด											✓	✓	✓	✓	✓	

การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงระเบง

ระเบงเป็นการแสดงที่มีลักษณะแตกต่างไปจากการละเล่นของหลวงชุดอื่น ๆ กล่าวคือ การแสดงระเบงเป็นการแสดงที่มีลักษณะคล้ายการแสดงละคร มีการดำเนินเรื่องราวต่าง ๆ ลักษณะท่ารำที่แสดงออกมาจึงเป็นท่ารำที่มีความหมายสามารถสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจในเรื่องราวได้ (คล้าย การรำตีบทในการแสดงโขนและละครของไทย)

ท่ารำในการแสดงระเบงนั้นจะมีการใช้อุปกรณ์มาประกอบในการปฏิบัติท่ารำ ซึ่งได้แก่ ลูกศร และคันศร ใช้เป็นอาวุธของบรรดาภคินีหรือเอ็ดเจ็ดพระนคร ในการปฏิบัติท่ารำก็จะมี การตีลูกศรลงบนคันศร เป็นจังหวะตามบทร้องด้วย นอกจากนี้ในการยกเท้าในการแสดงระเบงนั้นจะมี ลักษณะเป็นการยกเท้าขึ้นด้านข้างแบบตัวละครตัวพระในโขนและละคร แต่จะเพิ่มความพิเศษที่ การยกเท้านั้นจะต้องยกแบบหนีบร่องประกอบด้วย คำว่า “หนีบร่อง” นั้นเป็นลักษณะของวิธีการ ปฏิบัติเมื่อมีการยกเท้าเกิดขึ้น โดยที่ผู้แสดงจะต้องยกเท้าขึ้น งอเข่าให้ขาท่อนล่างกับขาท่อนบน หนีบกัน ตรงร่องไม่ยกสูงเกินไป หรือปล่อยให้เท้าห้อยต่ำมากเกินไป เพื่อที่ท่ารำในการปฏิบัติทำ ยกเท้าจะได้มีจังหวะในการยกเท้าขึ้นที่ชัดเจน และเกิดความพร้อมเพรียงสวยงาม

ลักษณะท่ารำระเบงสามารถสรุปและวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นชื่อท่าหรือวิธีปฏิบัติ

ตารางที่ 6 แสดงการใช้ท่า

ลำดับที่	ชื่อท่าหรือวิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
1	- ท่าแผลงศร (มือขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบน มือซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่หัวคันศรตั้งขึ้น หันหน้ามองทางซ้าย) 1.1 ยกเท้าซ้าย 1.2 ยกเท้าขวา 1.3 ย่อเต็มเหยียด	2 1 1	
2	- ทำนั่งคุกเข่า 2.1 วางอุปกรณ์ไว้ด้านหลังและวางมือบนหน้าขา 2.2 พนมมือขึ้นระหว่างอก 2.3 ถวายบังคม 2.4 มือขวาถือลูกศร มือซ้ายถือคันศร	1 3 1 3	
3	- ท่าตีลูกศรบนคันศร (มือขวาถือลูกศรตีลงบนคันศรซึ่งถืออยู่ในมือซ้าย หันหน้ามองทางซ้าย) 3.1 ยกเท้าขวา	44	
4	- ท่าถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว (มือขวาถือลูกศรทอดแขนลงต่ำแขนตั้งระดับเอว มือซ้ายถือคันศรจรอแขนเล็กน้อย หัวคันศรตั้งขึ้น หันหน้ามองทางซ้าย) 4.1 ยกเท้าซ้าย	44	
5	- ท่าโค้งศร (มือขวาถือลูกศรลักษณะตั้งวงบนมือซ้ายถือคันศรนำไปขัดไว้กับแขนขวาและลำตัวด้านขวาหันหน้ามองทางซ้าย) 5.1 ยกเท้าซ้าย 5.2 ยกเท้าขวา	3 3	

ตารางที่ 6 ตารางแสดงการใช้ท่ารำ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อท่ารำหรือวิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
6	- ท่าสอดเข็ด (กระบวนท่ารำในเพลงเข็ด 6.1 หันหลัง (มือขวาถือลูกศรคว่ำลงระดับเอว มือซ้ายถือคันศรตั้งขึ้นระดับเอว เอียงซ้าย ก้าวเท้าขวา) 6.2 ใช้ตัว (หันมาหน้าตรง มืออยู่ในลักษณะ ท่าแผลงศร แล้วเคลื่อนลำตัวโดย ใช้เกลียวข้างไปตามจังหวะดนตรี) 6.3 ยกเท้าซ้าย (มืออยู่ในท่าแผลงศร แต่ยกเท้า ซ้ายขึ้น) 6.4 วางเท้าซ้าย (มืออยู่ในท่าแผลงศรวางเท้าซ้าย) 6.5 วิ่งเข้าทางซ้าย (ประตูขวาของเวที)	1 6 1 1 1	ใช้ตัว 6 จังหวะ
7	- ท่าอิสระ เช่น ท่าสลบของกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระ นคร ท่าทางประกอบในมุขตลกต่าง ๆ และท่าทางของ พระกาลหรือพระขันธกุมาร	10	

จากตารางแสดงการใช้ท่ารำระเบงดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์ท่ารำและสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำที่มีปรากฏจำนวนครั้งในการใช้หรือการปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นท่ารำหลักในการแสดงระเบง ได้แก่

- ท่าตีลูกศรบนคันศร
- ท่าถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว

ซึ่งท่ารำทั้ง 2 ท่านี้ มีจำนวนครั้งในการปฏิบัติมากถึงท่าละ 44 ครั้ง รวมเป็นจำนวน 88 ครั้ง การใช้ท่ารำทั้ง 2 ท่านี้ เมื่อพิจารณาจากบทร้องแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า ท่ารำนี้จะใช้ในการเดินทางของบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร ซึ่งจะเดินทางไปหาไกรลาส แทนการเคลื่อนที่เพราะลักษณะท่ารำ 2 ท่านี้ จะเป็นท่ารำที่ปฏิบัติต่อเนื่องกัน มีการยกเท้าซ้ายและเท้าขวาสลับกันและผู้

แสดงก็จะเคลื่อนที่ไปด้วย บทร้องที่ใช้ทำรำ 2 ทำนี้มาก ได้แก่ บทร้อง ตั้งแต่โละพ่อยกออกจากเมืองจนถึงบทร้อง โละพ่อย้อมกันทั้งปวง

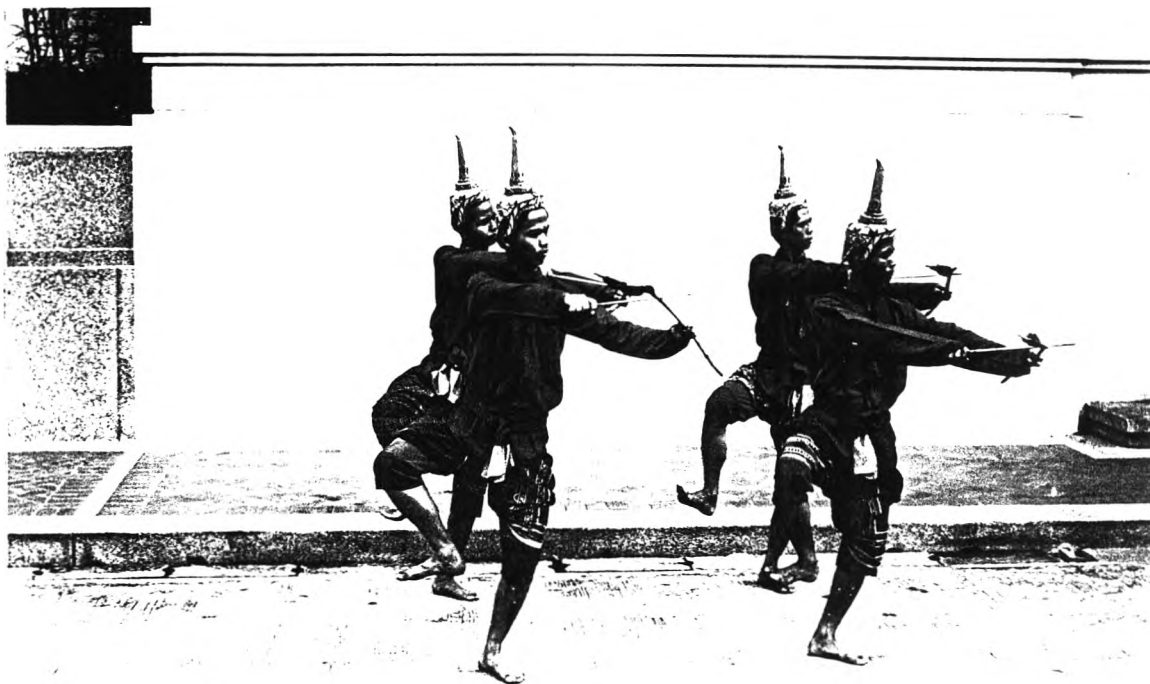
2. แนวทางในการใช้ทำรำนั้นจะใช้ทำรำที่เป็นไปตามลักษณะของบทร้อง คล้ายเป็นการรำตีบทในการแสดงโขนหรือละครของไทย เช่น บทร้องมีว่า “โละพ่อย้อมกันทั้งปวง” ผู้แสดงก็จะทำท่าโองศร ซึ่งเป็นท่าโองศรที่ใช้ในการแสดงโขน

3. การใช้ท่าทางอิสระต่าง ๆ จะมุ่งเน้นความสนุกสนานหรือความตลกขบขันเป็นหลัก

4. ทำรำที่ใช้ประกอบการแสดงระเบงส่วนใหญ่เหมือนท่ารำในการแสดงโขนของไทย เช่น ในช่วงที่ปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิด ผู้แสดงก็จะใช้ท่ารำเพลงเชิดของการแสดงโขนพระมาใช้

5. ท่ารำในช่วงแรกของการแสดงในบทร้องที่ว่า “โละพ่อยอถวายบังคม” เป็นการแทนการถวายบังคมพระมหากษัตริย์ก่อนการแสดง ซึ่งการแสดงชุดอื่น เช่น โมงครุ่ม กุลาตีไม้ ผู้แสดงจะเดินออกมาตั้งแถวก่อนแล้วจึงนั่งลงถวายบังคม และเริ่มต้นแสดง แต่สำหรับระเบงนั้นผู้แสดงจะรำออกมาตั้งแต่แรก ดังนั้นการถวายบังคมในบทร้องดังกล่าวจึงแทนการถวายบังคมพระมหากษัตริย์

การแสดงระเบงเป็นการแสดงที่มีรูปแบบหรือลักษณะเหมือนการแสดงละครคือมีตัวละครออกมาดำเนินเรื่องราวต่าง ๆ แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำต่าง ๆ มีลักษณะการใช้ท่ารำเหมือนการแสดงโขนและละครของไทย คือ จะใช้ท่ารำที่มีความหมายตรงตามบทร้อง (ลักษณะเหมือนการรำตีบท) เช่น บทร้องว่า “โละพ่อย้อมกันทั้งปวง” ก็จะใช้ท่ารำประกอบในการรำช่วงนั้น ๆ นอกจากนี้ในระหว่างการแสดงยังมีการสอดแทรกมุขตลกต่าง ๆ เข้าไปเพื่อให้เกิดความตลกขบขันหรือความสนุกสนานในการแสดงทำให้การแสดงไม่น่าเบื่ออีกด้วย

ภาพที่ 168 : ท่าตีลูกศรบนคันธรว

ที่มา : ถ่ายภาพโดย นางสาวผกา มาศ จิระรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544.

ภาพที่ 169 : ทำถือลูกศรเขนตั้งระดับเอว

ที่มา : ถ่ายภาพโดย นางสาวณกามาศ จิระจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544.

2. ลักษณะการใช้มือ

ลักษณะการใช้มือในการแสดงระเบงจะประกอบไปด้วยการใช้มือ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การใช้มือที่ไม่ถืออุปกรณ์ประกอบ (ศรและคันศร) ในการปฏิบัติท่ารำ
2. การใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบ (ศรและคันศร) ในการปฏิบัติท่ารำ

ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะพบว่ามีการใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบในการปฏิบัติท่ารำมากกว่า การใช้มือที่ไม่ถืออุปกรณ์ ลักษณะการใช้มือในการแสดงระเบงสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงลักษณะการใช้มือ

ลำดับที่	ลักษณะมือ	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ	หมายเหตุ
1	การใช้มือที่ไม่ถืออุปกรณ์ประกอบในการปฏิบัติท่ารำ		
	1.1 วางมือบนหน้าขา	1	
	1.2 พนมมือขึ้นระหว่างอก	3	
	1.3 ถวายบังคม	1	
2	การใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบในการปฏิบัติท่ารำ		
	2.1 มือขวาถือลูกศร มือซ้ายถือคันศร หัวศรและหัวคันศรตั้งขึ้นระดับเอว	1	
	2.2 มือขวาถือลูกศร คว่ำมือลงระดับเอว มือซ้ายถือคันศร หงายมือขึ้นบริเวณข้างลำตัวระดับเอว	1	
	2.3 มือขวาถือลูกศร หงายมือขึ้นบริเวณข้างลำตัวระดับเอว มือซ้ายถือคันศรคว่ำมือลงระดับเอว	1	
	2.4 มือซ้ายถือคันศรออกเล็กน้อย หัวคันศรตั้งขึ้น มืออยู่ระดับไหล่ ส่วนมือขวาถือลูกศร ตีลงไปบริเวณคันศร	44	
	2.5 มือซ้ายถือคันศรออกเล็กน้อย หัวคันศรตั้งขึ้น มืออยู่ระดับไหล่ ส่วนมือขวาถือลูกศร แขนตั้งทอดแขนลงต่ำระดับเอว	44	

ตารางที่ 7 แสดงลักษณะการใช้มือ (ต่อ)

ลำดับที่	ลักษณะมือ	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ	หมายเหตุ
2	2.6 มือขวาถือลูกศรในลักษณะตั้งวงบน พลิกฝ่ามือออก มือซ้ายถือคันศรให้หัวคันศรตั้งขึ้น แล้วนำคันศรไปขัดไว้กับแขนขวาและลำตัวด้านขวา (ท่าโค้งศร)	6	
	การใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบในการปฏิบัติท่าท่า		
	2.7 มือขวาถือลูกศรในลักษณะตั้งวงบน มือซ้ายถือคันศรแขนตั้งระดับไหล่ หัวคันศรตั้งขึ้น (ท่าแผงศร)	4	
	2.8 มือทั้งสองข้างพนมมือไว้ระหว่างอกแล้วมีศรกับคันศรวางอยู่ตรงกลางมือที่พนมกับอก	1	
	2.9 มือขวาถือลูกศรคว่ำมือลงระดับเอวมือซ้ายถือคันศรตั้งข้อมือขึ้น หัวคันศรตั้งขึ้นอยู่ระดับเอว (ระดับเดียวกับมือขวา)	1	

จากตารางแสดงลักษณะการใช้มือในการแสดงระเบงนั้นสามารถวิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะการใช้มือในระเบงนั้นจะมี ดังนี้

1.1 การใช้มือที่ไม่ถืออุปกรณ์ประกอบ ได้แก่ ทำนั้งพนมมือ ถวายบังคม ฯลฯ

1.2 การใช้มือถืออุปกรณ์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะมือ คือ

1. มือขวาถือลูกศร มือซ้ายถือคันศร ตั้งข้อมือขึ้นในระดับเดียวกัน ได้แก่ ท่าถืออุปกรณ์ในบทร้อง "โละพะอเทวีญมาบอก"
2. มือข้างใดข้างหนึ่งตั้งข้อมือขึ้นส่วนอีกมือหนึ่งคว่ำลง ได้แก่ ท่าสอดเข็ด
3. มือข้างใดข้างหนึ่งหงายมือ (ถืออุปกรณ์ในมือ) อยู่ข้างลำตัว ส่วนอีกมือหนึ่งนั้นคว่ำฝ่ามือลงบริเวณด้านหน้าลำตัว ระดับเอว ได้แก่ ท่า "โละพะอทยกออกจากเมือง"

4. มือซ้ายถือคันทันศรคว่ำฝ่ามือลงระดับไหล่ มือขวาถือลูกศรบนคันทันศรคว่ำฝ่ามือเหมือนกัน ได้แก่ ทำดีลูกศรบนคันทันศร
5. มือซ้ายถือคันทันศรคว่ำฝ่ามือลงระดับไหล่ มือขวาถือลูกศร หมายฝ่ามือทอดแขนลงต่ำระดับเอว ได้แก่ ทำดีลูกศรแขนตั้งระดับเอว
6. มือซ้ายถือคันทันศรแขนตั้งตั้งข้อมือนี้อะดับไหล่ มือขวาถือลูกศรระดับศีรษะ ได้แก่ ทำแผลงศร
7. มือซ้ายถือคันทันศรตั้งขึ้นชิดไว้กับมือขวาและลำตัว ส่วนมือขวาถือลูกศรในลักษณะตั้งวงบน ได้แก่ ทำโค้งศร

ซึ่งจากลักษณะการใช้มือของระเบงทั้งหมดนั้น การใช้มือในแบบที่ 4 และ 5 (ทำดีลูกศรบนคันทันศร และทำดีลูกศรแขนตั้งระดับไหล่) มีปรากฏจำนวนครั้งในการปฏิบัติมากที่สุด เป็นลักษณะมือแบบที่มือทั้งสองข้างถืออุปรกรณ์และคว่ำมือลงเหมือนกันกับมือทั้งสองข้างถืออุปรกรณ์ มือซ้ายคว่ำมือลง ส่วนมือขวาหมายมือแขนตั้งระดับไหล่ การใช้มือในทำรำนี้อาจเป็นลักษณะการใช้มือที่เป็นท่าหลักในการแสดงระเบง รวมทั้งการใช้มือใน 2 แบบนี้ ยังเป็นการใช้มือที่ทำให้เกิดเสียงประกอบในการแสดงด้วย ได้แก่ เสียงดีลูกบนคันทันศร นั้นเอง

2. ระดับของมือในการแสดงระเบงมีทั้งหมด 4 ระดับ ดังนี้

- ระดับศีรษะ ได้แก่ ทำแผลงศร ทำโค้งศร
- ระดับไหล่ ได้แก่ ทำดีลูกศรบนคันทันศร ทำดีลูกศรแขนตั้งระดับเอว ทำแผลงศร เป็นต้น
- ระดับอก ได้แก่ ทำพนมมือถวายบังคม
- ระดับต่ำกว่าอก ได้แก่ ทำดีลูกศรแขนตั้งระดับเอว ทำสอดเชิด

ซึ่งการใช้มือในระดับไหล่จะเป็นระดับที่มีปรากฏการใช้หรือการปฏิบัติมากที่สุดในการแสดงระเบง

สรุปลักษณะการใช้มือในการแสดงระเบงนั้นจะมีลักษณะการใช้มือในแบบที่มือทั้งสองข้างถืออุปรกรณ์แล้วคว่ำมือลงเหมือนกัน คือ ทำดีลูกศรบนคันทันศร และลักษณะการใช้มือในแบบที่มือทั้งสองข้างถืออุปรกรณ์ มือซ้ายคว่ำมือลงงอศอกเล็กน้อยระดับไหล่ มือขวาหมายมือ แขนตั้งทอดแขนลงต่ำระดับเอว คือทำดีลูกศรแขนตั้งระดับเอว เป็นลักษณะการใช้มือที่มีปรากฏการใช้มากที่สุด และระดับที่ใช้คือระดับไหล่ซึ่งเป็นระดับที่ผู้ชมสามารถเห็นท่าทำได้อย่างชัดเจน

3. ลักษณะการใช้เท้า

ลักษณะการใช้เท้าในการแสดงระเบง มีดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงการใช้เท้า

ลำดับที่	ลักษณะการใช้เท้า	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
1	ยกเท้า		
	- ยกเท้าซ้ายด้านข้าง	58	
	- ยกเท้าขวา ด้านข้าง	57	
2	ยืนตรง	2	
3	ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดอัด)	1	
4	ก้าวเท้า		
	- ก้าวหน้าเท้าซ้าย	2	
	- ก้าวหน้าเท้าขวา	-	
5	ประสมเท้าตัวตรง	6	

จากตารางแสดงลักษณะการใช้เท้า ในการแสดงระเบง สามารถสรุปและวิเคราะห์ได้ดังนี้
ลักษณะการใช้เท้าประกอบไปด้วยการใช้เท้า 5 ลักษณะ ได้แก่

1. ยกเท้า
 - 1.1 ยกเท้าซ้ายด้านข้าง
 - 1.2 ยกเท้าขวาด้านข้าง
2. ยืนตรง
3. ย่อขาเต็มเหยียด (เหยียดอัด)
4. ก้าวเท้า
 - 4.1 ก้าวหน้าเท้าซ้าย
5. ประสมเท้าตัวตรง

ซึ่งการใช้เท้าทั้ง 5 ลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้น ปรากฏว่า การยกเท้าด้านข้าง ทั้งซ้ายและขวาคือเป็นลักษณะการใช้เท้าที่มีปรากฏจำนวนครั้งในการปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งการยกเท้านี้เป็นลักษณะ

การใช้เท้าในท่ารำหลักของการแสดงระเบง มีความหมายถึงการเคลื่อนที่ของบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ด เจ็ดพระนครที่จะเดินทางไปเขาไกรลาส ผู้แสดงจะยกเท้าซ้ายสลับกับยกเท้าขวาพร้อมทั้งก้าวเดินไปในทิศทางต่าง ๆ ลักษณะของการยกเท้านี้จะยกเท้าขึ้นด้านข้างเหมือนยกเท้าของตัวพระ ในการแสดงโขนและละคร ซึ่งการยกเท้าขวานั้น ผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำ (ลักษณะมือ) โดยที่มือขวาและมือซ้ายจะอยู่ด้านข้างซ้าย ทำให้ลักษณะท่ารำกับการยกเท้าขึ้นนั้นเป็นท่าที่มีสมดุลกัน (Semestry) ส่วนการยกเท้าซ้าย ผู้แสดงก็จะกางแขนขวาออกทอดลงข้างด้านข้างลำตัว ซึ่งทำให้ลักษณะท่าสมดุลเช่นกัน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการยกเท้าขึ้นมีความสัมพันธ์กับลักษณะของท่ารำ ทำให้ท่ารำนั้นเกิดความสมดุล

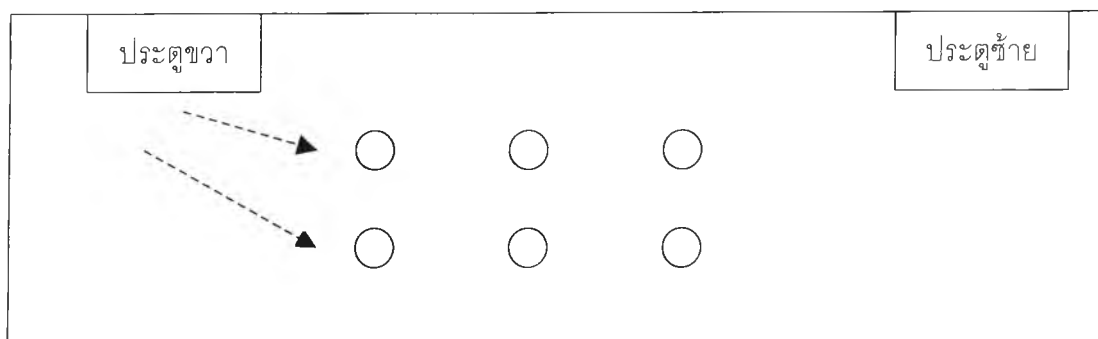
4. ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่

การแสดงระเบงจะมีลักษณะการเคลื่อนที่ไปพร้อมกับกรปฏิบัติท่ารำ ซึ่งการเคลื่อนที่หรือการเคลื่อนแถวนั้น เป็นการสื่อความหมายของการออกเดินทางของตัวละครที่เป็นกษัตริย์จะเดินทางไปร่วมงานโสกันต์ที่เขาไกรลาส ลักษณะของการเคลื่อนที่ก็ยังคงเป็นในลักษณะของการเคลื่อนที่ของตัวละครในการแสดงโขนและละคร คือ ผู้แสดงเข้าประตูทางขวา เคลื่อนแถวไปทางซ้ายมือของตนแล้วออกจากเวทีด้วยประตูทางซ้าย ลักษณะการเข้าออกของตัวละครในการแสดงระเบงจะมีลักษณะดังนี้

1. ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์เดินออกจากทางขวาของเวที
2. ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์เคลื่อนแถวไปทางซ้ายมือของตน
3. ผู้แสดงที่เป็นพระชั้นธกุมารหรือพระกาลเดินออกจากทางซ้ายมือของเวที
4. ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์เดินเข้าทางขวาของเวที

ซึ่งลักษณะการเข้าออกของตัวละคร ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นการเข้าออกที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องระเบง กล่าวคือ เมื่อบรรดากษัตริย์เดินทางมาจนพบพระกาลแล้ว และพระกาลห้ามมิให้พวกบรรดากษัตริย์เดินทางไป แต่บรรดากษัตริย์ไม่เชื่อฟังจึงเกิดการปะทะกัน พระกาลจึงสาปให้บรรดากษัตริย์สลบไป ภายหลังเกิดความสงสารจึงชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นอีกครั้งหนึ่งแล้วสั่งสอนและบอกให้กลับบ้านเมืองของตน บรรดากษัตริย์จึงเดินทางกลับบ้านเมืองของตนโดยเดินเข้าไปทางด้านขวาของเวที ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่และการแปรแถวในระเบงมีดังนี้

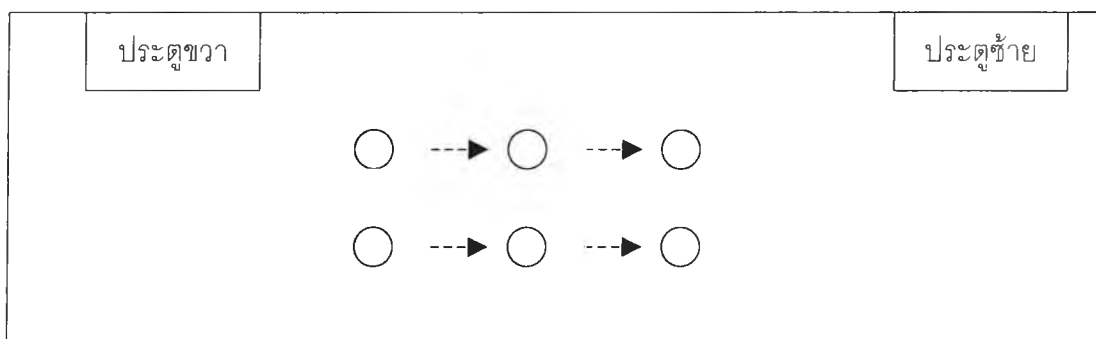
แถวที่ 1

○ = กษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครหันหน้าออกหาผู้ชม

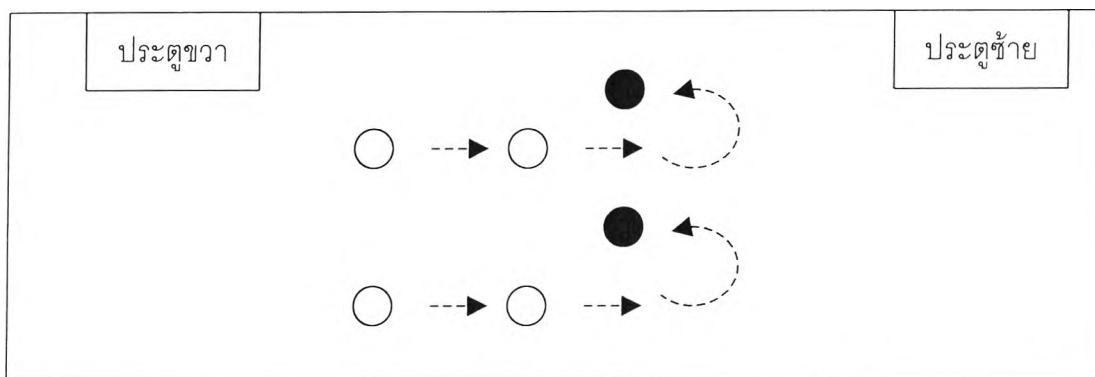
ผู้แสดงที่เป็นบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครเดินออกทางประตูขวาในลักษณะแถวตอนลึก 2 แถว มาหน้าเวที ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 ทำเพลงแทงวิไลยจนจบดนตรี หลังจากนั้นจึงหยุดยืนอยู่ในลักษณะแถวหน้ากระดาน 2 แถว แล้วเริ่มปฏิบัติท่ารำในการแสดงตั้งแต่บทร้อง "โอละพ่อขอถวายบังคม" จนถึงบทร้องที่ว่า "โอละพ่อยกออกจากเมือง"

แถวที่ 2

ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครยืนเป็นแถวหน้ากระดาน 2 แถว แล้วเริ่มเคลื่อนที่ไปทางซ้ายมือของตนในท่าที่ตีลูกศรบนคันศรยกเท้าขวา และทำถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว ยกเท้าซ้าย ผู้แสดงทุกคนจะหันหน้าหมด และเคลื่อนที่โดยลักษณะแถวแบบที่ 2 นี้ ตั้งแต่บทร้องที่ว่า "โอละพ่อยกออกจากเมือง" ถึง "โอละพ่อจะไปไกรลาส"

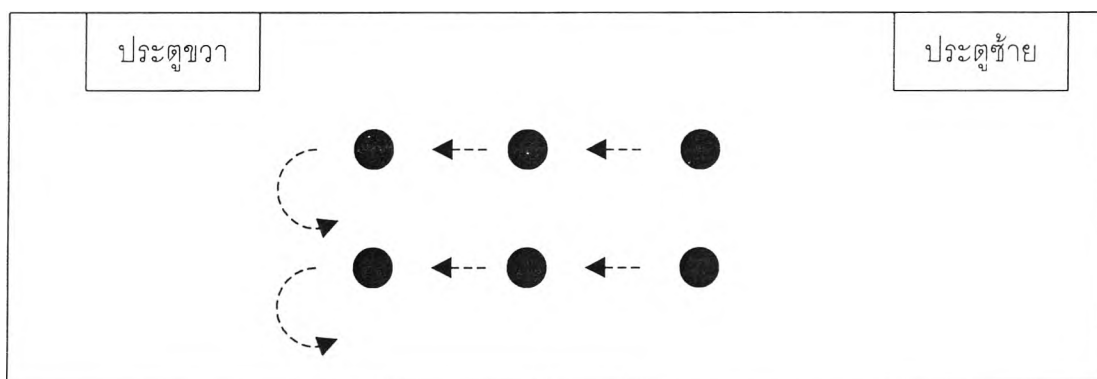
แถวที่ 3

● = กษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครหันหลังให้ผู้ชม

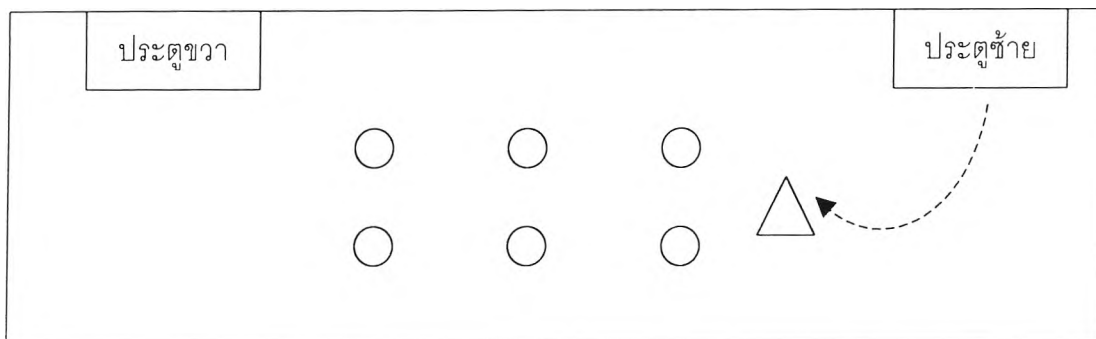
ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร คนแรกของแต่ละแถวจะเคลื่อนตัว โดยการกลับหลังหันทางซ้ายมือตนเอง แล้วเดินต่อไปทางซ้ายมือของตน หลังจากนั้นผู้แสดงคนอื่น ๆ ในลำดับต่อไปจึงเริ่มค่อย ๆ กลับหลังหันเรียงตามลำดับแล้วเดินตามคนแรกไปเรื่อย ๆ ลักษณะแถวที่ 3 นี้ จะปฏิบัติตั้งแต่บทร้องที่ว่า "โอรสพ่อจะไปไกรลาส" (ลูกคู่ร้องรับ)

แถวที่ 4

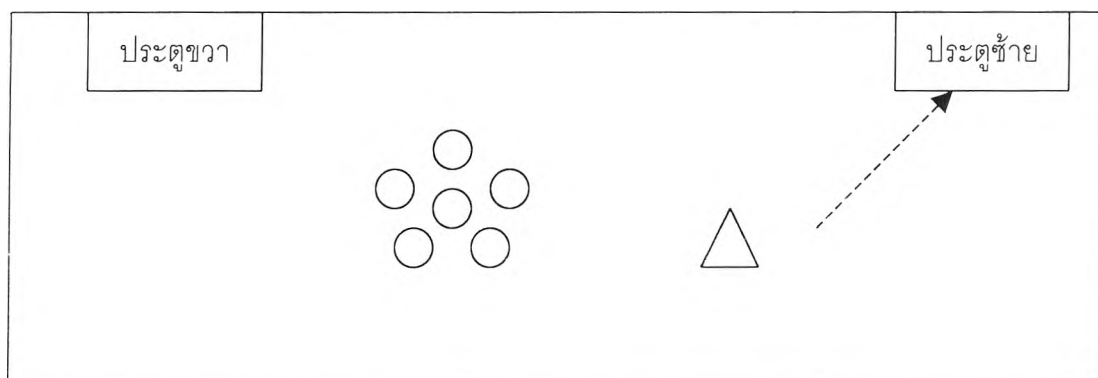
ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ยังคงปฏิบัติท่าเดิม แต่ให้ผู้แสดงที่เป็นหัวแถวเคลื่อนตัวกลับมาทางด้านหน้าเวทีอีกครั้งหนึ่ง แล้วผู้แสดงคนอื่นก็เดินตามกันมา ลักษณะแถวที่ 4 นี้จะปฏิบัติตั้งแต่บทร้องที่ว่า "รักพี่ข้าเอยจะไปไกรลาส"

แถวที่ 5

ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครยังคงปฏิบัติทำรำเดิม แต่หันหน้าทั้งหมดหลังจากนั้น ผู้ที่แสดงเป็นพระกาลหรือพระขันธกุมารจึงเดินทางจากประตูทางซ้ายมือในบทร้องที่ว่า "โละพะอพระกาลมาแล้ว"

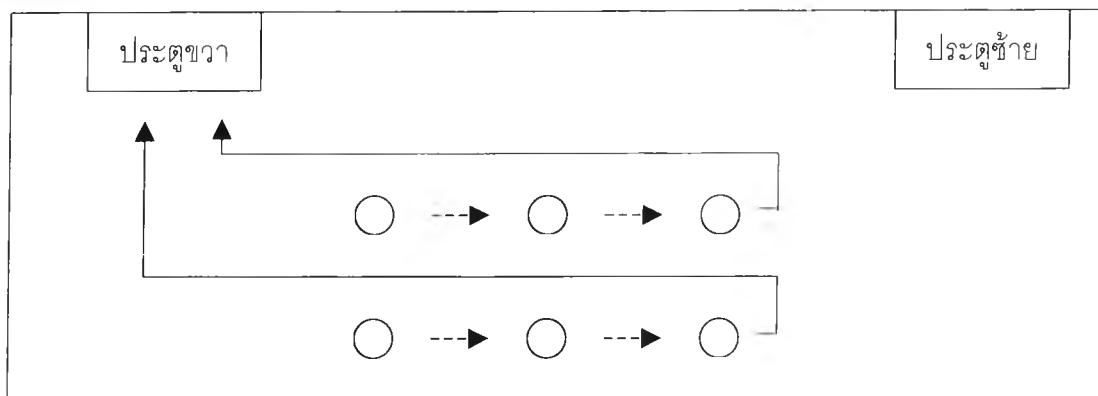
แถวที่ 6

△ = พระกาลหรือพระขันธกุมาร

แถวที่ 6 เป็นลักษณะของการจัดกลุ่มผู้แสดงในตอนบทเจรจาระหว่างบรรดากษัตริย์กับพระกาลหรือพระขันธกุมาร ผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์จะยืนจับกลุ่มกันเพื่อสนทนากับพระกาล ส่วนพระกาลก็จะยืนอยู่ทางซ้ายมือของเวที ลักษณะกลุ่มแบบนี้จะใช้ประกอบในตอนที่บรรดากษัตริย์พระกาลสาบจนสลบและพระกาลชุบให้ฟื้น แล้วว่ากล่าวสั่งสอนจนพระกาลกลับโดยพระกาลจะเดินเข้าทางประตูซ้าย

แถวที่ 7

แถวที่ 7 เป็นลักษณะแถวที่ใช้หลังจากที่พระกาลหรือพระขันธกุมารเข้าหลังเวทีไปแล้ว และผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร กำลังจะเดินทางกลับเมืองของตนจะใช้แถวลักษณะที่ 7 นี้ ประกอบในการรำเพลงเซ็ดแล้ววิ่งเข้าประตูทางขวาของเวที

สรุป ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่ในการแสดงระเบงนั้นลักษณะของแถวที่ใช้เป็นหลัก ได้แก่ แถวหน้ากระดาน 2 แถว และการเคลื่อนที่ของผู้แสดงก็จะเคลื่อนที่ไปทางด้านซ้ายมือของผู้แสดง ลักษณะของการเคลื่อนที่แทนการเดินทางไปยังเขาไกรลาสของผู้แสดงที่เป็นกษัตริย์ เมื่อผู้แสดงเป็นกษัตริย์เคลื่อนที่ออกมาจากทางขวามือของเวทีก็จะวิ่งวนไปทางซ้ายมือของตนจนพบพระกาล ซึ่งออกจากประตูทางด้านซ้ายของเวที และเมื่อแสดงจบแล้วพระกาลก็จะเดินกลับทางประตูด้านซ้ายเหมือนเดิม ส่วนกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครก็เดินกลับเข้าทางประตูขวาแทนลักษณะการเดินทางกลับเมืองของตน

จากการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำระเบง ในลักษณะต่าง ๆ ทำให้สามารถเห็นถึงลักษณะของท่ารำหลัก หรือรูปแบบหลักในการแสดงระเบง ดังนี้

1. ท่ารำหลักในการแสดงระเบง ได้แก่ ท่าตีลูกศรบนคันศรและท่าถือลูกศรเขนตั้งระดับเอว ซึ่งเป็นท่ารำที่มีปรากฏจำนวนครั้งในการปฏิบัติมากถึงท่ารำละ 44 ครั้ง รวมเป็นจำนวน 88 ครั้ง ลักษณะของท่ารำทั้งสองทำนี้เป็นท่ารำที่ปฏิบัติต่อเนื่องกัน มีการยกเท้าซ้ายและเท้าขวาสลับกัน ผู้แสดงก็จะเคลื่อนที่ไปด้วย

2. ลักษณะของการใช้ท่ารำนั้นจะมีลักษณะการใช้ท่ารำที่มีความหมายตรงตามบทร้อง เช่น บทร้องว่า “โอละพ่อโก่งศรทั้งปวง” ก็ปฏิบัติท่าโก่งศร เป็นต้น รวมทั้งลักษณะของการใช้ท่ารำ ก็จะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน ความตลกขบขันด้วย (มีการสอดแทรกมุขตลกไว้ในบทเจรจาโต้ตอบระหว่างกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครกับพระขันธกุมารหรือพระกาล)

3. ลักษณะการใช้มือในการแสดงระเบงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้มือที่ถืออุปกรณ์ประกอบในการปฏิบัติท่ารำ (ถือศรและคันศร) โดยที่ลักษณะการใช้มือที่มีปรากฏว่านำมาใช้มากที่สุด คือ ท่าที่มือสองข้างถืออุปกรณ์และคว่ำมือลงทั้งสองข้าง ได้แก่ ท่าถือลูกศรบนคันศร และท่าที่มือซ้ายถือคันศรคว่ำมือลงส่วนมือขวาหงายมือขึ้น ได้แก่ ท่าถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว และระดับในการใช้มือที่มีปรากฏการใช้มากที่สุด คือ การใช้มือในระดับไหล่

4. ลักษณะการใช้เท้านั้นมีปรากฏการใช้เท้าในแบบการยกเท้าขึ้นด้านข้างทั้งยกเท้าซ้ายและยกเท้าขวา ลักษณะการยกเท้าเหมือนการยกเท้าของตัวพระในการแสดงโขน ละคร โดยที่การยกเท้าจะมีลักษณะการหนีบร่องแทรกอยู่ในการยกเท้าด้วย การหนีบร่อง คือ การปฏิบัติท่ายกเท้าขึ้นโดยให้ร่องด้านล่างยกขึ้นติดกับร่องด้านบนแล้วปล่อยตามสบายแต่ไม่ให้เท้าห้อยลงต่ำหรือยกสูงจนเกินไป

5. ลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่จะมีการใช้แถวในแบบแถวหน้ากระดาน 2 แถว ซ้อนกันเป็นหลัก ซึ่งเป็นแถวที่ใช้สำหรับบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร เคลื่อนที่ไปตามบทร้อง ลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่นั้นก็ยังคงยึดรูปแบบของการแสดงโขนเอาไว้ คือ เข้าเวทีทางขวาและออกจากเวทีทางด้านซ้าย แต่สำหรับบรรดากษัตริย์นั้นจะเข้าเวทีทางขวาและออกจากเวทีที่ทางขวาเช่นเดียวกัน ซึ่งหมายถึงบรรดากษัตริย์นั้นเดินทางกลับเมืองของตน ส่วนพระกาลหรือพระขันธกุมารก็จะเข้าเวทีทางซ้ายและออกจากเวทีทางซ้าย ซึ่งเป็นการเข้าเวทีที่ตรงกันข้ามกับกษัตริย์และออกจากเวทีทางซ้ายหมายถึงว่าพระกาลหรือพระขันธกุมารก็เดินทางกลับที่พักของตน

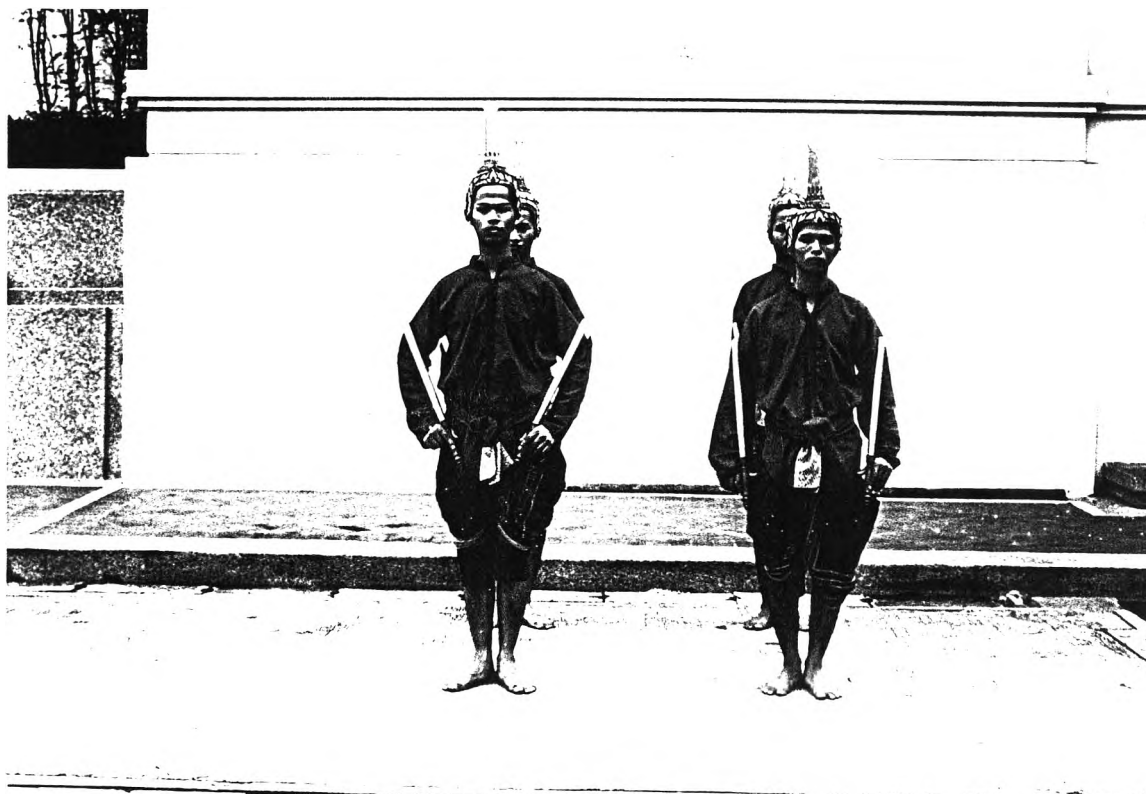
การแสดงระเบงเป็นการแสดงที่มุ่งเน้นความสนุกสนาน ความตลกขบขันในการสอดแทรกมุขตลกลงไปในการแสดง (ในบทเจรจา) ซึ่งจะทำให้การแสดงไม่น่าเบื่อ เพราะรูปแบบหรือวิธีการแสดงระเบงนั้นจะเป็นการแสดงที่แสดงซ้ำไปซ้ำมา ดังนั้นหากไม่มีการสอดแทรกตลกเข้าไปก็จะทำให้การแสดงน่าเบื่อได้

3. กุลาตีไม้

กุลาตีไม้เป็นการแสดงที่มีลักษณะการแสดงการตีไม้กำพวด (ลักษณะเดียวกับไม้ตีกลองในการแสดงโหมงครูม) ประกอบการร้องบทร้องกุลาตีไม้ ผู้แสดงจะมีจำนวน 8-10 คน โดยจะจับกลุ่มเป็นวงกลมแล้วเริ่มร้องเพลงกุลาตีไม้ และตีไม้กำพวดประกอบจังหวะไปด้วย ซึ่งในการร้องเพลง 1 รอบนั้นจะตีไม้ได้ 16 จังหวะ และในการแสดงกุลาตีไม้นั้นจะนิยมร้องเพลง 2 รอบ ประกอบการปฏิบัติท่ารำ 1 ท่า

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการแสดงกุลาตีไม้จากการชมการแสดงกุลาตีไม้ในงานสมโภชโลหะปราสาทบริเวณลานเจษฎาบดินทร์ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งแสดงโดยนักเรียนนักศึกษาของสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และจากการศึกษาทำให้เห็นถึงลักษณะของท่ารำ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกท่ารำไว้ดังนี้

ทำรำภูลาตีไม้
ภาพที่ 170 - 209

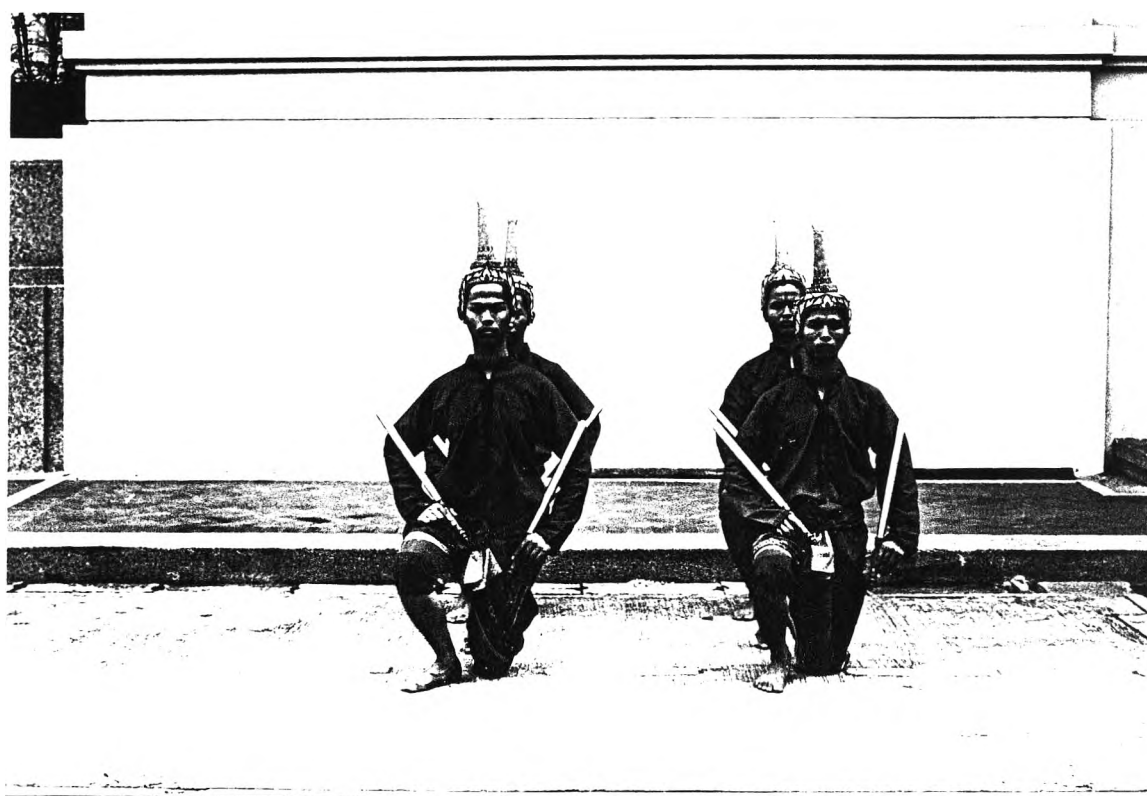

ท่าที่ 1 ท่าเตรียม

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรงปลายเท้าแยกจากกันเล็กน้อย	ยืนตรงปลายเท้าแยกจากกันเล็กน้อย

วิธีปฏิบัติ นักแสดงยืนตัวตรงศีรษะตั้งตรง แขนแนบลำตัวกางข้อศอกเล็กน้อยในมือถือ
กำพตโดยให้ปลายไม้ตั้งขึ้นเฉียงออกทำมุม 45° กับลำตัว

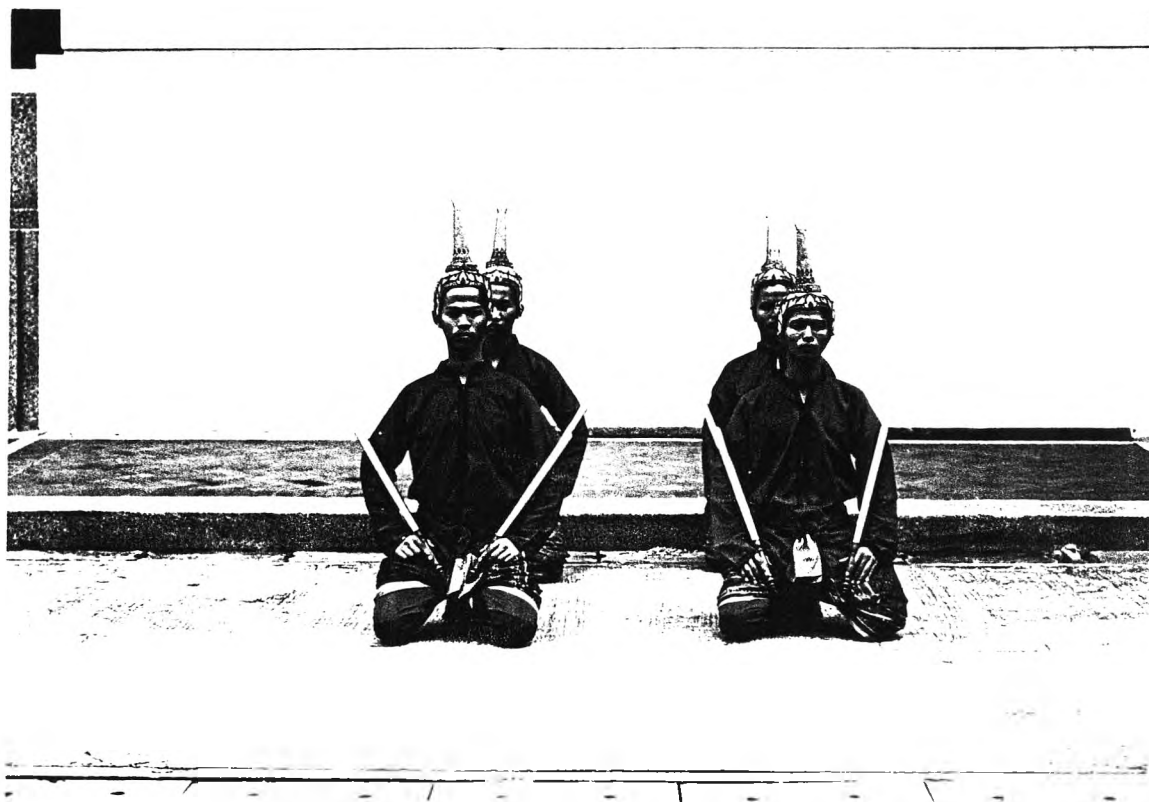

ท่าที่ 2 นั่งตั้งเข่าขวา

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าขวา

วิธีปฏิบัติ นักแสดงนั่งตั้งเข่าขวาขึ้น ลำตัวและศีรษะตั้งตรง แขนแนบลำตัวกางข้อศอกออกเล็กน้อย ถือไม้กำพอนให้ปลายไม้ตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัวแล้วแนบอยู่กับแขน

ท่าที่ 3 นั่งตั้งเข่าขวา

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงลดเข่าขวาลงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศีรษะลำตัวตั้งตรงแขนแนบข้างลำตัว กางข้อศอกออกเล็กน้อย ถือไม้กำกับให้ปลายไม้ตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัวแต่แนบกับแขนแล้ว ก้มลงวางไม้กำกับไขว้กันเป็นรูปกากบาทไว้ด้านหน้า โดยด้ามจับของไม้ทั้งสองข้างอยู่บริเวณ หัวเข่า

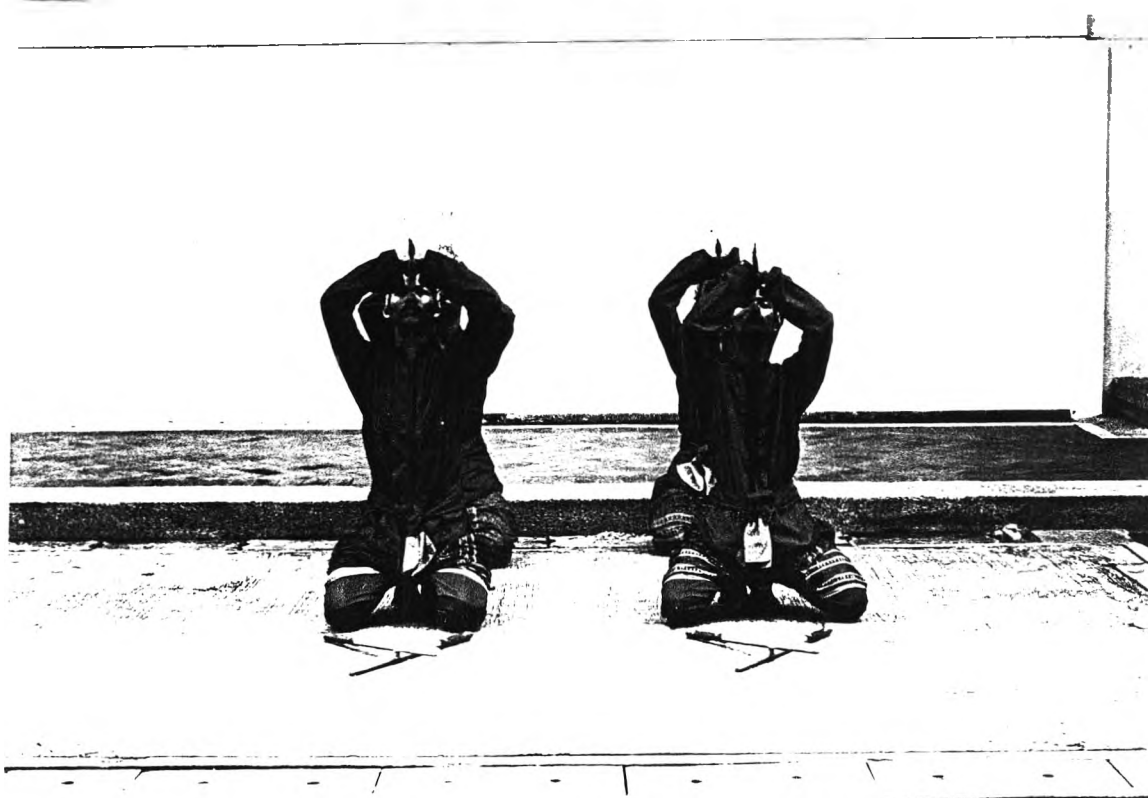

ท่าที่ 4 นั่งคุกเข่าพนมมือ

บทร้อง

ลำดับส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมืออยู่ระหว่างอกไม่เปิดปลายมือ	พนมมืออยู่ระหว่างอกไม่เปิดปลายมือ
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้าโดยมีไม้ก้ำพดวงอยู่ด้านหน้า ศีรษะลำตัวตั้งตรงแล้วพนมมือขึ้นไว้ระหว่างอกไม่เปิดปลายมือ

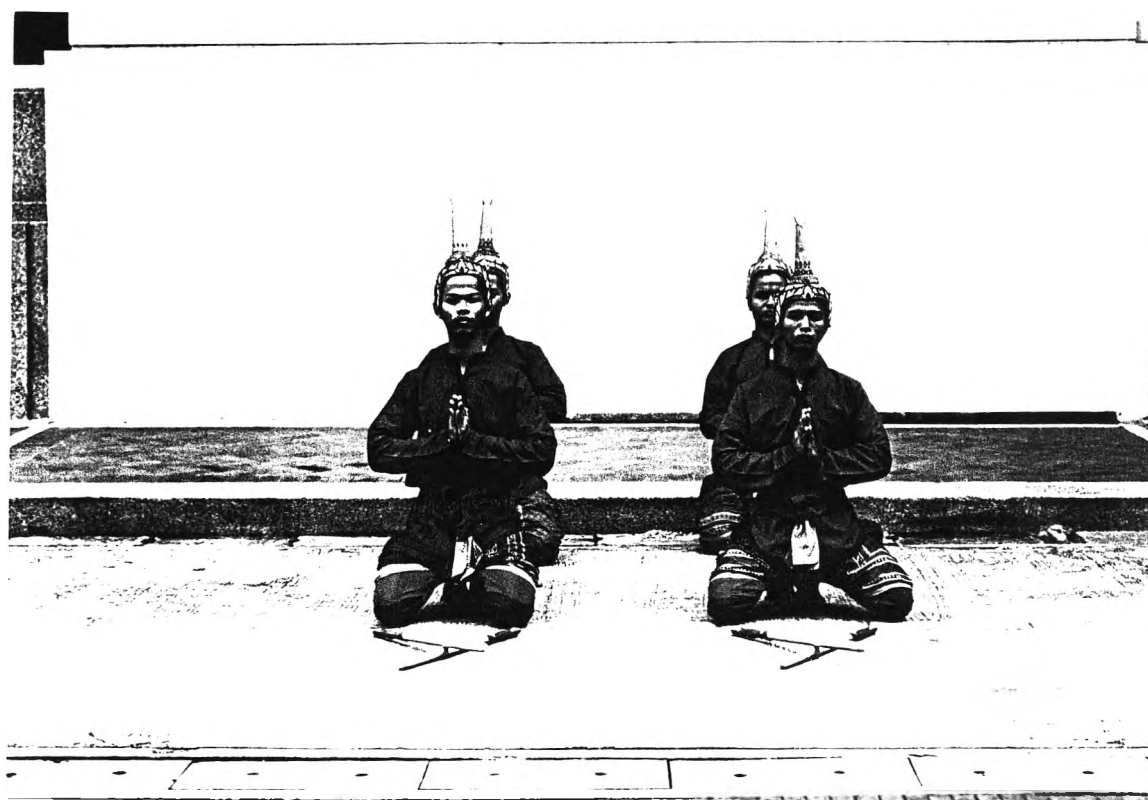

ท่าที่ 5 ถวายบังคม

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เงยศีรษะเล็กน้อย	เงยศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมือ ปลายหัวแม่มืออยู่ระหว่างหัวคิ้ว	พนมมือ ปลายหัวแม่มืออยู่ระหว่างหัวคิ้ว
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัตินักแสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า แล้วถวายบังคม ปลายหัวแม่มือจรดหว่างคิ้วทั้งสองข้าง เงยศีรษะขึ้นเล็กน้อย ลำตัวยังคงตั้งตรง ไม่ก้มพวดวางอยู่ด้านหน้า

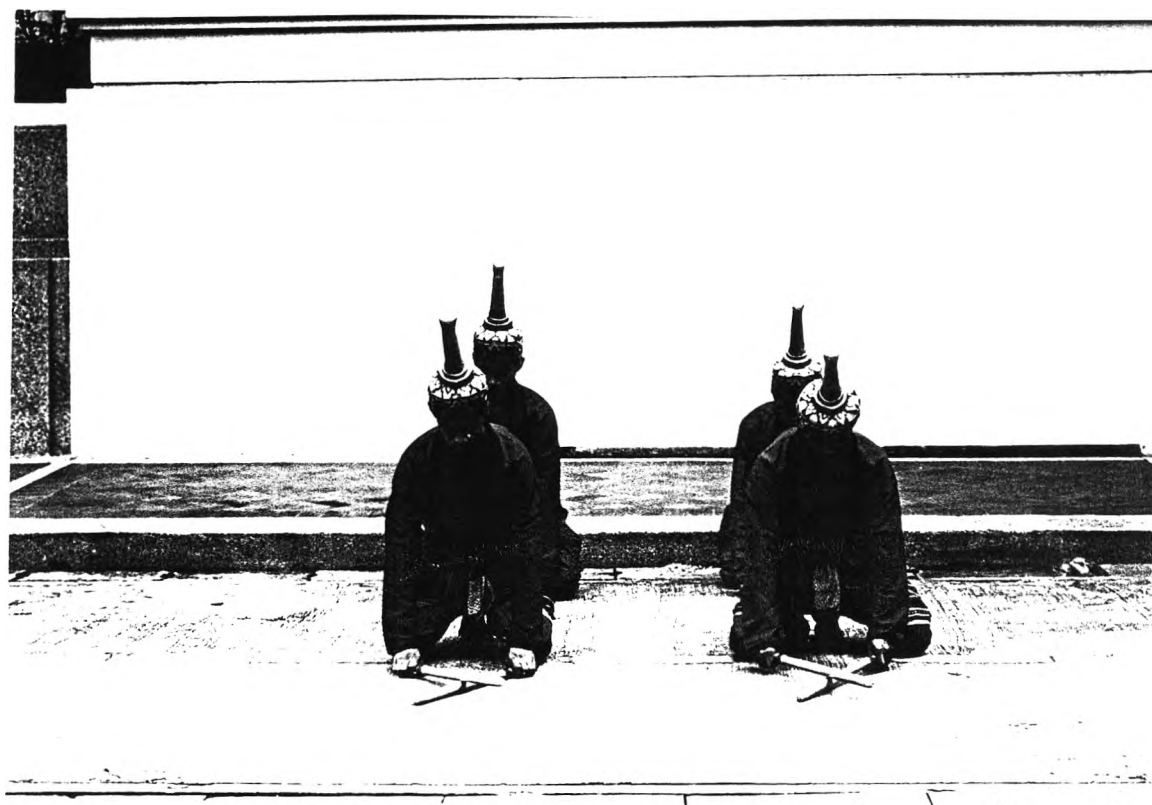

ท่าที่ 6 ถวายบังคม

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	พนมมืออยู่ระหว่างอกไม่เปิดปลายมือ	พนมมืออยู่ระหว่างอกไม่เปิดปลายมือ
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัตินักแสดงค่อย ๆ ลดมือลงมาพนมมืออยู่ระหว่างอก และยังคงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง ปฏิบัติท่าที่ 5 และ 6 สลับกัน เป็นจำนวน 3 ครั้ง (ถวายบังคม 3 ครั้ง)

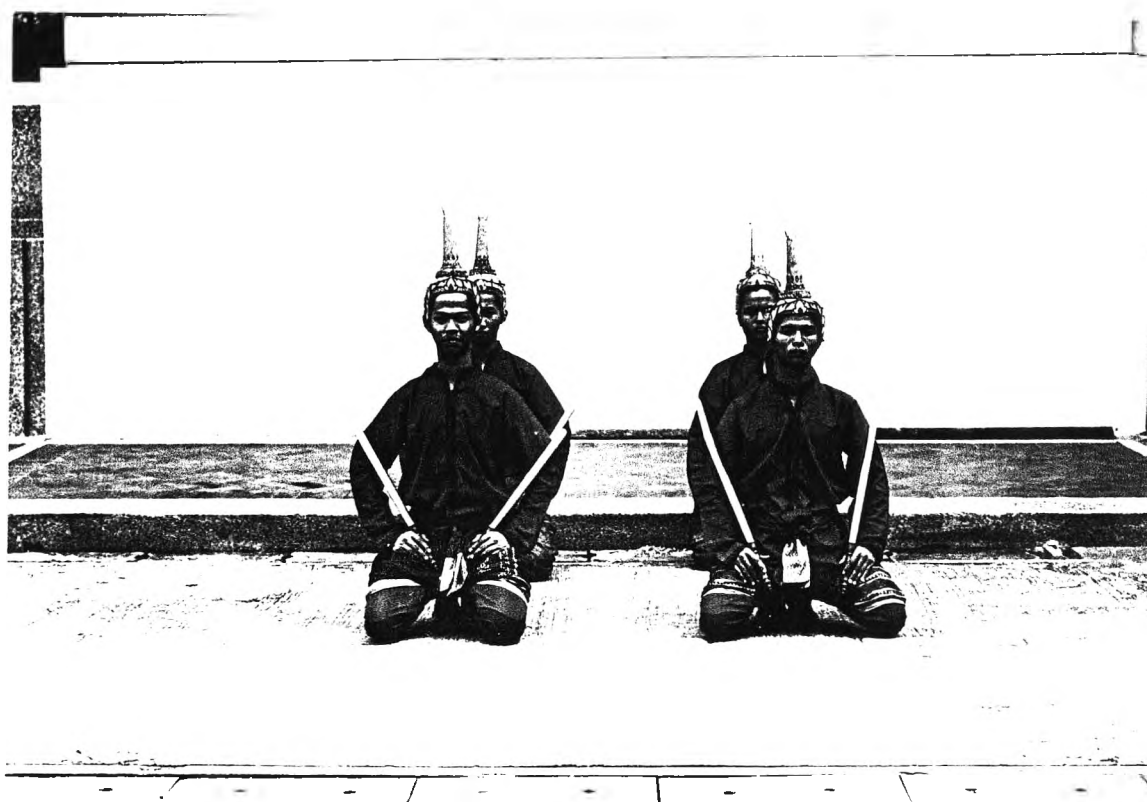

ท่าที่ 7 ก้มตัวหีบไม้

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ก้มศีรษะเล็กน้อย	ก้มศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	โน้มตัวลงมาหีบไม้ก้ำพดที่วางอยู่ด้านหน้า	โน้มตัวลงมาหีบไม้ก้ำพดที่วางอยู่ด้านหน้า
แขน	หีบไม้ก้ำพด	หีบไม้ก้ำพด
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงโน้มตัวลงมาหีบไม้ก้ำพดด้านหน้า ก้มศีรษะเล็กน้อย แต่ยังคงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

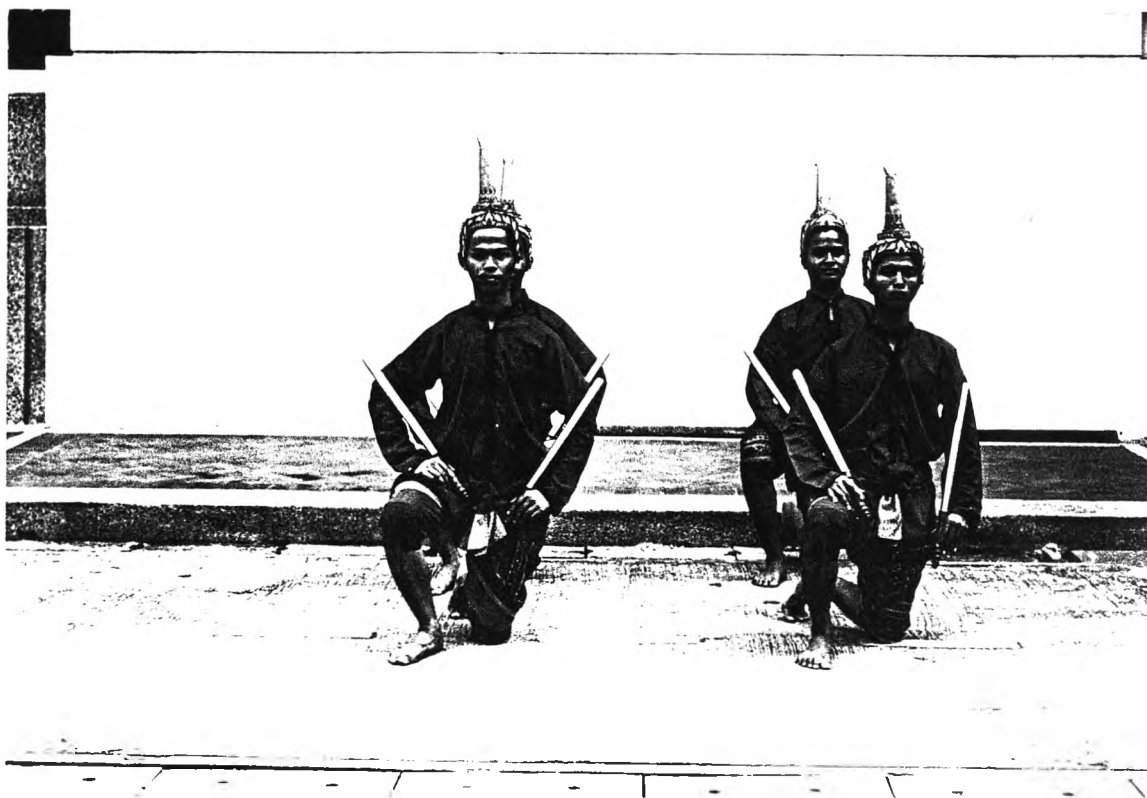

ท่าที่ 8 นั่งคุกเข่าหน้าตรง

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรงมือถือไม้กำกับ โดยให้ปลายไม้ตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัว แขนแนบลำตัวกางศอกออกเล็กน้อย

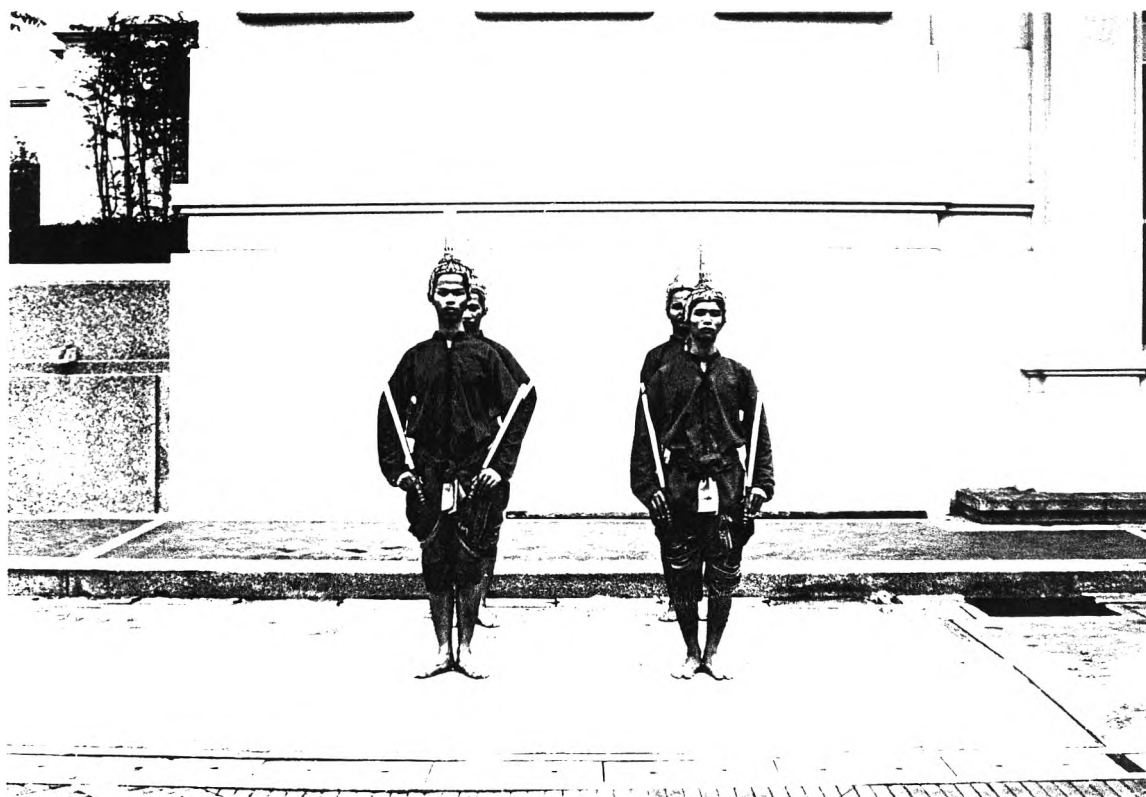

ท่าที่ 9 นั่งตั้งเข่าขวา

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว	แนบลำตัว
ขา	ตั้งเข่าข้างขวา	ตั้งเข่าข้างขวา

วิธีปฏิบัตินักแสดงนั่งตั้งเข่าขวาขึ้น ลำตัวและศีรษะตั้งตรง แขนแนบลำตัวกางข้อศอกออกเล็กน้อย ถัดไม้กำหนดให้ปลายไม้ตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัวแล้วแนบอยู่กับแขน

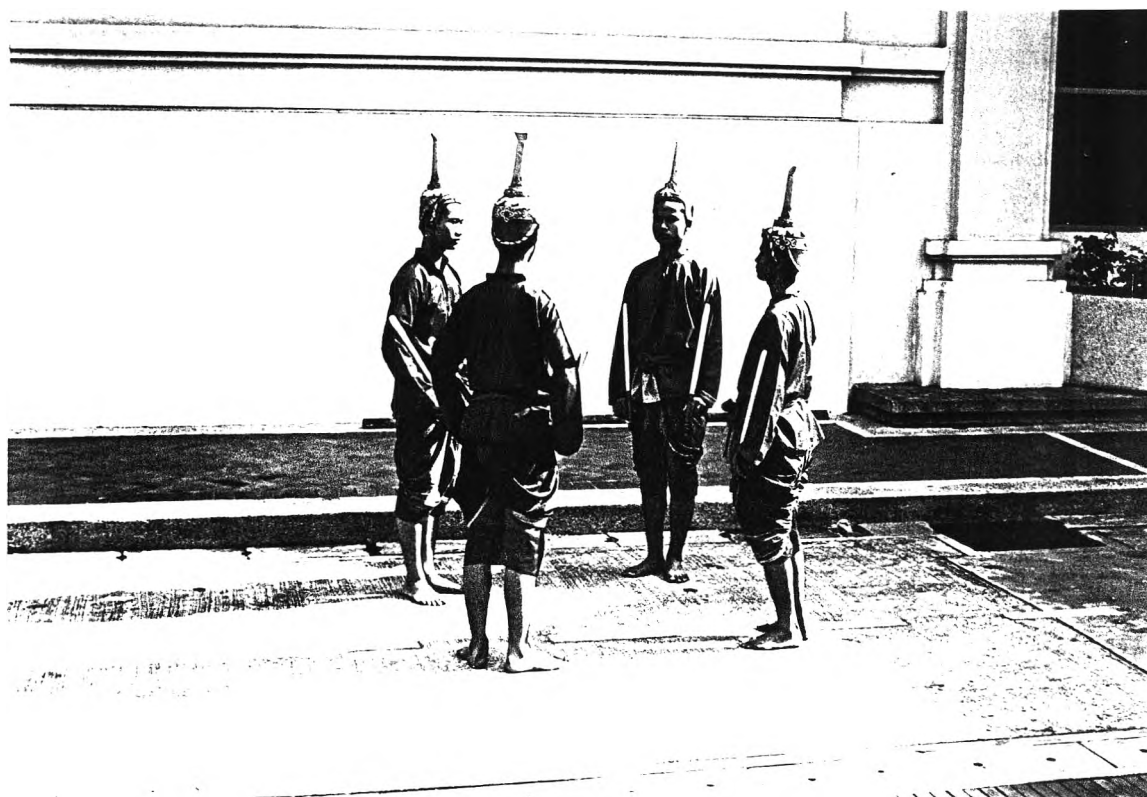

ท่าที่ 10 ยืนตรง

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรงปลายเท้าแยกจากกันเล็กน้อย	ยืนตรงปลายเท้าแยกจากกันเล็กน้อย

วิธีปฏิบัติ นักแสดงยืนตัวตรงศีรษะตั้งตรง แขนแนบลำตัวกางข้อศอกเล็กน้อยในมือถือไม้
กำพตโดยให้ปลายไม้ตั้งขึ้นเฉียงออกทำมุม 45° กับลำตัว

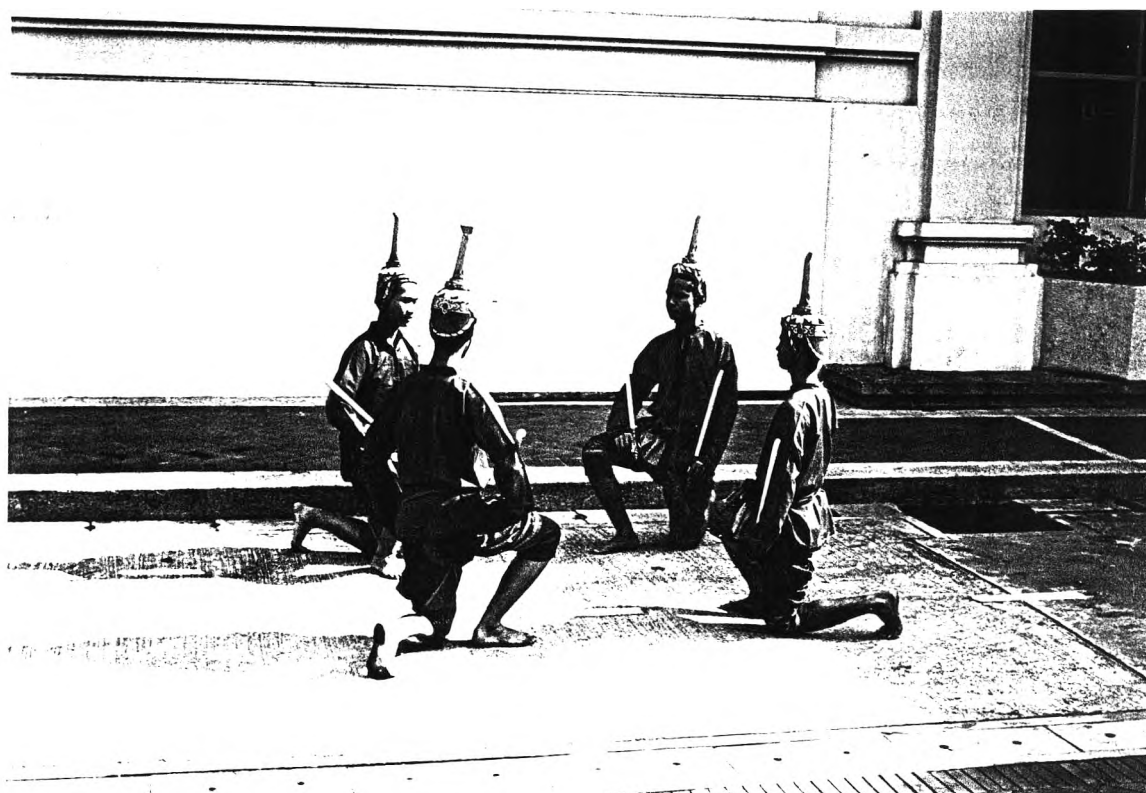

ท่าที่ 11 จัดแถววงกลม

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	ยืนตรงปลายเท้าแยกออกจากกันเล็กน้อย	ยืนตรงปลายเท้าแยกออกจากกันเล็กน้อย

วิธีปฏิบัตินักแสดงยืนตัวตรงแขนแนบข้างลำตัว มือถือไม้กำกับ โดยที่ปลายไม้กำกับตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัว แล้วขยายแถวออกเป็นวงกลมทุกคนหันหน้าเข้าวง

ท่าที่ 12 นั่งตั้งเข่าหันหน้าเข้าในวง

บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
คีรีชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	นั่งตั้งเข่าขวา	นั่งตั้งเข่าขวา

วิธีปฏิบัตินักแสดงยังคงนั่งคุกเข่าอยู่กับที่ แต่เริ่มมีการปฏิบัติท่าด้วยการเอี้ยวตัวเข้าหาคู่ของตนโดยเริ่มจากนักแสดงที่นั่งอยู่ทางขวามือของผู้ชม เอี้ยวตัวไปทางซ้าย ส่วนนักแสดงที่นั่งอยู่ซ้ายก็ให้เอี้ยวตัวไปทางขวา ไม่เอียงคีรีชะ แต่ใช้วิธีการหันหน้ามองคู่เต้นของตนแทน ส่วนมือนั้นจะทำเป็นลักษณะตบมือนักแสดงทางขวาก็ให้ตบมือไปทางซ้ายก่อนโดยที่ให้มือขวาอยู่ด้านบนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง นักแสดงทางซ้ายก็ให้ตบมือไปทางขวาก่อนโดยที่ให้มือซ้ายอยู่ด้านบนมือขวาอยู่ด้านล่าง

ท่าที่ 13 นั่งคุกเข่าหันหน้าเข้าในวง

บทร้อง

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศิระชะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย	แนบข้างลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

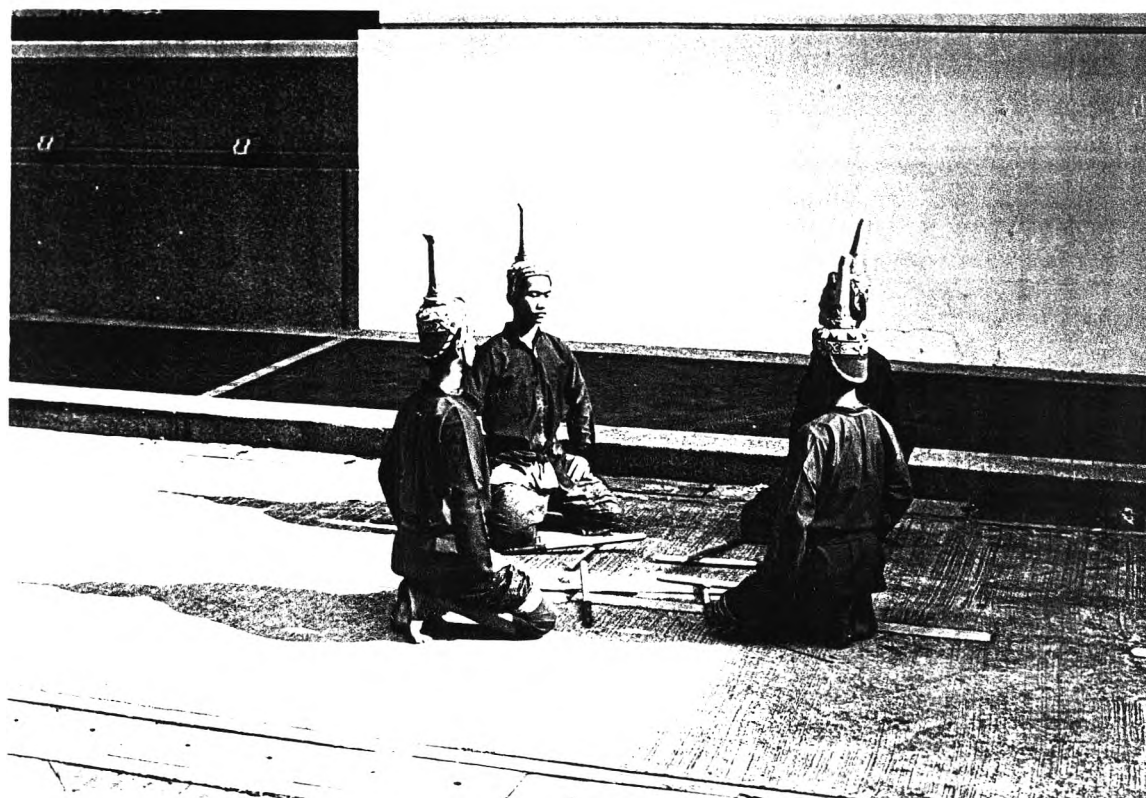
วิธีปฏิบัติ นักแสดงลดเข่าขวาลงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้า ศิระชะลำตัวตั้งตรงแขนแนบข้างลำตัว กางข้อศอกออกเล็กน้อย ถือไม้กำกับให้ปลายไม้ตั้งขึ้นทำมุม 45° จากลำตัวแต่แนบกับแขนแล้ว ก้มลงวางไม้กำกับไขว้กันเป็นรูปกากบาทไว้ด้านหน้า โดยด้ามจับของไม้ทั้งสองข้างอยู่บริเวณหัวเข่า

ท่าที่ 14 นิ่งคุกเข่าวางไม้กำพวดหันหน้าเข้าในวง
บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ก้มศีรษะเล็กน้อย	ก้มศีรษะเล็กน้อย
ลำตัว	โน้มมาด้านหน้าเล็กน้อย	โน้มมาด้านหน้าเล็กน้อย
แขน	วางไม้กำพวดด้านหน้า	วางไม้กำพวดด้านหน้า
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงนั่งคุกเข่าบนส้นเท้าแล้วโน้มตัวไปด้านหน้าก้มศีรษะลงเล็กน้อย วางไม้กำพวดเป็นรูปกากบาทไว้ด้านหน้า โดยด้ามจับของไม้ทั้งสองข้างอยู่บริเวณหัวเข่า

ท่าที่ 15 นั่งคุกเข่าวางไม้หันหน้าเข้าในวง
บทร้อง -

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แนบข้างลำตัว วางมือไว้ที่หน้าขา	แนบข้างลำตัว วางมือไว้ที่หน้าขา
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ เมื่อนักแสดงวางไม้กำพวดแล้วให้กลับมานั่งตัวตรงเหมือนเดิม นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า มือทั้งสองข้างวางอยู่บริเวณหน้าขา แขนแนบลำตัว แต่กางศอกออกเล็กน้อย

ท่าที่ 16 นั่งคุกเข่าตบมือหันหน้าเข้าในวง

บทร้อง "ศึกดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	หันศีรษะมองผู้แสดงทางซ้าย	หันศีรษะมองผู้แสดงทางขวา
ลำตัว	เอี้ยวตัวตามศีรษะ	เอี้ยวตัวตามศีรษะ
แขน	ตบมือ	ตบมือ
ขา	นั่งคุกเข่าบนล้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนล้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงยังคงนั่งคุกเข่าอยู่กับที่ แต่เริ่มมีการปฏิบัติท่าด้วยการเอี้ยวตัวเข้าหาคู่ของตนโดยเริ่มจากนักแสดงที่นั่งอยู่ทางขวามือของผู้ชม เอี้ยวตัวไปทางซ้าย ส่วนนักแสดงที่นั่งอยู่ซ้ายก็ให้เอี้ยวตัวไปทางขวา ไม่เอียงศีรษะ แต่ใช้วิธีการหันหน้ามองคู่เต้นของตนแทน ส่วนมือนั้นจะทำเป็นลักษณะตบมือนักแสดงทางขวาก็ให้ตบมือไปทางซ้ายก่อนโดยที่ให้มีมือขวาอยู่ด้านบนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง นักแสดงทางซ้ายก็ให้ตบมือไปทางขวาก่อนโดยที่ให้มีมือซ้ายอยู่ด้านบนมือขวาอยู่ด้านล่าง

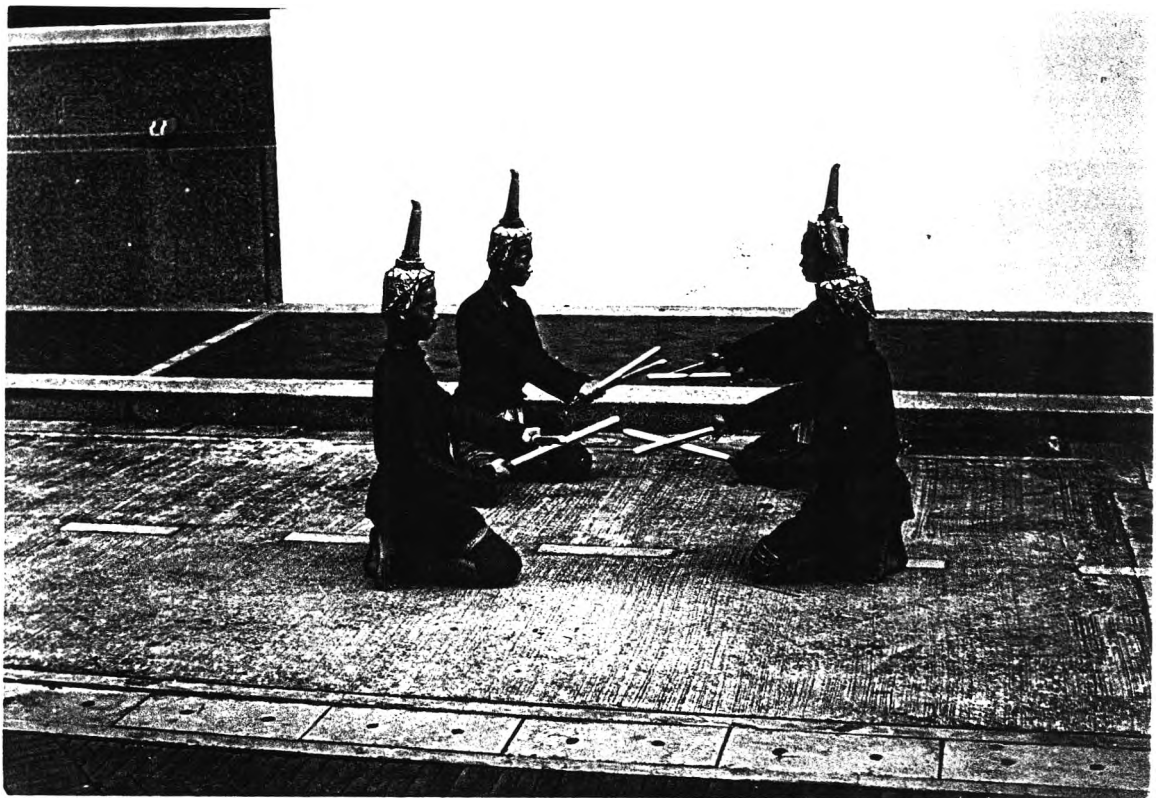

ท่าที่ 17 นั่งคุกเข่าตบมือหันหน้าเข้าในวง

บทร้อง "นุภาพ"

ลัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	หันศีรษะมองผู้แสดงทางขวา	หันศีรษะมองผู้แสดงทางซ้าย
ลำตัว	เอี้ยวตัวตามศีรษะ	เอี้ยวตัวตามศีรษะ
แขน	ตบมือ	ตบมือ
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ ทำท่าลักษณะเดียวกันกับภาพที่ 16 แต่สลับด้านแล้วปฏิบัติท่าที่ 16 และ 17 สลับกันเป็นจำนวน 32 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง "ศักदानุภาพ" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้าอยู่เย็น" (ร้องเพลง 2 รอบ)

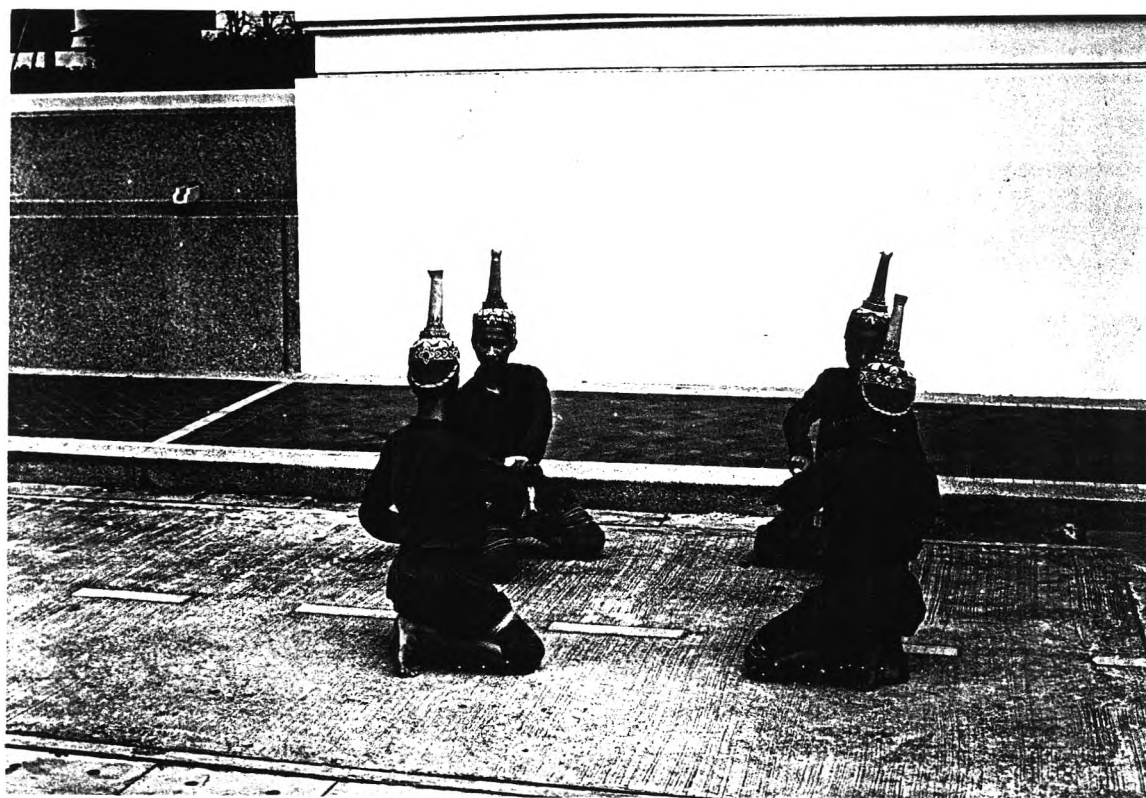

ท่าที่ 18 นั่งคุกเข่าตีไม้หันหน้าเข้าวง

บทร้อง "ศึกดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
คีระชะ	หันคีระชะมองผู้แสดงทางซ้าย	หันคีระชะมองผู้แสดงทางขวา
ลำตัว	เอี้ยวตัวตามคีระชะ	เอี้ยวตัวตามคีระชะ
แขน	ถือไม้กำกับแล้วเคาะไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้กำกับแล้วเคาะไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ นักแสดงยังคงนั่งคุกเข่าอยู่กับที่และก้มตัวเล็กน้อยเพื่อหยิบไม้กำกับขึ้นมาถือไว้ในมือพร้อมทั้งเริ่มปฏิบัติท่าตีไม้ด้วยกาเอี้ยวตัวเข้าหาคู่ของตน ส่วนมือก็จะถือไม้กำกับพร้อมทั้งตีไม้เหมือนลักษณะตบมือ โดยที่นักแสดงที่อยู่ทางขวาก็จะเอี้ยวตัวไปทางซ้ายแล้วตีไม้ ให้มือขวาอยู่ด้านบนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง ลักษณะของไม้ในขณะที่เคาะนั้นจะต้องไขว้กันเป็นรูปกากบาท ส่วนนักแสดงที่อยู่ทางซ้ายก็จะเอี้ยวตัวไปทางขวาแล้วเคาะไม้เช่นกันโดยให้มือซ้ายอยู่ด้านบนมือขวาอยู่ด้านล่างลักษณะของไม้ในขณะที่เคาะนั้นจะต้องไขว้กันเป็นรูปกากบาทเช่นกัน

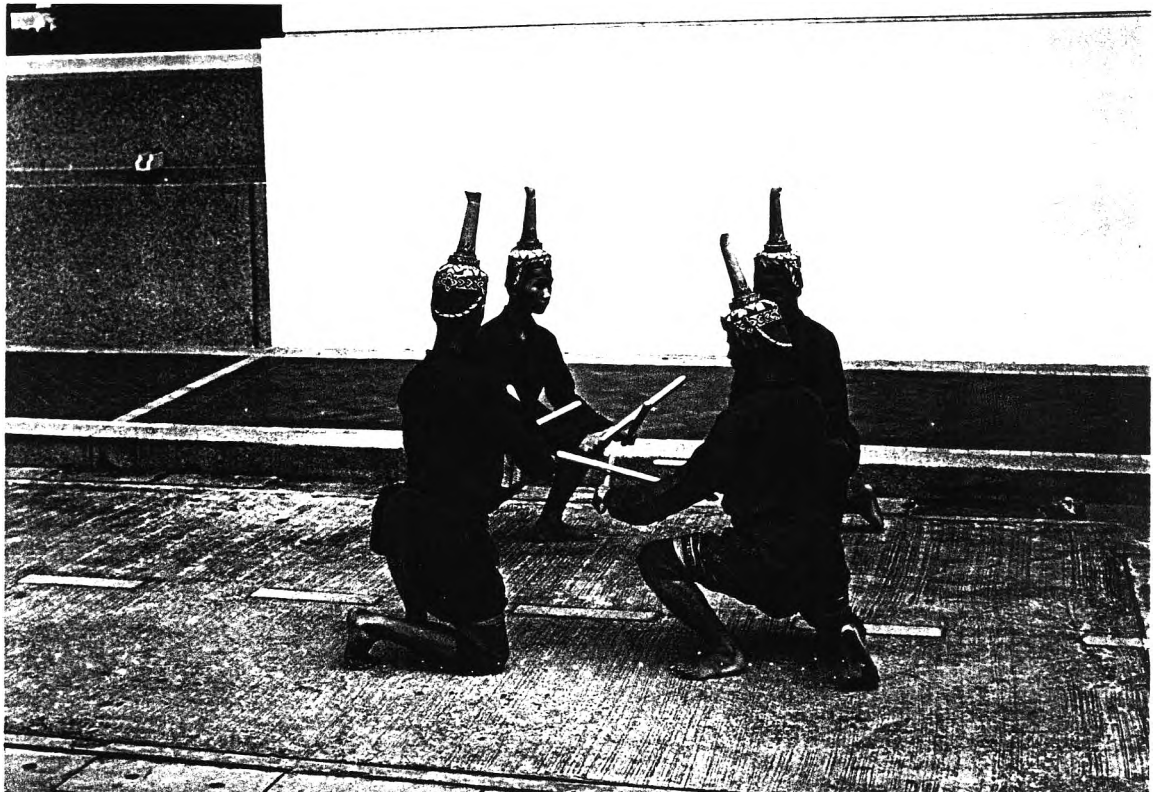

ท่าที่ 19 นั่งคุกเข่าตีไม้หันหน้าเข้าวง

บทร้อง “นุภาพ”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	หันศีรษะมองผู้แสดงทางขวา	หันศีรษะมองผู้แสดงทางซ้าย
ลำตัว	เอี้ยวตัวตามศีรษะ	เอี้ยวตัวตามศีรษะ
แขน	ถือไม้กำกับแล้วเคาะไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้กำกับแล้วเคาะไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า	นั่งคุกเข่าบนส้นเท้า

วิธีปฏิบัติ ทำท่าลักษณะเดียวกันกับท่าที่ 18 แต่สลับด้าน ปฏิบัติท่าที่ 18 และ 19 สลับกัน เป็นจำนวน 32 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง “ศึกदानุภาพ” ไปจนถึง “ไพร่ฟ้าอยู่เย็น” (ร้องเพลง 2 รอบ)

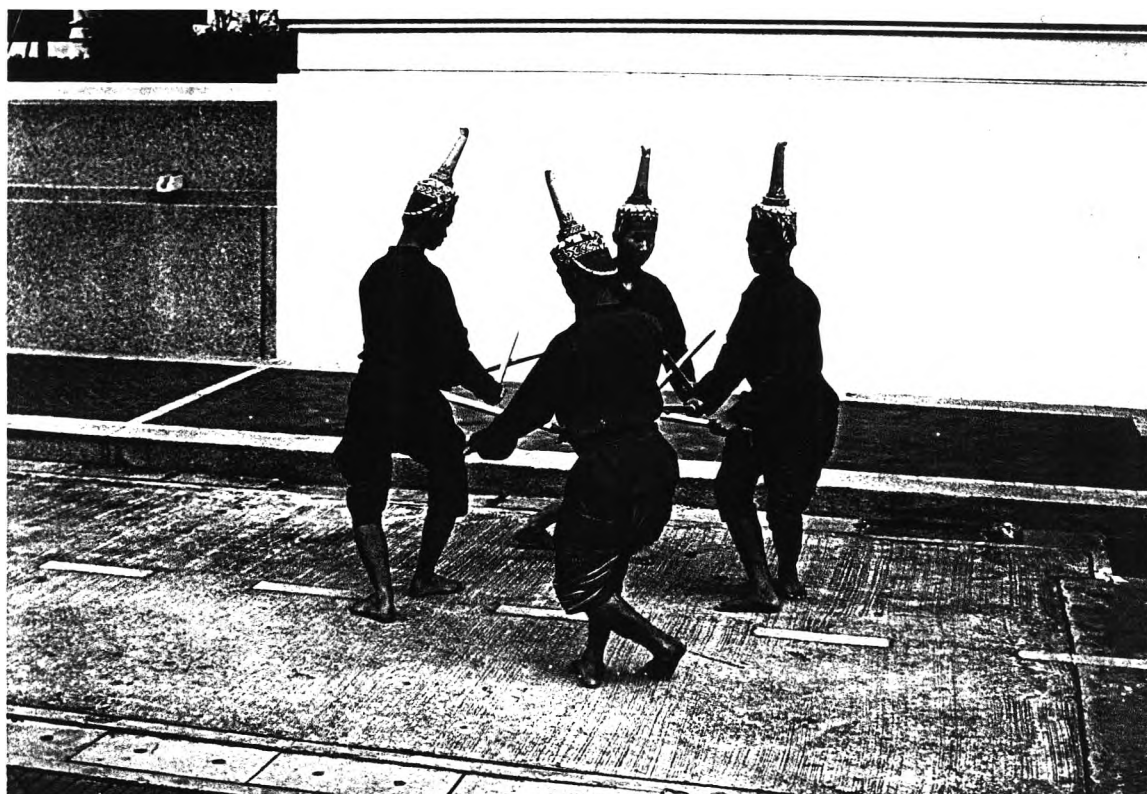

ท่าที่ 20 นิ่งตั้งเข่าซ้ายตีไม้หันหน้าเข้าวง

บทร้อง “คักดา”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	หันศีรษะทางซ้าย	หันศีรษะทางซ้าย
ลำตัว	เอียงตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	นั่งตั้งเข่าซ้าย	นั่งตั้งเข่าซ้าย

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน โดยนั่งตั้งเข่าซ้าย เอียงตัวไปและหันศีรษะไปทางซ้ายเล็กน้อย มือถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้กันเป็นรูปกากบาทมือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง

ท่าที่ 21 ยืนก้าวเท้าขวาไขว้ตีไม้

บทร้อง “นุภาพ”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	โน้มตัวลงเล็กน้อย	โน้มตัวลงเล็กน้อย
แขน	ถือไม้ก้ำพดแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้ก้ำพดแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	ก้าวเท้าขวาไว้ด้านหน้า	ก้าวเท้าขวาไว้ด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน โดยยืนขึ้นแล้วก้าวเท้าขวาไขว้ไปด้านหน้า โนม้ตัวและก้มศีรษะลงเล็กน้อย ย่อตัวลง มือถือไม้ก้ำพด แล้วตีไม้ไขว้กันเป็นรูปกากบาทมือขวา อยู่บนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง

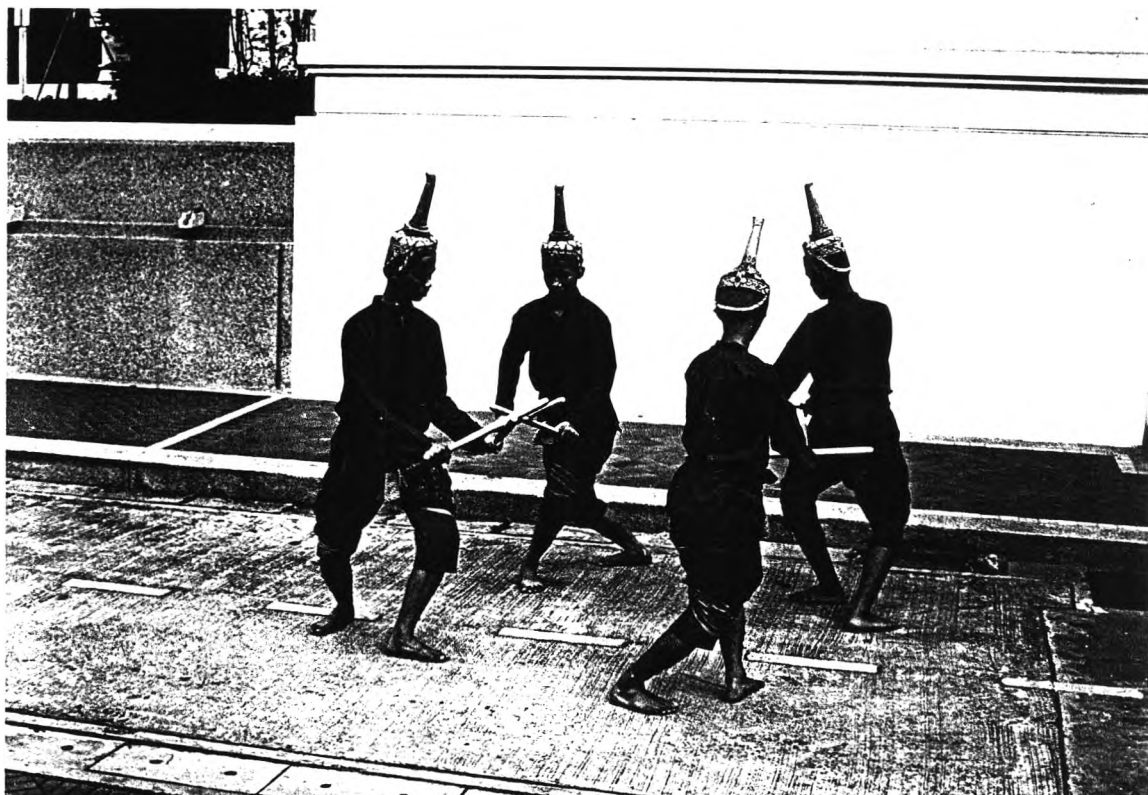

ท่าที่ 22 ยืนก้าวเท้าซ้ายตีไม้

บทร้อง "เลิศล้ำ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	โน้มตัวลงเล็กน้อย	โน้มตัวลงเล็กน้อย
แขน	ถือไม้ก้ำพดแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้ก้ำพดแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อก้าวเท้าขวาไขว้ไปด้านหน้าแล้วให้ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้างสลับกันเดินเป็นวงเคลื่อนวงทางซ้าย หันหน้าเข้าในวง โนมตัวและก้มศีรษะลงเล็กน้อยย่อตัวลง มือถือไม้ก้ำพดแล้วตีไม้ไขว้กันเป็นรูปกากบาท มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง ปฏิบัติท่าที่ 21 และ 22 สลับกันเป็นจำนวน 15 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง "...นภาพเลิศล้ำแดนไตร" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้าอยู่เย็น" (ร้องเพลง 1 รอบ)

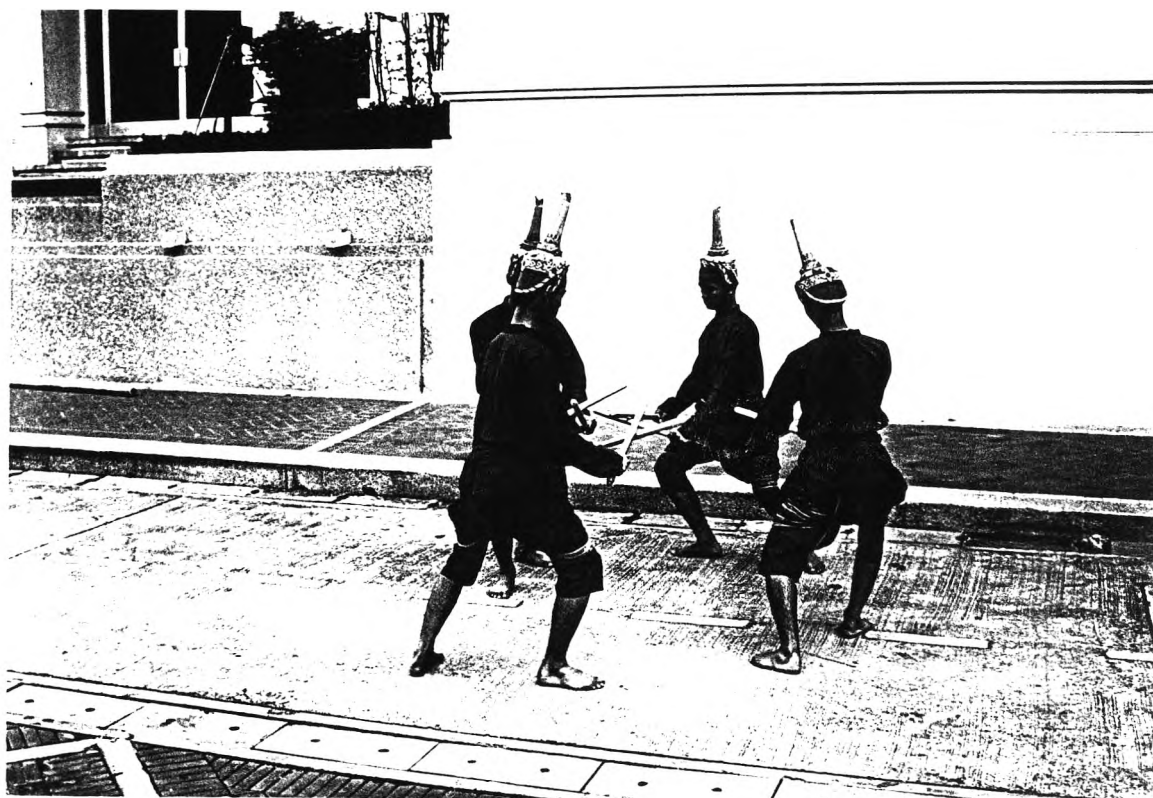

ท่าที่ 23 ยืนก้าวเท้าซ้ายไขว้ตีไม้

บทร้อง “ศักดา”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	โน้มตัวลงเล็กน้อย	โน้มตัวลงเล็กน้อย
แขน	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไว้ด้านหน้า	ก้าวเท้าซ้ายไว้ด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน ก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้าเดินเป็นวง เคลื่อนวงกลับทางขวา หันหน้าเข้าในวง โน้มตัวและก้มศีรษะลงเล็กน้อย ย่อตัวลง มือถือไม้กำกับ แล้วตีไม้ไขว้กันเป็นรูปกากบาท มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง

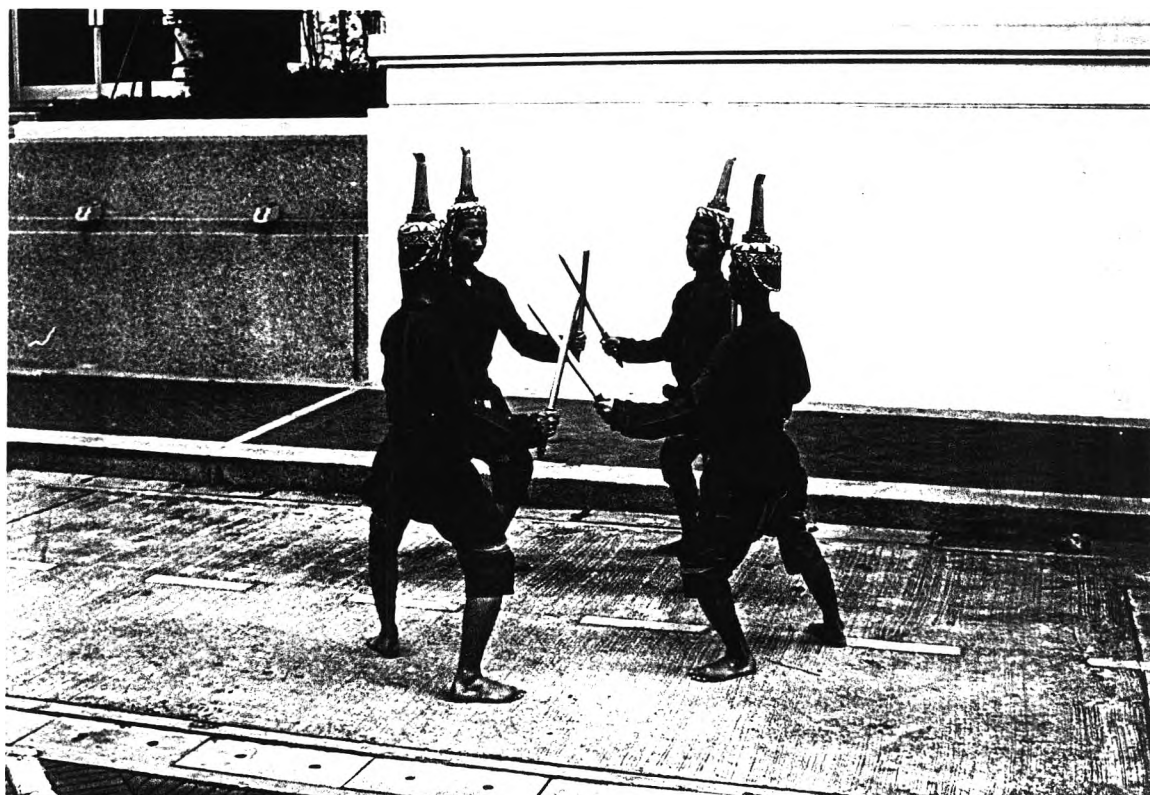

ท่าที่ 24 ยืนก้าวเท้าขวาตีไม้

บทร้อง "นุภาพ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	โน้มตัวลงเล็กน้อย	โน้มตัวลงเล็กน้อย
แขน	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท	ถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้เป็นรูปกากบาท
ขา	ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง	ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้าแล้วให้ก้าวเท้าขวาไปด้านข้างสลับกันเดินเป็นวงเคลื่อนวงไปทางขวา หันหน้าเข้าในวง โนม้ตัวและก้มศีรษะลงเล็กน้อย ย่อตัวลง มือถือไม้กำกับแล้วตีไม้ไขว้กันเป็นรูปกากบาทมือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ด้านล่าง ปฏิบัติท่าที่ 28 และ 29 สลับ กันเป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง "ศักดานุภาพ" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้าอยู่เย็น" (ร้องเพลง 1 รอบ)

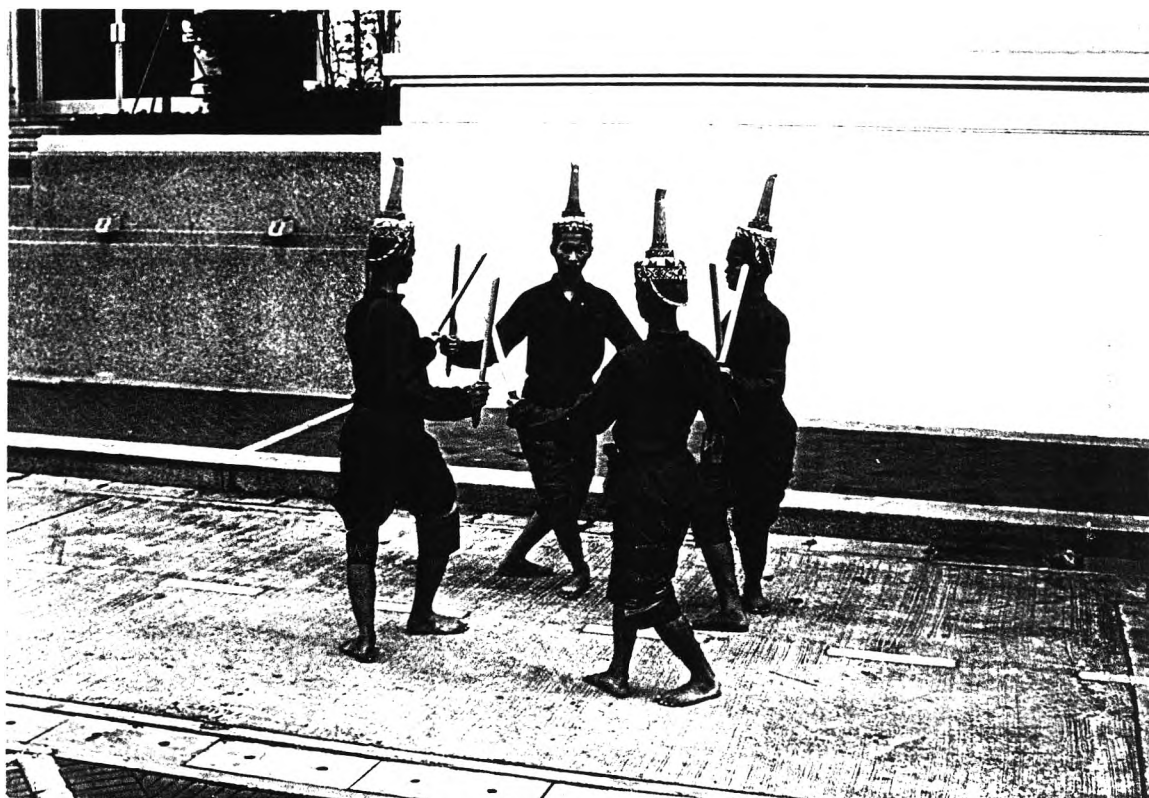

ท่าที่ 25 ยืนก้าวเท้าซ้ายกางแขนตีไม้

บทร้อง “ศึกดา”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน ขา	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง ย่อตัวลง ลำตัวและศีรษะตั้งตรง กางแขนทั้งสองข้างออกระดับไหล่ งอแขนเล็กน้อย มือถือไม้กำพืดโดยที่ปลายไม้ตั้งขึ้นแล้วตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่านนั้นไม้กำพืดจะอยู่ด้านในแล้วตีไม้ด้วยการดันแขนออก (ตีขึ้น) ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านนั้นไม้กำพืดจะอยู่ด้านนอกแล้วตีไม้ด้วยการดันแขนเข้า (ตีลง) เดินเคลื่อนวงไปทางซ้าย

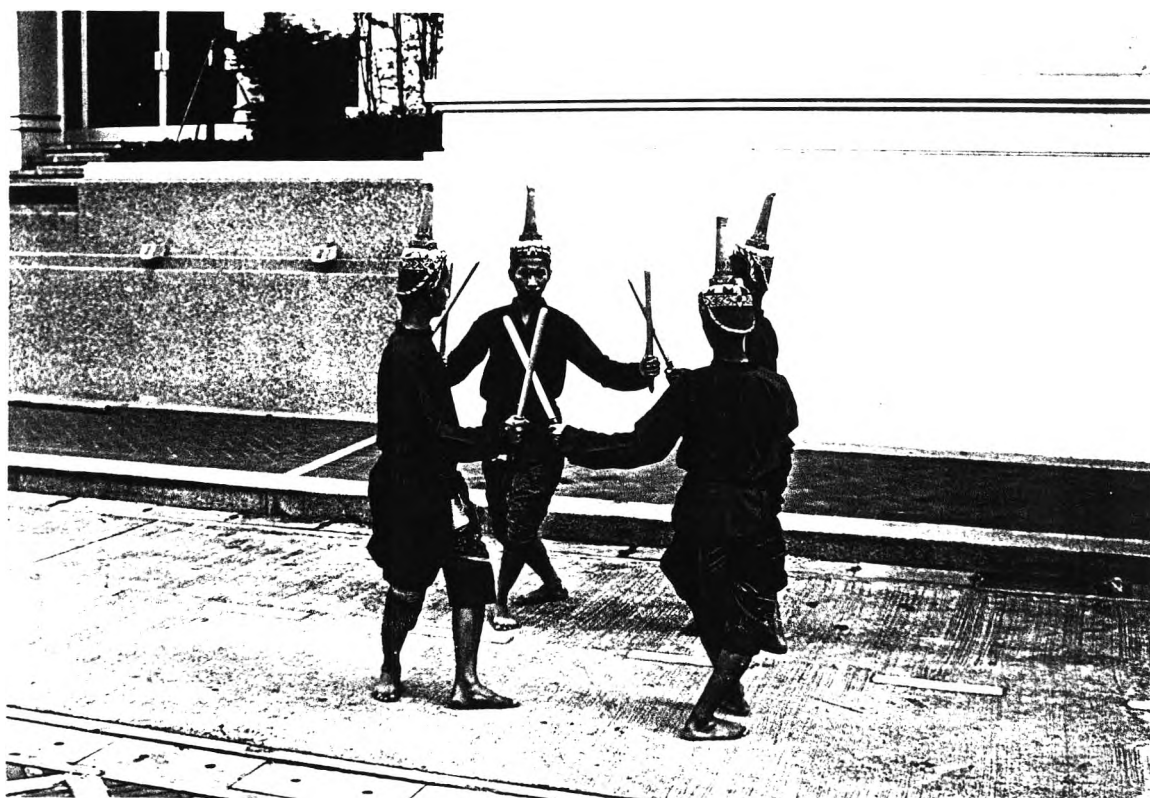

ท่าที่ 26 ยืนก้าวเท้าขวาไขว้กางแขนตีไม้

บทร้อง “นุภาพ”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้างแล้วให้ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เดินเป็นวง เคลื่อนวงไปทางซ้าย แล้วปฏิบัติเหมือนท่าที่ 25 ปฏิบัติท่าที่ 25 และ 26 สลับกันเป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง “ศักดานุภาพ” ไปจนถึง “ไพร่ฟ้าอยู่เย็น” (ร้องเพลง 1 รอบ)

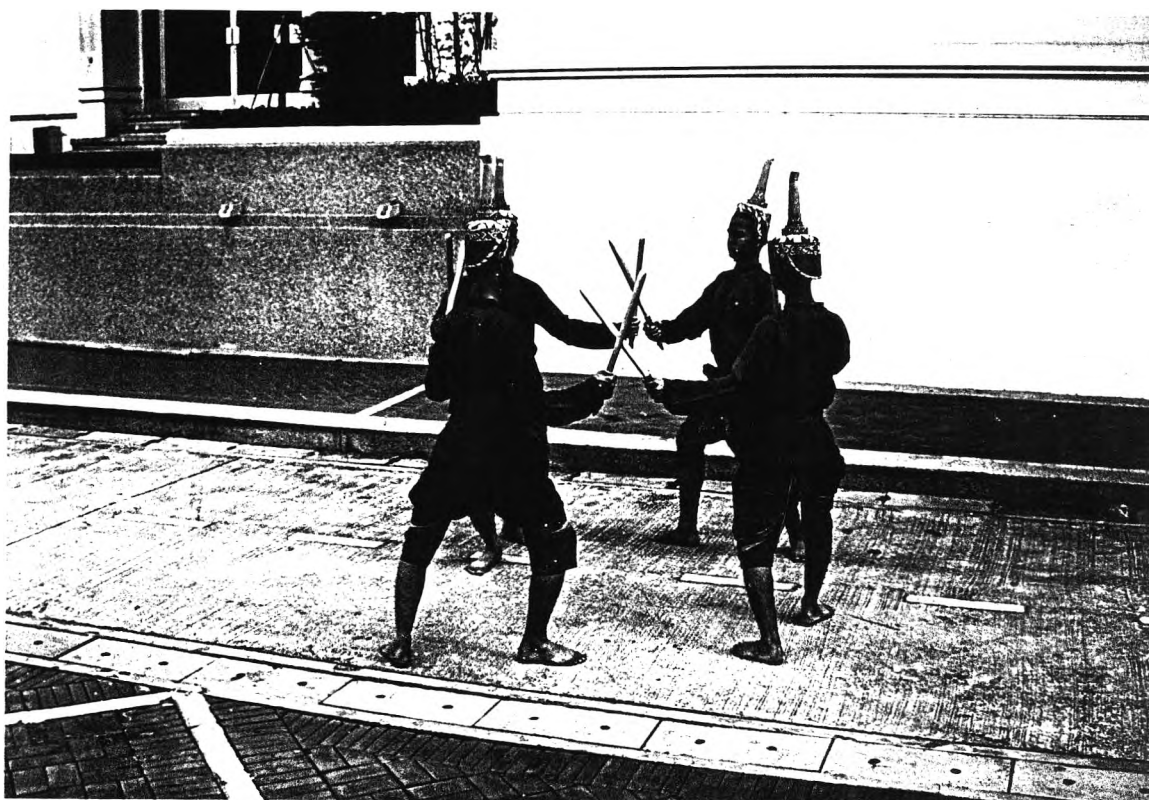

ท่าที่ 27 ยืนก้าวเท้าซ้ายไขว้กางแขนตีไม้

บทร้อง "ศักดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้า	ก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน ก้าวเท้าขวาไขว้ไปด้านหน้าแล้ว ให้ก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้าอีกครั้งหนึ่ง เดินเป็นวง เคลื่อนวงไปทางขวา ส่วนศีรษะลำตัวและแขนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 26

ท่าที่ 28 ยืนก้าวเท้าขวาทางแขนตีไม้

บทร้อง “นุภาพ”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน	กางแขนออกตีไม้กับผู้แสดงด้านข้างของตน
ขา	ก้าวเท้าขวาไขว้ไปด้านข้าง	ก้าวเท้าขวาไขว้ไปด้านข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน ก้าวเท้าซ้ายไขว้ไปด้านหน้าแล้ว ให้ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง เดินเป็นวง เคลื่อนวงไปทางขวา ส่วนศีรษะ ลำตัวและแขนปฏิบัติเหมือนท่าที่ 27 ปฏิบัติท่าที่ 27 และ 28 สลับกันเป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง “ศักดานุภาพ” ไปจนถึง “ไพร่ฟ้าอยู่เย็น” (ร้องเพลง 1 รอบ)

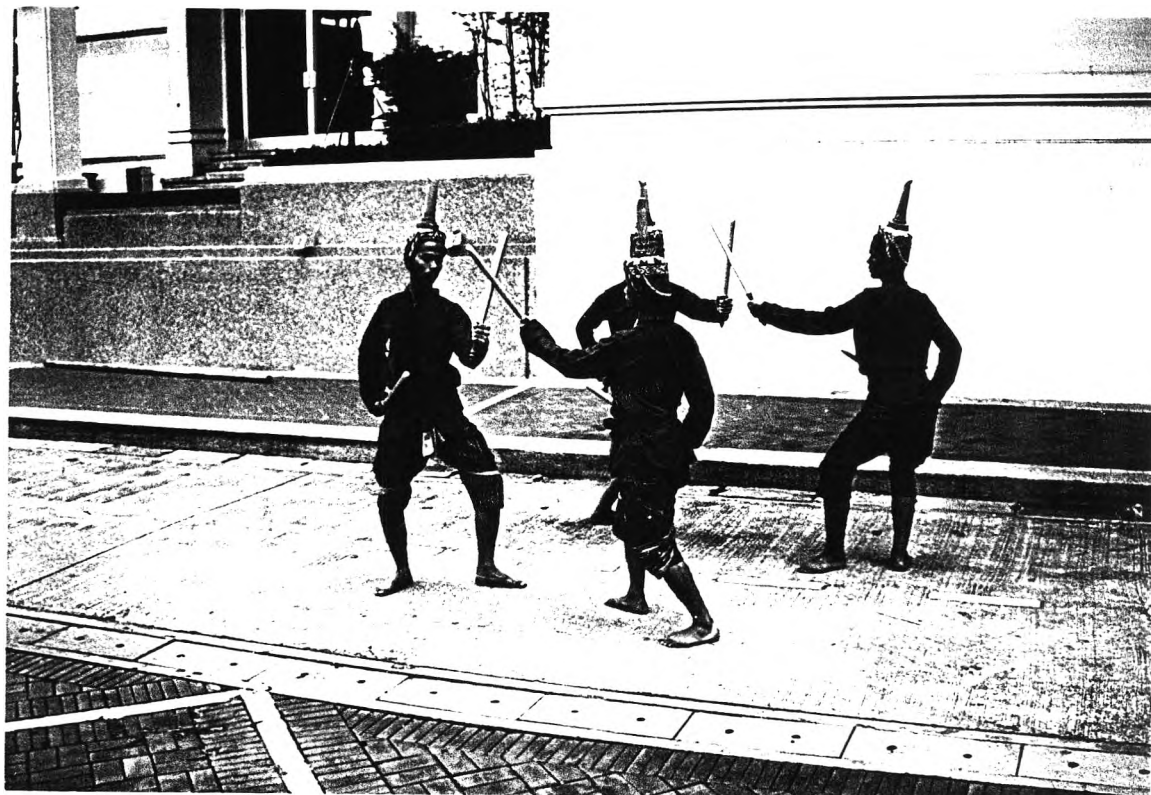

ท่าที่ 29 ยืนก้าวเท้าซ้ายตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "ศักดิ์ดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางขวาเล็กน้อย	เอียงทางขวาเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงทางขวาเล็กน้อย	เอียงทางขวาเล็กน้อย
แขน	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า	ถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน จะก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านจะถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง ส่วนลำตัวศีรษะและแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือ มือขวายืนไปด้านหน้าระดับอกถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ส่วนมือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ที่ระดับสะโพกปลายไม้เอนไปด้านหน้าประมาณ 45° จากลำตัว ศีรษะและลำตัวเอียงทางขวาเล็กน้อยเคลื่อนวงไปทางซ้าย

ท่าที่ 30 ยืนก้าวเท้าขวาตีไม้ด้านหน้า
บทร้อง "นุภาพ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น	มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น
ขา	มือขวาถือไม้กำพต อยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพต อยู่ระดับสะโพก
	ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า	ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่านจะก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านจะถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ส่วนลำตัวศีรษะและแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือ มือซ้ายยื่นไปด้านหน้าระดับอก ถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ส่วนมือขวาถือไม้กำพตอยู่ที่ระดับสะโพก ปลายไม้เอนไปด้านหน้าประมาณ 45° จากลำตัว ศีรษะและลำตัวเอียงทางซ้ายเล็กน้อยเคลื่อนวงไปทางขวา ปฏิบัติท่าที่ 29 และ 30 สลับกันเป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง "ศักดานุภาพ" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้า อยู่เย็น" (ร้องเพลง 1 รอบ)

ท่าที่ 31 ยืนถอยเท้าซ้ายตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "คักดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางขวาเล็กน้อย	เอียงทางขวาเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงทางขวาเล็กน้อย	เอียงทางขวาเล็กน้อย
แขน	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหลัง	ถอยเท้าซ้ายไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 29 ทุกอย่างแต่ผู้แสดงทางด้านขวาของผู้อ่านจะถอยเท้าซ้ายไปด้านหลังก่อน ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านก็จะก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้าก่อน เคลื่อนวงไปทางขวา

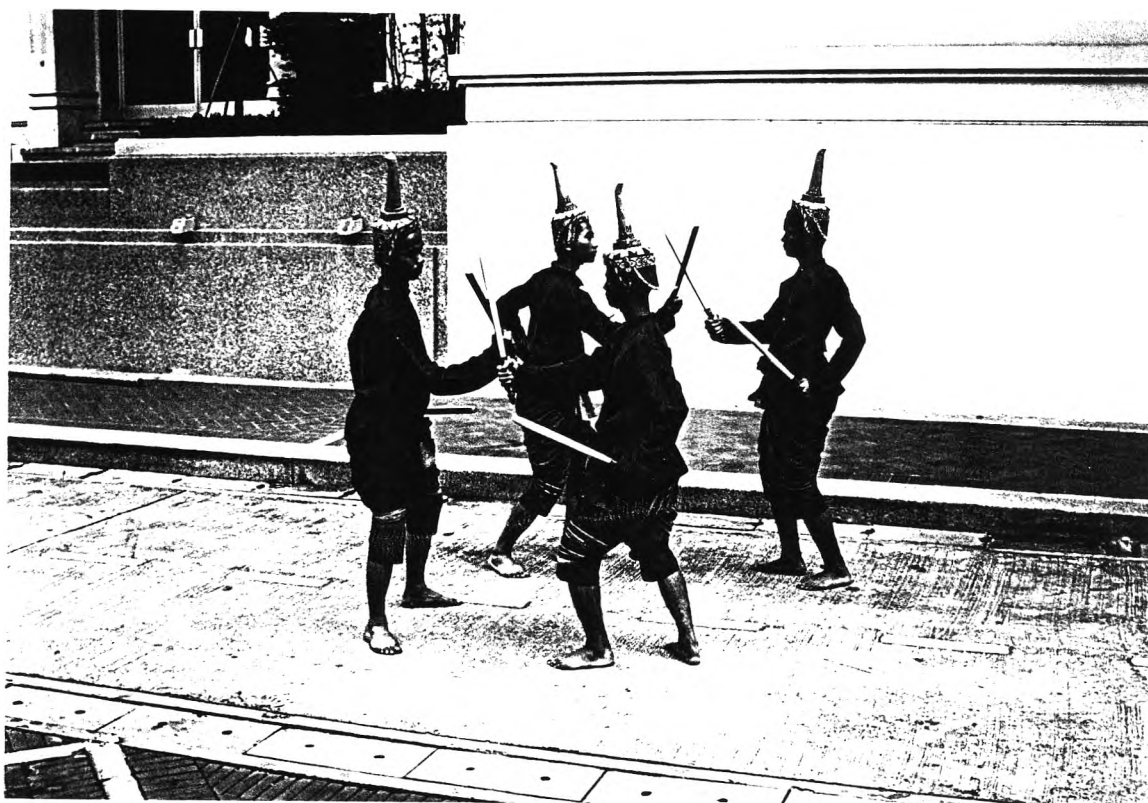

ท่าที่ 32 ยืนถอยเท้าขวาตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "นุภาพ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น	มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น
	มือขวาถือไม้กำพต อยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพต อยู่ระดับสะโพก
ขา	ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง	ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 30 ทุกอย่างแต่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่านจะถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านก็จะก้าวเท้าขวาไปด้าน เคลื่อนวงไปทางขวา ปฏิบัติท่าที่ 31 และ 32 สลับกันเป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง "ศักดานุภาพ" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้าอยู่เย็น" (ร้องเพลง 1 รอบ)

ท่าที่ 33 ยืนก้าวเท้าซ้ายตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "ศักดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางขวาลึกน้อย	เอียงทางขวาลึกน้อย
ลำตัว	เอียงทางขวาลึกน้อย	เอียงทางขวาลึกน้อย
แขน	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า	ถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน จะก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านจะถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง ส่วนลำตัวศีรษะและแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือ มือขวายืนไปด้านหน้าระดับอกถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ส่วนมือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ที่ระดับสะโพก ปลายไม้เอนไปด้านหน้าประมาณ 45° จากลำตัว ศีรษะและลำตัวเอียงทางขวาลึกน้อยเคลื่อนวงไปทางซ้าย

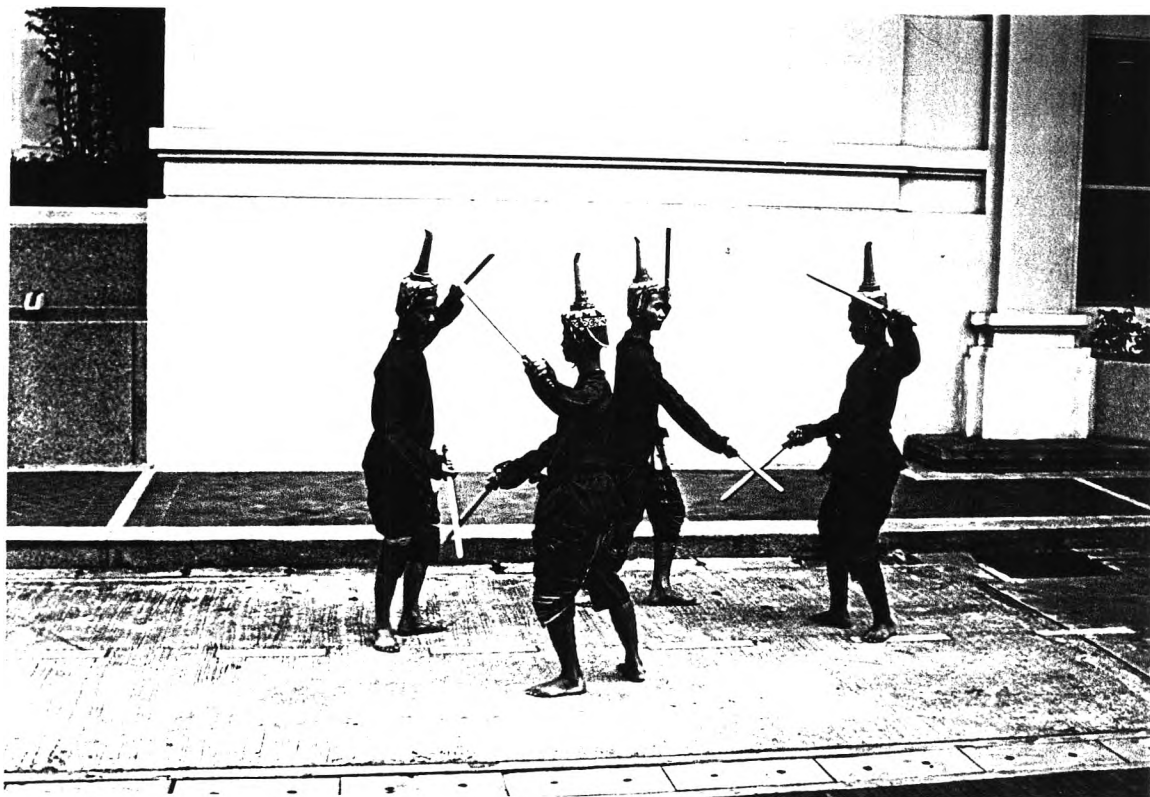

ท่าที่ 34 ยืนก้าวเท้าขวาตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "นุภาพ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย	เอียงทางซ้ายเล็กน้อย
แขน	มือซ้ายถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้น มือขวาถือไม้กำกับ อยู่ระดับสะโพก	มือซ้ายถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้น มือขวาถือไม้กำกับ อยู่ระดับสะโพก
ขา	ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า	ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง

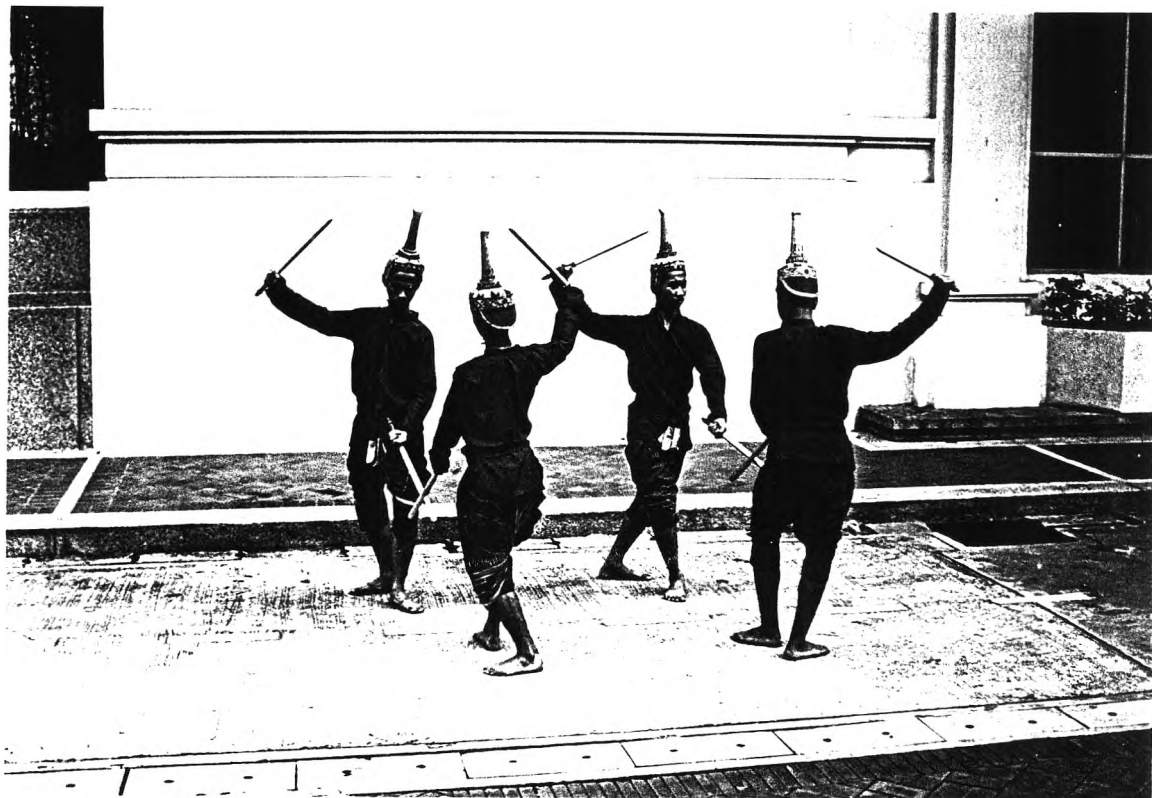
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่านจะก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่านจะถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ส่วนลำตัวศีรษะและแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือ มือซ้ายยื่นไปด้านหน้าระดับอก ถือไม้กำกับปลายไม้ตั้งขึ้นแต่เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ส่วนมือขวาถือไม้กำกับอยู่ที่ระดับสะโพก ปลายไม้เอนไปด้านหน้าประมาณ 45° จากลำตัว ศีรษะและลำตัวเอียงขวาเล็กน้อยเคลื่อนวงไปทางซ้าย

ท่าที่ 35 ยืนก้าวเท้าซ้ายตีไม้ด้านล่าง
บทร้อง "เลิศล้ำ"

ลัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งแขนและหงาย แขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับระดับศีรษะ เหมือนตั้งวง	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งแขนและหงาย แขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน ส่วนแขนซ้ายถือไม้กำกับระดับศีรษะ เหมือนตั้งวง
ขา	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า	ถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง

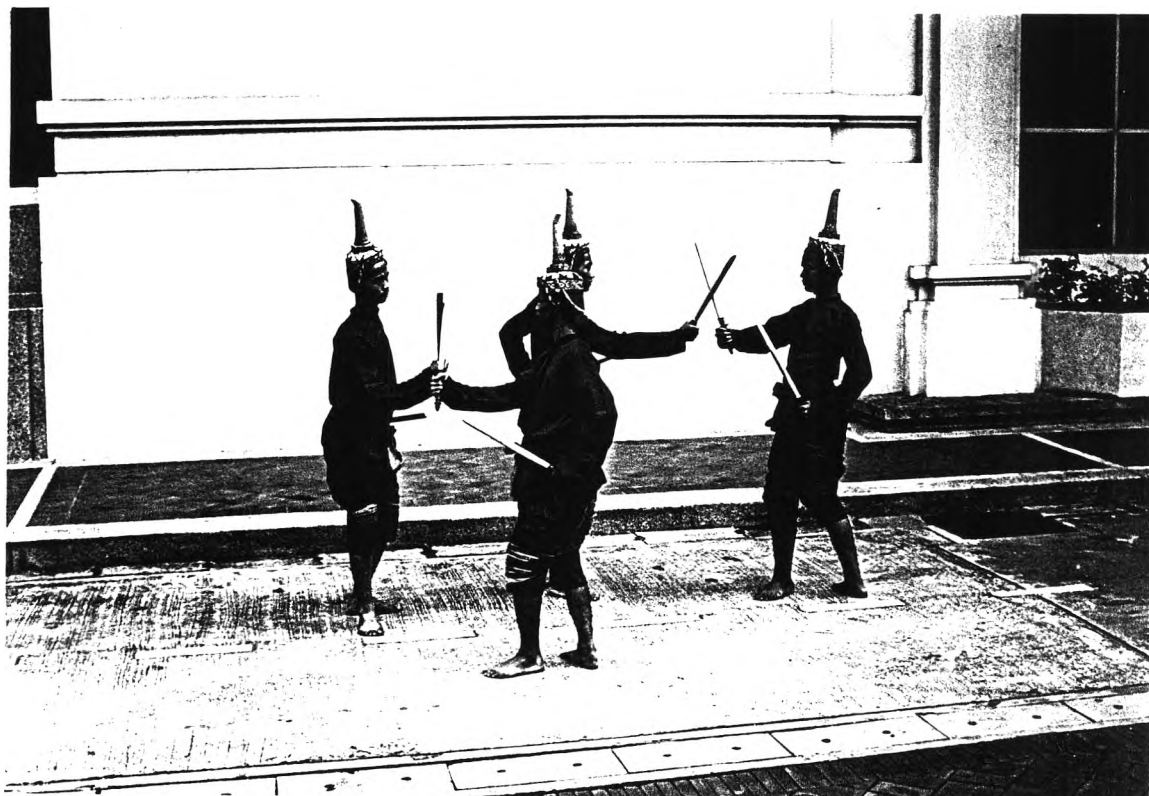
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า แต่ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือจะถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง ส่วนศีรษะ ลำตัว และแขนปฏิบัติเหมือนกัน คือศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือทั้งสองข้างถือไม้กำกับ มือขวาถือไม้กำกับตั้งแขนตั้งหงายแขนขึ้นปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน มืออยู่ระดับเอว ส่วนมือซ้ายถือไม้กำกับอยู่ระดับศีรษะเหมือนมือตั้งวงปลายไม้เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ตีไม้ระหว่างคู่ เคลื่อนวงไปทางซ้าย

ท่าที่ 36 ยืนก้าวเท้าขวาตีไม้ด้านล่าง
บทร้อง "แดนไตร"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือไม้กำกับระดับศีรษะเหมือนตั้งวง แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งแขนและหงายแขน ขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน	แขนขวาถือไม้กำกับระดับศีรษะเหมือนตั้งวง แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งแขนและหงายแขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน
ขา	ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า	ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายจะถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ส่วนศีรษะลำตัวและแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือทั้งสองข้างถือไม้กำกับ มือซ้ายถือไม้กำกับแขนตั้งหงายแขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน มืออยู่ระดับเอว ส่วนมือขวาถือไม้กำกับอยู่ระดับศีรษะเหมือนมือตั้งวง ปลายไม้เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ติ้ไม่ระหว่างคู่ เคลื่อนวงไปทางซ้าย ปฏิบัติท่าที่ 33 จนถึงท่าที่ 36 เรียงตามลำดับกัน (ตีไม้ 16 ครั้ง) ตั้งแต่บทร้อง "ศักดานุภาพ" ไปจนถึง "ไพร่ฟ้าอยู่เย็น" (ร้องเพลง 1 รอบ)

ท่าที่ 37 ยืนถอยเท้าขวาตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง "ศักดา"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงขวาเล็กน้อย	เอียงขวาเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงขวาเล็กน้อย	เอียงขวาเล็กน้อย
แขน	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก	มือขวาถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น มือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก
ขา	ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง	ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยที่ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน จะถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ส่วนผู้แสดงทางด้านซ้ายจะก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ศีรษะ ลำตัว และแขนจะปฏิบัติเหมือนกันคือ มือขวายืนไปด้านหน้าระดับอก ถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น แต่เอนไปด้านหน้าเล็กน้อยส่วนมือซ้ายถือไม้กำพตอยู่ที่ระดับสะโพก ปลายไม้เอนไปด้านหน้าประมาณ 45° จากลำตัว ศีรษะและลำตัวเอียงทางขวาเล็กน้อย เคลื่อนวงไปทางขวา

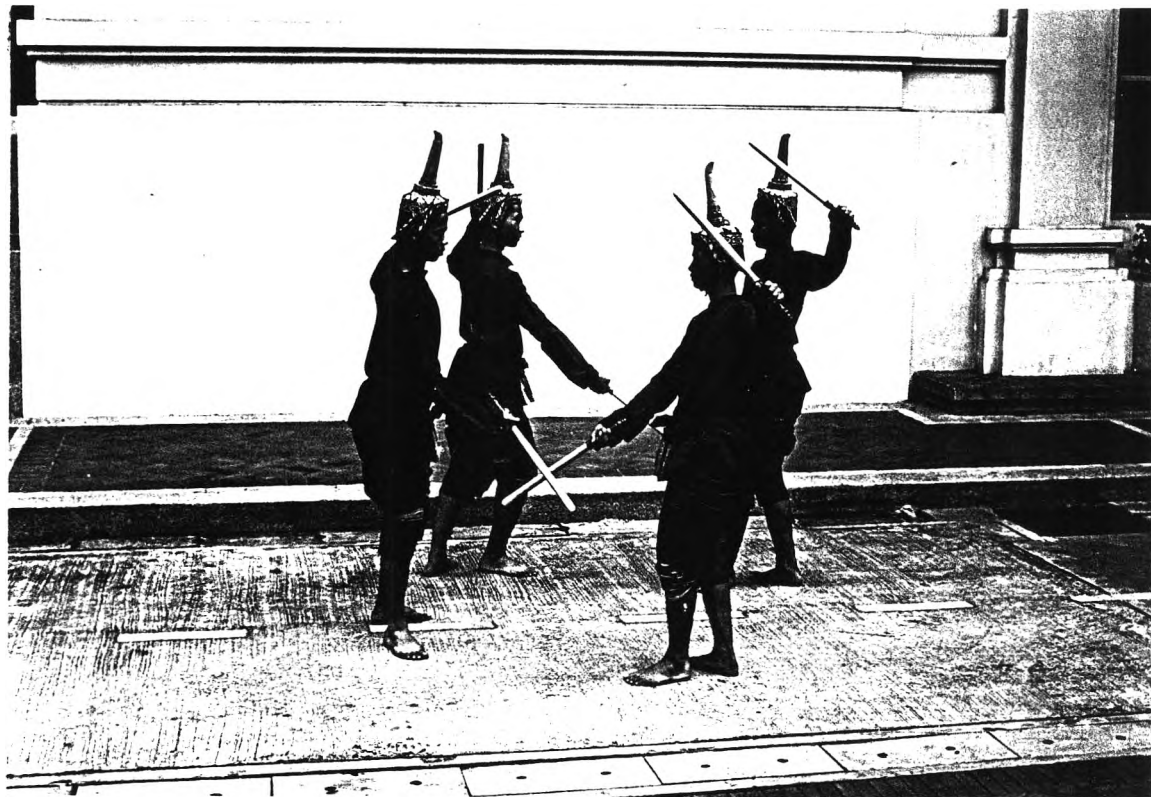

ท่าที่ 38 ยืนถอยเท้าซ้ายตีไม้ด้านหน้า

บทร้อง “นุภาพ”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	เอียงซ้ายเล็กน้อย	เอียงซ้ายเล็กน้อย
ลำตัว	เอียงซ้ายเล็กน้อย	เอียงซ้ายเล็กน้อย
แขน	มือขวาถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น	มือขวาถือไม้กำพตอยู่ระดับสะโพก มือซ้ายถือไม้กำพตปลายไม้ตั้งขึ้น
ขา	ถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง	ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 37 แต่สลับข้างกัน ผู้แสดงทั้งสองคนปฏิบัติเหมือนกันและหันหน้าเข้าหากัน เคลื่อนวงไปทางขวา

ท่าที่ 39 ยืนถอยเท้าขวาตีไม้ด้านล่าง

บทร้อง "เลิศล้ำ"

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งแขนและหงายแขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งแขนและหงายแขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน
ขา	แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะ ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง	แขนซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะ ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองคนปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) โดยผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน ถอยเท้าขวาไปด้านหลัง ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ส่วนศีรษะ ลำตัว และแขนปฏิบัติเหมือนกัน คือ ศีรษะและลำตัวตั้งตรง มือทั้งสองถือไม้กำกับ มือขวาถือไม้กำกับตั้งแขนตั้งหงายแขนขึ้นปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน มืออยู่ระดับเอว ส่วนมือซ้ายถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะเหมือนมือตั้งวงปลายไม้เอนไปด้านหน้าเล็กน้อย ติไม้ระหว่างคู่ เคลื่อนวงไปทางขวา

ท่าที่ 40 ยืนถอยเท้าซ้ายตีไม้ด้านหลัง

บทร้อง “แดนไตร”

สัดส่วน	ผู้แสดงทางด้านขวามือของผู้อ่าน	ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของผู้อ่าน
ศีรษะ	ตั้งตรง	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายถือไม้กำกับตึงแขนและหงาย แขนขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน	แขนซ้ายถือไม้กำกับตึงแขนและหงายแขน ขึ้น ปลายไม้เฉียงลงพื้นดิน
ขา	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะ ถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง	แขนขวาถือไม้กำกับตั้งวงระดับศีรษะ ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า

วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 39 แต่สลับข้างกัน ผู้แสดงทั้งสองด้านจะปฏิบัติเหมือนกัน (หันหน้าเข้าหากัน) เคลื่อนวงไปทางขวา ปฏิบัติท่าที่ 37 ถึงท่าที่ 40 เรียงตามลำดับ พร้อมทั้งตีไม้เป็นจำนวน 16 ครั้ง ตั้งแต่บทร้อง “ศักดานุภาพ” ไปจนถึง “ไพร่ฟ้าอยู่เย็น” เมื่อจบบทร้อง 1 รอบแล้วให้เริ่มร้องเพลงใหม่ไปเรื่อย ๆ เคลื่อนวงไปในทางขวา ทำท่าที่ 37-40 สลับไปเรื่อย ๆ จนเดินเข้าทางด้านซ้ายของเวที

การวิเคราะห์ท่ารำต่าง ๆ ในการแสดงกลาติไม้

กลาติไม้เป็นการแสดงที่มีลักษณะพิเศษคือ ผู้แสดงจะถือไม้กำพตอยู่ในมือแล้วจะตีไม้กำพตเพื่อให้เกิดเสียงขึ้นเป็นจังหวะ โดยที่การตีไม้ประกอบการร้องเพลงในกลาติไม้นี้จะสามารถตีไม้ได้ 16 จังหวะ จึงจะลงจังหวะได้พอดี

ในการวิเคราะห์ท่ารำกลาติไม้จะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงลักษณะการใช้ท่ารำ หรือการใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเพื่อปฏิบัติท่ารำว่ามีลักษณะอย่างไร และเพื่อความเข้าใจในการอธิบายท่ารำต่าง ๆ ของการแสดงกลาติไม้ ผู้วิจัยจะขออธิบายศัพท์ต่าง ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในการอธิบายท่ารำ ดังนี้

- ทำนึ่งคุกเข้าตบมือ หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำโดยการนั่งคุกเข่าลงแล้วตบมือไปตามจังหวะการร้องเพลงกลาติไม้ ตบมือสลับข้างซ้าย 1 ครั้ง ขวา 1 ครั้ง
- ทำนึ่งคุกเข้าตีไม้ด้านหน้า หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำโดยการนั่งคุกเข่าแล้วตีไม้กำพตในลักษณะการตีกรับ สลับข้างซ้าย 1 ครั้ง ขวา 1 ครั้ง
- ทำยืนตีไม้ด้านหน้า หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำโดยการยืนเอี้ยวตัวไปทางใดทางหนึ่งที่จะเคลื่อนวงไป ย่อเข่าลง เดินไปตามวง แล้วตีไม้ในลักษณะตีกรับ แต่ไม่สลับข้างซ้าย-ขวา
- ทำยืนกางแขนตีไม้กับผู้แสดงด้านข้าง หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำโดยการยืนหันหน้าเข้าวง แล้วกางแขนทั้งสองข้างออกงอศอกเล็กน้อย ตีไม้กับผู้แสดงที่อยู่ทั้งสองข้างของตน
- ทำยืนตีไม้บน หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำตีไม้ได้กันเป็นคู่ โดยคนหนึ่งหันตัวไปทางขวา อีกคนหนึ่งหันตัวมาทางซ้าย ใช้ไม้กำพตตีได้กันด้านหน้า ซึ่งจะตีด้วยมือซ้ายต่อซ้าย และขวาต่อขวา ตีสลับกันไปเรื่อย ๆ พร้อมกับเดินเป็นวงไปด้วย
- ทำยืนตีไม้สลับบน-ล่าง หมายถึง ลักษณะการทำท่ารำเช่นเดียวกับทำยืนตีไม้บน แต่เพิ่มการตีไม้ล่าง สลับกับการตีบน โดยตีบน 2 ครั้ง แล้วตีล่างอีก 2 ครั้ง พร้อมกับเดินเป็นวงกลม

ภาพที่ 210 : ทำนั้งคุกเข่าตบมือ

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกา มาศ จิรจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

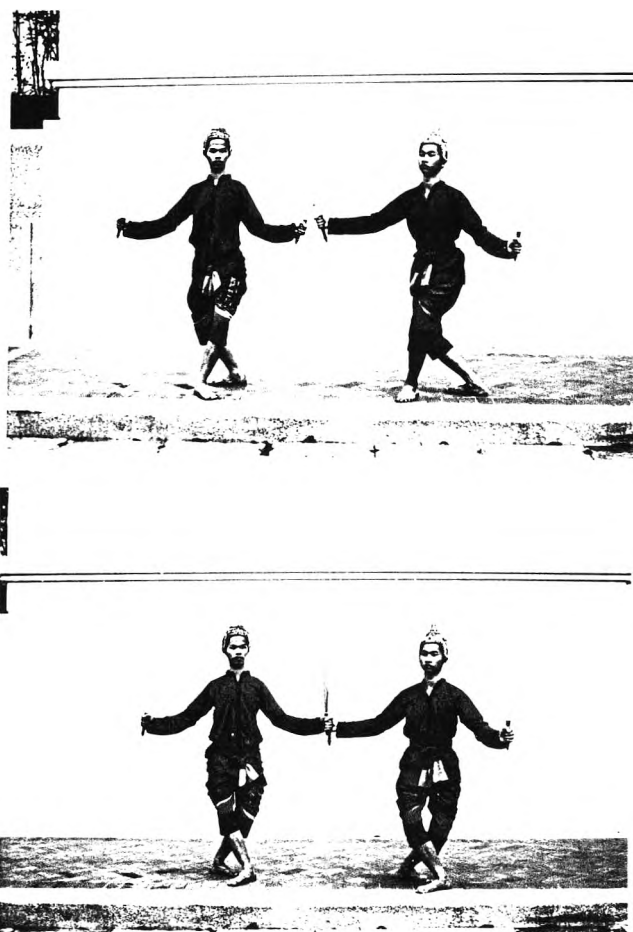
ภาพที่ 211 : ทำนั้งคุกเข่าตีไม้ด้านหน้า

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกามาศ จิรจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

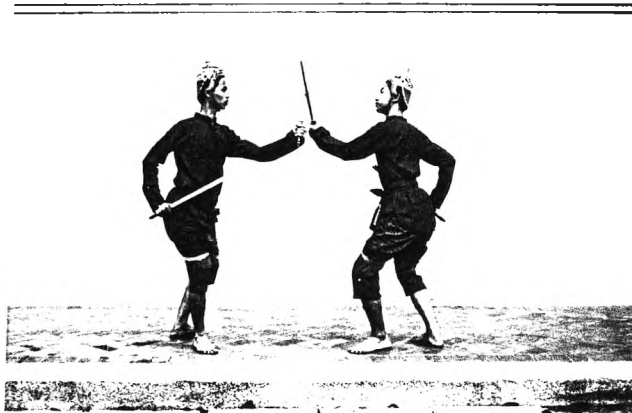
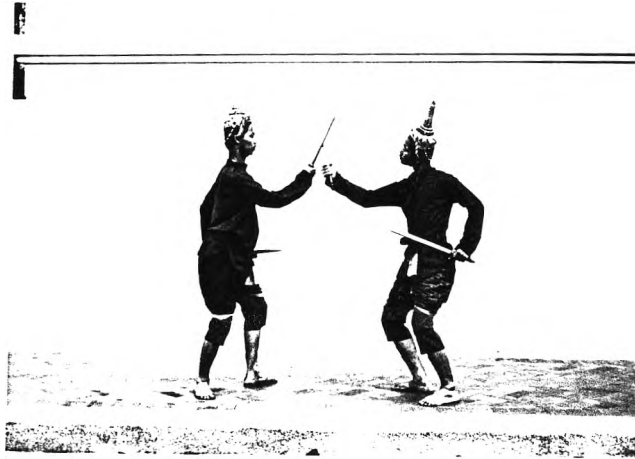
ภาพที่ 212 : ทำยี่นตีไม้ด้านหน้า

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกามาศ จิระจรรักษ์พร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

ภาพที่ 213 : ทำیینกางแขนตีไม้

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกามาศ จิระจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

ภาพที่ 214 : ทำยืนตีไม้บน

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกามาศ จิระจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

ภาพที่ 215 : ทำยี่นตีไม้สลับบน-ล่าง

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวผกา มาศ จิระจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 16 มกราคม 2544

ลักษณะของท่ารำกุกาติที่ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ลักษณะที่เป็นชื่อท่าหรือวิธีปฏิบัติ

ตารางที่ 9 แสดงการใช้ท่ารำ

ลำดับที่	ท่าที่	ชื่อท่า หรือวิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
1.	ท่าที่ 16-17	ท่านั่งคุกเข่าตบมือ	32 (ร้องเพลง 2 รอบ)	
2.	ท่าที่ 18-19	ท่านั่งคุกเข่าตีไม้ด้านหน้า	32 (ร้องเพลง 2 รอบ)	
3.	ท่าที่ 20-22	ทำยืนตีไม้ด้านหน้า และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางซ้าย	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
4.	ท่าที่ 23-24	ทำยืนตีไม้ด้านหน้า และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางขวา	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
5.	ท่าที่ 25-26	ทำยืนกางแขนงอศอกเล็กน้อย ตีไม้ระหว่างคู่ของตน และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางซ้าย	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
6.	ท่าที่ 27-28	ทำยืนกางแขนงอศอกเล็กน้อย ตีไม้ระหว่างคู่ของตนและเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางขวา	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
7.	ท่าที่ 29-30	ทำยืนตีไม้บนระหว่างคู่ของตน และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางซ้าย	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
8.	ท่าที่ 31-32	ทำยืนตีไม้บนระหว่างคู่ของตน และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางขวา	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	

ตารางที่ 9 แสดงการใช้ท่ารำ (ต่อ)

ลำดับที่	ท่าที่	ชื่อท่า หรือวิธีปฏิบัติ	จำนวนครั้ง	หมายเหตุ
9.	ท่าที่ 33-36	ท่ายืนตีไม้บน-ล่าง สลับกันระหว่าง คู่และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทางซ้าย	16 (ร้องเพลง 1 รอบ)	
10	ท่าที่ 37-40	ท่ายืนตีไม้บน-ล่างสลับกันระหว่าง คู่ และเคลื่อนที่เป็นวงกลมไปทาง ขวา	-	ปฏิบัติจนกว่า จะเดินกลับ เข้าหลังเวที ทุกคน

จากตารางการใช้ท่ารำแสดงให้เห็นได้ว่า ท่ารำในกลุ่ตี่ไม้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำจะเริ่มต้นด้วยท่ารำที่ผู้แสดงนั่งอยู่กับที่แล้วหันหน้าเข้าในวงและปฏิบัติท่ารำที่เป็นท่าง่าย ๆ เริ่มจากการตบมือก่อน เหมือนเป็นการเตรียมตัวหรือเตรียมความพร้อมของผู้แสดงที่จะปฏิบัติท่าที่ยากขึ้นในลำดับต่อไป หลังจากนั้นจึงเริ่มตีไม้ในลักษณะเดียวกันกับการตบมือ แล้วจึงลุกขึ้นยืนปฏิบัติท่ารำในท่าต่อไป

2. ท่ารำที่ปรากฏทุกท่านั้นจะมีจำนวนครั้งในการปฏิบัติท่ารำที่เท่ากัน คือ ท่ารำละ 16 จังหวะ คือ การร้องเพลงกลุ่ตี่ไม้ 1 รอบ นั่นเอง ยกเว้นท่าที่ 16 ถึงท่าที่ 19 ซึ่งเป็นท่านั้นไม่มีการเคลื่อนที่แต่อย่างใด การร้องเพลงก็จะร้อง 2 รอบ ทำให้ปฏิบัติท่ารำได้ท่าละ 32 ครั้ง แต่หากเป็นท่าที่มีการเคลื่อนไหววงกลมไปทางซ้ายและขวาแล้วก็จะเคลื่อนวง 1 รอบ พร้อมกับการร้องเพลง 1 รอบเช่นกัน ซึ่งก็จะได้ 16 จังหวะ เมื่อทำ 2 รอบก็จะเท่ากับ 32 จังหวะ เป็นจำนวนที่เท่ากันทั้งหมดในการแสดง

3. ท่ารำที่จะต้องมีการเคลื่อนวงไปทางซ้ายและขวานั้น (ตั้งแต่ท่าที่ 20 – ท่าที่ 40) ทุกท่ารำจะเริ่มต้นด้วยท่าซ้ายเสมอ ทั้งนี้การเริ่มต้นด้วยท่าซ้ายก่อนถือว่าการยึดเอาท่าซ้ายเป็นหลักในการนับจังหวะในการแสดงนั้นเป็นหลักการในการฝึกหัดแม่ท่าของโชนลิ่ง ซึ่งจะนับจังหวะโดยยึดเอาท่าซ้ายเป็นหลักในการนับ เช่น จะนับจังหวะ 1, 2, 3, 4 เป็นจำนวน 2 รอบก็จะเริ่มต้นนับดังนี้ 1 (ซ้าย)...2 (ขวา)...3 (ซ้าย) ...1 (ขวา) / 1 (ซ้าย)... 2 (ขวา)...3 (ซ้าย) ...2 (ขวา) เป็นต้น จะแตกต่างจากโชนยักร์และโชนพระซึ่งจะนับจังหวะโดยยึดเอาท่าขวาเป็นหลัก

4. ท่ารำที่จะต้องมีการเคลื่อนวงไปทางซ้ายและขวานั้น (ตั้งแต่ท่าที่ 20 – ท่าที่ 40) ทุกท่ารำจะต้องเริ่มเคลื่อนวงไปทางซ้ายของผู้แสดงก่อนเสมอ ซึ่งการเคลื่อนวงในทิศทางนี้นั้นจะเป็นการ

เคลื่อนวงตามจารีตและขนบในการแสดงโขนหน้าจอ โดยผู้แสดงจะวิ่งออกจากประตูทางขวามือของเวทีแล้วเคลื่อนวงไปทางซ้ายของตนเสมอ

เนื่องจากกลุลาตีไม้เป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน ทำรำที่ปรากฏออกมานั้นก็ต้องสามารถสื่อให้ผู้ชมเกิดความสุขสนุกสนานได้ด้วย ดังนั้นทำรำก็จะมี 2 ลักษณะ คือ ทำรำที่ไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบ คือ การตบมือ และทำรำที่ใช้อุปกรณ์ประกอบ คือ การตีไม้กำกับในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจุดสำคัญของท่าทั้งสองแบบนี้ คือ จะเป็นท่ารำที่มีเสียงในตัวเอง เช่น เสียงตบมือ และเสียงไม้กำกับกระทบกัน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการแสดงชุดนี้ และทำให้การแสดงชุดนี้เกิดความสุขสนุกสนานน่าชมมากขึ้น เพราะกลุลาตีไม้นั้นเป็นการแสดงที่ไม่มีการบรรเลงดนตรีประกอบ หากไม่มีเสียงต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาช่วยเสริมก็คงจะทำให้การแสดงไม่สนุกสนานและเป็นที่น่าสนใจของผู้ชม

2. ลักษณะการใช้มือ

การใช้มือในการแสดงกลุลาตีไม้นั้นจะถูกกำหนดโดยอุปกรณ์ที่ใช้ถือ เพื่อประกอบในการแสดง ได้แก่ ไม้กำกับ ซึ่งท่ารำส่วนใหญ่ผู้แสดงจะถือไม้กำกับในมือทั้งสี่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมลักษณะการใช้มือขณะที่กำลังถือไม้กำกับของผู้แสดงกลุลาตีไม้ไว้ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงลักษณะการใช้มือ

ลำดับที่	ลักษณะมือ	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ		หมายเหตุ
		ด้านขวา	ด้านซ้าย	
1.	ตบมือสลับซ้าย-ขวา	16	16	
2.	ตีไม้ลักษณะเดียวกับตบมือ	16	16	
3.	ตีไม้มือขวาอยู่ด้านบนมือซ้ายอยู่ล่าง (เคลื่อนวงไปซ้ายและขวา)	16	16	
4.	กางแขนทั้งสองข้างออกงอศอกเล็กน้อยแล้วตีไม้ระหว่างผู้แสดงด้านข้างของตน (เคลื่อนวงไปซ้ายและขวา)	16	16	

ตารางที่ 10 แสดงลักษณะการใช้มือ (ต่อ)

ลำดับที่	ลักษณะมือ	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ		หมายเหตุ
		ด้านขวา	ด้านซ้าย	
5.	มือขวาถือไม้ด้านหน้าปลายไม้ตั้งขึ้น (วงหน้า) แล้วตีไม้บน	12	12	
	มือซ้ายถือไม้อยู่ที่สะโพก	12	12	
6.	มือซ้ายถือไม้ด้านหน้าปลายไม้ตั้งขึ้น (วงหน้า) แล้วตีไม้บน	12	12	
	มือขวาถือไม้อยู่ที่สะโพก	12	12	
7.	มือขวาถือไม้ด้านหน้าปลายไม้ทอด ลงต่ำ แขนตึง (หงายฝ่ามือขึ้น) แล้ว ตีไม้ล่าง	4	4	ร้องเพลง 1 รอบจะตีได้ 4 ครั้ง
	มือซ้ายถือไม้กำพตในลักษณะตั้งวง บน	4	4	
8.	มือซ้ายถือไม้ด้านหน้าปลายไม้ทอด ลงต่ำ แขนตึง (หงายฝ่ามือขึ้น) แล้วตี ไม้ล่าง	4	4	ร้องเพลง 1 รอบ จะตี ได้ 4 ครั้ง แต่จะปฏิบัติลักษณะ มือในลำดับที่ 5 ถึง 8 ไปจนจบการแสดง
	มือขวาถือไม้กำพตในลักษณะตั้งวง บน	4	4	

ความสำคัญของลักษณะการใช้มือในการแสดงกลุลาตีไม้นั้น อยู่ที่การตบมือหรือตีไม้ให้ตรงกับจังหวะของเพลงที่ร้อง ผู้แสดงจะต้องสามารถตบมือและตีไม้ในท่าต่าง ๆ ได้ตรงตามจังหวะที่กำหนด คือ การร้องเพลง 1 รอบ จะสามารถตีไม้หรือตบมือได้ 16 จังหวะ ลักษณะของการใช้มือในกลุลาตีไม้ที่ปรากฏนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. มีการใช้ลักษณะมืออยู่ 4 ระดับ ได้แก่

1.1 ระดับลึนปี (รอยบุ๋มกึ่งกลางออกอยู่ระหว่างราวนม) ได้แก่ ท่าตบมือ ท่าตีไม้
ลักษณะเดียวกับตบมือ ท่าตีไม้บน และท่าตีไม้บน-ล่าง

1.2 ระดับไหล่ ได้แก่ ท่ากางแขนสองข้างออกงอศอกเล็กน้อยแล้วตีไม้ระหว่างผู้
แสดงด้านข้างของตน

1.3 ระดับศีรษะ ได้แก่ ท่าตีไม้บน-ล่าง (ลักษณะมือตั้งวงระดับศีรษะ)

1.4 ระดับสะโพก ได้แก่ ท่าตีไม้บนและท่าตีไม้บน-ล่าง

การใช้มือในระดับลึนปีจะเป็นระดับที่พบว่ามีการใช้มากที่สุดในท่ารำกลุลาตีไม้ ไม่ว่าจะ
จะเป็นท่าตบมือหรือท่าตีไม้ก็ตาม ทั้งนี้จะมีสาเหตุจากการแสดงกลุลาตีไม้จะต้องมีการตีไม้
ระหว่างคู่หรือระหว่างผู้แสดงกันเอง ดังนั้นระดับของการตีไม้จึงควรจะเป็นระดับที่สายตามองเห็น
ได้พอดี ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดในระหว่างการตีไม้ ซึ่งเมื่อระดับของมือ
หรือการตีไม้ต่าง ๆ อยู่ในระดับที่พอดี ผู้แสดงก็สามารถแสดงไปด้วยความมั่นใจได้

2. ลักษณะการถือไม้กำพตมืออยู่ 3 แบบ ได้แก่

2.1 ถือไม้เหมือนกันทั้งสองมือ ได้แก่ ท่ากางแขนตีไม้ระดับไหล่

2.2 ถือไม้มือหนึ่งสูงอีกมือหนึ่งต่ำ ได้แก่ ท่าตีไม้บน ท่าตีไม้บน-ล่าง

2.3 ถือไม้มือหนึ่งคว่ำฝ่ามือลงอีกมือหนึ่งหงายฝ่ามือขึ้น ได้แก่ ท่าตีไม้แบบตบมือ
และท่าตีไม้ด้านหน้าลำตัวมือขวาอยู่บน

การถือไม้กำพตในลักษณะต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นนั้น ลักษณะการถือไม้
แบบมือหนึ่งสูงอีกมือหนึ่งต่ำจะมีปรากฏอยู่ในการแสดงกลุลาตีไม้มากที่สุด เพราะเป็นลักษณะการ
ถือไม้ที่สะดวกต่อการปฏิบัติท่าตีไม้ต่าง ๆ ได้ง่าย

3. การตีไม้จะมีอยู่ 2 แบบ ได้แก่

3.1 การตีไม้ตนเอง เป็นลักษณะการตีไม้ทางการตีกรับ ซึ่งมีทั้งตีไม้ตั้งอยู่กับที่และ
การตีไม้แล้วเคลื่อนวงไปในทิศทางต่าง ๆ ได้แก่ ท่าตีไม้แบบตบมือ และตีไม้ด้านหน้า

3.2 การตีไม้ระหว่างผู้แสดงกันเอง จะมีทั้งการตีไม้ระหว่างผู้แสดงด้านข้างกันเอง ซึ่ง
หันหน้าไปในทิศทางเดียวกัน คือ หันหน้าเข้าวง และตีไม้หันหน้าเข้าหาผู้แสดงที่เป็นคู่ของตน
พร้อมทั้งเคลื่อนวงไปทางซ้ายและขวา ท่าตีไม้ระหว่างผู้แสดงและหันหน้าเข้าวง ได้แก่ ท่ากางแขน
สองข้างงอศอกเล็กน้อยแล้วตีไม้ระหว่างคู่ และท่าตีไม้หันหน้าเข้าหาคู่ ได้แก่ ท่าตีไม้บน และ
ท่าตีไม้บน-ล่าง

นอกจากนี้ลักษณะที่สำคัญของการตีไม้ก็อีกอย่างหนึ่งคือ ลักษณะของไม้ 2 อัน ที่เมื่อนำมาตีหรือกระทบกันนั้นจะต้องเป็นรูปกากบาทเสมอ ไม่ว่าจะตีไม้อยู่ในระดับใด หรือตีไม้แบบใดก็ตาม รวมทั้งการวางไม้กำกับไว้กับพื้นในขณะที่ทำท่าเตรียมที่จะแสดงก็จะวางไขว้กันเป็นรูปกากบาทเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อความสวยงามและความสะดวกในการหยิบหรือจับไม้รวมทั้งการตีไม้ด้วย

3. ลักษณะการใช้เท้า

กลุ่ตตีไม้เป็นการแสดงที่มีลักษณะการใช้เท้าแบบก้าวเดินไปตามวงเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งท่าเดินในกลุ่ตตีไม้นี้จะใช้ท่าเดินที่เรียกว่า "ท่าเดินตีนเตี้ย" การเดินตีนเตี้ยนี้เป็นลักษณะการเดินของโขนลิง ซึ่งสามารถปฏิบัติได้โดยการเดินย่อเท้าไปเรื่อย ๆ และจะต้องย่อเท้าให้ได้มากที่สุด

แต่การเดินตีนเตี้ยนี้เมื่อปฏิบัติไปนาน ๆ ก็จะทำให้เกิดความเมื่อยล้าเป็นอย่างมาก ดังนั้นในปัจจุบันการเดินตีนเตี้ยในการแสดงกลุ่ตตีไม้จึงไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นแล้วเวลาผู้แสดงแสดงกลุ่ตตีไม้ก็จะเดินย่อเข้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เท่านั้น ลักษณะการใช้เท้าในกลุ่ตตีไม้ที่สามารถรวบรวมไว้ได้มีดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงการใช้เท้า

ลำดับที่	ลักษณะการใช้เท้า	จำนวนครั้งที่ปฏิบัติ		หมายเหตุ
		ด้านขวา	ด้านซ้าย	
1.	เดินตีนเตี้ย	-	-	เป็นการอธิบายการใช้เท้าใน 1 ท่ารำ ซึ่งทุก ๆ ท่ารำจะปฏิบัติเหมือนกัน
	ก้าวเท้าไขว้ (เท้าซ้าย-เข้าขวา)	8	8	
	ก้าวเท้าข้าง (เท้าซ้าย-เท้าขวา)	8	8	
2.	ยี่ด-ยุบ (เป็นการยี่ด-ยุบ เข้า เพื่อที่จะเคลื่อนที่เดินต่อไป)	1	1	

ตารางดังกล่าวข้างต้นเป็นลักษณะของการใช้เท้าในการแสดงกลุ่ตตีไม้ กล่าวคือการทำท่ารำกลุ่ตตีไม้นั้นจะทำท่าไปพร้อมกับการเดินเคลื่อนวงไปทางซ้ายและขวา โดยที่เดินไปทางซ้ายก็จะร้องเพลงประกอบ 1 รอบ (16 จังหวะ) เดินกลับทางขวาก็ร้องเพลงอีก 1 รอบ (16 จังหวะ) ตารางดังกล่าวนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของเท้าที่ใช้ในการทำท่ารำ 1 ท่า และร้องเพลงประกอบ

1 รอบ (16 จังหวะ) พร้อมทั้งเคลื่อนวงไปทางซ้าย ซึ่งหากเคลื่อนวงทางขวาก็จะปฏิบัติเท่า เช่นเดียวกันกับแบบนี้ ซึ่งสามารถสรุปการใช้เท้าในการแสดงกลุลาตีไม้ได้ว่า

การใช้เท้าจะใช้ลักษณะการเดินตีนเตี้ยซึ่งประกอบไปด้วยการก้าวเท้าไขว้ และการก้าวเท้าข้าง เดินไปตามวงกลม ผู้แสดงหันหน้าเข้าหาวงหรือหันหน้าเข้าหาคู่ของตน การก้าวเท้าไขว้จะเป็นลักษณะการก้าวเท้าไขว้ไปด้านหน้า ซึ่งหากเคลื่อนวงไปทางซ้ายมือของผู้แสดงก็จะก้าวเท้าไขว้ด้านเท้าซ้าย แล้วก้าวข้างด้วยเท้าขวา หรือหากเคลื่อนวงไปทางขวามือของผู้แสดงก็จะก้าวเท้าไขว้ด้วยเท้าซ้ายแล้วก้าวข้างด้วยเท้าขวา จำนวนครั้งที่ก้าวเท้าไขว้ คือ 8 ก้าวไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปทางด้านซ้ายหรือด้านขวาก็ตาม และจำนวนการก้าวเท้าข้างคือ 8 ก้าวเช่นกัน เมื่อเดินก้าวไขว้และก้าวข้างครบ 1 รอบ แล้ว และเคลื่อนวงกลับไปอีกด้านหนึ่งนั้นจะต้องมีการยัด-ยุบ ซึ่งเป็นการยัด-ยุบเข้าเพื่อเตรียมที่จะเคลื่อนที่กลับไปอีกด้านหนึ่ง และเป็นการช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อนักแสดงที่แสดงมานานหรือเดินตีนเตี้ย ซึ่งต้องย่อเข้าตลอดเวลาให้ได้หายเมื่อยแล้วจึงเริ่มเดินตีนเตี้ยกลับไปอีกด้านหนึ่ง การยัด-ยุบนี้จะทำรอบละ 1 ครั้ง ไปซ้าย 1 ครั้ง กลับขวาอีก 1 ครั้ง การแสดงกลุลาตีไม้จะมีลักษณะการใช้เท้าเช่นนี้ตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง

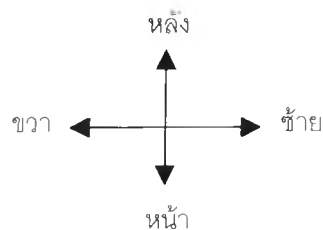
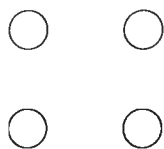
4. ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่

การแสดงกลุลาตีไม้จะมีการแปรแถวหรือการเคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลมเป็นหลักโดยผู้แสดงจะเคลื่อนตัวเป็นวงกลม ประกอบการทำท่ารำต่าง ๆ มีทั้งการเคลื่อนวงไปทางซ้ายและกลับมาทางขวา

หลักในการแปรแถวในการแสดงกลุลาตีไม้ก็คือ การแปรแถวเป็นลักษณะวงกลมแล้วเริ่มเคลื่อนวงไปทางซ้ายก่อนพร้อมทั้งร้องเพลงและทำท่ารำประกอบ เมื่อร้องเพลงจบแล้วจึงจะเคลื่อนวงกลับมาทางขวา แล้วปฏิบัติเช่นเดิม ลักษณะการเคลื่อนวงที่เริ่มต้นจากการเคลื่อนไปทางซ้ายก่อนนั้นมีสาเหตุมาจาก ตามหลักจารีตหรือขนบในการแสดงโขนหรือละครของไทยนั้น การเคลื่อนที่ต่าง ๆ ของตัวละครบนเวทีไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนราชนรถ การวิ่งออกจากเวทีเพื่อแสดงละครของตัวละครก็ตามเมื่อวิ่งออกจากประตูทางขวา (ขวามือของเวที) แล้วก็จะเคลื่อนตัวหรือวิ่งวนไปทางซ้าย ในการแสดงกลุลาตีไม้ก็ใช้หลักการนี้เช่นเดียวกัน คือ เริ่มต้นเคลื่อนวงไปทางซ้ายแล้วจึงกลับมาทางขวา นอกจากนี้ท่ารำของกลุลาตีไม้ก็จะเริ่มต้นการก้าวเดินด้วยเท้าซ้ายเสมอ

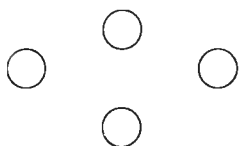
ลักษณะของแถวที่มีปรากฏในการแสดงกลุลาตีไม้ตั้งแต่เริ่มการแสดงจนถึงจบการแสดงมีดังต่อไปนี้

แถวที่ 1

ผู้แสดงทั้งหมดตั้งแถวเป็นแถวตอนลึกแบ่งเป็น 2 แถวคู่ จำนวนผู้แสดงแต่ละแถวจะมีปริมาณที่เท่ากัน (ในที่นี้ขอยกตัวอย่างจำนวนผู้แสดง 4 คน เท่ากับจำนวนผู้แสดงกลาติไม่ในรูปภาพท่ารำ) ในแถวที่ 1 นี้ ผู้แสดงทั้งหมดจะปฏิบัติท่าเตรียมจนถึงท่าถวายบังคมแล้วลุกขึ้นยืนเพื่อเตรียมพร้อมที่จะแสดง (ดูรายละเอียดท่ารำกลาติไม่ในหน้า 394)

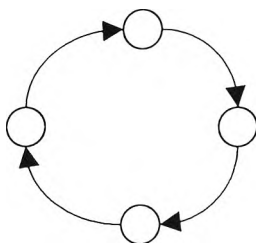
แถวที่ 2

ผู้แสดงทั้งหมดขยายแถมจากแถวตอนลึกให้เป็นวงกลม โดยที่ผู้แสดงทุกคนจะหันหน้าเข้าในวงแล้วนั่งลงปฏิบัติท่ารำกลาติไม่ในท่าที่ 16 ถึงท่าที่ 19 (ดูรายละเอียดท่ารำกลาติไม่ในหน้า 404) ในแถวที่ 2 นี้ ผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำโดยที่จะร้องเพลงประกอบในท่ารำ แต่ละท่านั้นเป็นจำนวนท่าละ 2 รอบ เพราะผู้แสดงไม่ได้เคลื่อนตัวหรือเคลื่อนที่แต่อย่างใด การร้องก็จะเพิ่มปริมาณของรอบมากขึ้น

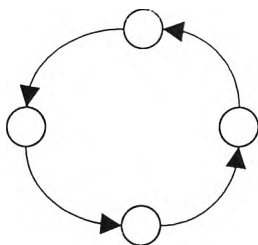
○ = ผู้แสดงกลาติไม่

แถวที่ 3

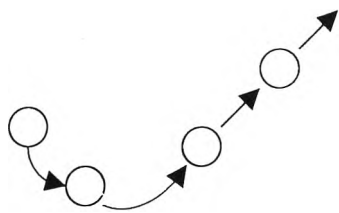
เมื่อผู้แสดงทั้งหมดปฏิบัติท่ารำนั่งเรียบร้อยแล้วก็จะลุกขึ้นยืนพร้อมกัน โดยที่ลักษณะของแถวก็ยังคงเดิมคือเป็นลักษณะวงกลม แต่จะมีการเคลื่อนที่ประกอบการร้องเพลงและการปฏิบัติท่ารำไปด้วย ซึ่งการเคลื่อนที่นั้นก็จะเริ่มต้นด้วยการเคลื่อนวงไปทางซ้ายก่อนทุกครั้ง จะเคลื่อนวงไปทางซ้ายประกอบการร้องเพลง 1 รอบ และทำท่ารำ 1 ท่า

แถวที่ 4

เมื่อผู้แสดงทั้งหมดได้เคลื่อนแถวไปทางซ้ายพร้อมทั้งประกอบการร้อง 1 รอบ และทำท่ารำ 1 ท่า แล้วผู้แสดงก็จะเคลื่อนวงกลับมาทางขวา (ลักษณะแถวที่ 4) พร้อมทั้งร้องเพลง 1 รอบ และทำท่ารำที่ซ้ำกับท่ารำที่เคลื่อนวงไปทางซ้าย 1 ท่า โดยจะเคลื่อนแถวเช่นนี้สลับกันระหว่างแถวที่ 3 และแถวที่ 4 ไปจนกว่าจะจบการแสดง

แถวที่ 5

ลักษณะของแถวที่ 5 นี้จะเป็นแถวในการเดินกลับเข้าหลังเวทีของผู้แสดงโดยที่เมื่อผู้แสดงปฏิบัติแถวที่ 3 และ 4 สลับกันจนปฏิบัติทำซ้ำได้ครบถ้วนแล้วนั้นผู้แสดงก็จะสิ้นสุดการเคลื่อนวงด้วยการเคลื่อนวงไปทางขวา (แถวที่ 4) แล้วค่อย ๆ เดินกลับเข้าหลังเวทีโดยจะเข้าทางด้านซ้าย ซึ่งเป็นลักษณะของจารีตหรือขนบในการแสดงละครหรือโขนของไทยเช่นกันที่ผู้แสดงจะเข้าเวทีทางขวา (ออกแสดง) และออกทางซ้าย (จบการแสดง)

สรุป หลักในการแปรแถวเคลื่อนที่ในการแสดงกุกลาตีไม่มีดังนี้ คือ ใช้ลักษณะแถววงกลมและมีการเคลื่อนวงไปทางซ้าย และทางขวา โดยจะเริ่มเคลื่อนวงไปทางซ้ายก่อนทุกครั้งแล้วกลับมาทางขวา ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

1. จารีตหรือขนบในการแสดงโขนหรือละครของไทย เมื่อมีการวิงวอนหรือเคลื่อนที่ของตัวละครก็จะวิงวอนทางซ้าย (ซ้ายมือของตัวละคร) ซึ่งกุกลาตีไม้ก็ใช้หลักการนี้เช่นเดียวกันคือเคลื่อนวงไปทางซ้ายก่อน
2. ทำซ้ำกุกลาตีไม้ในทุก ๆ ทำซ้ำก็จะเริ่มต้นการเดินหรือการเคลื่อนที่ด้วยเท้าซ้ายก่อนเสมอ

นอกจากนี้การร้องเพลงประกอบการทำท่าในการแสดงกุกลาตีไม้ก็ยังถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการกำหนดการเคลื่อนที่ของวงในการแสดงด้วย กล่าวคือ ในการปฏิบัติทำซ้ำกุกลาตีไม้ที่เป็นท่าที่หนึ่งอยู่กับที่หันหน้าเข้าในวง ซึ่งมีอยู่จำนวน 2 ท่า ก็จะร้องเพลงประกอบท่าละ 2 รอบ แต่หากเป็นท่าอื่น ซึ่งมีอยู่จำนวน 4 ท่า และเป็นท่าที่จะต้องมีการเคลื่อนวงไปทางซ้าย และทางขวาก็จะมีการร้องเพลงประกอบท่าละ 1 รอบ ในการเคลื่อนวงไปทางซ้าย และร้องเพลงอีก 1 รอบ ในการเคลื่อนวงกลับมาทางขวา ซึ่งจะปฏิบัติท่าที่ซ้ำกัน หลังจากนั้นเริ่มเปลี่ยนท่าใหม่แล้วเคลื่อนวงไปทางซ้ายร้องเพลง 1 รอบ กลับมาทางขวาร้องเพลงอีก 1 รอบ ปฏิบัติเช่นนี้จนจบ

การแสดง และเดินเข้าทางซ้ายของเวที จะเห็นได้ว่า ลักษณะการแปรแถวหรือทิศทางการเคลื่อนที่ของการแสดงกลุ่ตี่ไม้ก็ยังมีรูปแบบของการแสดงละครหรือโขนของไทยเอาไว้เป็นสำคัญ คือ การเข้าขวา-ออกซ้ายนั่นเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำกลุ่ตี่ไม้ ในลักษณะต่าง ๆ ทำให้สามารถเห็นถึงแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำได้ ดังนี้

1. ลักษณะของท่ารำที่ปรากฏนั้นจะเป็นท่ารำที่เรียงลำดับจากการแสดงท่าทางง่าย ๆ ก่อน เช่น ท่าตบมือ เหมือนเป็นการเตรียมตัวหรือเตรียมความพร้อมของผู้แสดงที่จะปฏิบัติท่ารำที่ยากขึ้นและสลับซับซ้อนมากขึ้นในลำดับต่อไป เช่น ท่าตีไม้บน-ล่าง เป็นต้น และการเรียงลำดับในการใช้ท่ารำในระดับต่าง ๆ ก็จะมีเริ่มจากระดับล่าง ระดับกลาง และระดับสูงตามลำดับ ระดับล่างได้แก่การนั่งคุกเข่าปฏิบัติท่ารำ ระดับกลางได้แก่การเดินตีเตี้ยย่อตัวปฏิบัติท่ารำ และระดับสูงได้แก่การยืนตีไม้บน-ล่าง

2. ท่ารำที่ปรากฏในการแสดงจะมีการปฏิบัติท่ารำที่เท่ากัน คือ 16 จังหวะ โดยมีบ่วงหรือการร้องเพลง เป็นตัวกำหนดจังหวะ ซึ่งหากร้องเพลง 1 รอบ ก็จะได้ 16 จังหวะและในการปฏิบัติท่ารำ หากเป็นท่าที่ขึ้นอยู่กับที่ปฏิบัติท่ารำก็จะร้องเพลง 2 รอบ คือ 32 จังหวะ แต่หากเป็นท่าที่ต้องมีการเคลื่อนวงไปทางซ้าย-ทางขวา ก็จะร้องเพลง 1 รอบต่อการเคลื่อนวงไปทางซ้ายและร้องอีก 1 รอบ ต่อการเคลื่อนวงกลับมาทางขวา ซึ่งเท่ากับ 2 รอบ และได้ 32 จังหวะเท่ากัน

3. ท่ารำที่ใช้ในตอนเคลื่อนวงไปทางซ้าย-ทางขวานั้น ในการเคลื่อนที่แต่ละครั้ง ทุกครั้งจะต้องเริ่มต้นด้วยเท้าซ้ายก่อนเสมอ (ยึดเอาเท้าซ้ายเป็นหลัก) ซึ่งการยึดเท้าซ้ายเป็นหลักในการก้าวเท้าทำท่ารำต่าง ๆ นั้นเป็นลักษณะของการยึดตามแบบแผนของการฝึกหัดโขนลิง

4. ลักษณะการใช้มือในท่ารำกลุ่ตี่ไม้ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้มือในระดับลั้นปี (ด้านหน้าลำตัว) มากที่สุด และลักษณะของการถือไม้กำกับเพื่อปฏิบัติท่ารำก็จะมีกรถือแบบมือใดมือหนึ่งอยู่สูงอีกมือหนึ่งอยู่ต่ำ เช่น ท่าตีไม้บน ท่าตีไม้บน-ล่าง เป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อมีการตีไม้เกิดขึ้นในท่ารำไม้ทั้งสองอันจะต้องไขว้กันเป็นรูปกากบาทเสมอ

5. ลักษณะการใช้เท้าในท่ารำกลุ่ตี่ไม้ จะเป็นลักษณะการเดินตีนเตี้ย (ลักษณะท่าทางการเดินของโขนลิง) มีการก้าวเท้าไขว้ไปด้านหน้าและก้าวเท้าวางด้านข้างสลับไปเรื่อย นอกจากนี้ยังมีการเดินขึ้นหน้าและถอยลงหลังด้วย ซึ่งการก้าวเดินนั้นจะเดินเคลื่อนทิศทางเป็นวงกลมจะเคลื่อนที่ตามวงเสมอ ในแต่ละรอบของการร้องเพลงจะก้าวเท้าไขว้ได้ 8 จังหวะ และก้าวเท้าวาง

ด้านข้างได้ 8 จังหวัด ซึ่งรวมกันเป็น 16 จังหวัด (ตามจำนวนจังหวัดในเพลง) นอกจากนี้การใช้ท่าในกลุ่ลาตีไม้นั้นจะใช้ท่าซ้ายเป็นหลัก ในการเริ่มปฏิบัติท่ารำเสมอ (ตามแบบแผนการฝึกหัดโขนลิง)

6. ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่จะมีการเคลื่อนที่หรือการแปรแถวเป็นรูปร่างกลมเป็นหลัก และผู้แสดงจะหันหน้าเข้าในวงเสมอ (ถ้าเป็นท่าที่ดีไม่เตี้ยว) แต่หากมีการทำท่าที่ไม่ได้กันระหว่างคู่ ผู้แสดงก็จะหันหน้าเข้าหาคู่ของตน การเคลื่อนที่ตามวงกลมก็จะเคลื่อนไปทางซ้ายมือของผู้แสดงก่อนเสมอแล้วจึงเคลื่อนกลับมาทางขวามือ ซึ่งการเคลื่อนที่ในรูปแบบนี้จะเป็นการเคลื่อนที่ตามหลักจารีตหรือขนบในการแสดงโขนหรือละครของไทย เมื่อมีการเคลื่อนที่ของตัวละครจะเริ่มเคลื่อนไปทางซ้ายมือของตัวละครก่อนเสมอ

จะเห็นได้ว่าลักษณะหรือแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำกลุ่ลาตีไม้นั้นส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลหรือแนวคิดมาจากการแสดงโขน ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนวงไปทางซ้ายมือก่อน หรือการเดินเตี้ยวในการปฏิบัติท่ารำ ทั้งนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าแต่เดิมการแสดงกลุ่ลาตีไม้นั้นแสดงโดยบรรดาผู้ที่เป็นมหาดเล็กรับใช้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ ซึ่งบรรดามหาดเล็กเหล่านี้จะต้องสามารถแสดงโขนละครได้ด้วย ดังนั้นรูปแบบหรือแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำกลุ่ลาตีไม้นี้ก็น่าจะได้รับอิทธิพลจากโขนมาด้วยเช่นกัน และให้การแสดงนั้นมีระเบียบแบบแผนตามหลักจารีตของนาฏศิลป์ไทยที่เป็นของราชสำนักสามารถแสดงถวายให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรได้ด้วย

4. แทงวิไลย

จากหลักฐานหรือข้อมูลเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ได้มีการกล่าวไว้ว่าแทงวิไลยเป็นการแสดงการประอาวธของตัวละคร 2 ตัว โดยจะใช้อาวธยาว เช่น หอก ง้าว ทวน เป็นอาวธประกอบผู้แสดงทั้งสองจะแสดงการรำอาวธ โดยนำเอาปลายของอาวธมาแตะกันทั้งด้านบนและด้านล่าง แล้ววิ่งวนไปรอบ ๆ คล้ายลักษณะการรบในการแสดงงิ้วของจีนเพียงแต่จะเคลื่อนไหวช้ากว่า ผู้แสดงจะแต่งกายอย่างเชื่องวาง ซึ่งเป็นนายทหารบาลหรือเทวดารักษาประตูของจีน

แต่ในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงแทงวิไลยแล้ว ทำให้ไม่มีการสืบทอดลักษณะหรือรูปแบบการแสดงรวมทั้งท่ารำต่าง ๆ ไว้ แต่จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องแทงวิไลยและจากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิของกรมศิลปากรหลายท่าน เกี่ยวกับลักษณะการแสดงรวมทั้งท่ารำแทงวิไลย

ซึ่งท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า "น่าจะใช้ทำรำแบบแม่ท่ารบหลัก ๆ ได้แก่ นาคเกี้ยว หงส์สองคอ แต่จะเล่นอย่างไรก็ไม่มีรูปแบบแล้ว"¹

นอกจากนี้ท่านอาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับท่ารำและการแสดงแทงวิไลยไว้ดังนี้²

"มันไม่มีแสดงแล้ว และจากข้อมูลต่าง ๆ เราก็น่าจะอนุมานได้ว่าหากมีการนำมาฟื้นฟูการแสดงแทงวิไลยขึ้นมาอีกครั้ง ท่ารำที่นำมาใช้ก็น่าจะเป็นกระบวนท่ารบอย่างท่าหงส์สองคอ นาคเกี้ยว ชิงคทอง ปลอกช้าง น่าจะใช้ท่าเหล่านี้มาประกอบ และเพลงที่ใช้ก็ใช้เพลงพญาเดิน เพราะในการรำอาวุธของไทยก็จะใช้เพลงนี้ประกอบเสมอ"

อาจารย์ สมศักดิ์ ทัดติ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับท่ารำและการแสดงแทงวิไลยไว้ดังนี้³

"ครูกคิดว่า...ท่ารำก็อาจจะใช้ท่าผสมผสานระหว่างกระบวนท่ารบกับอาจจะมีการรบแบบไม้จีนมาผสมด้วยก็ได้ เพราะเขี้ยวกางเป็นลักษณะลูกครึ่ง ไม่ใช่ไทยเสียทีเดียว ลักษณะไม้จีนก็อาจจะเป็นแบบคล้าย ๆ ในสมัยพระรามรบกามนีก็อาจจะเป็นได้ เพราะในปัจจุบันไม่มีแสดงแล้วไม่มีการสืบทอดต่ออันนี้เราก็ไม่อาจรู้ว่าใช้ท่ารำอะไรบ้างเพียงแต่สันนิษฐานเอาตามเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ"

¹ สัมภาษณ์ ทรวง ปรางไพรีอ่อน, ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์โขน วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. 12 กุมภาพันธ์ 2544.

² สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, อาจารย์ 3 ระดับ 8 ภาควิชานาฏศิลป์ไทย หมวดโขน สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. 9 กุมภาพันธ์ 2544.

³ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, อาจารย์ 3 ระดับ 8 วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. 9 กุมภาพันธ์ 2544.

นอกจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยยังได้นำเอารูปภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาส ซึ่งมีปรากฏรูปภาพการแสดงแทงวิไลยมาเป็นข้อมูลประกอบในการอนุมานลักษณะของท่ารำแทงวิไลยด้วย

ภาพที่ 216 : การแสดงแทงวิไลยบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดบวรสถานสุทธารวาส
ที่มา : เอื้อเฟื้อภาพถ่ายโดย อาจารย์วิษุตา วุธาพิทย,

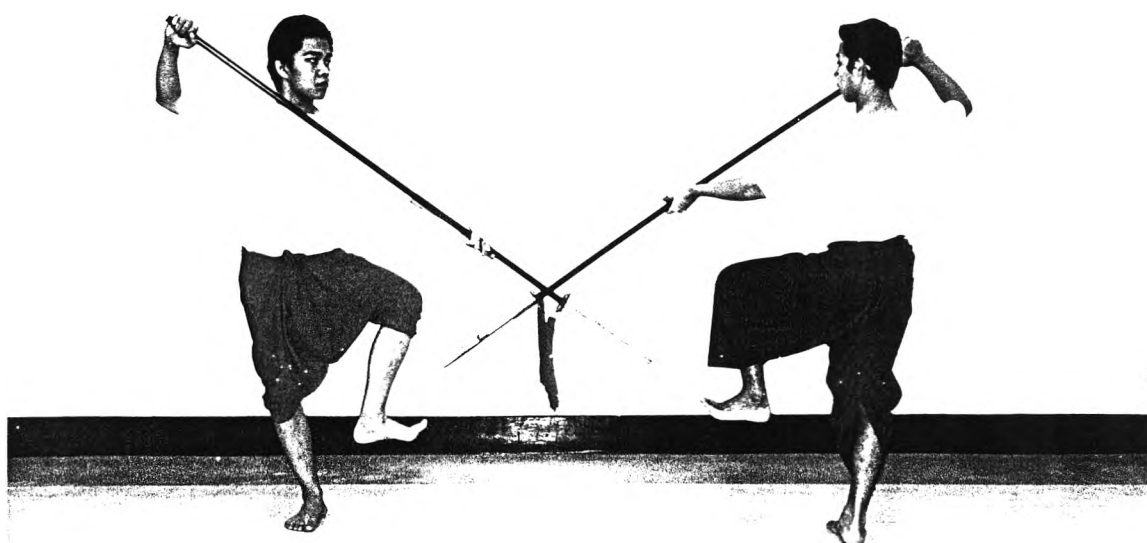
การวิเคราะห์การแสดงแทงวิไลย

จากภาพจิตรกรรมฝาผนังและข้อมูลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น พบว่าลักษณะของท่าทางหรือท่ารำที่ปรากฏในการแสดงแทงวิไลยตามหลักฐานต่าง ๆ นั้นจะประกอบไปด้วยผู้แสดง 2 คน คนหนึ่งจะถืออาวุธยาว ได้แก่ หอกหรือจ้าว หรือทวน ส่วนอีกคนหนึ่งจะถือดาบและโล่ ลักษณะของท่าทางที่ปรากฏคือผู้แสดงที่ถือ กำลังถืออาวุธต่อสู้กับผู้แสดงที่ถือดาบและโล่ โดยที่ลักษณะของการถืออาวุธยาวนี้จะถือคล้ายท่าหงส์สองคอและท่าอนาคตเกี่ยวถือคืออาวุธด้วยมือสองข้างมือหนึ่งจับบริเวณปลายด้ามจับ (มือซ้าย) ส่วนอีกมือหนึ่งจับใกล้กับปลายอาวุธ (มือขวา) ลักษณะการทำท่าก็จะเป็นการเงี้ยวอาวุธเพื่อต่อสู้กัน ซึ่งจากข้อมูลทั้งสองส่วนนั้นจึงเป็นข้อมูลในการสนับสนุนการอนุมานว่า ลักษณะท่ารำของการแสดงแทงวิไลย น่าจะมีการใช้ท่ารำหรือกระบวนรบหลักของรำไทยในการรำอาวุธยาวมาเป็นท่าหลักในการแสดงแทงวิไลยได้ ซึ่งท่ารำหลักเหล่านี้ประกอบด้วยท่ารำ 5 ท่าได้แก่

1. ท่าอนาคตเกี่ยว
2. ท่าหงส์สองคอ
3. ท่าปลอกข้าง
4. ท่าชิงคลอง (1,2)
5. ท่าผ่าหมาก

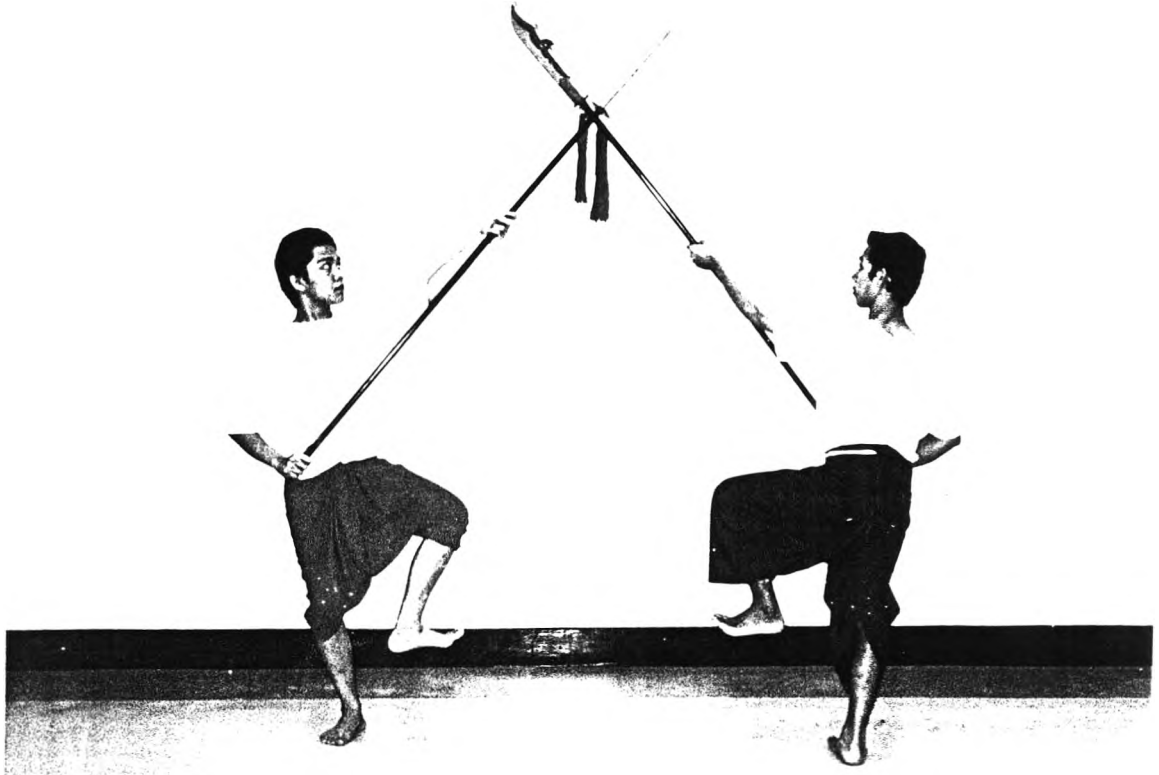
ท่ารำทั้ง 5 ท่านี้มีลักษณะและวิธีปฏิบัติดังนี้

รูปภาพท่ารำอาวุธที่เป็นท่าหลัก 5 ท่ารำ

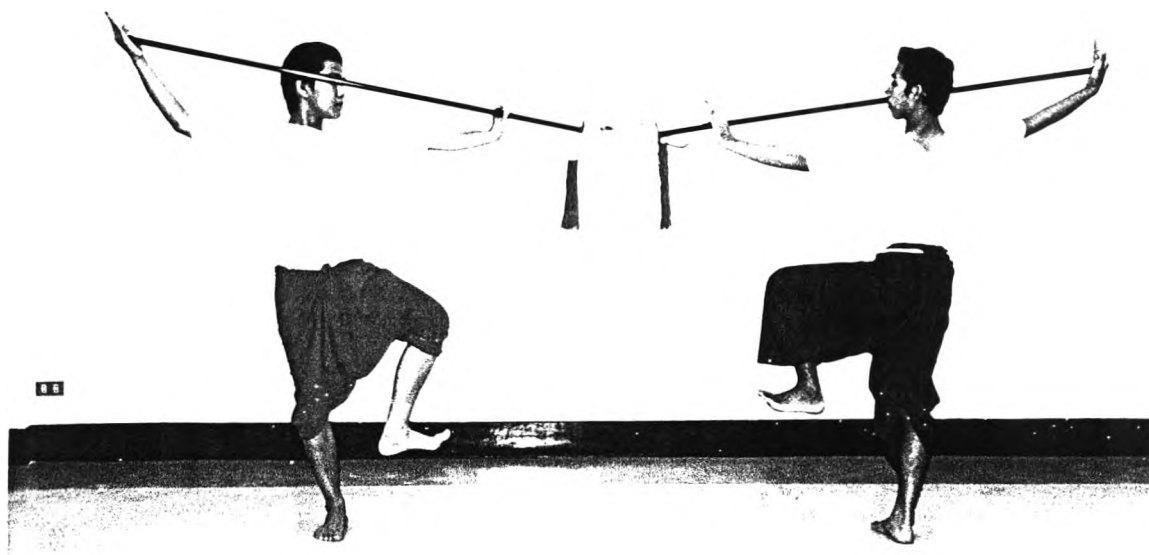
ภาพที่ 217 : ท่าขนาดเกี้ยว

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองคนปฏิบัติเหมือนกัน แต่ให้ผู้แสดงทางด้านซ้ายมือของเวทีหันหลัง
 วิธีปฏิบัติคือ ผู้แสดงถืออาวุธยาวในมืออาจจะเป็นหอก ทวน หรือง้าวก็ได้ โดยที่มือซ้ายจับบริเวณ
 ปลายอาวุธห่างจากคออาวุธประมาณ 30 เซนติเมตร ทอดแขนลงต่ำแขนตั้งระดับเอว ส่วนมือขวา
 จับบริเวณปลายด้ามจับอาวุธยกแขนขึ้นระดับไหล่ ยกเท้าซ้ายขึ้น ไบหน้ามองผู้แสดงฝั่งตรงข้าม
 ปลายอาวุธของผู้แสดงทั้งสองคนแตะกันด้านล่าง

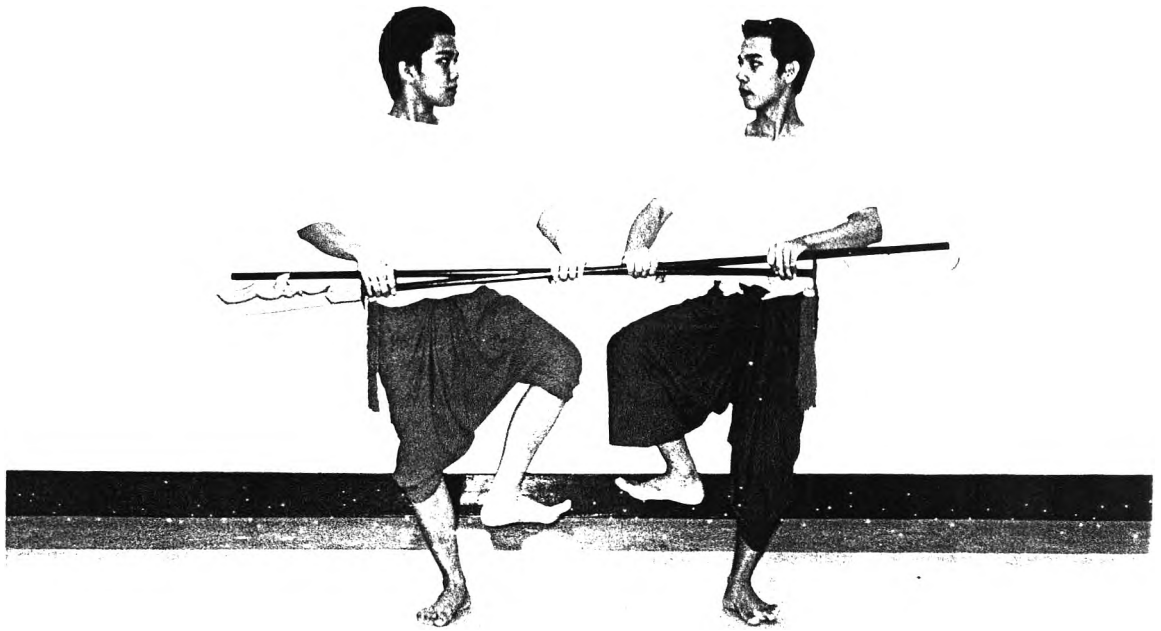
ภาพที่ 218 : ท่าหงส์สองคอ

วิธีปฏิบัติ ลักษณะการปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าภาคเกี้ยว แต่สลับเป็นตะแอกด้านบนบนแทนมือซ้ายชูขึ้นแขนตั้งระดับศีรษะหงายฝ่ามือออก ส่วนมือขวาคว่ำฝ่ามือเข้าหาตัว ยกเท้าซ้ายและหันมองผู้แสดงฝ่ายตรงข้ามเช่นเดิม

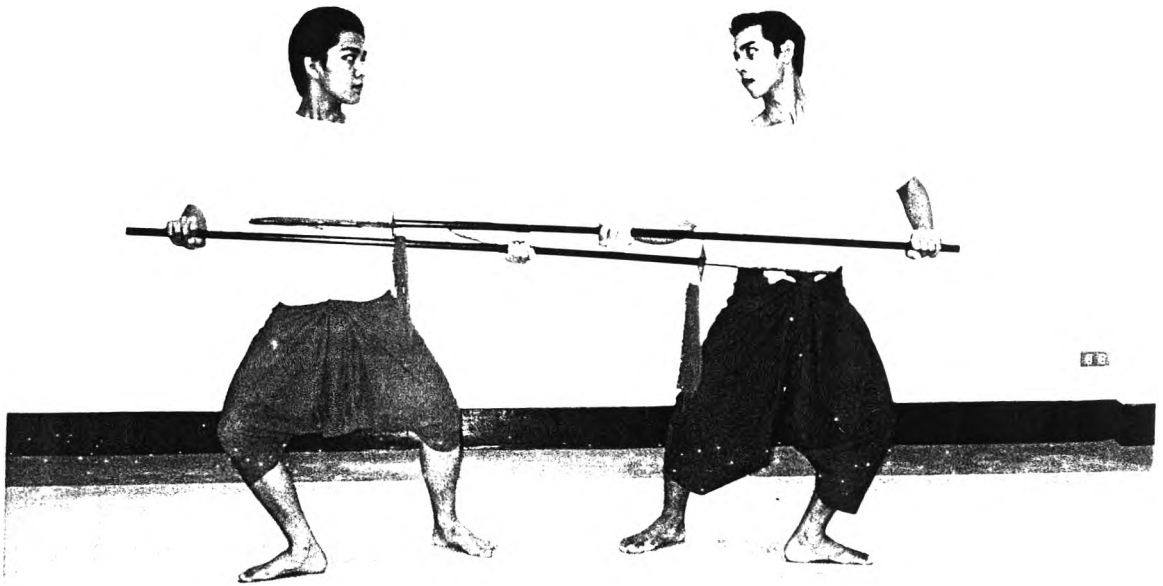
ภาพที่ 219 : ท่าปลอกข้าง

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงปฏิบัติเหมือนกันคือถืออาวุธแนวนอนปลายอาวุธหันเข้าหาผู้แสดงฝ่ายตรงข้าม มือซ้ายทำนิ้วเป็นลักษณะกลมนิ้วชี้จรดนิ้วโป้ง ส่วนอีกสามนิ้วกรีดออก จับที่ปลายอาวุธ ส่วนมือขวาแบฝ่ามือออกแล้วใช้ฝ่ามือตบเบา ๆ ที่ปลายด้ามจับอาวุธ หันหน้ามองผู้แสดงฝ่ายตรงข้ามยกเท้าซ้าย

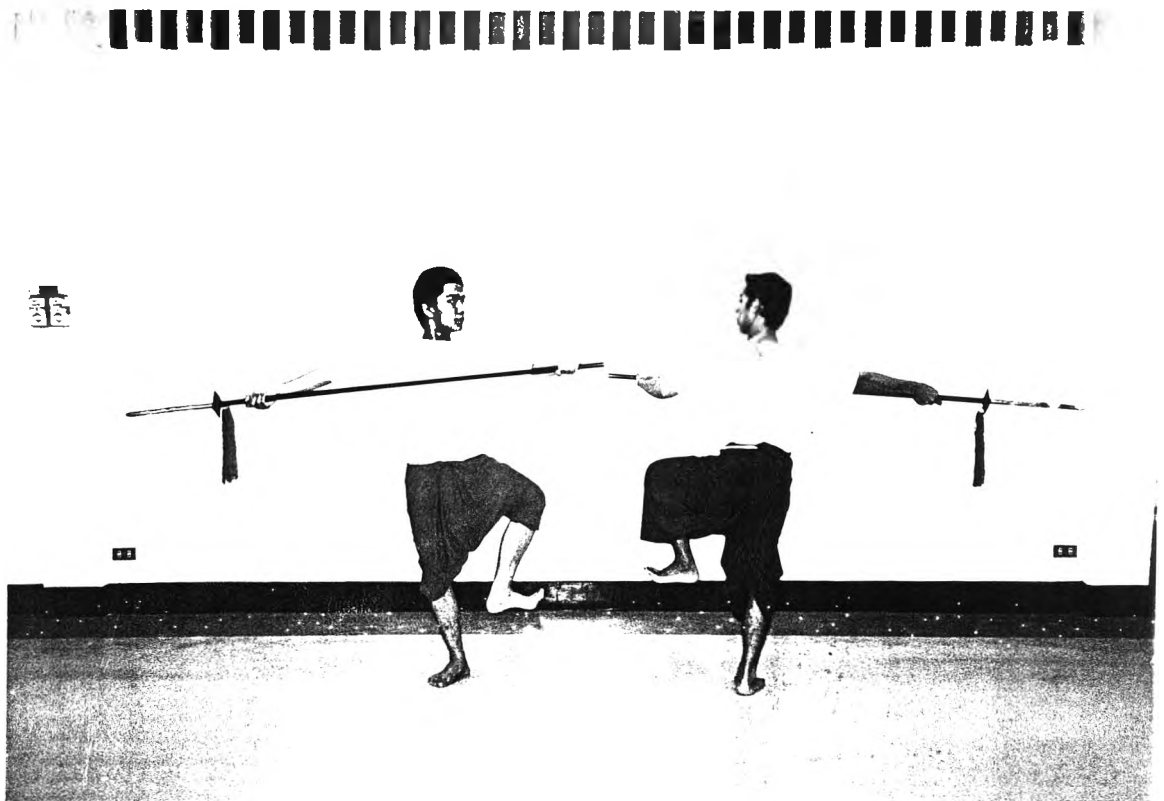
ภาพที่ 220 : ท่าชิงคลอง (1)

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองคนรวบอาวุธเป็นแนวนอนไว้ด้านหน้าลำตัวหันหน้ามองซึ่งกันและกันยกเท้าในทั้งคู่ การยกเท้าท่าชิงคลองอีกลักษณะหนึ่งคือ หันเข้าเท้าในทั้งคู่ออกด้านนอกไบหน้าหันตรงมาด้านหน้า สายตาชำเลื่องมองกัน

ภาพที่ 221 : ทำซิงคลอง (2)

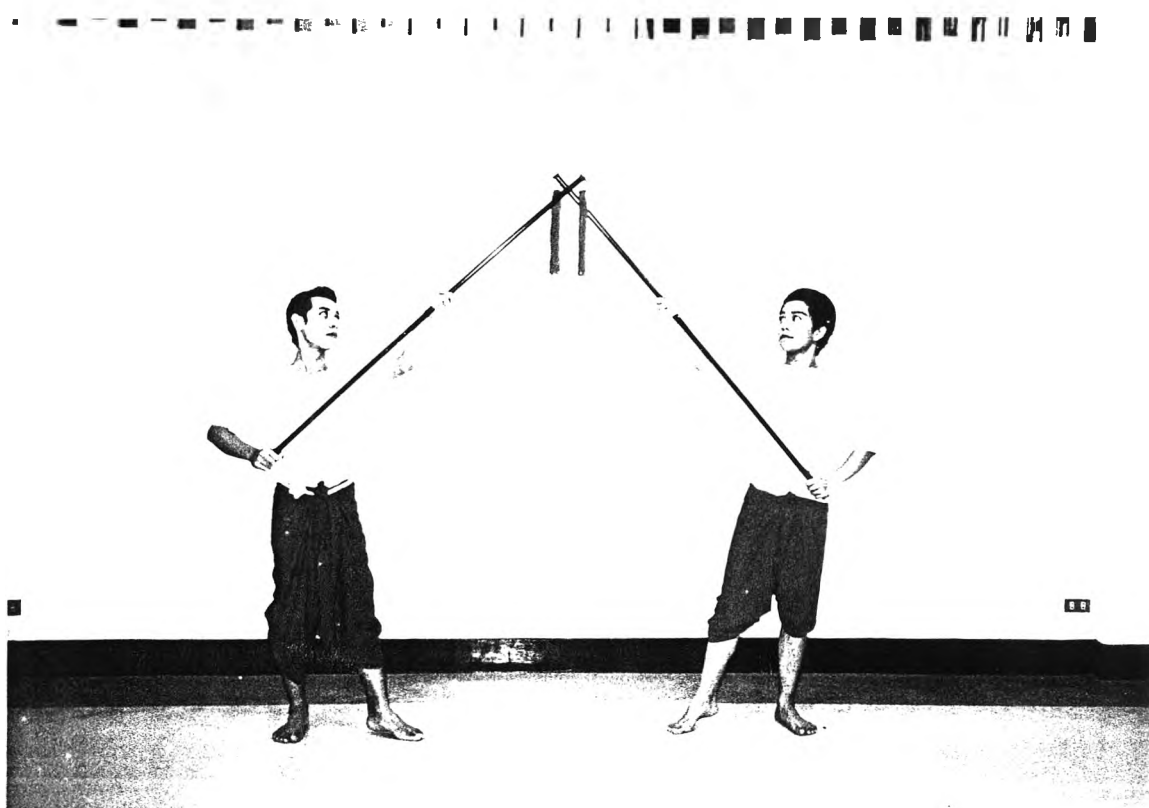
วิธีปฏิบัติ ลักษณะมือยังคงเป็นแบบเดียวกันกับท่าซิงคลอง (1) ทุกอย่าง เพียงแต่ผู้แสดงแต่ละคนจะก้าวเท้าที่อยู่ด้านนอกของตนไปด้านหน้า

ภาพที่ 222 : ท่าผ่าหมาก

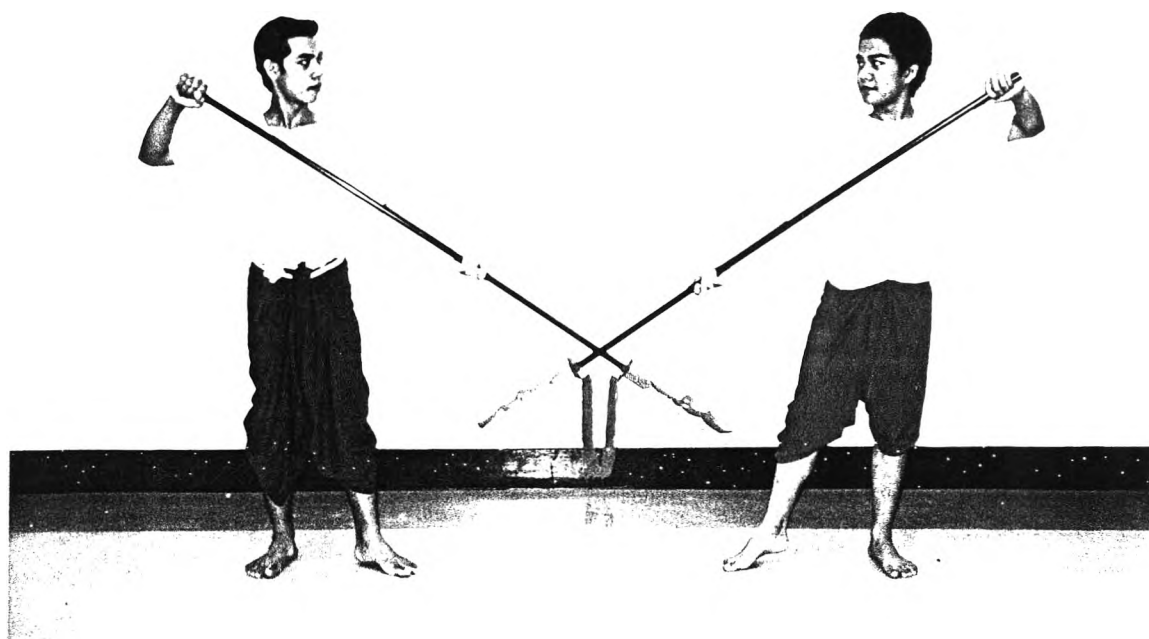
วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงทั้งสองด้านปฏิบัติเหมือนกัน คือ มือขวาถืออาวุธมือหงายบริเวณปลายอาวุธแขนตึง มือซ้ายถืออาวุธมือคว่ำลงบริเวณปลายด้ามจับงอศอกเล็กน้อย อาวุธขนานกับพื้น หันหน้ามองผู้แสดงฝ่ายตรงข้ามแล้วยกเท้าซ้ายขึ้น

และเพื่อเป็นการเพิ่มเหตุผลในการสนับสนุนว่าท่ารำแทงวิไลยน่าจะมีการนำเอาท่ารำทั้ง 5 ท่าดังกล่าวข้างต้นมาปรับใช้ ผู้วิจัยได้นำเอารูปลักษณะการแสดงแทงวิไลยที่อาจารย์ในกรมศิลปากรได้ทำการบันทึกเป็นภาพถ่ายเอาไว้ไม่ได้แสดงจริง เป็นการแต่งกายแล้วบันทึกภาพเอาไว้เพื่อให้การแสดงแทงวิไลยไม่สูญหายไปเสียทีเดียว ลักษณะท่าที่บรรดาศิลปินเหล่านี้ได้ปฏิบัติมีลักษณะดังนี้

ภาพที่ 223 : ท่า ตะออวูด้านบน

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวฉกามาศ จิระจรรุภัทร ตามแบบการแสดงแทงวิไลย ในวารสาร วัฒนธรรมไทย (ปีที่ 25 เล่มที่ 10 เดือนตุลาคม 2529) เรื่อง การเล่นของหลวงในพระราชพิธีโดย ปัญญา นิตยสุวรรณ, หน้า 23.

ภาพที่ 224 : ท่าตะอ่าวรุ้งด้านล่าง

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวณภกามาศ จิระจรรักษ์ทร ตามแบบการแสดงแทงวิไลย ในวารสาร
วัฒนธรรมไทย (ปีที่ 25 เล่มที่ 10 เดือนตุลาคม 2529) เรื่อง การเล่นของหลวงในพระราช
พิธีโดย ปัญญา นิตยสุวรรณ, หน้า 23.

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของท่ารำในภาพทั้ง 2 นั้น จะคล้ายคลึงกับท่ารำในกระบวนรบ 2 ท่า ได้แก่ ท่าขนาดเกี้ยว และท่าหงส์สองคอ แต่แตกต่างกันที่ในภาพนี้จะยื่นประอากูรกันเพียงอย่างเดียวไม่มีการยกเท้าแต่อย่างใด ดังนั้นจึงน่าจะเป็นข้อมูลสนับสนุนได้ว่าท่ารำอาวูร ทั้ง 5 ท่า ที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นสามารถนำมาประยุกต์หรือปรับใช้เป็นที่รำแทงวิไลได้หรือลักษณะของท่ารำแทงวิไลก็น่าจะมีการใช้ท่ารำทั้ง 5 ท่านี้ประกอบอยู่ก็ได้

สรุป เนื่องจากในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงแทงวิไลแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีการสืบทอดลักษณะรูปแบบการแสดงรวมถึงท่ารำที่ใช้ประกอบในการแสดงแทงวิไลแล้ว แต่จากการศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสารและจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ทำให้สามารถอนุมานถึงลักษณะของท่ารำได้ว่า ในการแสดงแทงวิไลน่าจะมีการใช้ท่ารำอาวูรที่เป็นท่าหลัก ซึ่งมีอยู่ 5 ท่า ได้แก่ ท่าขนาดเกี้ยว ท่าหงส์สองคอ ท่าปลอกช้าง ท่าชิงคลอง (1,2) และท่าผ่าหมาก มาประกอบการแสดงแทงวิไล เพราะการแสดงแทงวิไลนั้นเป็นการแสดงการรำอาวูรหรือการประอากูรกันของตัวละครสองฝ่าย ดังนั้นท่ารำที่ใช้ก็น่าจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับท่าหลักดังกล่าวแต่จะมีลักษณะการใช้ท่าต่าง ๆ อย่างไรนั้นไม่สามารถสรุปได้แน่ชัด เพราะไม่มีการแสดงแทงวิไลอีกแล้ว นอกจากท่าหลักดังกล่าว 5 ท่าที่น่าจะมีประกอบอยู่ในการแสดงแทงวิไลแล้วนั้น ท่ารำในกระบวนไม้รบของจีน ซึ่งเป็นท่ารำที่ดัดแปลงปรับปรุงมาจากท่าหลักทั้ง 5 ท่า ก็น่าจะมีท่ารำที่มีปรากฏในการแสดงแทงวิไลได้ ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงแทงวิไลเป็นลักษณะการแสดงการประอากูรหรือรำอาวูรที่คล้ายกับการรบในจีน รวมทั้งจากข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของการแสดงแทงวิไล ว่ามีลักษณะการแต่งกายแบบเขี้ยวกาง (นายทวารบาลหรือเทวดารักษาประตูของจีน) ซึ่งเป็นการผสมผสานเอาท่ารำที่ไทยร่วมกับลักษณะท่าทางความเป็นจีนคือ การยกเท้าแบบจีน (ซึ่ปลายเท้าลงพื้น) และการใช้มือจีน (ชูนิ้วกลางและนิ้วชี้ขึ้น ส่วนนิ้วอีก 3 นิ้ว รวบรวมกันที่ฝ่ามือ) ดังนั้นจึงพอที่จะใช้เป็นเหตุผลในการอนุมานได้ว่า ลักษณะของท่ารำแทงวิไลก็น่าจะใช้ท่ารำแบบกระบวนไม้รบของจีนได้เช่นกัน กระบวนไม้จีนนี้สามารถพบเห็นได้ในการแสดงละครพันทางเรื่องราชาธิราช ตอนสมิงพระรามรบกามณี ในเรื่องของเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนั้นในอดีตมีปรากฏหลักฐานว่าใช้เพลงกลมประกอบการแสดง (ดูรายละเอียดได้ในหัวข้อเครื่องดนตรีและการบรรเลงดนตรีแทงวิไลหน้า 201) แต่ในปัจจุบันนั้นสำหรับการรำอาวูรต่าง ๆ ของตัวละคร ก็จะใช้เพลงพญาเดินเป็นเพลงประกอบการแสดง ดังนั้นสำหรับการแสดงแทงวิไลก็น่าจะใช้ได้ทั้ง 2

เพลง เพราะเพลงกลมก็มีลักษณะจังหวะเป็นเพลงกราวซึ่งใช้สำหรับการยกพลเคลื่อนทัพต่อสู้ ส่วนเพลงพญาเดินก็เป็นเพลงที่ใช้สำหรับการแสดงการรำอาวูธในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้นก็ก็เป็นเพียงข้อมูลที่ผู้วิจัยได้อนุมานขึ้น จากข้อมูลทางด้านเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ เพราะในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงแทงวิไลยอีกแล้ว จึงไม่สามารถวิเคราะห์ที่ท่ารำออกมาได้ ดังนั้นการกล่าวถึงการแสดงแทงวิไลยนี้จึงเป็นการกล่าวถึงลักษณะของความน่าจะเป็นในด้านต่าง ๆ ของการแสดงแทงวิไลย และเป็นการบินที่เอาไวถึงความน่าจะเป็นของลักษณะท่ารำแทงวิไลยเพื่อให้เป็นแนวทางต่อไปในอนาคต หากมีผู้ทำการรื้อฟื้นการแสดงแทงวิไลยขึ้นก็สามารถใช้ข้อมูลจากการอนุมานเหล่านี้เป็นแนวทางในการประดิษฐ์ท่ารำแทงวิไลยได้

5. กระจั้วแทงควาย

กระจั้วแทงควายเป็นการแสดงที่มีเนื้อหาเรื่องราวเป็นละคร โดยจะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน ความตลกขบขันของตัวละครเป็นสำคัญ ซึ่งการแสดงกระจั้วแทงควายมีเนื้อเรื่องอยู่ว่า นางกระจั้วฝันว่าได้กินตับควายอร่อยมาก จึงรบเร้าให้ผู้เป็นสามีออกไปหาตับควายมาให้กิน ผู้เป็นสามีจึงออกเดินทางพร้อมด้วยนางกระจั้ว ภายใต้มือถือหอกใบใหญ่ซึ่งทำด้วยกระดากเป็นอาวุธสำหรับแทงควาย การล่าควายเป็นไปอย่างสนุกสนาน ตลกขบขันและน่าตื่นเต้นในที่สุดสามีนางกระจั้วและนางกระจั้วก็สามารถฆ่าควายได้สำเร็จแล้วเอาตับควายมากิน

ในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงกระจั้วแทงควายแล้ว แต่มีการแสดงประเภทหนึ่งที่มีลักษณะการแสดงคล้ายอย่างการแสดงกระจั้วแทงควายควาย ได้แก่ การแสดงกระจั้วแทงเสือหรือ บ้องตันแทงเสือ ซึ่งเป็นการแสดงของชาวบ้านนิยมแสดงประกอบในขบวนแห่หน้าค นอกจากนี้ทาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีการจัดทำปฏิทินตั้งโต๊ะปี 2544 ในหัวข้อมรดกของ ไทยและได้มีการบันทึกภาพกระจั้วแทงควายประกอบในปฏิทิน โดยในภาพนั้นจะใช้ผู้แสดงจำนวน 4 คน เป็นนางกระจั้ว 1 คน สามีนางกระจั้ว 1 คน และเป็นควาย 2 คน ซึ่งเป็นลักษณะการบินที่ก ภาพตามหลักฐานหรือข้อมูลวิชาการที่มีปรากฏอยู่ ลักษณะของท่าทางที่ปรากฏก็จะเป็นท่าทางที่ดู ตลกขบขัน เป็นลักษณะของการไล่แทงควายของนางกระจั้วและสามีอย่างลุ่มลึกคลุกคลาน

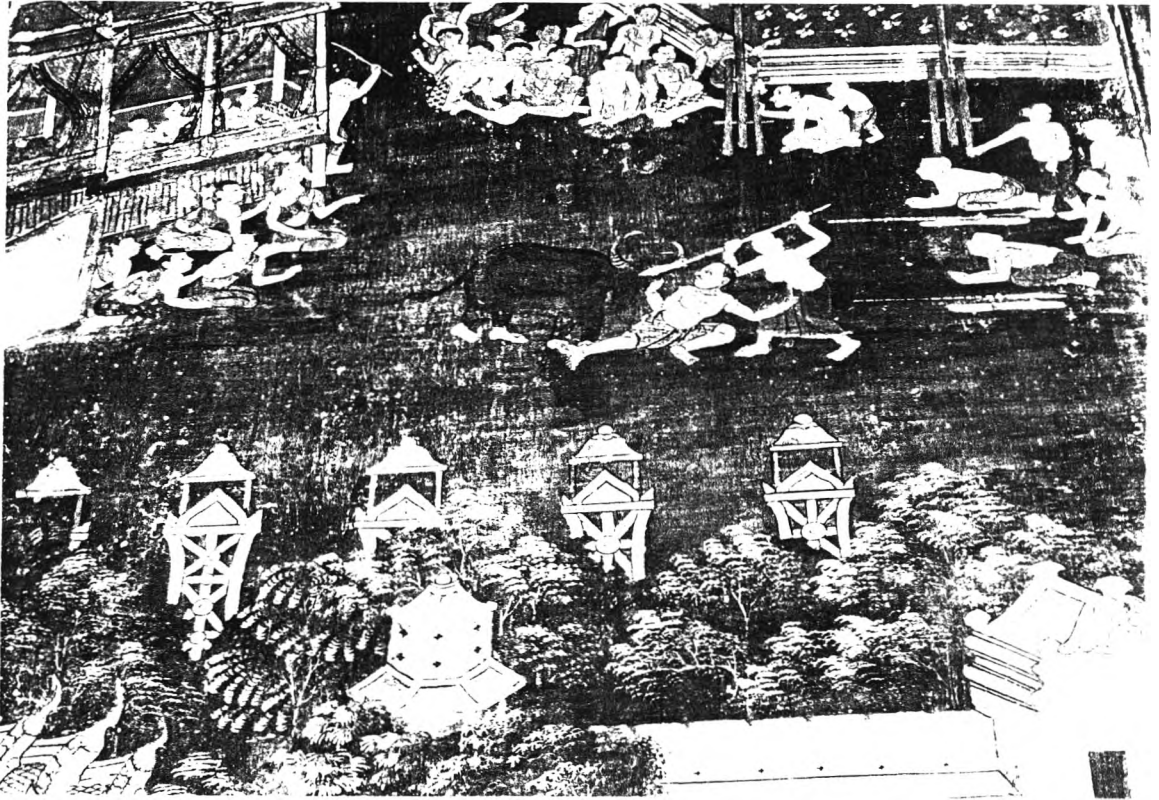

ภาพที่ 225 : กระจ้อ้วแทงควาย

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , ปฏิทินตั้งโต๊ะปี พ.ศ. 2544

และเนื่องจากในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงกระจ้อ้วแทงควายแล้ว ทำให้ไม่มีการสืบทอดลักษณะของท่าทางในการแสดงเอาไว้ รวมทั้งลักษณะของการแสดงกระจ้อ้วแทงควายนั้นจะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน ความตลกขบขัน ของท่าทางของผู้แสดง ดังนั้นจึงไม่มีลักษณะท่าทางที่ตายตัวหรือเป็นแบบแผนที่แน่นอน เพียงแต่ผู้แสดงจะต้องแสดงท่าทางที่ทำให้ผู้ชมชมแล้วเกิดความตลกขบขันเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการอนุมานลักษณะท่าทางรวมทั้งอากัปกริยาต่าง ๆ ของผู้แสดงในการแสดงกระจ้อ้วแทงควายขึ้น โดยนำข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ มาเป็นข้อมูลประกอบในการอนุมานลักษณะของท่าทางและ

อาภัพกริยาต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำเอารูปภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัด
 บวรสถานสุทธาวาส ซึ่งมีภาพของการแสดงกระอ้วแหงควายปรากฏอยู่มาเป็นข้อมูลประกอบใน
 การอนุมานลักษณะท่าทางต่าง ๆ ด้วย

ภาพที่ 263 : การแสดงกระอ้วแหงควายบนภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรสถานสุทธาวาส
 ที่มา : ถ่ายภาพโดยนางสาวณกามาศ จิรจรรุภัทร ณ พระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธาวาส วันที่ 9
 กุมภาพันธ์ 2544.

ในภาพจะประกอบไปด้วยผู้แสดงจำนวน 4 คน แสดงเป็นนางกระอ้ว 1 คน เป็นสามีนาง
 กระอ้ว 1 คน และเป็นควาย 2 คน โดยที่คนหนึ่งเป็นส่วนบนของควาย อีกคนหนึ่งเป็นส่วนล่างของ
 ควาย และนางกระอ้วกำลังเงื้อหอกเพื่อแทงควาย ส่วนสามีนางกระอ้วก็ถูกควายขวิดจนล้มลงกับพื้น

ภาพที่ 227 : เครื่องแต่งกายของนางกระอัวและสามี

ที่มา : ถ่ายภาพโดย นางสาวผกา มาศ จิรจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 24 มกราคม 2544

ภาพที่ 228 : เครื่องแต่งกายควาย

ที่มา : ถ่ายภาพโดย นางสาวผกามาศ จิระจรรุภัทร ณ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร,
วันที่ 24 มกราคม 2544

การวิเคราะห์การแสดงกระอ้วแหวงควาย

จากข้อมูลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ทำการอนุมานลักษณะท่าทางและบันทึกภาพถ่ายกระอ้วแหวงควาย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพโดยใช้ผู้แสดง 3 คน แสดงเป็นนางกระอ้ว 1 คน เป็นสามีนางกระอ้วอีก 1 คน และเป็นควาย 1 คน แสดงท่าทางต่าง ๆ ในการไล่แหวงควาย และทำต่อสู้อ้ว ทำวิ่งไล่ควาย ซึ่งจากการสันนิษฐานแล้วน่าจะเป็นลักษณะท่าทางของการแสดงกระอ้วแหวงควายได้ (สำหรับการใช้ผู้แสดงควาย 2 คน สามารถดูได้จากภาพที่ 225 หน้า 466 ซึ่งเป็นภาพที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดทำขึ้นลักษณะท่าทางก็มุ่งเน้นไปทางตลกขบขันเช่นกัน) โดยที่ลักษณะท่าทางและลำดับขั้นในการแสดงกระอ้วแหวงควายจากการอนุมานน่าจะมีลักษณะดังนี้

1. นางกระอ้วและสามีเดินทางตามหาควายจนพบควาย
2. นางกระอ้วและสามีเข้าต่อสู้อ้วกับควาย (แหวงควาย)
3. ควายวิ่งหนีและสองสามีภรรยาตามควายไป

ซึ่งลักษณะท่าทางต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะท่าทางและลำดับการดำเนินเรื่องราวในการแสดงกระอ้วแห่งควาย

ภาพที่ 229 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควาย ท่าที่ 1

วิธีปฏิบัติ ผู้แสดงชาย 2 คน คนหนึ่งแสดงเป็นนางกระอ้ว (แต่งกายเป็นผู้หญิง) อีกคนหนึ่งเป็นสามีนางกระอ้ว (แต่งกายเป็นผู้ชาย) เดินออกจากด้านขวามือของเวทีแล้วมองหาควาย

ภาพที่ 230 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 2

วิธีปฏิบัติ นางกระอ้วและสามีพบควาย ซึ่งควายจะยืนอยู่ทางด้านซ้ายมือของเวที นางกระอ้วชี้ให้สามีดูควาย

ภาพที่ 231 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควาย ท่าที่ 3

วิธีปฏิบัติ นางกระอ้วและสามีมองดูควายในกริยาท่าทางต่าง ๆ ควายจะยังคงอยู่บริเวณ
ด้านซ้ายของเวทีเหมือนเดิมหรือจะเดินไปมากก็ได้

ภาพที่ 232 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 4

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วและนางกระอ้ววิ่งไล่ควายและใช้หอกแทงควายในท่าทางต่าง ๆ

ภาพที่ 233 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 5

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วและนางกระอ้ววิ่งไล่แทงควาย ในระหว่างแทงก็แสดงท่าทางที่ตลกขบขันมีท่าแทงพลาดแล้วควายวิ่งหนีบ้าง

ภาพที่ 234 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วกแห่งควาย ท่าที่ 6

วิธีปฏิบัติ ลักษณะท่าทางควายเป็นการต่อสู้ระหว่างสามีนางกระอ้วกกับควาย อาจจะให้
 ด้ามหอกแทงหรือตีควายได้ โดยมีนางกระอ้วกคอยยืนอยู่ข้าง ๆ

ภาพที่ 235 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควาย ท่าที่ 7

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วแห่งควายพลาด ควายจึงไล่ขวิดนางกระอ้ว นางกระอ้วอาจจะแสดงท่าตลกขบขันต่าง ๆ ได้ เช่น ทำหกล้ม ทำตกใจ เป็นต้น และสามีนางกระอ้วก็พยายามจะแทงควายให้ได้

ภาพที่ 236 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 8

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วพยายามแทงควาย แต่ควายหลบหนีได้ ส่วนนางกระอ้วอาจจะ
ทำท่าล้มลงไปเพราะถูกควายขวิดก็ได้

ภาพที่ 237 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควาย ท่าที่ 9

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วเข้าต่อสู้กับควายแล้วถูกควายขวิด ส่วนนางกระอ้วก็คอยช่วยสามีของตนด้วยวิธีต่าง ๆ

ภาพที่ 238 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควาย ท่าที่ 10

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วถูกควายเตะล้มลง นางกระอ้วทำท่าตกใจ

ภาพที่ 239 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วกแขวงควาย ท่าที่ 11

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วกล้มลงกับพื้น นางกระอ้วกจึงคว้าหอกของสามีขึ้นมาแล้วพยายามแขวงควายให้ได้

ภาพที่ 240 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 12

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วลุกขึ้นมาช่วยภรรยาแทงควาย ส่วนควายนั่นก็พยายามวิ่งหนี

ภาพที่ 241 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 13

วิธีปฏิบัติ สามีนางกระอ้วและนางกระอ้วพยายามวิ่งไล่แทงควายต่อไป ส่วนควายก็วิ่งหนี
กลับเข้าไปทางด้านซ้ายของเวทีเช่นเดิม

ภาพที่ 242 : ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแทงควาย ท่าที่ 14

วิธีปฏิบัติ ควายวิ่งกลับเข้าไปในเวทีแล้ว สามีนางกระอ้วและนางกระอ้วก็วิ่งตามไปทางซ้ายมือของเวทีเช่นกัน

สรุป การแสดงกระอ้วแหงควายเป็นลักษณะการแสดงที่มุ่งเน้นไปที่ความตลกขบขัน ความสนุกสนาน ของท่าทางหรืออากัปกิริยาของตัวละครที่ออกมาได้แหงควายตามเนื้อเรื่องกระอ้วแหงควาย แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงกระอ้วแหงควายแล้ว ทำให้ลักษณะการแสดงรวมทั้งท่าทางหรืออากัปกิริยาต่าง ๆ ของตัวละครนั้นไม่มีการสืบทอดต่อ นอกจากนี้การแสดงกระอ้วแหงควายยังเป็นการแสดงที่มุ่งเน้นความตลกขบขัน ดังนั้นลักษณะของท่าทางต่าง ๆ จึงไม่มีแบบแผนที่แน่นอนตายตัว เพียงแต่ให้นักแสดงสามารถแสดงให้เกิดความตลกขบขันได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการอนุมานถึงลักษณะของท่าทางในการแสดงรวมทั้งลำดับขั้นตอนในการแสดงโดยนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบกัน ทำให้สามารถสรุปลักษณะหรือขั้นตอนในการแสดงได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. นางกระอ้วและสามีเดินตามหาควายจนพบควาย
2. นางกระอ้วและสามีเข้าต่อสู้กับควาย (แหงควาย)
3. ควายวิ่งหนี นางกระอ้วและสามีวิ่งตามไป

ซึ่งลักษณะท่าทางที่ใช้ก็จะเป็นท่าตลกขบขันต่าง ๆ เช่น ท่าตกใจของนางกระอ้ว , ท่าที่สามีนางกระอ้วแหงควายพลาด หรือท่าที่นางกระอ้วและสามีถูกควายขวิด เป็นต้น

ทั้งนี้ลักษณะการอนุมานลำดับขั้นตอนในการแสดงและท่ารำต่าง ๆ ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น เป็นเพียงการอนุมานขึ้นจากข้อมูลทางด้านเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าการแสดงกระอ้วแหงควายนั้นใช้ท่าอะไรบ้าง เพราะในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงกระอ้วแหงควายแล้ว เพียงแต่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกหรือสรุปลักษณะความน่าจะเป็นในการแสดงกระอ้วแหงควายเท่านั้น เพื่อให้เห็นรูปแบบของการแสดงกระอ้วแหงควาย ซึ่งหากในอนาคตมีผู้ที่ทำการรื้อฟื้นการแสดงกระอ้วแหงควายขึ้นก็สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการแสดงขึ้นได้

สรุปผลการศึกษาได้ว่า การแสดงการละเล่นของหลวง ของกรมศิลปากรประกอบด้วย 5 ชุด การแสดงได้แก่ โมงครุ่ม ระเบง กุลาตีไม้ แทงวิไลย และกระอ้วแหงควาย ซึ่งการแสดงทั้ง 5 ชุดนี้มีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกันไป ดังจะได้สรุปเป็นแต่ละชุดการแสดงดังต่อไปนี้

โมงครุ่ม เป็นการแสดงท่ารำประกอบการตีกลองที่เรียกว่า กลองโมงครุ่ม ซึ่งจะประกอบไปด้วยท่ารำหลัก 5 ท่า ได้แก่ ท่าเทพพนม ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ท่าลมพัด และท่ามังกรพาดหาง

ในการปฏิบัติท่ารำก็จะปฏิบัติเป็นกลุ่มกระบวนท่ารำ โดยเรียงตามลำดับกลุ่มกระบวนท่าคือ ผู้แสดงยืนตรง , ปฏิบัติท่ารำ (ชานชื่อท่ารำ 5 ท่าหลักที่ละท่า) , ยักตัวในจังหวะ “ถัดท่าถัด” , ผู้แสดงยืนตรง , เอี้ยวตัวตีกลอง และสุดท้ายจบด้วยผู้แสดงยืนตรงอีกครั้งหนึ่งเป็นที่สังเกตว่า ลักษณะของชื่อท่ารำหลักทั้ง 5 ท่านี้ เป็นชื่อท่าที่พ้องจองกับชื่อท่ารำในแม่บทใหญ่ และแม่บทเล็ก รวมทั้งวิธีปฏิบัติท่ารำก็จะคล้ายกันเพียงแต่การปฏิบัติท่ารำในการแสดงโหมงครุ้มนั้นผู้แสดงจะต้องถือไม้กำพตไว้ในมือใช้ตีกลอง ดังนั้นการปฏิบัติท่ารำผู้แสดงก็จะปฏิบัติท่ารำทั้งที่ถือไม้กำพตในมือเช่นกัน ซึ่งจากชื่อท่ารำและวิธีปฏิบัติท่ารำนั้นอาจจะเป็นไปได้ว่าลักษณะท่ารำน่าจะใช้ท่ารำตามท่ารำแม่บท ซึ่งถือเป็นแม่ท่าต่าง ๆ ในการรำของไทย ลักษณะการใช้มือในการแสดงโหมงครุ้มนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการใช้มือในลักษณะของการถือไม้กำพตประกอบการแสดง ลักษณะการใช้เท้าจะมีปรากฏการใช้เท้าแบบยกเท้าหน้าทั้งซ้ายและขวามากกว่าแบบอื่น ทิศทางหรือการเคลื่อนที่ในการแสดงโหมงครุ้มนั้นจะเป็นลักษณะของการหันหน้าและหันหลังของผู้แสดงมากกว่าไม่มีการแปรแถว เพราะมีกลองโหมงครุ้มนวางไว้อยู่กลางวงผู้แสดง และผู้แสดงจะต้องตีกลองประกอบการปฏิบัติท่ารำ ดังนั้นจึงไม่มีการแปรแถวเคลื่อนที่แต่อย่างใด สิ่งที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติท่ารำของโหมงครุ้มนคือ เสียงสัญญาณซึ่งเป็นเสียงของฆ้องโหม่ง ผู้ให้สัญญาณจะตีฆ้องโหม่ง 2 ครั้ง ในเสียง โหมง – โหมง เป็นการให้สัญญาณผู้แสดงสำหรับเตรียมตัวปฏิบัติท่ารำ ลักษณะเด่นของการละเล่นของหลวงซุดนี้อยู่ที่การปฏิบัติท่ารำและร้องประกอบจังหวะอย่างสนุกสนาน ซึ่งการร้องประกอบจังหวะก็จะร้องว่า “ถัดท่าถัด ถัดท่าถัด ถัดท่าถัดท่าถัดท่าถัด” และปฏิบัติท่ายักตัวอย่างสนุกสนาน นอกจากนี้ในช่วงเริ่มแสดงโหมงครุ้มนั้น ผู้แสดงจะนั่งลงทำท่าถวายบังคมก่อนเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากแต่เดิมโหมงครุ้มนเป็นการแสดงที่แสดงหน้าพระนั่งให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรและก่อนการแสดงจึงต้องถวายบังคมพระมหากษัตริย์ก่อนเสมอ ดังนั้นการแสดงโหมงครุ้มนในปัจจุบันถึงแม้ว่าไม่ได้เป็นการแสดงถวายให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรแล้วก็ยังคงยึดรูปแบบการถวายบังคมก่อนการแสดงเอาไว้

ระเบง เป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นเรื่องราว มีการดำเนินเรื่องโดยใช้ตัวละคร 2 ฝ่าย คือ กษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร และพระขันธกุมารหรือพระกาล การแสดงจะให้ผู้ชายแสดงล้วนเป็นกษัตริย์ 8-10 คน เป็นพระขันธกุมารหรือพระกาลอีก 1 คน ในมือของบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร นั้น มือขวาจะถือลูกศร มือซ้ายจะถือคันศร เป็นอาวุธและเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ลักษณะการใช้ท่ารำในการแสดงระเบงจะเป็นการใช้ท่ารำที่มีความหมายตรงตามบทร้อง (ลักษณะการรำตีบท) ท่ารำหลักของกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร มีอยู่ 2 ท่าได้แก่ ท่าตีลูกศรบน

คันศร และทำถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว ซึ่งทำรำ 2 ทำนั้นจะเป็นท่าที่ใช้แทนความหมายของการเดินทางของกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร และในระหว่างการเดินทางก็ส่งเสียงดังไปด้วย ส่วนลักษณะท่ารำของพระขันธกุมารหรือพระกาลนั้นจะเป็นท่าทางหรืออากัปกริยาที่มุ่งเน้นความตลกขบขัน มีการเจรจาโต้ตอบกันระหว่างตัวละครทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานลักษณะการใช้เท้าก็จะเป็นการใช้เท้าในแบบยกเท้าหน้าและมีการหนีบน้องขึ้นด้วย เพื่อให้เกิดความชัดเจนของท่ารำและเป็นตัวกำหนดจังหวะให้กับนักแสดงในการยกเท้าให้พร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ลักษณะของการใช้ทิศทางการเคลื่อนที่นั้นจะมีการเคลื่อนที่ยึดรูปแบบตามขนบธรรมเนียมหรือจารีตในการแสดงโขนหรือละครของไทย คือ เข้าเวทีทางขวา และออกทางซ้ายเวที ลักษณะเด่นของการแสดงระเบงอยู่ที่ความตลกขบขัน และความสนุกสนานในการสอดแทรกเกมมุขตลกต่าง ๆ เข้าไปในการแสดง ซึ่งจะทำให้การแสดงไม่น่าเบื่อ ผู้ชมสนใจอยากชม นอกจากนี้จุดเด่นอีกประการหนึ่งของการแสดงระเบงคือการปฏิบัติท่ารำที่พร้อมเพรียงกันของตัวละครและการร้องเพลงสัมพันธ์กับการปฏิบัติท่ารำ ทำให้การแสดงน่าชมมากยิ่งขึ้น

กลาติไม้ เป็นการแสดงการตีไม้กำพตประกอบการร้องเพลง ซึ่งบทร้องจะเป็นการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ท่ารำมีทั้งหมด 6 ท่าได้แก่ ทำนั่งคุกเข่าตบมือ ทำนั่งคุกเข่าตีไม้ ทำตีไม้เดินเป็นวงกลม ทำกางแขนตีไม้ ทำตีไม้ระหว่างคู่ และท่าตีไม้สลับบน-ล่างระหว่างคู่ ลักษณะการเรียงลำดับท่ารำนั้นจะเรียงจากท่าง่ายไปหายากและเริ่มปฏิบัติทำในระดับต่ำไประดับสูง ในแต่ละท่ารำจะปฏิบัติท่ารำละ 16 จังหวะ เสมอ ๆ โดยจะมีบทร้องหรือการร้องเพลงประกอบการตีไม้เป็นตัวกำหนดจังหวะ การร้องเพลง 1 รอบ ก็จะได้ไม้ได้ 16 จังหวะและการปฏิบัติท่ารำนั้นหากเป็นทำที่หนึ่งอยู่กับที่ก็จะร้องเพลง 2 รอบ (32 จังหวะ) แต่ถ้าเป็นทำที่จะต้องเคลื่อนที่ก็จะร้องเพลงในการเคลื่อนที่รอบแรก 1 รอบ และรอบสองอีก 1 รอบ รวมไป-กลับ 2 รอบ เป็น 32 จังหวะเท่ากัน ลักษณะการใช้มือในการแสดงกลาติไม้จะเป็นการใช้มือถือไม้กำพตเป็นหลักและมีการตีไม้สองอันกระทบกันในกลาติไม้นั้น รูปของไม้ที่กระทบกันจะต้องไขว้กันเป็นรูปกากบาทเสมอ การใช้เท้าในการแสดงกลาติไม้จะเป็นลักษณะการใช้เท้าแบบการเดินตีนเตี้ย (ลักษณะการเดินของโขนลิง) และมีการก้าวเท้าไขว้ไปด้านหน้าและก้าวเท้าวางลงด้านข้างสลับไปเรื่อย ๆ และการใช้เท้าในการก้าวเดินนั้นจะเริ่มต้นด้วยเท้าซ้ายหรือนับจังหวะในการย่างด้วยเท้าซ้ายก่อนเสมอ ซึ่งเป็นยึดหลักการนับจังหวะตามแบบแผนการฝึกหัดโขนลิง ลักษณะการใช้ทิศทางการเคลื่อนที่ในการแสดงกลาติไม้คือ ผู้แสดงจะแปรแถวเป็นรูปวงกลมและหันหน้าเข้าในวง พร้อมทั้งเคลื่อนวงไปทางซ้ายและขวา

สลับกันโดยจะเคลื่อนไปทางซ้ายมือของผู้แสดงก่อนแล้วจึงเคลื่อนวงกลับมาทางขวามือ ซึ่งเป็น การเคลื่อนที่ตามจารีตหรือขนบในการแสดงโขนละครไทยที่ตัวละครเมื่อออกมาหน้าเวทีแล้วหาก จะต้องเคลื่อนที่ก็จะเคลื่อนไปทางซ้ายเสมอ ลักษณะเด่นของการแสดงกุลชาติไม่อยู่ที่การปฏิบัติท่ารำ ประกอบการร้องเพลงอย่างสนุกสนาน มีการกระทุ้งเสียงในขณะร้องเพลงทำให้ผู้ชมเกิดความสุข ร่วมไปกับการแสดง รวมทั้งผู้แสดงก็แสดงอย่างสนุกสนานเช่นกัน และในการแสดงกุลชาติไม้นั้น ก่อนเริ่มแสดงผู้แสดงก็ต้องนั่งลงปฏิบัติท่าถวายบังคมพระมหากษัตริย์ในกรณีที่แสดงหน้า พระที่นั่งถวายให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร

แทงวิไลย เป็นการแสดงการประอาวูรของตัวละคร 2 ตัว ซึ่งใช้ผู้ชายแสดงโดยจะใช้อาวูร ยาว เช่น หอก ง้าว ทวน เป็นอาวูร ลักษณะการแสดงน่าจะคล้ายการรบในการแสดงงิ้วของจีนแต่จะ เคลื่อนไหวช้ากว่า ซึ่งในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงแทงวิไลยแล้ว ทำให้ไม่มีการสืบทอดลักษณะ หรือรูปแบบการแสดงรวมทั้งท่ารำเอาไว้ แต่จากการศึกษาข้อมูลทางด้านเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ เชี่ยวชาญต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถอนุมานลักษณะของท่ารำได้ว่าการแสดงแทงวิไลยน่าจะมี การใช้ท่ารำที่เป็นท่ารำอาวูรยาว ซึ่งมีอยู่ 5 ท่าหลักได้แก่ ท่านาคเกี้ยว ท่าหงส์สองคอ ท่าปลอก ช้าง ท่าชิงคลอง (1,2) และท่าฝ่าหมาก มาประกอบการแสดง ซึ่งท่ารำหลักทั้ง 5 ท่านี้จะพบในการ รำอาวูรยาวของตัวละครไทยเกือบทุกตัวละคร แม้แต่การรำอาวูรของตัวกามนี ซึ่งเป็นตัวละคร ชาวจีนในเรื่องราชาธิราชก็ยังใช้ท่ารำหลักทั้ง 5 ท่า มาดัดแปลงเป็นท่ารบในแบบต่าง ๆ นอกจาก ท่ารำหลัก 5 ท่าแล้ว ท่ารำในกระบวนไม้รบของจีน (ท่ารำในตอนสมิงพระรามรบกามนีในละคร เรื่องราชาธิราช) ก็น่าจะเป็นลักษณะของท่ารำที่มีปรากฏในการแสดงแทงวิไลยได้ ทั้งนี้เนื่องจาก แทงวิไลยมีลักษณะของการผสมผสานศิลปะไทยกับจีนเข้าไว้ด้วยกัน คือ เชี่ยวกาง (นายทวารบาล ของจีน) จะแต่งกายแบบไทย แต่ใบหน้าเป็นจีนและลักษณะของไม้รบจีนก็เป็นการผสมผสานท่ารำ ไทยกับความเป็นจีนเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นจึงพอที่จะใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนการอนุมานลักษณะ ของท่ารำแทงวิไลยว่าน่าจะมีการใช้กระบวนไม้รบจีนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ข้อมูลหรือท่ารำทั้งหมดนั้น เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้อนุมานขึ้นจากข้อมูลด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นเพียงการอนุมานถึงลักษณะของความน่า จะเป็นและบันทึกเอาไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น มิใช่เป็นการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงแต่อย่างใด แต่เพื่อ เป็นข้อมูลสำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับแทงวิไลยต่อไปในภายหน้าเท่านั้น

กระอ้วแห่งควาย เป็นการแสดงที่มีลักษณะเป็นละครเช่นเดียวกับการแสดงระเบง เพียงแต่กระอ้วแห่งควายนั้นจะมุ่งเน้นไปที่ความตลกขบขันในอากัปกริยาและท่าทางต่าง ๆ ที่แสดงออกมาของตัวละครเท่านั้น ไม่มุ่งเน้นท่าเรืออย่างการแสดงระเบง และในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงกระอ้วแห่งควายแล้ว รวมทั้งท่าเรือก็ไม่เป็นระเบียบแบบแผน เพียงแต่ต้องแสดงให้เกิดความสนุกสนาน ดังนั้นจึงไม่มีการสืบทอดลักษณะท่าทางต่าง ๆ เอาไว้ แต่จากการศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารและจากการสัมภาษณ์ท่านอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะและลำดับขั้นตอนในการแสดงได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ เริ่มต้นแสดง นางกระอ้วและสามีเดินตามหาควายจนพบ นางกระอ้วและสามีเข้าต่อสู้กับควาย (แทงควาย) และสุดท้ายควายวิ่งหนี นางกระอ้วและสามีวิ่งติดตามไป ซึ่งลักษณะการใช้ท่าทางของการแสดงทั้ง 3 ลำดับขั้นตอนนี้จะใช้ท่าทางหรืออากัปกริยาที่ตลกขบขัน เช่น ท่าตกใจของนางกระอ้ว ท่าที่ควายขวิดนางกระอ้วจนผ้าหลุด เป็นต้น ทั้งนี้จากการสรุปข้อมูลทั้งหมดนั้นเป็นเพียงการอนุมานลักษณะของการแสดงขึ้นมาตามข้อมูลต่าง ๆ เป็นการบันทึกหรือสรุปลักษณะของความน่าจะเป็นของการแสดงกระอ้วแห่งควายเท่านั้น เพื่อไว้สำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการแสดงกระอ้วแห่งควายต่อไปในอนาคตของผู้อื่นเท่านั้น

การละเล่นของหลวงทั้ง 5 ชุดการแสดงดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นถึงแม้จะมีลักษณะรูปแบบการแสดงหรือท่าเรือที่แตกต่างกันไป แต่สิ่งหนึ่งที่มีการแสดงทุกชุดมีเหมือนกันคือ เป็นการแสดงที่มุ่งเน้นความสนุกสนาน ความตลกขบขัน ที่จะเกิดขึ้นในการแสดง เพราะเนื่องจากการแสดงเหล่านี้เป็นมหรสพสมโภช ซึ่งหมายถึง การแสดงเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง รวมทั้งเป็นการแสดงที่รวมเรียกว่า การละเล่นดังนั้นจึงมีลักษณะเด่นเหมือนกันคือมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน ความตลกขบขัน ไม่เน้นที่ความสวยงามของท่าเรือเหมือนอย่างระบำซึ่งก็เป็นมหรสพสมโภชในงานพิธีต่าง ๆ เช่นกัน